

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ (Україна)
ІНСТИТУТ ХІМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ (м. Рубіжне) (Україна)
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОБОРНІСТЬ» (Україна)
ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (Україна)
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА (Україна)
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» (Україна)
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (Україна)
БАКІНСЬКИЙ ІСЛАМСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Азербайджан)
УНІВЕРСИТЕТ м. НІШ (Сербія)
ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Польща)
ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ
«НАВЧАННЯ БЕЗ КОРДОНІВ» (Канада)

**«Актуальні питання, проблеми та
перспективи розвитку гуманітарного знання у
сучасному інформаційному просторі:
національний та інтернаціональний аспекти»**

Частина 1

**Збірник наукових праць
(за матеріалами XII Міжнародної
науково-практичної конференції
30-31 травня 2016 року)**

За загальною редакцією д.філос.н. Журби М.А.

Україна – Сербія – Азербайджан – Польща – Канада

Рекомендовано до друку Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 8 від 22 квітня 2016 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 3 від 13 червня 2016 р.)

Редакційна колегія:

- Бохонкова Ю.О.**, доктор психологічних наук, професор, СНУ ім. В. Даля (Україна)
Гужва О.П., доктор філософських наук, професор УкрДАЗПІ (Україна)
Гасанли Г.Б., доктор філософії з богословських наук, професор БІУ (Азербайджан)
Єременко О.М., доктор філософських наук, професор, СНУ ім. В. Даля (Україна)
Журба М.А., доктор філософських наук, професор ІХІІІ СНУ ім. В. Даля (керівник) (Україна)
Журба А.М., кандидат психологічних наук, доцент ДонДІІПУ (Україна)
Заваяцька Н.Є., доктор психологічних наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Йованович Предраг, професор Університету м. Ніш (Сербія)
Калько І.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Короткова О.О., кандидат історичних наук, доцент ДонДІІПУ (Україна)
Касьянова О.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Касьянова В.О., кандидат економічних наук, доцент ІХІІІ СНУ ім. В. Даля (Україна)
Кузьміченко І.О., кандидат філософських наук, доцент ФЗ «АФМУ» (Україна)
Пагава О.В., кандидат психологічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Потапенко Е.В., доктор хімічних наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Поліщук О.П., доктор філософських наук, професор ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Проценко В.О., кандидат історичних наук, доцент ГО Соборність (Україна)
Радченко О.В., доктор наук з державного управління Поморської Академії в Слупську (Польща)
Рудик Г.О., доктор педагогічних наук, професор ЦСП «НБК» (Канада)
Сапенко Р., доктор габітований, професор Зеленогурського університету (Польща)
Сабадаш Ю.С., доктор культурології, професор МДУ (Україна)
Савонова Г.І., кандидат філософських наук, старший викладач ЛОІППО (Україна)
Свінціцька О.І., кандидат філософських наук, доцент ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Старостенко Т.М., кандидат філологічних наук, доцент ХНПУ ім. Т.С. Шевченка (Україна)
Талишинський Е.Б., кандидат політичних наук, доцент БІУ (Азербайджан)
Устименко-Косоріч О.А., доктор педагогічних наук, професор УДІПУ ім. П. Півичини (Україна)
Цюрупа М.В., доктор філософських наук, професор НУОУ ім. І. Черняхівського (Україна)

Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наукових праць / за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. – Частина 1. – Монреаль: ЦСП «НБК»; Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. – 329 с.

У збірці здійснюється багатоаспектний аналіз трансформації сучасної культури, духовності в інформаційному просторі з урахуванням специфіки й соціальної динаміки філософії, етики, естетики, мистецтва, психології, педагогіки, соціології, економіки, політики і права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

УДК 3(045)
ББК60Я43

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Новая конференция всегда открывает новые горизонты для науки и ученых, для своей страны и цивилизации. Ученый в ответе не только за свой социальный статус (звания и чины, количество статей и подготовленных себе подобных ученых, место в Президиумах и Ученых Советах...), но и за свой вклад в продвижение образования. И тут очень важно не запутаться в «научных небесах», а свою деятельность оценивать только по тому, что в образовании приживается. Ученый, который «сеет» науку, обречен на «научное бесплодие». Настало время осознания, что в образовании важным является умение «насаждать» науку и помнить, плоды такой науки созреют через 15 лет. А это требует от ученого кропотливого ухода и ответственности за своими «саженцами». Пока, к сожалению, ни одно «фундаментальное исследование» из «полочного состояния» не оказывается в благодатной почве образования. Важно не носить в себе «вирус научности», не любить себя больше в науке, чем науку в себе.

Новые песни придумала жизнь, уважаемые коллеги, и нам следует свои голоса «вплести» в «хор» устойчивого развития образования, не фальшивя и не «пуская петуха» при поиске ответов на вызовы глобализации. Педагоги, современная школа ждет от нас не результатов фрагментарных педагогических «полочных» исследований, а конкретных технологий/инструментов реализации процесса обучения и научения современного ученика.

Пусть наша конференция станет катализатором для системы образования, в которой соблюдается равновесие, гармония и устойчивое развитие всех элементов системы и метасистемных связей.

В Добрый путь!

*Академик Оксфорда,
д.пед.н., к.т.н., PhD, профессор,
Директор Центра Современной педагогики
«Обучение без границ» (Монреаль, Канада)*

Г.А. Рудик

ПЕРЕДМОВА

Розроблена організаторами конференції концепція функціонального аналізу сучасної культури в інформаційному, віртуальному просторі з урахуванням української та світової специфіки і соціальної динаміки філософії, етики та естетики, теології, мистецтвознавства, культурології, психології, педагогіки, соціології, валеології, економіки, політики і права привернула увагу багатьох дослідників у вищезазначених галузях.

За увесь період проведення міжнародних науково-практичних конференцій із заявленої проблематики ми мали честь ознайомитися з працями понад 2700 науковців. Було видано 33 збірника наукових праць за матеріалами конференції.

Не можна не відмітити ще одну позитивну тенденцію, – за увесь період роботи конференції утворилася активна група науковців, що із року в рік приймають участь у наших наукових заходах, і нам, як організаторам, дуже приємно, що деякі з них стали нашим партнерами, друзями, а, отже, ми можемо фіксувати їх наукове зростання: нові дослідження, публікації, захист кандидатських і докторських дисертацій. І нам, безперечно, дуже приємно відчувати свою причетність до ваших успіхів!

Ми звертаємося зі словами щирої подяки до усіх, хто відгукнувся на ідею проведення конференції у цей непростий час, хто підтримав її надісланими матеріалами, готовністю до співпраці. Дякуємо вам за допомогу, слухні поради, широкий відгук, інтерес до заявленої проблематики! Сподіваємося, що даний досвід матиме продовження іще багато років.

Шановні колеги! Ми звертаємо вашу увагу на те, що робота нашої конференції відбувається на демократичних засадах, а отже кожен науковець має право висловити свою позицію з різноманітних питань, іноді досить гострих і дискусійних. І цю позицію не завжди може поділяти редакційна колегія.

Організатори конференції готові до розширення співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами і запрошують керівників вищих навчальних закладів та їх структурних підрозділів, кафедр, факультетів для спільного продовження розпочатої роботи.

*Проректор СНУ ім. В. Даля,
д.х.н., професор*

Е.В. Потапенко

*Завідувач кафедри ІХТ СНУ ім. В. Даля (м. Рубіжне),
д.філос.н., професор,*

М.А. Журба

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Віртуальна реальність: онтологічні, антропологічні, метафізичні аспекти

Журба М.А.,

*д.філос.н., завідувач кафедри філософських та гуманітарних дисциплін
Інституту хімічних технологій СНУ ім. В. Даля*

Україна, м. Рубіжне

МАТРИЦЯ ДИГІТАЛІЗОВАНОЇ МЕДІАКУЛЬТУРИ: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ СИСТЕМИ

У багатьох сучасних дослідженнях медіапростору зустрічається цілком логічне питання: чому медіа як філософський феномен не був настільки популярним у минулому (при констатації, наприклад, інформаційного суспільства чи інформаційно-комунікаційної революції), проте став метаактуальним саме зараз.

Шайхитдінова С. у статті «Дуальні і медіальні структури в культурі» [1] робить припущення (з яким ми повністю погоджуємося), що сьогодні, як ніколи, проявляються медіаризики, які мають глобальні масштаби. Ці ризики автор вбачає у тому, що медіа у всіх їх іпостасях стали активно змінювати коди культури (у даному контексті під метафізичним поняттям «культурний код» мається на увазі закодована (прихована) в якійсь формі інформація, що дозволяє ідентифікувати культуру). Інакше кажучи (користуючись сленгом програмістів), змінюється «програмне забезпечення» культури. Таким чином, «новостворені» медіа ризики пов'язані, насамперед, з появою нових кодів, по яким повинна актуалізовуватися «нова» культура.

У «локалізованому» розумінні культурний код – це закодована (прихована) від прашчурів інформація, що дозволяє ідентифікувати культуру, це ключ до розуміння певної культури, її традицій, звичаїв, поведінкових паттернів і реакцій людей.

Одним із дослідників «локалізованих» культурних кодів є Клотер Рапай. У своїй праці «Культурний код. Як ми живемо, що купуємо і чому» він проаналізував практичне застосування певних культурних кодів, які варто враховувати при розробці будь-якої продукції та плануванні рекламних акцій. К. Рапай пояснює та дає відповіді на питання, які на

перший погляд здаються абсурдними, наприклад: «Чому у американського джипу фари повинні бути круглими»? «Чому у Франції ідея виготовлення сиру з пастеризованого молока приречена на провал?» «Чому реклама одного і того ж товару в Америці, Німеччині або Франції повинна бути різною?» тощо.

Це доволі цікаві, різнобічні та системні дослідження, які заставляють замислитися. Проте у нашому дослідженні мова піде не про виникнення, існування національних культурних кодів та їх відмінності, а саме про зміну кодів культури як такої, культури, що має наднаціональне значення. З цієї позиції прийнято виокремлювати три глобальних культурних коди: дописмовий (традиційний), письмовий (книжковий) та екранний, що усе ще формується. До речі, виникненням останнього був обумовлений медіальний поворот у філософії ХХ–ХХІ століття. Як бачимо, не важко прослідити щільний зв'язок між різними культурними кодами, де кожний наступний є більш інтегруючим, ніж попередній, та обумовлений появою нових технологій передачі мем. Отже сьогодні основна увага приділяється саме екранним кодам, що формують сучасний медіапростір. Зупинимося на деяких технічних змінах.

По-перше, цифрові технології закодовані в дискретні сигнальні імпульси, на відміну від аналогових сигналів, що представлені у вигляді безперервних спектрів. По-друге, цифрові сигнали мають невеликий набір значень, як правило, двох, проте у наш час ми вже маємо справу з трьома значеннями: 0, 1, NULL, що відповідають «Лож», «Істина» та «Відсутність результату».

Саме цей, на перший погляд, звичайний технічний аспект цифрових технологій забезпечує інструментарій дигіталізації сучасної медіакультури і здійснює на останню суттєвий вплив. Пояснимо нашу думку.

Відомо, що ідея бінарності не є єдиною, закладеною у культурі ідеєю, що дає людині сприйняття дійсності. Існують більш складні системи опису світу. Проте бінарна система, яка ствердилася у філософській думці, як можливість поділу світу на добро та зло, прекрасне та потворне, комічне та трагічне, гріхове та святе, штучне та природне (і яка, до речі, піддавалася критиці та спростовувалася), сьогодні вперлася у технічні межі нової кодової системи. Якщо розглянути бінарні та медіальні структури (під медіальним ми розуміємо, насамперед, тернарні, квадральні тощо) в культурі, то появу останніх було обумовлено ускладненням соціокультурної реальності, яка вимагала збалансування: «Однак саме в наші дні ця, як і подібні їй медіальні структури, претендує зробитися основоположним кодом культурної організації людського суспільства, витісняючи бінарні опозиції, що зв'язуються з архаїчністю, інертністю і лінійними логіками, на периферію культури» [1, с. 36]. Це дійсно заміна однієї системи іншою, тому що, як зазначає С. Шайхтдінова, дуальні та

медіальні структури не можуть бути взаємозамінними, оскільки вони функціонально різняться: «Якщо для першого випадку прискорений розвиток характеризується вибухом (моментом ототожнення всіх протилежностей) – часом катастрофічних, що не охоплює всього багатства соціальних пластів, – то в іншому випадку в силу присутності «проміжних смислів» ідея повного руйнування «заплямованого минулого» пом'якшується раціональною установкою збереження – нехай навіть на периферії культурної свідомості – того, що було цінне вчора» [1, с. 34]. Таким чином, відбувається зміна самої системи – бінарна замінюється медіальною.

Спіраючись на дослідження Ю. Лотмана, можна стверджувати, що тернарна (медіальна) модель передбачає як існування світу зла і добра, так і світу, який не має однозначної моральної оцінки і характеризується самим фактом існування: «Це особливо помітно на тлі ідеологічної послідовності та несуперечності бінарних моделей. В основі тернарної моделі лежить поєднання суперечливих структур» [2, с. 438]. Тернарна модель, як правило, утворюється від перетину принаймні двох бінарних і в цьому сенсі внутрішньо суперечлива.

С. Шайхтдінова, даючи характеристику медіальним структурам, зазначає їх комфортність (зняття напруги), відкритість, що перетворюється на поле для продукування нових проміжних сенсів, позбавлених постійного тиску та необхідності екзистенційного вибору між протилежними полюсами. Проте дослідниця наголошує на тому, що мораль формується саме у бінарноорганізованій культурній традиції: «Це обумовлено тим, що для цього поряд з необхідним протиставленням «добра» і «зла» необхідно виявлення чітких опозицій «суцього» і «належного». Їх дуальне розведення можливе у світі, який не позбавлений вертикального виміру: від «тлінного» до «Вічного» і – назад. Медіальна свідомість скасовує ці та інші опозиції, отже – «скасовує» мораль, яку сьогодні прийнято називати традиційною» [1, с. 38].

Таким чином, отримуємо нову конфігурацію культурних кодів у створеному медіасередовищі: аксіологічна асиметрія бінарних систем замінюється аксіологічною нейтральністю медіальних систем. «Медіа в якості всеохоплення свого проникнення саме через буденну свідомість маніфестує нейтральне в його нестримному бажанні вибухнути різноманіттям буття» [3, с. 41–42].

Можливо подібний редуccionізм та зведення складних культурних перетворень до простої системи цифрових комбінацій є досить суперечливими і революційним, що безперечно може викликати цілком логічну критику, проте використаний методологічний принцип надає можливість прояснити деякі складні культурні явища дигіталізованої культури, де форми та функції перестали бути єдиним цілим.

Література

1. Шайхитдинова С.К. Дуальные и медиальные структуры в культуре / Шайхитдинова С. К. // Медиафилософия II : Границы дисциплины / Под ред. В. В. Савчука, М. А. Степанова. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского философского общества, 2009.– С. 35–38.
2. Лотман Ю.М. О русской литературе классического периода / Ю.М. Лотман // Из истории русской культуры – том V (XIX век). – М.: «Языки русской культуры», 1996. – 848 с.
3. Коротков И. С. Медиа как предельный опыт / Коротков И. С. // Медиафилософия II : Границы дисциплины / Под ред. В. В. Савчука, М.А. Степанова. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского философского общества, 2009.– С. 39–42

Найдьонов О.Г.,

*доцент, к.філос.н. н., докторант відділа інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
Україна, м. Херсон*

СВІТОВА ІНФОРМАЦІЙНА МЕРЕЖА, ЯК НОВА ФОРМА КУЛЬТУРИ

Поява Інтернету радикально змінила форми, зміст, механізми, функції соціальних комунікацій. У сучасному світі утворилася низка нових культурних форм, які не мали аналогів у минулому. До таких культурних форм належить світова інформаційна мережа, яка набула на сьогодні статусу невід'ємного атрибуту нашого життя. Мережа, як технічний та соціокультурний феномен вносить серйозні зміни у життя суспільства та окремої людини. Вона створює нові реалії сучасності, де світ виступає у ролі глобальної системи, що пронизана безліччю мереж різноманітної природи, де втрачають значення локальність місцевості, з'являються нові механізми транснаціональної соціальної взаємодії, які діють за мережовим принципом. Ці зміни продукують зовсім інші реалії, тим самим змінюючи класичне розуміння взаємин у суспільстві між окремими групами, спільнотами, індивідами. Сучасне мережеве суспільство включає в себе безліч факторів: політичних, економічних, культурних, освітніх, релігійних тощо. Всі ці параметри як раз і впливають на формування мережевого суспільства. При цьому вони можуть по різному на нього впливати – як сприяти розвитку мережевого суспільства, так і гальмувати його.

Мережі «складають нову соціальну морфологію нашого суспільства, а поширення «мережевої» логіки значною мірою відображається на протіканні та результатах процесів, пов'язаних з виробництвом, повсякденним життям, культурою і владою» [1, с. 70].

Також мережеве співтовариство визначають як локальну мережу, що самоорганізується, реально взаємодіючих в Інтернеті людей, які використовують для цього той чи інший, але загальний для всієї групи засіб спілкування. Вони об'єднані в спільноту за принципом більш-менш постійних контактів, які є наслідком загального для них інтересу. Крім того, можна говорити про певну форму регулювання внутрішніх відносин в співтоваристві [2, с. 51].

Сучасна мережа – це динамічна система, сенс існування якої комунікація. У ході комунікації по мережі передається інформація, яка стає самостійною реальністю, що передає смисловим навантаженням [3, с. 239].

У мережевому суспільстві все стає потоком повідомлень, що наповнюють політичні, економічні, соціальні, культурні явища, події повсякденного життя тощо. Власне повідомлення у мережевих взаємодіях здатне відобразити нову «соціальну оптику», по іншому інтерпретувати й відшукувати можливості подальших взаємодій між людьми. Ідеологія, релігія, творчість, освіта – все це сфери, які обслуговують культуру – змушені змінювати формати поширення, переходу від статичних книжних форм комунікації до мобільних інформаційно-комунікаційних форм [1, с. 70].

Мережі поєднують у практиках людського життя віртуальну реальність та реальну віртуальність, оскільки характеризуються відкритістю, децентралізованістю, автономністю включення у них індивідів, здатністю до їх саморозвитку, перевагою горизонтальних зв'язків тощо [4, с. 155].

Мережа є найкращим форматом відносин в сучасному світі, що дозволяє кожному без винятку члену суспільства спілкуватися і самовиражатися зручним йому способом. Крім того, комунікація в соціальних мережах має вигляд певних взаємодій, які за досить короткий час сформували власну систему правил поведінки, власний сленг, власні поняття, аббревіатуру, способи мислення, відповідну етику та цінності, культуру, до якої причетні всі регулярні учасники такого типу спілкування так чи інакше. «Мережеве» покоління незалежно від віку, мови, статі, культури легко знаходить мову зі своїми однодумцями чи ровесниками з інших країн

Мережеве суспільство породжує абсолютно інший вимір культури – віртуальний, який «долає» час та простір. Під час мережевої взаємодії

формується нове середовище їх життєвої творчості, у якому змінюється смисл простору і часу.

Література

1. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление / А.В. Назарчук // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 67–74.
2. Семенов И. Воля к идентичности: сопротивление и информационные технологии [Текст] / И. Семенов // Интернет и российское общество. – М.: Гендальф, 2002. – С. 48–69.
3. Брун О.Е. Развитие теории социальной сети [Текст] / О.Е. Брун // Вестник МГИМО-Университет, 2011. – №1 (16). – С. 236–241.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; [пер. с англ., науч. ред. О. И. Шкаратана]. – М. : ТУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

Духовність у сучасному інформаційному соціумі

Згинник Г.Л.,

*к.филос.н., Отдельное подразделение «Стахановский педагогический колледж
Луганского национального университета имени Тараса Шевченко»,
преподаватель общественных дисциплин*

Украина, г. Лисичанск

ЭТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НАУЧНОЙ РАБОТЫ В XXI ВЕКЕ

XXI век предоставил необычайно широкие возможности для самосовершенствования человека, в том числе и будущего ученого. Технические инновации, в первую очередь интернет-технологии, сделали работу с информационным достоянием человечества быстрой и общедоступной [1]. На первый взгляд, это обстоятельство должно способствовать приобщению молодежи к научной деятельности и приводить к неуклонному продвижению научной мысли вперед.

Но здесь кроются и некоторые опасности, в первую очередь этического характера. Для того чтобы плодотворно заниматься научной работой, студент должен быть активным, целеустремленным и ясно представлять поставленную задачу, но также ему необходимы и качества, способствующие нравственному самоконтролю. В первую очередь, это уважение к чужому труду, в том числе и интеллектуальному. Во вторую – уважение к своему доброму имени и незапятнанной научной репутации.

Если вуз (а еще лучше – вуз в сотрудничестве еще со школой) привет молодому человеку подобные качества, то такой будущий научный работник не будет иметь внутреннюю установку на использование плагиата, на движение по пути наименьшего сопротивления. В наше время множество студентов сводят научную работу к скачиванию из интернета готовых рефератов, курсовых и дипломных работ и их выдаче за свое «творчество». Зачастую эти работы студентом даже не прочитаны. Следовательно, нужно изначально в сознании студента сформировать уважение к чужой интеллектуальной собственности и четкое понимание научной наказуемости плагиата. Преподаватели высших учебных заведений должны проявлять нетерпимость к подобным «работам» и не ставить за них положительные баллы. Ведь сам факт успешно сданной преподавателю скачанной работы уже отбивает у колеблющихся студентов желание что-либо делать своими силами, тратить на это время и рисковать ошибиться.

Здесь мы подходим к следующему необходимому качеству будущего научного работника – к смелости. Любое научное исследование – это риск ошибиться, риск что-либо пропустить, не учесть. В отличие от чужих, уже проверенных временем работ, выполняемая здесь и сейчас работа может подвергнуться разгромной критике. Это обстоятельство тоже побуждает некоторых к плагиату. Но здесь тоже нужно изначально формировать в сознании исследователя установку на приемлемость риска, готовность ошибаться и исправлять свои ошибки: «мы являемся работниками, которые способствуют росту объективного знания, подобно каменщикам, строящим собор. Наша деятельность в науке подвержена ошибкам, подобно всей человеческой деятельности» [3, с. 458]. Научные открытия невозможны без риска, без смелых поисков наука останется стоять на месте.

Следующим необходимым качеством студента – будущего научного работника – является трудолюбие. Без уважения к труду, ежедневному, кропотливому, не может быть сформирована установка на самостоятельное получение знания, обладающего не только субъективной, но и объективной научной новизной.

Кроме того, студенту необходим здоровый скептицизм, критическое мышление [2]. Слепое доверие к авторитетам, авторитарный стиль преподавания могут подавить в студенте волю к самостоятельному поиску, сформировать склонность идти вслед за другими, повторять общеизвестные истины, избегать оригинальности. Работы таких исследователей могут быть во многом ценны, но вторичны и несвободны от стереотипов. А настоящий ученый должен видеть проблему такой, какая она есть, во всей полноте, а не подменять ее упрощениями и тем более стереотипами.

Следовательно, можем сделать вывод, что преподавательский состав вуза должен проверять студенческие научные работы на факт содержания плагиата, ни в коем случае не ставить баллы за подобные работы, а также единодушно и целенаправленно формировать в сознании будущих научных работников уважение к своему и чуждому труду, к своей незапятнанной репутации, здоровый скептицизм, критическое мышление и, конечно, трудолюбие как получение удовольствия от самоличного преодоления трудностей. Только такие этические установки помогут избежать проблемы научного плагиата – самой распространенной проблемы в студенческой научной работе XXI века.

Литература

1. Бондаренко Л. С., Опанасенко Ю. М. Интернет сьогодні: загроза чи розвиток для дитини / Медіаосвіта: вектори розвитку у Черкаській області // Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції / Автор-упорядник Ю. М. Зоря. – Черкаси: ЧОПОПП, 2015. – с. 8 – 11.
2. Критическое мышление: отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обучения [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html>
3. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М.: Прогресс, 1983. – 605 с.

Ломачинська С.В.,

*аспірантка кафедри філософії Житомирського державного університету
імені І. Франка*

Україна, м. Житомир

ПРОПАГАНДА СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ УГКЦ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ

Актуальність дослідження. В контексті оновленого буття Католицької Церкви особливого значення набуває проблема сім'ї, що виходить на новий рівень суспільних відносин. Соціальна доктрина Католицької Церкви чітко регламентує різні сфери діяльності людини, та однією з найактуальніших постає осмислення проблеми інституту сім'ї. Виступаючи головним джерелом трансляції інформації, Католицька Церква розглядає Інтернет як ще один засіб комунікації з сучасним поколінням в якому вбачає і перспективи, і небезпеки, однак, закликає користуватися ним на користь людства.

В сучасних умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій пропагандистський вплив з боку релігійних організацій на суспільство здійснюється через Інтернет - мережі. Сучасні дослідники українського католицького Інтернет-простору стверджують, що: «Інтернет – це канал комунікації, який Церква не може ігнорувати, якщо хоче проінформувати більшу кількість людей щодо своїх концептуальних ідеологем та активностей» [9, с. 73].

На думку пастирів УГКЦ: «Сьогодні ми не можемо говорити лише з тими людьми, які прийшли до Церкви, а мусимо шукати засоби, щоб промовляти до тих, які ніколи до нас не приходять. Глобалізація засобів комунікації ставить перед Церквою багато викликів, тому Церква повинна бути готовою до цього і шукати різні засоби комунікації із людьми, зокрема не хехтувати сучасними технологіями» [6].

Зокрема, Секретар папської ради із соціальних комунікацій монсеньйор Пол Тайге на сайті загальноукраїнського католицького суспільно –релігійного часопису «CREDO», який висвітлює питання віри в сучасному світі та розрахований на читачів, які хочуть жити свідомою вірою, зазначає: «Спочатку люди тихо слухали священника на проповіді, і аудиторія слухачів була обмежена приміщенням церкви. Проте зараз, коли з'явився Інтернет з'явилася і можливість інтерактивного спілкування, коли люди мають можливість не лише бути слухачами, а й задавати запитання, що їх цікавлять та брати участь в обговоренні важливих для них тем на різноманітних форумах та у тематичних блогах» [8].

Ефективно функціонуючи в інтернет-просторі УГКЦ, поряд з іншими важливими відповідями на запити суспільства, вдало розкриває одне з найголовніших – питання сім'ї, основні положення якого закріплені Другим Ватиканським Собором. Саме декларація про християнське виховання «Gravissimum educationis» дає відповіді на призначення та місце сім'ї в суспільстві: «... сім'я є першою школою суспільних чеснот, яких потребує кожна спільнота. Найбільше ж у християнській сім'ї, збагаченій благодаттю і обов'язком, що впливає зі святого таїнства Подружжя, треба з раннього віку навчати дітей пізнавати й шанувати Бога та любити ближнього, згідно з вірою, прийнятою при хрещенні. У сім'ї діти отримують перший досвід і здорової людської спільноти, і Церкви» [3, с. 265].

В мережі представлений Інститут родини та подружнього життя¹, який по науковому осмислює, плекає та відстоює сімейні цінності. Метою Інституту є:

по-перше, стати науковим та навчальним центром для досліджень подружжя та сім'ї;

¹ www.family-institute.org.ua

по-друге, сприяти утворенню морально-правової атмосфери в Україні, яка шанує та підтримує сім'ю, захищає право кожної людини на життя, реально забезпечує право на морально і психологічно безпечне середовище;

по-третє, пояснювати та поширювати вчення Католицької Церкви про подружжя, сім'ю, гідність людини, а також реабілітація сімейних цінностей [5].

Зокрема, УГКЦ публікує інтернет-видання присвячені даній проблемі, а саме: журнал «ДивенСвіт»¹, суспільно-релігійний часопис для подружжя «Твоя щаслива родина» (<http://happyfamily.inf.ua>), часопис парафії Миколая Чудотворця на Аскольдовій Могили², а також журнал для дітей «Ангелятко»³.

Вище вказані нами видання, з позицій їх засновників, висвітлюють моральні настанови Католицької Церкви про подружжя і його покликання, порушують гострі й актуальні проблеми родинного життя, відверто мовлять про віру, цінності, про пошук надії серед безлічі проблем та про дохвоне бачення розвитку суспільства.

Як зазначає голова Комісії у справах родини Львівської Архиепархії УГКЦ о. Тарас Фітя: «сьогодні, на жаль, втрачаються родинні цінності, тож завданням часописів є «стояти на сторожі сім'ї. Утверджувати в родині ідеали любові, вірності, молитви» [7].

Отець Ростислав Пендюк, голова Комісії у справах молоді УГКЦ даючи оцінку сучасним сімейним виданням УГКЦ, стверджує: «...ми спробували розглянути лише декілька цінностей, які, проте, присутні в житті більшості людей. Ми не пропонуємо універсальних правил, які ніколи не можуть бути зміненими, а лише роздуми про їх важливість і певну шкалу пріоритетів». Таким чином, читачі зможуть віднайти себе у різних життєвих ситуаціях, поглянути на них збоку та зробити власні висновки стосовно проблем сьогодення [2].

Верховний архієпископ Святослав Шевчук надає особливого значення сім'ї в історії УГКЦ Церкви, адже в період її переслідування «саме впокорені та переслідувані родини стали вогнищами, в яких збереглася віра в Бога, де нові покоління отримали дар віри, стаючи справжніми домашніми Церквами. Саме у їхніх домах підпільні священики могли знайти сховок та місце для Господнього вівтаря, де серед нічної тиші звершували Пресвяту Євхаристію та уділяли інші Святі Таїнства» [1].

Отже, УГКЦ вважає сім'ю основою людського суспільства, а не просто середовищем культурного та інтелектуального, емоційного та

¹ <http://old.dyvensvit.org/>

² <http://oranta.org>

³ www.angelyatko.com.ua

соціального зростання, не просто середовищем передавання віри та пізнання фундаментальних принципів спільного життя. Сім'я – це місце, де реалізується Божий план для кожної людини. Відповідно, в минулому родина захистила і зберегла Церкву, сьогодні ж священним обов'язком Церкви, на думку її пастирів, є захистити і зберегти сім'ю, – сім'ю, як вірний, нерозривний та плідний союз між чоловіком та жінкою, що й пропагують сучасні інтернет-видання УГКЦ.

Таким чином, оскільки сучасна українська сім'я позначена труднощами посткомуністичного суспільства, переживає швидку суспільно-культурну емансипацію, головним обов'язком Церкви є її підтримка. Щоб не втратити прямого зв'язку з сучасними сім'ями пастирі та редактори УГКЦ створюють та постійно насичують свої інтернет-ресурси необхідною інформацією для кожної людини.

Література

1. Виступ Блаженнішого Святослава на Синоді Єпископів у Ватикані [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.buchacheparchy.org.ua/component/content/article/1-novyny/1968-svjashchennym-obovjazkom-cerkvy-je-zahysty-ty-i-zberegy-simju-vystup-blazhennishogo-svjatoslava-na-synodi-jepyskopiv-u-vatykani.html> (дата звернення 12.05.2016)

2. «Дивен Світ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dyvensvit.org/>

3. Документи II Ватиканського Собору. – М.: Паолине, 2004. – с.710

4. Журнал для дітей «Ангелятко» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.angelyatko.com.ua

5. Інститут родини та подружнього життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.family-institute.org.ua/About_us_uk.html (дата звернення 17.05.2016)

6. «Основа комунікації Церкви – Євангелізація», – Архієпископ Клаудіо Челлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.ugcc.ua/news/osnova_komunikatsii_tserkvi_yevangelizatsiya_arhiepispor_klaudio_chelli_63360.html

7. Суспільно-релігійний часопис для подружжя «Твоя щаслива родина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://happyfamily.inf.ua>

8. Католицький суспільно – релігійний часопис «CREDO» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/>

9. Церква і медіа. Сім кроків до порозуміння / Бабинська С., Завадська Ю., Карапінка М., О. Кулігіна – К.: Вид-во «Ездра», 2012. – 240 с.

10. Часопис парафії Миколая Чудотворця на Аскольдовій Могилі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oranta.org>

Онофрійчук О.А.,

*к.філос.н., доцент кафедри філософії Миколаївського національного
університету ім. В.О. Сухомлинського*

Україна, м. Миколаїв

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕЛІТА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТОУСТРОЇ

Проблема формування національної еліти є актуальною для будь-якої держави, адже саме на еліту покладаються завдання формулювати та реалізовувати національну ідею, формувати культурне середовище, пропонувати стратегічні цілі розвитку країни. Вельми актуальною вона постає й для України. Для ефективного функціонування та подальшого розвитку українського соціуму необхідні особистості, здатні адекватно оцінювати ситуацію в країні, намічати перспективи розвитку майбутнього держави, бути провідниками нації. Але еліта тільки тоді активно впливає на суспільство, коли характер її діяльності відповідає суспільним потребам, а її структура постійно оновлюється, здатна до самовдосконалення та саморозвитку. Особливе місце в структурі еліти займає інтелектуальна еліта як основний генератор та поширювач суспільних цінностей та норм, транслятор знань, творець інноваційних технологій. Від кількості та якості інтелектуальної еліти залежить духовний потенціал нації та майбутнє суспільства. Саме вона здатна визначати цінності та ідеали, консолідувати націю, спрямувати її енергію на розумні та корисні справи.

З іншого боку, сучасна палітра національних інтересів розгортається в контексті глобалізаційних процесів. Усвідомлення цієї проблеми ставить питання про те, чи відбиваються дані процеси на ролі еліти у сучасному світі, і чи слід сьогодні говорити про національну еліту та специфічні форми її існування в інформаційному суспільстві?

Протягом багатьох століть в історії світової суспільної думки існують концепції, в яких стверджується, що важливою частиною будь-якої соціальної ієрархії виступає вища інтелектуальна верства, яка й визначає культурно-історичну динаміку соціуму. Ідейно-теоретичні основи елітизму були закладені в працях Конфуція, Платона і Аристотеля, Цицерона та Полібія, Макіавеллі й Ніцше. Основи сучасної теорії еліти розробили Гаetano Моска та Вільфредо Парето. До елітологів, творчість яких припадає на кінець XIX – початок XX століття, відносять Ж. Сореля, М. Вебера, Х. Ортегу-і-Гасета, Г. Лассуелла, А. Тойнбі, Т. Веблена, Дж. Хейлі тощо. Вони зробили еліту предметом своїх наукових досліджень, спробували надати їй дефініцію, розкрити структуру та закони функціонування, визначити роль еліт в системі культури. В сучасній

західній філософії особливо активно дану проблематику розробляють Л. Філд, Д. Хіглі, Т. Дай, Х. Зайглер, Р. Даль тощо.

Розвиток теорії еліти у західній філософській думці сприяв виникненню концепції еліти у вітчизняних наукових дослідженнях, серед яких найбільш ґрунтовними розробками стали роботи Д. Донцова та В. Липинського. Різні аспекти проблеми еліти представлені в роботах сучасних українських вчених: В. Андрущенко, А. Бичко, Н. Бойка, В. Ільїна, В. Кременя, К. Михайлової, М. Михальченка, С.Б. Кримського та ін.

Аналіз різноманітних концепцій еліти дає можливість виявити певні загальні позиції щодо розуміння її сутності та ролі в суспільстві. Не викликає сумніву твердження, що сама по собі еліта є неоднорідною. Більшість вчених зазначає, що в суспільстві існує стільки типів еліт, скільки є видів людської діяльності. Так, наприклад К. Манхейм виділяв політичну, організаторську, інтелектуальну, художню, моральну і релігійну еліти. Г. Лассуелл характеризував владну, шляхетну, популістську, еліту багатіїв, спеціалістів та ідеологів. Р. Міллз дав детальну класифікацію еліт американського суспільства, поділяючи його на зірок «слави», «великих багатіїв», «топ-менеджерів», «політичне керівництво» тощо [1, с. 3]. В українському суспільстві вітчизняні дослідники виокремлюють політичну, бізнесову, військову, наукову, мистецьку, релігійну та ін. Еліта краще за будь-яку іншу групу виконує соціальні функції: світопізнання, державного управління, безпеки, економічних зв'язків. Відповідно до своїх основних функцій різні види еліт об'єднують в окремі елітарні групи: духовну (інтелектуальну), політичну, економічну [2, с. 103]. На нашу думку, найважливіше значення для суспільства має саме духовна еліта і тому її стан та роль потребують серйозного філософського переосмислення, постійної уваги та підтримки з боку держави.

Інтелект розглядається сьогодні і як чинник конкуренції в умовах глобалізації, і як чинник посилення та захисту національних інтересів, перш за все у сфері інтелектуального потенціалу, і як новий принципово значущий ресурс сучасної робочої сили тощо. Взагалі нова конфігурація сучасного світу, як зазначає К.Г. Михайлова, розширення можливостей соціальних суб'єктів актуалізують питання переосмислення вигід та ризиків, які несе інтелект як один із ключових ресурсів сучасного суспільства. Адже в постіндустріальному суспільстві, де домінують нові технології і канали комунікації, формуються нові принципи соціальної взаємодії, зростають вимоги до соціальних суб'єктів, до їх рівня відповідальності за ухвалюванні рішення [3, с. 3].

Через це особливий інтерес становлять ті групи, в яких максимально сконцентровано інтелектуальні ресурси і які не просто володіють ними, а й самі їх виробляють. У даному випадку йдеться про інтелектуальну еліту,

яка існує в будь-якому суспільстві, визначає його потенціал і, відповідно, місце у світовій спільноті.

Розгляд ролі інтелектуальної еліти вимагає аналізу і розуміння особливостей її формування. Вирішальне значення щодо формування інтелектуальної еліти має система освіти. Інститут освіти завжди розглядався як такий, що має особливе значення для особистості, суспільства і держави. Про тісний зв'язок освіти та інтелектуальної еліти знаходимо ще в працях Аристотеля і Платона. Давньогрецькі філософи, підкреслюючи велике значення державної освіти, помітили залежність між специфікою формування інтелектуальної еліти та характером освіти в державі. Платон був впевнений, що держава зобов'язана надавати уніфіковану освіту не кожному окремому громадянину, а цілеспрямовано майбутньому класу правителів. Аристотель же, на відміну від Платона, відстоював ідею загальної освіти, що забезпечить суспільство необхідною кількістю самостійно мислячих творчих особистостей. Але обидва мислителі сходилися в думці, що тільки така система освіти – демократична по суті і зорієнтована на особистість – сприятиме становленню й розвитку інтелектуальної еліти. Цікавими були в Давній Греції форми дозвілля еліти і прояву її творчої активності – «симпозіуми», тобто бенкети, під час яких велись застільні бесіди на суспільно-політичні теми; гімназії, що були центрами культурного життя грецьких полісів. Велике значення мали фестивалі, які проводились щорічно і супроводжувались не тільки атлетичними змаганнями, а й змаганнями поетів, музикантів, філософів та вчених. Саме тут яскравіше, ніж в повсякденному житті, виявлявся дух давньогрецької цивілізації, й сприяв виникненню інтелектуальної еліти значно більше, ніж демократична система освіти й демократичне суспільне життя [4].

Отже, потенціал освіти цінувався в усі часи. Але ніколи в історії людства, стверджують науковці, освіта та знання не мали такого вирішального значення, як в нашу епоху. Освіта набула сьогодні ряд нових рис і характеристик, які постали як відповіді на вимоги соціального середовища постіндустріального суспільства. Освітній рівень підготовки населення розглядається сьогодні дослідниками як одна з характеристик «якості населення», яка, у свою чергу, визначає загальний потенціал суспільства.

Література

1. Шульга М. Правляча еліта сучасної України. / М. Шульга, О. Потехін, Н. Бойко, О. Парахонська, Т. Шульга – К.: Ін-т соціології НАНУ, 1998. – 68 с.
2. Занік Я.М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті / Я.М. Занік // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2008. – № 11 (129). – С. 101–105.

3. Михайлова К.Г. Интеллектуальна еліта сучасного суспільства: особливості формування та діяльнісний потенціал / К.Г. Михайлова // Автореферат дисертації д-ра соц. наук: 22.00.01 – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/350561.html>.

4. Строецкий В. М. Становление и развитие интеллектуальной элиты в классической Греции и формы ее активности / В.М. Строецкий // Интеллектуальная элита античного мира. Тезисы докладов научной конференции 8 - 9 ноября 2005 г. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://centant.spbu.ru/centrum/publik/confcent/1995-11/strogetz.htm>.

Сокоп Т.М.,

*здобувач кафедри філософії Житомирського державного університету
імені Івана Франка*

Україна, м. Житомир

МОЛИТВА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ФЕНОМЕНУ «СВЯТІСТЬ» У ПРАВОСЛАВНІЙ ТРАДИЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКО- БОГОСЛОВСЬКИЙ ДИСКУРС

Місце людини в суспільстві, її призначення, духовні основи її існування та діяльності – все це вічні питання філософії, які по-різному вирішувалися в різні епохи і в різноманітних філософських системах. Так, проблему пошуку духовних орієнтирів існування суспільства активізують постійне вдосконалення особистості та підвищення її ролі у процесі її внутрішніх позитивних змін. Ця проблема породжує гостру потребу в осмисленні не лише богословських, а й філософських надбань, які перегукуються з антропним виміром світу. Його неодмінний атрибут – модус духовності. Важлива роль у цьому контексті належить молитві.

Сьогодні процес освоєння молитовного дискурсу в релігієзнавчому просторі України динамічний. Він живиться не лише національними витоками, але й освоює світову традицію молитвослів'я у різноманітних її проявах. У православній традиції молитва визначає вектор духовності, то для українських релігієзнавців особливо важливий акцент на проблемі духовного сенсу життя людини, її земного призначення. Сьогодні для релігійних філософів залишається важливою не проблема місцеперебування душі в тілі чи взаємини душі та тіла, а визначення духовних якостей людини. Духовність визначається як основа творчої діяльності людини і життя в цілому. У духовному зрізі важливе місце належить молитві. Її духовно-філософський аспект дослідження як засобу

реалізації феномену «святість» на шляху до спасіння у православній традиції зумовлений проблемою еволюції молитви. Це патерики, щоденники, епістолярна спадщина, спогади сучасників, з одного боку, святоотцівська і філософська традиції тлумачення молитвослів'я, а також духовне вдосконалення людини – з іншого.

Феномен молитви досліджували переважно отці церкви та богослови. Вони розглядали молитву як діалог людини і Бога, акцентуючи увагу на тому, що вона є необхідною властивістю релігії. Свої доробки заданій темі присвятили : Є. Понтійський, А. Блаженний, В. Великий, М. Єгипетський, Є. Сирін, П. Джонсон, І. Хопко, Б. Бобринський, Я. Воронецький, Ор. Дж. Пратт, Ю. Макселон, Ф. Хайлер, М. Сербський, О. Шмеман, О. Мень, М. Лосський, Є. Зигабен та багато інших. Аналізуючи роль молитви в життєдіяльності людини на шляху до досягнення християнської святості, спочатку розглянемо дане явище у контексті святоотцівської думки. Її зміст – безпосереднє звернення до самого Христа, Божої Матері або святих, оскільки молитва пов'язана з народженням Ісуса Христа, засвідчившого єдиного Бога Отця та утвердження християнства на землі. З позиції православної церкви молитва сприяє преображенню, прориву людини в царину Божественного, де не лише особистість промовляє до Бога, але й Бог промовляє до людської душі, формуючи взаємини між людською душею і Небесним Отцем, Пресвятою Трійцею, Ісусом Христом, Пресвятою Дівою, святими ангелами і святими в небі. Молитва стає дзеркалом живучості духа : яка молитва – таке духовне життя. Цей підхід до вивчення даного явища сприяє з'ясуванню духовного потенціалу молитви у богословському та філософському осмисленні, її ролі в життєдіяльності людини.

У контексті святоотцівської думки спілкування Бога з людиною прийнято розуміти як процес передавання Богом для людей своєї таємниці. У такому випадку особистість постійно працює над власним духом, досягаючи досконалості. Є. Понтійський (прибл. 345–399 рр.) таке духовне зусилля розумів як молитву, яка є діяльною та споглядальною [6, с 45]. Святі отці діяльну молитву вважають словесною, в той час як інша є молитвою серця.

В свою чергу поняття молитви детально розглядали богослови. Вони звертали увагу на те, що молитва – це акт любові. Саме в ній найбільше проявляється Бог, оскільки через молитву людська душа свідомо звертається до нього, еднаючись з ним. Тобто, в молитві відбувається розмова серця з Богом (Пс. 18 : 15), а в її основі внутрішнє зіткнення з Господом «у Дусі та істині» (Іоан. 4 :24; Як. 4 : 8; 1 Сол. 5 : 17; Рим. 8 : 26) [2]. Отже, молитва – це своєрідний психологічний стан людини, якому властива надзвичайна продуктивна сила емоційно-чуттєвої сфери.

Значно менше праць, в яких проблему молитви як чинника духовності, досліджено у релігієзнавчому вимірі. Це наукові доробки В. Москальця, К. Платона, О. Алмазова, Ф. Керенського, Х. Лопарева, В. Лубського, О. Петрова, Ю. Яворського, В. Колодного, Т. Лебедюк, Н. Лопатської, О. Предко, Д. Угриновича. Фахівці у даній сфері цікавилися змістовними характеристиками, особливостями рецепції, трансформаціями молитов, а не виявленими їх гуманістичними можливостями. Більшість їхніх праць розкриває вплив молитовних текстів на формування релігійного світогляду народу. Чимало наукових доробок вказує на те, що знання Слова Божого – це фундамент молитви.

Аналізуючи молитву на основі православної традиції, варто зосередити увагу на тому, що православний християнин повинен розуміти, що він прощений та омитий кров'ю Христа, вхожий у Божу присутність на підставі Заповіту з Богом, тобто у молитві. Для нього молитва – це невичерпне джерело істини.

Методологія аналізу молитви неодноразово розроблялася на основі церковного канону. Її основні композиційні складові – славослов'я, благословення та покаєння. При домінуючій функції одного з цих компонентів молитва отримує відповідну назву-характеристику, а сам молитовний канон виконує свою функціональну можливість – рівномірно поєднує сповідальну, прохальну славословну та подячну частини у «врівноваженій композиції» [5, с. 87]. Тобто молитва пов'язана з особистою або конкретною ситуацією, відображає особливу драматичність внутрішнього стану людини. На шляху духовної зрілості та єднання з Богом молитва стає ключовим моментом. Такий підхід до вивчення даної проблеми дозволяє кожному християнину молитися аби мати можливість сплатити данину хвали, яку кожна особа повинна скласти Господу Богу у формі любові. Наступний момент: душа повинна зберегти готовність виконати Божу волю і любов понад усе. Ось тут важливо дотримуватися наступної істини : хто не йде вперед, той відступає. Тому замало лише зберігати любов через утримання від гріхів, необхідно у ній зростати і розвиватися так, щоб випромінювати добро довкола себе. Відтак, молитва як засіб реалізації православного типу святості на шляху до досягнення спасіння виступає основним чинником духовності, оскільки пов'язана з духовним життям особистості. Проте, такий підхід до проблеми вивчення даного явища дозволив більшості авторів приділити чимало уваги аналізу типології молитов, зокрема літургійній та публічній молитві.

Так, традиційна схема молитви наступна :

- словесна молитва;
- розумова молитва;
- молитва серця;
- духовна молитва або контепляційна [1, с. 221].

Згідно спадщини східних отців три останні типи молитви відносяться до внутрішньої молитви, виступають її різновидами та доповнюють одна одну за змістом. Так, за св. Євагрієм, вчення якого про молитву досить ґрунтовне, оскільки розкриває суть молитви, стає зрозуміло, що дуже важливо, щоб безмовно відкрилося людське серце, а Бог мав змогу заговорити у людській душі. Таким чином св. Євагрій зумів тонко проаналізувати рухи людської душі та пристрастей. Він акцентував увагу на тому, що словена молитва призводить до безстрастя, виступаючи фундаментом для безмовної молитви або молитви серця, а безперервна молитва допомагає слідувати за Христом. Саме св. Євагрій започаткував розумову молитву (тобто безперервне спілкування розуму з Богом). Згодом така молитва трансформувалася у вчення про «Ісусову молитву», найглибше проявивши себе у православній традиції.

Сьогодні досі існує поняття школи внутрішньої молитви. Вона виступає неозорим духовним обрієм православного ченця на шляху до істини, сприяє вдосконаленню людини. Один із її різновидів – зосереджена молитва. Вона старанна, включає коротку фразу, повторюється сотні разів. Спочатку її проголошують голосом, потім беззвучно шепечуть вустами і нарешті вона стає повністю «розумовою молитвою». У цьому випадку людина долучається до безперервної молитви. Таким чином, тіло «спить», а серце «працює». Молиться не звук голосу, а розум і серце. У такій молитві увага до Бога напружена, зосереджена, однак, щира. Ось так формується внутрішня молитва, яка супроводжується силою Святого Духа як здатністю самої людини бачити неосяжну та невимовну Божественну Красу. Ще її прийнято називати споглядальною [16, с. 43].

Актуальні проблеми молитви – їх структурно-семантична організація. Нас цікавлять структурні компоненти молитви, тому розглянемо як молитви поділяються за формою. У православній традиції розрізняють, особисті, родинні, церковні молитви. Згідно православного канону, існує поняття домашньої молитви, приватної, яка здійснюється у себе в кімнаті (Мф. 6,6) та церковної, що звершується у Божому домі, тобто храмі [2]. Оскільки поняття храму вище і святіше приватного житлового будинку, настільки і молитва церковна вища і краще за домашню. У храмі всі віруючі єдиними устами та серцем сповідують Господа. Він тут ближче до кожного, хто молиться, швидше сприймає людські молитви, ніж будь-де в іншому місці (Мф. 18, 20) [2].

Св. І Златоуст стверджує, що у храмі убогість молитви одного заповнюється вірою іншого, посилюється молитвами священнослужителів як предстоятелів величі Божої. На молитву у храмі впливає присутність Святих Таїн, спів і читання благодатного слова. У церкві всі брати, всі – діти Отця Небесного, усі разом промовляють : «Отче наш!». Дух Божий

щедро виливає Свої дари на тих, хто щиро молиться. Одна молитва «Господи, помилуй!» має набагато більшу силу, ніж багато молитов та поклони вдома. Взагалі, у домашніх умовах людина не може молитися так, як люди здатні помолитися в церкві, де підноситься до Бога одностайний глас, де єднотність, союз любові, молитви священників. Таким чином, молитва Церкви звершується незалежно від нашої участі, бо в Церкві молиться Сам Святий Дух. Церковна молитва об'єктивна, вона виступає вічною реальністю, тоді як приватні зусилля немічні й непостійні. В цьому полягає успіх молитви, про що у православної традиції свідчить сам сонм святих, оскільки у молитві людина знаходить внутрішню рівновагу, оскільки відображає духовні пошуки і прагнення особистості.

Досить часто молитва виривається з надр людського буття, пов'язана з людською долею. Це просто крик людської душі, в більшості випадків розумово неосмислений. Він завжди шукає порятунку. Справжня молитва має свою суть – пізнання та визнання людської долі, дійсного становища існування особистості. За православною традицією, зцілити своє життя можна молитвою, оскільки сила слова велика. Слово – це втілена думка, що виражається звуком. Спочатку у людини народжується думка, яку вона згодом перетворює в слово. Слово, складаючись зі звуків, створює вібрацію, а вібрація йде у простір. Мудрий чоловік небагатослівний, оскільки розуміє значення слова і відповідальність за сказане. Для нього будь-яке слово, будучи промовленим, породжує наслідок. Не замислюючись над своїми словами і особливо думками, ми засмічуємо простір, завдаючи йому колосальної шкоди. Думка матеріальна і несе певну вібрацію. Будь-яке слово – це теж енергетичний код. У ньому укладено свій сенс, образ. Поєднання звуків створює певну творчу або руйнівну вібрацію. Вимовляючи те чи інше слово, фразу, ми включаємо механізм дії, спрямованість якого залежить від нашого наміру: допомогти або нашкодити об'єкту впливу. В Євангелії від Іоанна сказано, що «На початку було Слово, Слово було у Бога, Слово було Бог» (Єв. від Іоана, 1–1) [2]. Отже, сила думки велика. Вона може вилікувати, а може і нашкодити – вбити. Зло породжує зло. Тому, якщо вам зробили погане, ви зробіть добре.

У православної традиції церква теж має свої кодові вібрації, укладені в молитві; витоки сягають коренями у давнину. Однак і донині природа молитви не зрозуміла до кінця. Механізм молитви у загальних рисах наступний: у стані концентрації уваги на одному об'єкті людина повністю виключається з системи і ніби випадає з часу. Основний зміст її хвилювань – відчуття злиття з нескінченним, в даному випадку з Богом; виникає почуття захищеності від сил зла, відчуття надзвичайної духовної сили, ім'я якої – віра. Тому віруюча людина, промовляючи молитву несе свою посильну для неї ношу в боротьбі з силами зла.

«Віра – це переконаність, глибока впевненість», – засвідчує «Тлумачний словник» С. Ожегова [18]. Вчені говорять про віру, як про «внутрішній стан», про «психологічну установку», «наслідок якогось нав'ювання ззовні або самонав'ювання». Науковці, повертаючись обличчям до меж непізнанного, стверджують, що всі наші думки, емоції цілком матеріальні, що це тонкі енергії. У результаті висувається гіпотеза : віра – це теж якась незнана на даний момент енергія. Людина, займаючи позицію віри в молитві, мотивує свої вчинки проханням, визначає пріоритети в молитві, знає її таємниці. Їй це необхідно для того, щоб змінити вектор власного життєвого шляху, оскільки у православній традиції доля людини цілком та повністю залежить від волі Творця. На прикладі православної традиції молитва – це чинник духовності. Проаналізуємо яким чином вона впливає на духовний зріст особистості. Вправління в молитві є шляхом випробувань, шляхом віри та невинного добра. Воно допомагає людині досягти стану сконцентрованості в процесі молитви. Справа в тому, що віра в житті займає набагато більше місця, ніж їй самій здається. Вона завжди виступає як активна сила. Систематичне та глибоке вчення біблійної істини дозволить утвердитися в християнській вірі. «Позитивна» віра – віра в можливість, здійсненність будь-чого, що спонукає людину до дії. І, навпаки, «негативна» віра – це ще одна філософська категорія, яка, однак, зупиняє, гальмує паралізуючою силою. Фактично на вірі тримається вся наука, філософія та мистецтво.

Відомий філософ з Оксфордського університету Р. Прайс вважає, що всяка ідея спочатку прагне до матеріалізації у фізичному світі, але не кожна ідея реалізується, незважаючи на те що, здавалося б, є всі умови для її втілення. Думка, підтримана вірою, знаходить колосальну проникаючу здатність. Вона в житті людини визначає її успіхи і невдачі. Відповідь на це питання є в Біблії: «Ісус сказав йому: якщо скільки-небудь можеш вірувати, все можливе віруючому» [2]. Великою таємницею успішної молитви є щоденне, наполегливе, молитовне життя, яке відображає характер справжньої молитви, здатної сакралізувати майбутнє. Для православної людини вона не лише виступає зброєю проти спокус, а й здатна приборкати Божий гнів. Справа в тому, що молитва не просто приносить користь і перемагає ворогів, вона змінює людей, надає їм життєдайної сили, не допускає до гріха. Досить сильна молитва віри. Сьогодні вона організовує побутово-світоглядні горизонти української духовності.

Щодо складових будь-якого молитовного подвигу, це стояння на молитві та поклони. Однак, сама молитва повинна йти з серця, виражатися у сердечному почутті по відношенню до Бога. У цьому полягає продуктивність духовного життя.

Молитва має наступні способи самовираження. По-перше, завдяки молитві Господь відкриває реальність. На цьому етапі проявляється благодать. По-друге, Г. Нисський неодноразово стверджував, що досягаючи «розумного світла», необхідно звершувати зосереджену молитву, завдяки якій розум відрікається від усього, а сила Святого Духа допомагає людині побачити неосяжну та невимовну Красу. Г. Нисський розкриває Бога як Прекрасне, тому зазначає, що світ причетний до ідеї краси. Духовна краса перевершує видиму, тому істинно сущим прийнято визнати лише божественний світ, тобто світ духовних сутностей.

Назагал, у православній традиції молитовний подвиг здійснює більшість. Тематична домінанта таких молитов – бажання. Горизонти людських прагнень, перебуваючи в безпосередній залежності від вищої божественної волі, у молитовному світобаченні виконують захисну функцію. Одночасно молитва сприяє гармонійному розвитку особистості, внутрішньо підкоряючись певним ритмам. Функція такої молитви – благословення. Наступне функціональне призначення молитовного подвигу – молитва посвяти та вдячності. Їхня сила здатна зруйнувати владу диявола. Досить глибокі покаянні та поминальні молитви. Вони не просто виражають прагматичне прохання, а належать до типу молитов, що сприяють духовному зростанню, допомагають у моральних та інтелектуальних ускладненнях. В результаті завдяки молитві відбувається сакралізація власних мрій, людина прогнозує власне майбутнє. В естетичній парадигмі таке прагнення здійснюється за рахунок вербалізації духовного стремління. Включення в молитовну модель світобачення сповідувального елемента створює умову для часової транспозиції: «мoje» майбутнє співвідноситься з «моїм» минулим [17, с. 54]. Однак сьогодні для багатьох молитва не має сенсу, оскільки, на їх думку, Бог мовчить, Він далекий від людини та від самого світу. Люди звикли брати власну долю у свої руки. Тому сьогодні багато з нас не замислюються над сенсом молитви, для багатьох вона просто не варта уваги. Частина людей вважає, що молитва і так занадто проста, щоб витратити час в міркуваннях над нею. Дана наукова розвідка має на меті показати, що молитва – це досить складний для духовного зростання та розуміння шлях, мета якого – досягти духовної зрілості особистості.

Найкраще суть молитви розкрили ті, хто на цей шлях став, оскільки для них молитва – це основа життя. Такий життєвий шлях важкий, однак можливий. Він виховує в людині молитовний дух. В результаті, молитвою людина оживляє себе, а згодом підсилює її силу, тому має власну. Звичайно, мова йде про подвижників, аскетів, тих людей, у кого є молитовний досвід. Це сонм святих, а серед них святителі, преподобні мученики, праведники, священномученики, юродиві, ті, хто на себе взяв

подвиг святості, подвиг любові, здатен дати діяльну відповідь Богу за Його любов.

Початок молитовного подвигу у православній традиції досить ретельно описав святий Ф. Затворник. Єпископ Феофан розрізняв три способи, що сприяють формуванню молитовного настрою :

- присвячувати кілька годин вранці на богомисліє;
- розпочинати будь-яку справу, звертаючи увагу на славу Божу;
- звертатися до Бога упродовж дня короткими словами, виходячи з потреб душі та поточних справ.

Ф. Затворник стверджував, що християнин розпочинає молитовний подвиг, засвоюючи чужі молитви, які можна знайти у молитовниках [23, с. 54].

Щодо процесуального характеру молитви, вона висвічує духовні обрії буття людини, допомагаючи їй тим самим розширити духовно-трансцендентні сенси існування. Такий підхід сприяє обґрунтуванню наступного типу філософування, який поєднує у собі раціональне та ірраціональне, тобто служить одночасно розуму, почуттю і моральності у процесі формування особистості, причетності до сфери Божественного. Досить яскраво процесуальний характер молитви відобразив І. Лествичник : «Початок молитви полягає в тому, щоб відганяти помисли, щойно вони з'являються, середина – в тому, щоб розум втримувати у словах, які промовляємо вголос або подумки, а досконалість молитви – це захоплення до Господа» [12, с. 67]. Отже, молитва – це процес, який передбачає очищення, відмежування від усього, концентрацією розуму як початок споглядання.

Аналізуючи духовні звершення подвижників, варто звергнути увагу на те, що вони виступають опорою для осмислення і освячення життя, оскільки сам подвиг святості передбачає не лише молитовний дискурс того, хто молиться, а й палку відповідь любові по відношенню до Бога та близьких. Життєвий шлях такої людини у заданому векторі задіює усі її сили та здібності, тому у духовній сфері молитовний подвиг – єдина продуктивна справа, єдине справжнє творіння людського розуму та сили волі, а на загал, це тяжка та плідна праця. Отже, для того, хто молиться, молитва – це подих духу. Тому святі отці стверджують : є молитва – живе дух, а немає молитви – немає і життя в душі» [17, с. 67]. Коли людина знаходиться на молитві, вона її пильнує і всім серцем належить тій справі, якою займається. Всяка тілесна і матеріальна думка має відступити, дух ні про що інше не повинен міркувати, крім того, про що молиться. Такий підхід до молитви формує її духовний потенціал. Він досить ґрунтовний. Це богомислення, пошук істини у глибинах власного серця. Людина, звершуючи молитву, зазвичай хвилюється. Таке хвилювання прийнято

вважати містичним, оскільки воно сприяє здійсненню того морального ідеалу життя людини, що називають щастям. Містичні хвилювання характеризують наступні фактори : надзвичайне внутрішнє піднесення та вольові зусилля. У такому стані людина екстатично виходить за межі власного фізичного буття, втрачаючи просторово-часові орієнтири. Це є стан блаженства, у якому людина відчуває інтенсивні позитивні емоції [17, с. 43].

Розглядаючи молитву як засіб реалізації феномену «святість» на шляху до спасіння, мимоволі стикаємося з таким запитанням : «як і де молитися?» У Біблії сказано, що Ісус Христос, кажучи учням як молитися, не говорив про те, в якому положенні або в якому місці людина повинна знаходитися у певний час або в яких ситуаціях слід вдаватися до молитви. Щоб дати відповідь на ці питання, проаналізуємо, що з цього приводу написано у Святому Письмі. В Біблії сказано, що люди можуть молитися в будь-якому положенні, яке виражає їх щирі почуття перед Господом :

- стоячи (Бут. 24 : 13, 14);
- сидячи (Суд. 20 : 26);
- з піднятими руками (1 Тім. 2 : 8);
- піднімаючи погляд (Іоан. 17 : 1);
- схиляючи коліна (Дан. 6 : 10);
- падаючи ниць (Матв. 26 : 39);
- поклонившись до землі (Вих. 34 : 8);
- б'ючи себе в груди (Лук. 18 : 13);
- ховаючи обличчя між коліна (3 Цар. 18 : 42).

Біблія говорить, що молитися можна у будь-який час :

- вдень і вночі (Лук. 2 : 37; 18 : 7);
- рано вранці (Мар. 1 : 35);
- тричі на день (Дан. 6 : 10);
- увечері (3 Цар. 18 : 36);
- перед прийняттям їжі (Мат. 14 : 19);
- вночі (Діян. 16 : 25);
- кожен день (Пс. 85 : 3);
- у день скорботи (Пс. 49 : 15);
- невинно (1 Фес. 5 : 17);
- завжди (Лук. 18 : 1) [2].

Розглянемо більш детально, в якому стані людина здатна молитися. Ось декілька прикладів з Біблії :

- у попелі (Дан. 9 : 3);
- в одязі скорботи (Пс. 34 : 13);
- зі сльозами (Пс. 6 : 7);
- з оголеною головою (Іов 1 : 20);

- утримуючись від їжі (Втор. 9 : 18);
- посипаючи голову порохом (В.Нав. 7 : 6);
- у боротьбі (Лук. 22 : 44);
- з сильним криком і зі сльозами (Євр. 5 : 7);
- у трепетній радості (Лук. 1 :46 – 55).
- у торжество перемоги (Пс. 17 :29 – 50) [2].

Отже, думка про Бога переплітається з свідомістю, проникає у розум і серце. Щоб все це утвердилося в пам'яті, необхідна постійна подвижницька праця. Вона передбачає невтомну молитовну, яка увінчається отриманням дару молитви. Молитва важлива у справі порятунку, проте християнин повинен постійно пам'ятати і відчувати, що духовний зріст особистості – це плоди Божої благодаті. Ф. Затворник запевняє, що православний християнин повинен мати навик не вважати закінчення молитвослів'я кінцем молитви, а виховувати у собі такий настрій, щоб тілом робити звичайні справи, а духом завжди бути з Господом [23, с. 43].

Однак, християнська молитва протиставляється нехристиянським альтернативам. Її центром є Бог (турбота про славу Божу) на противагу егоцентричності фарисеїв (зайнятих власною славою). Така молитва осмислена, в ній чітко виражена залежність від Бога в противагу механічним розспівам язичників. Тому, у православній традиції християни приходять до Бога, як малі діти до Свого батька, моляться не лицемірно, подібно акторам, які шукають людських оплесків. Їх молитва не механічна, бо саме так моляться язичники. Вони моляться осмислено, покірливо, з надією.

Православний християнин, вивчаючи ці питання, просить допомоги у Духа Святого в розумінні істин про молитву. Він з вірою очікує, що його життя зміниться силою Божою. Тоді на нього чекають дивовижні перемоги. Він залежний від Бога. Все, що йому потрібно, та все, що він бажає отримати, – може знайти лише з вірою, щиро попросивши про це Бога. Святе Письмо говорить : «не маєте, бо не просите. Прохаєте та не одержуєте, тому що просите не на добро, а щоб ужити для ваших прагнень» (Якова 4 : 2 – 3). У зв'язку з цим кожен з нас повинен мати добре серце перед Богом у молитві. Такий православний канон. Ісус каже : «...Просить і отримаєте, щоб повна була ваша радість» (Іоана 16 : 24) [2]. Бог добрий, люблячий Батько. Він віддав Свого Сина Ісуса за спасіння людства. Він бажає йому добра і процвітання. Молитва – справжній шлях спілкування з Богом, можливість з ним поговорити, заспокоїти свою душу в святій його присутності. Завдяки молитві людина має змогу довірити Богу свої потреби та проблеми. Буденне життя і виняткова цінність кожної миті в молитовному баченні осяяна святістю. Початок і кінець дня, народження і смерть, радість і смуток – все це отримує відсторонену оцінку

безсумнівної важливості і значущості в ситуації богоспілкування. Формуючи ціннісну ауру, молитва дарує віру в сенс людського існування. Таким чином, вона виступає могутнім засобом спасіння.

Підводячи підсумки всього вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що молитва – це рушійна сила в житті кожного християнина. Святі отці стверджують, що вона неперевершена за своєю глибокою божественною простотою. На шляху до святості молитва виступає засобом молитовного єднання з Богом. У тому випадку, коли людське серце не шукає святості як засобу спілкування з Богом, людина занурюється у пристрасті, живе у них. Завдяки молитві Бог рятує, зцілює, звільняє людей, відповідає на їх потреби, прохання та бажання. Для православного християнина важливо будувати близькі взаємини з Богом, щоб молитовне життя було натхненне Святим Духом, відкривало небеса, приносячи прояви надприродної сили, перемагаючи демонічне начало.

Література

1. Алмазов А.И. К истории молитв на разные случаи (Заметки и памятники) // Летопись Ист.-филол. общ-ва при Имп. Новорос. ун-те. – Одесса, 1899. – Т. IX. – С. 221–340.
2. Біблія : Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську перекладена. – К. : Українське біблійне товариство, 1991. – 1255 с.
3. Васильєва О. Духовність та духовний світ особистості / О. Васильєва. – Місто : Видавництво, 2003. – С 14–22.
4. Громов В. Є. Смысл і границі людської духовності : [монографія] / В. Є. Громов. – Дніпропетровськ : Націон. гірничий ун-т, 2005. – 158 с.
5. Гудима І. П. Молитва як елемент релігійного культу і явище культури : дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.11 / І.П. Гудима; Національний аграрний ун-т. – К., 1996. – 166 с.
6. Зеньковский В. В. Основы христианской философии В. Зеньковский. – М. : Издательство «Канон», 1992. – С. 145–168.
7. Історія релігії в Україні : навч. посібник / А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Лобовик та ін.; За ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 735 с.
8. Киево-Печерский патерик. По древним рукописям. – [репринтное изд.] – Свято-Троїцкая Сергієва Лавра, 1991. – 159 с.
9. Климов В. Православне чернецтво в Україні : релігієзнавчий аналіз суспільно значущої діяльності в проблемному дискурсі національної історії : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра наук : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство». – 2008. – 55 с.
10. Кримський С. Б. Заклики духовності ХХІ століття (3 циклу щорічних лекцій ім. А. Оленської-Петришин, 2002 р.) / С. Б. Кримський. – К. : КМ Академія, 2003. – 32 с.

11. Кудина О. Феномен святости в православной традиции : к проблеме типологии святости / О. М. Кудина // Вестник Бурят, гос. ун-та. Сер. Философия, социология, политология, культурология. Вып. 6ф. – 2009. – С. 239–244.

12. Лествичник Иоанн, святой. Лествица. / Иоанн Лествичник, святой. – М. : Сибирская Благовонница, 2010. – 573 с.

13. Сириин Ефрем, святой. Творения / Ефрем Сириин, святой. – Том 3. – М. : Изд. отдел Московского Патриархата, 1994. – 431 с.

14. Ломачинська І. М. Трансформація поняття святості в православній і чернечій традиції / І. М. Ломачинська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2002. – С. 178–182.

15. Маслюк Л. Феномен святості в сучасному філософському дискурсі : європейський контекст / Л. Маслюк, М. Столяр // Сіверянський літопис. – 2008. – № 2. – С. 129–134.

16. Молитва как особое состояние человека. Сенсационное открытие ученых Института имени В. М. Бехтерева // Спасите наши души. Журнал для верующих и неверующих. – 1999. – № 8. – 18 с.

17. Москалец В. П. Психологія релігії : [посібник] / В. П. Москалец. – К. : Академвидав, 2004. – 240 с.

18. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов. – М. : Азбуковник, 1995. – 98 с.

19. Осипов А. Святость человека в православной аскетической традиции / А. Осипов // Православное учение о человеке. – Москва-Клин. – 2004. – 142 с.

20. Патерик Киево-Печерский. К. : КМ АЮШЕМІА, 1098. – 346 с.

21. Петров Г. В. Философия смысла жизни / Г. В. Петров. – Псков : ПГПИ, 2003. – 80 с.

22. Саган О. Н. Національні прояви православ'я : український аспект / О. Н. Саган. – К. : Світ Знань, 2000. – С. 23–81.

23. Святитель Феофан Затворник. Путь ко спасению / Святитель Феофан Затворник. – М. : Изд-во Сретенского монастыря, 2011. – 464 с. – (Серия «Духовная сокровищница»).

24. Сириин Ефрем, святой. Творения / Ефрем Сириин, святой. – Том 3. – М. : Изд. отдел Московского Патриархата, 1994. – 431 с.

25. Ставицька С. О. Співвідношення філософсько-психологічних та релігійних категорій «дух», «душа», «тіло» з точки зору розвитку духовної самосвідомості людини / С. О. Ставицька // Проблеми загальної та педагогічної психології. – Т. VIII. Вип. 6. – К., 2006. – С. 277–287.

26. Феномен святості в сучасному філософському дискурсі : європейський контекст / Л. Маслюк, М. Столяр // Сіверянський літопис. – 2008. – № 2. – С. 129–134.

27. Християнство і проблеми сучасності : науковий збірник : до 200- річчя Різдва Христового / Укр. асоц. релігієзнавців, Держ. комітет України у справах релігій, Відділ, релігієзнавства ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України ; [редкол. А. М. Колодний [та ін.]]. – Київ : [б. в.], 2000. – 218 с.

28. Элементы православной психологии. – [2-е изд.]. – М. : Изд-во Московского подворья Свято-Троицкой Сергиевой лавры, 2012 (в соавторстве с Л. Ф. Шеховцовой). – 252 с.

Екологічна філософія. Екогуманізм. Біоетика

Артюхова І.В.,

учитель биологии Донецкого лицея № 37

Украина, г. Донецк

ЭКОГУМАНИЗМ: ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ

Почва создается в процессе воздействия живых организмов на рыхлые материнские породы. Эти живые организмы – в первую очередь растения, микроорганизмы, землеройки, дождевые черви и другие почвенные животные. Материнские породы почв весьма разнообразны. Одни почвы образовались на песках, другие – на суглинках, глинах, третьи – на известняках и меловых отложениях, некоторые – на щебне, иные на торфе. Как писал В. В. Докучаев [1], основоположник науки почвоведения, почва образуется в результате взаимодействия 5-ти факторов: материнской породы, растительных и животных организмов, климата, рельефа местности и его возраста. Сюда можно добавить еще 6-й фактор – производственная деятельность человека. Однако человеческий фактор может привести и к негативным последствиям: загрязнению различными отходами, развитию процессов водной и ветреной эрозии, разрушению почвы от «антропогенного давления». Поэтому воздействие человека на почву должно быть направлено на планомерное улучшение качества почвы и повышение ее производительности.

В последнее время все большую популярность приобретают экологические способы повышения плодородия почвы. К числу таковых относят, прежде всего, применение удобрений органического происхождения (главным образом, навоза и птичьего помета) и компоста. В почвах постоянно аккумулируются, одновременно закрепляются и переходят в подвижное состояние химические элементы, обеспечивающие жизнь. Важнейшая особенность почвы, основа ее плодородия – избирательное накопление необходимых элементов в почвенных слоях, которые возможно только при участии живых организмов и, главным образом, растений, которые выбирают и усваивают нужный химический элемент.

Содержание гумуса – важнейший фактор плодородия почв, во многом зависящий от поступления различного органического вещества. Навоз – главное органическое удобрение, содержит все необходимые для растений

питательные вещества. Основная часть этих веществ становится доступной по мере разложения органики почвенными микроорганизмами. Гумус в почве является важным регулятором водного, воздушного и питательного режимов почвы. Гумус содержит около 5% азота и при разложении гумусовых веществ азот высвобождается в доступной для растений форме. Все эти многосторонние связи и определяют зависимость между содержанием гумуса и урожаем сельскохозяйственных культур [2].

Стоит отметить, что внесение навоза или торфа – самый простой и распространенный способ увеличения содержания гумуса в почвах, но не самый эффективный. Во-первых, торф в настоящее время является дорогим удобрением. Вторым недостатком является наличие в данных удобрениях огромной массы семян однолетних сорняков, а их внесение приводит к большой засоренности почвы. Поэтому более приемлемы альтернативные технологии пополнения почвы органическими веществами:

1. Использование разнообразных компостов, которые готовятся непосредственно на участке из различных растительных остатков (опавших листьев, опилок, ботвы, соломы и т.д.).

2. Возделывание сидеральных культур. Сидерация – запахивание в почву зеленой массы растений (зеленого удобрения) для обогащения ее органическим веществом. Влияние зеленого удобрения на урожай примерно такое же, как и навоза.

3. Следующий способ пополнения органикой – мульчирование, т.е. покрытие поверхности почвы растительным материалом. В качестве мульчи хорошо использовать солому, сено, скошенную траву, опилки. Осенью мульчирующий материал заделывают в почву. Мульчирование почвы предотвращает развитие сорняков, создает более равномерный водный и тепловой режимы почвы и увеличивает число земляных червей.

4. Хорошим методом повышения гумусности почв является внесение осенью, под перекопку, листьев древесных растений. Листва расстилается слоем по поверхности почвы и участок перекапывается. К весне большая часть внесенного органического материала перегнивает.

Таким образом, рациональное использование земельных ресурсов, сохранение и воспроизводство плодородия земель является важнейшей проблемой и основным средством обеспечения устойчивого развития агропромышленного комплекса. Поэтому для эффективного повышения плодородия необходимо учитывать все вышесказанные факторы и выбирать необходимые методы, позволяющие при правильной эксплуатации, не потерять естественных свойств почвы, но улучшать ее плодородие.

Література

1. Докучаев В.В. Избранные сочинения. В 3-х томах. / В.В. Докучаев – М.: Государственное издательство сельскохозяйственной литературы, 1949.
2. Булаткин Г. А. Плодородие почв. Эффективные методы его повышения / Г.А. Булаткин. – Пушчино, 1997.

Сіра О.В.,

м.н.сп., Державного інституту сімейної та молодіжної політики, асп.-пошукач відділу філософських проблем природознавства та екології Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.

Україна, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНА РОЛЬ ПОНЯТТЯ КОЕВОЛЮЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

На межі ХХІ ст. людство в цілому і в першу чергу західна цивілізація все більше почала усвідомлювати драматичність ситуації стосовно вибору подальших шляхів і форм користування навколишнім світом. Вступаючи в екологічну еру, людство усвідомлює, що його науково-технічне панування над природою не є безмежним, і всіляке посилення такого панування здатне привести планетарну цивілізацію до самознищення.

На сучасному етапі суспільного розвитку прогресивним сегментом сучасної цивілізації шукається відповідь на екологічний її виклик, а тому, умови людського виживання вимагають активнішої розробки і реалізації єдиної глобальної стратегії безпечного суспільного розвитку, що гарантує перехід до суспільства сталого розвитку.

Дана проблематика за своїм характером не є новою. Упродовж віків нею пронизано не мало світоглядних наративів стосовно взаємовідносин людства і природи, однак за останні кілька десятиліть це питання перейшло в розряд найголовнішого проблемного питання глобального соціуму. У даному випадку стрижнем подолання кризи стало питання переорієнтації світогляду, котрий можна назвати «екологічним» (що базується на екологічній компетентності, усвідомленні життєвої необхідності збереження природного середовища та раціонального використання природних ресурсів), і прояви якого дедалі досить широко розгортаються у сучасній світоглядницькій рефлексії. Саме тому, як вбачається, вихід із кризи шукається і слід шукати, в першу чергу, в світоглядній зміні картини світу, на основі якої людина вибудовує свої відносини з природним і соціальним оточенням.

Співідей подібного роду не мало, і всі вони нас підводять до осмислення, реального конструювання та «застосування» нових наукових констант, принципів. Зокрема, молва може йти про становлення, розвиток і, в кінцевому рахунку, наукову та практичну значимість, ефективність так званої коеволюційної парадигми, котра вже кілька десятиків років тому стала предметом поглибленої уваги наукового пізнання [1]. Науковий дискурс все більше схиляється до думки про світоглядну та методологічну очевидність коеволюційної моделі пояснення механізму розвитку фізичних, біологічних, соціальних та іншого роду систем, що, як вбачається, цілком слушно заповнює своєрідну прогалину у пошуку нових підходів до вивчення, пояснення та інтерпретації відповідних компонентів розвитку світобуття.

Коеволюційну установку виявляють сьогодні регулятивним методологічним принципом філософських та біологічних наук, що задає спосіб бачення їм своїх ідеальних об'єктів, пояснювальних схем і методів дослідження, єдності природничо-наукового та гуманітарного знання. Одночасно принцип коеволюції стає новою парадигмою культури буття, подальшого розвитку, що дозволяє осмислювати взаємовідносини людини з природою. В цьому аспекті можна піднімати питання про потенційність коеволюційної парадигми як довгострокової програми спільного розвитку суспільства і природи, котра задає науковому знанню та культурі нові напрями дослідження й ціннісні установки на осмислення шляхів такого розвитку і їх реалізацію.

Суперечливий характер розвитку пізнавальних аспектів філософських та теоретико-природничих наук викликає незмінний інтерес філософів, екологів, біологів пізнати і пояснити вже нові тенденції у контексті проблематики взаємовідносин «людина – природа». Як наслідок, на сьогодні спостерігається тенденція до всезагального зближення і взаємозбагачення філософії і природничих наук. І у біоекологічних, і у філософських та суміжних їм міждисциплінарних дослідженнях просліджується можливе становлення нової парадигми на засадах використання саме коеволюційної стратегії. Тому, актуальність гносеологічного аспекту даної проблематики обумовлена намаганням виявити методологічне значення принципу коеволюції в осмисленні рефлексії та трансформації екологічного знання та філософії науки, у контексті нової постнекласичної наукової хвилі. Це також витікає з необхідності розробки такої концепції коеволюції суспільства і природи, в межах якої складність та специфіка даного феномена знайшли б більш глибоке й адекватне відображення сучасному рівню розвитку науки [2].

Сьогодні ще не можна вважати закінченими дискусії щодо конституювання поняття коеволюції у форматі її ідеї, принципів,

методології, парадигми, а також її ролі та функцій у філософських та природничих науках. Цим питанням в аспекті розвитку філософії науки та екологічного пізнання ще не надавалося достатньої конкретної уваги з причини інноваційності напрямку. Тому загалом є потреба у більш конкретному осмисленні методологічної ролі та функцій поняття коеволюції в контексті набуття науковим пізнанням постнекласичного змісту (пошуком нових підходів до його осмислення) в аспекті подальшого розвитку екологічного знання, що сприяють конкретизації сучасних епістемологічних уявлень останнього. Особливим завданням в цьому сенсі вчені вбачають розкриття міждисциплінарного, загальнонаукового сенсу основних понять, принципів і того теоретичного конструкта, що і пропонується коеволюційною парадигмою як зокрема методологічний засіб філософського та екологічного теоретизування.

Література

1. Баксанський О.Е. Коеволюционные репрезентации в современной науке / О.Е. Баксанский // *Методология биологии: новые идеи (синергетика, семиотика, коэволюция)*. – М.: Эдиториал УРСС, 2007. – С. 44–64.
2. Сіра О.В. «Коеволюційні принципи природи і суспільства: формування та пошуки цілісності» / О.В. Сіра // *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Серия «Философия. Социология»*. Т.18 (57). – №2. – 2005. – С. 71–78.

Етико-естетичні виклики ХХІ ст.

Богомолець О.В.,

д.мед.н., народний депутат Верховної Ради України, колекціонер

Україна, м. Київ

ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО БУТТЯ НАРОДУ В ДОМАШНІХ ІКОНАХ РІЗНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕГІОНІВ

Незважаючи на тривалу історію розвитку домашньої ікони, цей феномен поки що не отримав належного вивчення. Разом з тим, домашня ікона була і залишається одним із небагатьох феноменів української культури, що відображають світогляд, традиції і навіть переживання тієї частини українського населення, яка тривалий час перебувала поза історією. В результаті, культура, переконання, побут, звичаї, надії та

очікування простого українського народу, зберігалися в історії лише завдяки плідній роботі етнографічних гуртків XIX – поч. XX ст. та візуалізації в народному мистецтві й насамперед іконописі. Останній став тим «невербальним літописом», який дає можливість відтворити не тільки витоки етнографічної своєрідності населення різних українських регіонів, але й показати історичні колізії їх розвитку та, врешті, виявити ті зовнішні впливи, які визначали художню своєрідність народної домашньої ікони, формуючи підвалини для певної геополітичної орієнтації.

Важливе значення домашньої ікони в процесі дослідження ментальної та етнографічної своєрідності українського народу, обумовлене глибокою синкретичністю даного феномену – тут поєднана фольклорна та церковна світоглядна й мистецька традиції, на тлі яких розкривається не тільки особливості української релігійності, але й ті чинники, які визначали її змістовне наповнення. Адже, важливе значення в процесі формування української домашньої ікони, відігравав не стільки церковний переказ, як апокрифічні твори та агіографічні легенди, які переосмислювалися народом, у підсумку чого виникали нетрадиційні для церковного іконопису сюжети. Як приклад, можемо згадати образи Бога-Отця (Савофа) чи коронування Богородиці (з образом Бога-Отця), які хоча й були забороненими Московським собором 1666 р., все ж широко використовувалися у народній обрядовій практиці.

Важливу роль в процесі формування народного іконопису в цілому та домашньої ікони зокрема, відгравало й народне мистецтво. Користуючись давньою художньою традицією, народні малярі, відповідаючи на естетичні смаки протонароддя намагалися зробити домашню ікону органічною частиною сакрального простору українського дому. Власне саме це зумовило високий рівень наївності народної ікони та притаманне їй оздоблення. При чому, рівень наїву та багатство оздоблення було одним із головних ознак для виявлення рівня сформованості християнського світогляду народу. Зокрема, високий рівень наївності ікони свідчить про те, що в свідомості народу ще живі старі міфологічні уявлення про те, що зображуване є не тільки точною копією того, що зображується, але й може набувати його якостей. Власне саме тому, домашня ікона досить пізно (приблизно у XIV – XVII ст.) увійшла в сакральний простір українського дому, при чому так і не набувши канонічного вигляду. Вона писалася відповідно до естетичних та світоглядних традицій українського народу, а тому часто прикрашалася великою кількістю рослинних орнаментів. Символічне значення останніх хоча й змінювалося під впливом християнського переказу, все ж, як правило, використовувалося для більш органічного входження ікони в простір дому, який, як і в період язичництва, відображав народне уявлення про Всесвіт.

Відповідність давнім світоглядним уявленням проявлялася не тільки у своєрідності художнього оздоблення, але й своєрідності функціонального значення домашньої ікони – в свідомості народу ікона розглядалася як оберіг, що захищає людину від усякого зла та забезпечує родинний добробут. Проявлялися тут й синкретичні мотиви, – ікони розглядалися українцями як вікна у світ інший, Царство Небесне, у підсумку чого образи святих набували дидактичного значення – вони виступали головними моральними авторитетами родини, формували ідеали християнського життя. Таким чином, образи святих на українській домашній іконі перебували на межі світів – перебуваючи у Царстві Небесному, все ж вони знаходилися поруч з людиною, її переживаннями та турботами.

Особливу ж роль в своєрідності домашньої ікони належить відображенню історичних та соціокультурних колізій розвитку українців різних етнографічних регіонів. Так, наприклад, відлюдницьке життя гуцулів, які довгий час перебували у полонинах, намагаючись захистити свою маржину (худобу) від стороннього ока, мало сприяло поширенню універсалістських тенденцій християнства, зумовлюючи не тільки високий рівень наївності гуцульської ікони, але й своєрідність поширених тут образів святих – святий Миколай, Юрій Змієборець, Богородиця тощо, які вважали покровителями домашнього господарства, але й велику кількість солярної символіки. Хрести, образи Христа ймовірніше за все й надалі символізували світло і тепло, які здавна забезпечували добробут місцевого населення.

Поряд з гуцульськими, високим рівнем наївності відзначаються й галицькі народні домашні ікони. Звичайно, це значною мірою зумовлене особливостями життя місцевого простонароддя – його головна маса зосереджувалася у віддалених від культурних осередків селах, а тому не мала можливості для повноцінної зустрічі з християнським переказом. Дана ситуація значно ускладнилася швидким окатоличенням галицької провідної верстви починаючи з XIV ст. та, відповідно, втратою державної підтримки православною церквою. У підсумку цього, розвиток православної культури на Галичині, особливо в сільській місцевості відбувався надзвичайно повільно. Не змогла цього змінити й релігійне відродження, розпочате братським рухом, оскільки це був переважно міський феномен.

В свою чергу, на Волині та північному Поліссі склалися більш сприятливі умови для розвитку іконопису та християнства в цілому, яке прийшло сюди достатньо рано. Захищене непрохідними болотами від зовнішніх ворогів населення, яке за відсутності природних ресурсів, часто було зумовлене мігрувати у пошуках заробітку, приносило додому найкращі зразки християнського мистецтва. Цьому значно сприяло

своєрідність поширених тут народних промислів – провідне значення тут відігравали обробка дерева, виробництво виробів з дерева, різьбярство тощо, які були надзвичайно затребувані в провідних православних центрах й насамперед Києві. Саме звідси й приносили найкращі зразки місцеві зодчі. У підсумку цього, поліські домашні ікони, відзначалися високою майстерністю. Звичайно, можемо припускати, що принесені сюди зразки з часом почали відтворювати місцеві іконописці, привносячи сюди спокій та гармонію поліського життя.

Смиренність та спокій, які визначали життя поліського населення, довгий час залишалися недозволено розкішною для подільського люду, який постійно потерпав від набігів татар. Живучи в постійному страху перед зовнішньою загрозою, подоляни зберігали в пам'яті старі язичницькі переконання, відповідно до яких дім завжди залишався головним оберегом перед зовнішньою загрозою. Мабуть саме тому, аж до початку XVIII ст., хати місцевого населення були темними, з маленькими вікнами та скудним оздобленням. Однією з небагатьох розкішних прикрас залишався великий, гарно оздоблений іконостас на якому було зображено велику кількість святих покровителів – вони мали захищати родину в цілому, та кожного її члена окремо від усякого лиха. Поширеність іконостасів на Поділлі, на наш погляд, була зумовлена й тим, що випадку будь-якого лиха, їх легко було переносити до іншого дому.

В той час, як домашні ікони західних українських регіонів відзначаються високим рівнем наївності та світоглядного синкретизму, домашні образи східних та центральних регіонів України, є всі підстави вважати імітаційними. Їх своєрідність визначалася, з одного боку, ідейним впливом Києва, з притаманним його домашнім іконам синкретизмом, а з іншого – естетичними смаками та світоглядом козацтва. В результаті, домашні ікони цього регіону, подекуди відображають надію на відродження Землі Обітованої, подекуди неспокій і зневіру, які ніс з собою степ, а подекуди просто вказують шлях людині до спокою, спонукаючи її до самопізнання та самозосередження. У підсумку цього, в іконах цього регіону проглядається церковний канон і фольклорний переказ, професійність і наївність, що актуалізувалися щоразу у відповідності до індивідуального сприйняття і потреби в святині.

І лише північні регіони України – Чернігівська та Сіверська земля, який поляни вважали «поганями», продовжували розвивати традиції візантійського церковного іконопису. Показово, що останні підтримуються і розвиваються не тільки місцевим населенням, яке здавна відзначалося високим рівнем свободолюбства, але й старовірами, які масово почали втікати сюди після реформ Никона. Будучи вмілими іконописцями, вони принесли і поширили серед місцевого населення притаманні старій руській

церкві іконописці сюжети та своєрідність художнього оздоблення. Цьому значною мірою сприяла й утворення Малоросійської губернії у 1782 р., провідна еліта якої орієнтувалася на політичний та духовний центр з притаманним йому аскетичним іконописом, що поступово привносився на місцевий ґрунт.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що українська домашня ікона, хоча й відзначалася виразними регіональними відмінностями, все ж завжди залишалася єдиним і цілісним культурним феноменом, який завдяки своєму синкретизму включив у себе своєрідність українського світогляду, традиції, звичаї та обрядової практики українського народу.

Єременко Ю.В.,

*к.філос.н., доцент кафедри хореографії Інституту культури і мистецтв
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*

Україна, м. Полтава

ЕСТЕТИЧНИЙ РЕЛЯТИВІЗМ ЯК ХУДОЖНЯ МАНІФЕСТАЦІЯ ПРОФАННОГО СВІТУ

Сучасне мистецтво не вважає за потрібне творити красу, і це (принаймні ззовні) є його найяскравішою відмінною рисою відносно мистецтва попередніх епох. Переорієнтація європейської художньої думки від пріоритету ідеї краси на інші цілі та цінності стала очевидною на рубежі Нового та Новітнього часу. Вона відбувалася в тісному переплетінні з докорінними світоглядними зрушеннями, які в решті решт сформували сьогоденну художньо-естетичну картину світу. Ідеться, передусім, про фундаментальний процес в європейському духовному середовищі – поступову руйнацію основ традиційної картини світу, детерміновану релігійними уявленнями.

Впродовж тисячоліть сфера сакрального була духовним центром, навколо якого формувалася культура, головним культурутворюючим чинником, точкою тяжіння для рефлексивних зусиль та художньої активності людини. Для античної та християнської культури незаперечним фактом був зв'язок між сакральним та прекрасним, а класична калокагатія – універсальною цінністю, сконцентрованою в триєдності «Краса – Благо – Істина».

Передумови цих ідей кореняться в найдавніших шарах релігійно-міфологічного мислення, яке ділило Всесвіт на декілька окремих світів,

розташованих один над одним. Головних світів, як правило, три: небеса, населені богами; земля, де живуть люди, і пекло – житло демонів та злих духів.

Якщо до троїстої моделі всесвіту застосувати ціннісний критерій, то буде правомірним зведення її до бінарної опозиції «сакральне – профанне». Дихотомія сакрального та профанного має для релігійної свідомості не стільки просторове значення, скільки онтологічне та аксіологічне. Сакральна сфера – область надприродного, надчуттєвого, надцінного, трансцендентного, духовного, вічного – є головним онтологічним орієнтиром, фіксованою точкою тяжіння для профанного. Профанна сфера охоплює поцейбічне, чуттєве, матеріальне, скороминуще, нецінне. Вона має двошарову структуру: профанне як земне (нейтрально-профанне), пов'язане зі звичайним мирським існуванням людини, і профанне як інфернальне (або негативно-профанне) – те, що асоціюється зі злом, гріхом, пеклом.

Естетичний вимір онтологічної опозиції «сакральне – профанне» розгортається в смисловому просторі зіставлення прекрасного та потворного. У свідомості релігійно орієнтованих суспільств негативно-профанне (інфернально-профанне) найчастіше естетично виявляє себе через потворне. Особливо виразно в цій якості воно постає в мистецтві готики та Північного Відродження, в літературних пам'ятниках Середньовіччя, у фольклорі, в карнавальній культурі, побудованій за принципом перевертання священного та мирського, сакрального та інфернально-профанного.

Утім, була б спрощенням думка про те, що прекрасне є виключно естетичною характеристикою сакрального. У контексті різних епох та культур сакральне знаходить естетичне відбиття як у прекрасному, так і в піднесеному, трагічному, жахливому, потворному. Сакральне язичницьких культів та міфологій часто втілено в жахливих образах хтонічних істот. У центрі християнської естетики, навпаки, знаходиться ідея краси, вищий ступінь якої зосереджено в Богові, тобто в сакральному. Однак, елементами християнської культури стали також естетика аскетизму, православного юродства, танатологічний пласт середньовічної культури, трактування західноєвропейським мистецтвом теми Страстей Христових та мучеництва святих, в якій немає місця приємній для ока «красивості».

Сфера нейтрально-профанного – це «погранична» зона, що розділяє онтологічні полюси: сакральне та інфернальне, та охоче вбирає в себе естетичні характеристики їх обох. Для релігійного мислення ця сфера є в естетичному сенсі нейтральною, і лише при зіткненні з сакральним та інфернальним вона набуває позитивної або негативної естетичної забарвленості.

Потворне є атрибутом інфернально-профанного простору, який для релігійної свідомості є анти-цінністю, тому потворне випадає з системи онтологічно та естетично цінних феноменів. Відсутність справжнього буття в профанному просторі визначає відсутність буттєвої наповненості й у потворного. Звідси – розуміння класичною естетичною думкою потворного як відпадання від прекрасного, позбавленого самостійного змісту і буттєвих причин. Десакралізація навколишнього світу, яка на рубежі Нового та Новітнього часу переходить до активної стадії, супроводжується зрушеннями у сприйнятті естетично-негативного.

На зламі Відродження та Нового часу процес десакралізації та змирення всіх сторін соціальної та духовної реальності набирає нових обертів. До мистецтва приходять нові персонажі та нові жанри, які відкривають глядачеві набагато ширші, ніж раніше, горизонти буття. До орбіти художніх шукань активно залучаються спочатку нейтрально-профанні, а потім інфернально-профанні елементи. У Новий час потворне стає предметом освоєння для образотворчого мистецтва, поезії, філософської рефлексії. Одночасно міняється ставлення до інфернально-профанного, яке вже не стільки лякає, скільки викликає пізнавальний інтерес. Воно починає осмислюватися не як сутність, що абсолютно протистоїть людині та людському, а як зворотна сторона самого людського ества. У міру все більшої секуляризації новоевропейського мислення сакральне втрачає свою функцію культурної осі – і художні інтенції починають скеровуватися до профанної реальності. Для реалістичної школи Нового часу неприємні, часто потворні сцени та образи стають не лише предметом пильного вивчення, але й засобом досягнення особливої експресивності.

На початку ХХ століття, під впливом одночасних відкриттів та досягнень у різних галузях знань, найпотужніших соціальних потрясінь, десакралізація світу дістала стрімкого прискорення, яке не могло не знайти відбиття в естетичному процесі. «Втрата священності, – вказує М. Еліаде, – характеризує весь досвід нерелігійної людини в сучасних суспільствах, і... внаслідок цього сучасна людина відчуває все більш серйозні утруднення в розумінні масштабів буття...» [2, с. 18–19]. Виявилось, що рух за негативною шкалою координат відкриває нескінченність, тоді як рух до сакрального ідеалу обмежений самим ідеалом. Негативна нескінченність людського розкрила перед неklasичною естетичною свідомістю безмежну варіативність потворного, джерелом якої є, знов таки, саме людське ество.

З розпадом релігійної картини світу кодова для європейської свідомості дихотомія двох світів – сакрального та профанного – втратила актуальність. Залишився єдиний – профанний земний світ, позбавлений «керівної ролі» Божественного розуму. Його основу складають

нерациональні чинники, місце абсолютної сакральної Істини обіймає сукупність відносних істин, які мають рівне право на існування. Разом з переоцінкою характерного для попередніх століть переконання в розумності та благості буття втрачає свій сенс ідея про те, що призначення культури полягає в творенні прекрасного. У художньо-естетичному дискурсі неокласицизму на зміну приходить світоглядна установка, обумовлена принципом естетичного релятивізму.

Естетичний релятивізм полягає у визнанні рівноцінності різноманітних культурно-естетичних феноменів, зокрема (а іноді й переважно) тих, які раніше мислилися як не цінні, або навіть анти-цінні. орієнтований на естетизацію всіх сфер реальності (соціальної, духовної, економічної, політичної тощо), будь-якого індивідуально-суб'єктивного переживання, стану або прояву. Реалізація цього принципу є, на наш погляд, основоположною тенденцією сучасного художньо-естетичного процесу. Естетизація може здійснюватися як у позитивному, так і в негативному модусі, тому в потворному, котре традиційно було категорією негативної естетичної оцінки, естетичний релятивізм виявляє значний потенціал експресивності. В аналогічному напрямі мислить О. М. Петрова: при аналізі соціокультурних трансформацій Новітнього часу українська дослідниця використовує термін «естетичний нігілізм» [1, с. 57]. На наш погляд, естетичний нігілізм може розглядатися в якості окремого прояву естетичного релятивізму – більш широкого феномену, який охоплює весь спектр культурно-естетичних процесів. У певному сенсі він співзвучний сьгоднішнім базовим «європейським цінностям»: правам людини, плюралізму, толерантності, віротерпимості та мультикультуралізму. У той же час слід зауважити, що естетичний релятивізм сучасної епохи не замикається на естетиці потворного, він цілком лояльний і до краси. Але ця краса вже не апелює до сакрального – ні в об'єктивній реальності, ні в самій людині. Перед мистецтвом Новітнього часу розвернулася широка панорама естетики нейтрально-профанного світу.

Мистецтво Новітнього часу (за виключенням тоталітарних суспільств) не дуже цікавиться темою величі людини. Недаремно в першому ряді серед «знакових» подій культури ХХ століття опинилися саме ті, які агресивно маніфестували привнесення до світу мистецтва елементів профанного світу: «Чорний квадрат» К. Малевича та реді-мейди М. Дюшана: пісуар та репродукція Мони Лізи з підмальованими вусами та непристойним написом.

Розширення художнього простору шляхом привнесення до нього речей з профанного світу, окрім іншого, є черговим кроком у справі легітимації потворного. Це видно на прикладі «Фонтану» М. Дюшана. Предмет сантехніки, знаходячись у належному місці, є естетично

нейтральним, але, будучи переміщеним до музейного простору, він виглядає потворно. Співвідносячись із тілесним низом, відходами, з останками та могилою, яка їх хоронить, дюшанівський пісуар на рівні архетипу коннотує не лише з нейтрально-профаним, але й із ще нижчим – інфернально-профаним світом.

Переміщення такого об'єкту до мистецького простору, який, завдяки багатовіковій традиції, все ще співвідноситься в свідомості глядача з ідеєю краси і через неї з сакральним, означає не що інше, як претензії на зміну культурного коду естетичного мислення епохи. Не дивлячись на значну частку авторської іронії в цьому жесті, саме так і відбулося. Подальшого розвитку процес десакралізації мистецтва та розширення в ньому простору потворного набув у художніх експериментах постмодернізму, в неklasичному естетичному дискурсі. «Шлюбозлучний процес» між негативно-профаним та потворним, який розпочався ще в епоху Романтизму, в ХХ столітті практично завершується. Інфернально-профанне вже не сприймається як реальність, ворожа сакральному та людському, більш того, воно взагалі перестає сприйматися як реальність. Інфернально-профанне стає об'єктом гри, іронії, художніх пошуків, і в цій якості втрачає зв'язок з потворним, художньо переосмислюючись через зв'язок з іншими естетичними феноменами, зокрема, з прекрасним.

Таким чином, десакралізація світу та розширення профанного простору зумовило естетичне освоєння профанного через негативно-естетичне, яке поступово втрачає негативні етичні конотації. Разом з цим формується принцип естетичного релятивізму, що забезпечує потворному «рівноправ'я» з іншими, у тому числі, позитивними естетичними феноменами. Потворне активно залучається до художньо-естетичного дискурсу та проблемної панорами неklasичної естетики. Важко сказати, добре це, чи погано. Утім, безперечно, що людина сучасної епохи живе в набагато складнішому світі, ніж, скажімо, людина Середньовіччя, і має змогу відчутти незрівнянно більш багатоманітні грані буття, значно багатші за змістом, якістю та естетичним наповненням нюанси картини навколишнього світу.

Література

1. Петрова О.М. Мистецтвознавчі рефлексії. Історія, теорія та критика образотв. мистец. 70-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. / О. М. Петрова. – К. : Академія, 2004. – 400 с.
2. Элиаде М. Священное и мирское : пер. с фр. / М. Элиаде. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 144 с.

Северин-Мрачковська Л.В.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри філософії ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана»

Україна, м. Київ

КОНСЬЮМЕРИЗМ ЯК ЯВИЩЕ ДУХОВНО-ЕКОНОМІЧНОГО БУТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ

На тлі жвавого інтересу до феномену консьюмеризму, яке ми спостерігаємо в останні десятиліття як у вітчизняній, так і зарубіжній науці, цілісне, всебічне та повне дослідження його позитивних та негативних аспектів розвитку й функціонування залишається не повною мірою актуалізованим.

Осмилення проблеми консьюмеризму, вочевидь, демонструє багатомірність і складність даного феномену духовно-економічного життя сучасної людини. Консьюмеризм сприймається і як заклик до створення все більшої кількості товарів і послуг з метою задоволення потреб споживачів, і як шлях до власного збагачення виробників, і як політика виробництва та популяризації товарів, які мають високий рівень якості, що особливо актуально в умовах загострення екологічних проблем унаслідок антропогенної діяльності людини, тобто, як заклик до виробництва якісних товарів та послуг, і як ідеологія насолоди споживанням, і як філософія споживання, що розкриває негативні та позитивні аспекти цього феномену сучасної епохи, звертає увагу на доцільність переосмилення духовних засад існування сучасної людини. Ці підходи, хоча, й суперечливі, однак, як засвідчує дійсність, цілком узгоджуються в сучасному світі.

Наріжним «каменем» критики консьюмеризму є його морально-етичне підґрунтя та негативні наслідки, які він має для розвитку людської особистості.

Важко не погодитися з тим, що життя багатьох сучасних людей унаслідок впливу на них середовища, «заточеного» на економіку споживання, зводиться до того, що вони відшукують усе новітніші товари, активно міняють старе на нове лише тому, що воно - більш престижне. У гонитві за «статусністю» у речах (заміських будинках, квартирах, автомобілях, одязі тощо) індивід дуже швидко починає керуватися принципом «статусності» у побудові міжлюдських стосунків, не залишаючи в них місця ширій дружбі, безкорисливості, взаємодопомозі, сумлінню, честі, відповідальності, вірності, шляхетності, інакше кажучи, – моральним цінностям. Людина перетворюється на споживача (homo

consumens), технократа та прагматика; «вічне» питання «мати чи бути?» вирішується на користь «мати».

Консьюмеризм, таким чином, призводить до дегуманізації індивіда та суспільства загалом [1; 2]. Прогнози ж на майбутнє для світу, в якому панує консьюмеризм, цілком зрозуміло, невтішні. За таких обставин люди мають здійснювати спроби переосмислення власних життєвих цінностей, власного ставлення до матеріальних аспектів буття.

З іншого боку, консьюмеризм постає як прогресивний, по своїй суті, громадський рух, метою розгортання якого є боротьба за підвищення якості товарів і послуг, пропонувані споживачам. Він сприяє, таким чином, зростанню якості життя людини, й, відтак, виступає як цінне у моральнісному аспекті явище економічного буття людини, моральнісно орієнтована соціальна діяльність у сфері ринкових відносин.

Отже, трактування феномену консьюмеризму у морально-етичному вимірі є амбівалентним, двоїтим. Є аргументи на користь того, що консьюмеризм як «ідеологія» споживання цілком заслуговує на критику. Водночас, заперечувати будь-яку його моральну значущість для людини та суспільства немає підстав.

Не менш важливим аспектом концепції консьюмеризму є її соціальна значущість, осмислення якого також не здовуває однозначної оцінки в середовищі науковців та громадських діячів. Так, частина філософів українсько-західного світу негативно висловлюється з приводу ролі консьюмеризму в соціально-політичному житті сучасного суспільства. Ж. Бодрійяр, зокрема, описує модель стосунків людей і речей, яка склалась у 60-х роках ХХ ст. у країнах Західного світу, коли стійке економічне зростання породило ілюзію про можливість повного задоволення потреб усіх і кожного. Він ставить під сумнів головну соціальну ідею апологетів суспільства споживання, а саме: загальний добробут призведе до утвердження соціальної рівності. В дійсності ж у споживанні попереду завжди «верхи», а середні верстви та «низи» за ними ніколи не устигають. Саме «верхи» диктують моду, відмежовуючись від інших за допомогою дрес-коду та інших ноу-хау, відстоюють власну індивідуальність, намагаючись не змішуватись з натовпом. Споживання як було, так і залишається статусним. На думку Ж. Бодрійяра, суспільство споживання, – це суспільство соціальної змови, члени якого, що ситі різною мірою, не бажають втрачати свого статусу в принципі. Вони схильні до конформізму, а тому звикли дивитися на деякі речі крізь пальці, не помічати їх або ж застосовувати подвійні стандарти [3].

«Логіка споживання», за Г.Зіммеlem, така: багаті намагаються сконструювати межу, котра відділяє їх від більшості за допомогою нових моделей споживання, а маси, орієнтуючись на них, намагаються їх

наздогнати; багаті, тікаючи від цього символічного переслідування, вигадують все нові й нові символи-відмінності [4].

Пізніше дану думку розвинув Г.Маркузе, який стверджував, що «одномірна людина» – це людина, яка не лише бажає споживати, а й готова за можливість безперешкодно споживати необмежену кількість товарів та послуг продати не лише демократію й свободу, людське спілкування, а й рідну матір [5].

Отже, є підстави стверджувати, що споживання нині поширюється не лише на речі, а й, навіть, на час, простір, природу, людські відносини, історію, науку, культуру [6, с. 213]. Речі-знаки замінюють колишні засоби соціальної диференціації – расу, кров, стать, клас. Отже, саме споживання стає фундаментом нового соціального порядку. Суспільство споживання, спираючись на потужний ресурс масової культури, намагається утверджувати свої ідеологеми – віру в досягнення соціокультурних переваг шляхом споживання, самоідентифікацію суб'єкта через демонстративне споживання [7].

Проте, не менш слушною є досить оригінальна точка зору, висловлена сучасним російським публіцистом В.Лейбіним як апологія суспільства споживання: «...модель суспільства споживання – це такий просунутий спосіб влаштувати більшість людей, які ніяк не хочуть приймати участь в політиці чи в інших важливих питаннях, тобто облаштувати їх життя так, щоб це було гуманно... Раніш існувало рабство, воювали, змушували агресією та силою, а зараз покора великих мас населення досягається всього лише різними видами реклами, політичної реклами... Гіперспоживаюча людина, хоча й нікчемна, але вона - більш просунуте створіння, ніж воююча, пригноблююча інших за допомогою прямого насилля людина (чи жертва прямого насилля). І, можливо, сил та ресурсів людства достатньо, щоби в усьому світі здійснити перехід до суспільства споживання. Таким чином, ...надавши людям можливість жити без воєн, потрясінь, можна буде поступово відмовитися від надмірного споживання заради чогось більш істотного» [8].

Вказуючи на негативні наслідки панування консьюмеризму в сучасному світі, вчені, громадські діячі небезпідставно зазначають, що пріоритети споживацького ринку відбирають ті ресурси, які могли б бути використані для чогось більш серйозного (наприклад, навчити народи «третього» світу новим аграрним технологіям, як це було зроблено в Індії на початку 60-х- на початку 70-х років ХХ ст., запровадити нові соціальні програми по підтримці вимушених переселенців у результаті розв'язання військових конфліктів у світі тощо) [9].

Існує поширена точка зору, що в майбутньому людство, цілком очевидно, постане перед вибором – екологія чи споживання. Більшість

учених і громадських діячів визнають, що сучасна модель розвитку суспільства є неприйнятною, оскільки, «якщо всі країни світу будуть розвиватися до індустріальної моделі, то для їх економічного розвитку необхідно буде п'ять планет, щоб надати басейни для стоків вуглецю, необхідного для промислового розвитку. Але, оскільки людству надана тільки одна планета, такий підхід... породить усі мислимі катастрофи» [10, с. 19]. Водночас, концепція консьюмеризму, що ґрунтується на ідеї виробництва товарів широкого вжитку, які б відповідали стандартам високої якості й задовольняли б потреби споживачів, тобто мали б попит, підкреслює необхідність раціонального використання природних ресурсів та структурних компонентів товарів, застосування сучасних ефективних методів виробництва.

Отже, є підстави вважати, що консьюмеризм сприяє науково-технічному прогресу, оскільки під впливом його ідей виробники змушені шукати прийнятні для суспільства способи збільшення продуктивності виробництва та якості кінцевих продуктів.

Розвиток консьюмеризму сприяв виникненню нових напрямків професійної діяльності: маркетингу, економічної соціології, програмування, реклами та ін.

Консьюмеризм є досить суперечливим суспільно-економічним, духовним явищем, поєднуючим у собі як негативні, так і позитивні моменти. У цьому полягає його специфіка; звідси – і складність його філософського аналізу.

Література

1. Гвардини Р. Конец Нового времени. [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://royallib.com/read/gvardini_romano/konets_novogo_vremeni.html#61440_2
2. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.nietzsche.ru/influence/philosophie/fukuama/>
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Жан Бодрийяр; пер. с фр., послесловие и примечания Е.А. Самарской. – М.: Республика; Культурная революция, 2006. – 269 с.
4. Зиммель Г. Социальная дифференциация. Социологические и психологические исследования. [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://www.sociology.vuzlib.su/book_o012_page_2.html
5. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества. [Електронний ресурс] – Режим доступа: socioonline.ru/files/5/39/12_markuze-odnomer.doc
6. Бодрийяр Ж. Система вещей / Жан Бодрийяр; пер. с фр. и вступ. ст. С. Зенкина. – М.: Рудомино, 1999. – 224 с.
7. Сінькевич О. Ідеологія суспільства споживання та масова культура: філософсько-культурологічний аналіз / О. Сінькевич // Сборник научных трудов Sworld. Материалы международной научно-практической конференции

«Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании 2012». – Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. – Вып. 4. – Т. 39. – С. 102–109.

8. Мостовой П. Лекция: «Есть ли будущее у общества потребления?». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://polit.ru/article/2005/12/01/mostovoi/>.

9. Там само.

10. Йоханнесбургский меморандум. Справедливость в хрупком мире. Меморандум ко Всемирному саммиту по устойчивому развитию /Фонд им. Генриха Белля. – М., 2002. – 95 с.

Мистецтво в сучасному інформаційному просторі

Баранік М.М.,

аспірантка, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Україна, м. Вінниця

КОМП'ЮТЕРНА ГРА ЯК СПОСІБ ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Глобалізаційні процеси наклали свій відбиток на розвиток усіх сфер мистецтва та культури в цілому. Ми більше не мислимо свого життя без Інтернету та девайсів, новинок технологічного прогресу, та, звичайно, інформації, яка стала доступною саме завдяки названим факторам. Варто звернути увагу на те, що не у всьому масова культура позитивно вплинула на формування свідомості молодого покоління, воно виростає більш розкутим, навіть вульгарним, ніж, скажімо, особистості, юність яких припала на епоху 70–80-х рр.

Що стосується мистецтва слова, тобто впливу на нього у тому числі інформаційних технологій, то відомий компаративіст О. Галич зазначає: «Одне уже зараз стає зрозумілим: поряд з позитивними моментами глобалізація несе в літературу багато небезпек, передусім орієнтуючи читачів з невибагливими естетичними смаками на тексти, у основі яких лежить відображення примітивних фізіологічних потягів, низьких людських інстинктів, різного роду збочень, жорстокого насильства, кримінальних, релігійних та інших субкультур» [2, с. 9]. Актуальність нашої статті полягає у дослідженні інформаційної культури та взаємодії з ними творів сучасної української прози, які належать до так званого

«жорсткого» реалізму: роман Любка Дереша «Трохи п'тьми», книги Артема Чеха «Цього ви не знайдете в Яндексі», «Анатомічний атлас», повість Юрка Покальчука «Окружна дорога» та інші; вони усі мають спільні риси, як от моральна деградація, ненормативна лексика, маргінальна поведінка, психологічні відхилення персонажів, наркоманія, алкоголізм та інші хвороби, суїцидальні нахили та риси екзистенційної фрустрації, особливо у молоді. Художня цінність їхня була б сумнівною, якби не одна особливість: ми можемо трактувати ці прозові твори як своєрідні енциклопедії «від зворотнього», маніфести тих, що вижили у ситуаціях на межі, повчання, як роби не варто. Таке мистецтво має місце, інше питання у його правильній подачі в інформаційному просторі.

Дещо в іншому аспекті можна розглянути повість Михайла Бриних «Електронний пластилін», яка має риси кібер-панку та треш-культури. Автор – український письменник, відомий діяч медіа сфери та ЗМІ. Він також не нехтує у своєму творі ні насильством, ні алкоголем, але додає певної атмосфери, грає з читачем. Концепт автор-гравець досить популярний для літератури постмодернізму. О. Поліщук з цього приводу зазначає: «Коли у процесі дослідження літературного тексту виникає поняття гра, то йдеться зазвичай саме про гру автора з читачем, актуалізується найчастіше зв'язок «автор-текст-читач». Постійно тримаючи в полі зору останній складник цього ланцюга, варто уважніше поглянути на суто текстуальну дію автора щодо персонажа, на гру автора з персонажем, щоб помітити недієвість на цьому рівні поняття «авторська маска». Тоді як автор приховується від читача за «маскою» гри, то його дія щодо персонажа не передбачає потреби «маскування». Автор насправді маніпулює своїми героями, використовує їх для досягнення якогось художнього ефекту» [3, с. 107]. «Електронний пластилін» на перший погляд досить складний для сприймання, складається враження, що перебуваєш у якомусь надломленому світі, який складається із кількох «уламків», шматків чи пластів. Головні персонажі – четверо друзів – потрапляють у ситуації певного складеного сценарію (як от у химерний будинок серед лісу, наповнений трупами), у чорну з жовтим матрицю, яку автор називає «просте Жовте із вкрапленнями»[1, с. 230], де усі герої мають шукати точку виходу, а Маруся Чурай (усю книгу ми думали, що це чоловік, а в кінці нас ошелешує автор: це жінка, яка зробить операцію зі зміни статі!) роздумує про можливість вибору: «Особливість фальшивого виходу полягає у тому, що за кілька кроків до точки повернення на тебе чекає прозора стіна даних, видозмінених новим кодом, об яку ти фактично розбиваєшся шцент... Цього не було в початкових налаштуваннях» [1, с. 230], проблема полягає у тому, що виходу немає, бо, що б вони не зробили, система все одно вже вирішила, що буде з ними, вони ніби в комп'ютерній

грі, де усі дії персонажа приведуть до певного симулятора ситуації: «Ми залишимося всередині коду, доки його не приб'ють ці чуваки з відділу патогенних нейротехнологій...І тоді – ніяких виходів, навіть фальшивих. Усі двері зникнуть. Звісно, разом з нами»[1, с. 233]. Відома літературознавиця Т. Трофименко називає образ пластиліну «метафорою суцільної деформації»: «М'які тканини, що пластиліново стікають по шії, фонтани мозку у вигляді каші з недосмажених хробаків, густий жовтий дим та інші спецефекти дають добрий матеріал для студій над дискурсом модернізму в сучасній українській літературі...Пластилін – він не даремно електронний, а автор – не даремно страшно розумний і грає в шахи. У повісті присутні і системний код, і середовище CWH-49, і G-провайдер, а головне – небезпека системної ізоляції, яка загрожує фізичною смертю...[4]. У книзі життя – це комп'ютерна гра, кожен наступний крок – вибір, але автор дає нам зрозуміти, що усі гравці не зможуть дійти до кінця, головні герої «Електронного пластиліну» гинуть. Двічі.

Глобалізаційні процеси впливають на розвиток літератури не завжди позитивно, проте не можна ігнорувати той факт, що інформаційні ресурси приносять свої плоди для мистецтва слова не тільки як розповсюджувачі письмових матеріалів, але і як джерела сюжетів та жанрів, що й сталося у повісті Михайла Бриних «Електронний пластилін». Це вже не звичайний «S.T.A.L.K.E.R.» чи «Far Cry», тут приймають участь і автор, і персонаж, і читач, це – книга у вигляді комп'ютерної гри зі своєю філософією та естетикою.

Література

1. Бриних М. Електронний пластилін / Михайло Бриних. – К.: Факт, 2007. – 244 с.
2. Галич О.А. Документальна література та глобалізаційні процеси у світі: монографія / Галич. О.А. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2013. – 264 с.
3. Поліщук О. Автор і персонаж в українській новітній прозі /О. Поліщук. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. – 176 с.
4. MediaPost on-line. Гості з майбутнього чи гості з минулого? («Електронний пластилін» Михайла Бриниха). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mediaport.ua/print/47827>

Білич О.В.,

*викладач кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та
трудового навчання*

Україна, м. Хмельницький

РЕМІСНИЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДІЛЛЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Розвиток торгівлі та створення ринкових зон, таких як базари, ярмарки та ремісничі майстерні відіграв велику роль в економічному і культурному житті подільського краю.

Традиційна культура українців тісно пов'язана з природними умовами, історичним буттям, способом життя, діяльністю, характером народу і віддзеркалена в його ремеслах. Значний внесок у вивчення матеріальної культури України й Поділля зокрема, історії ремісничих об'єднань та кустарних промислів, осмислення їх виробничої діяльності, цехової обрядовості та устрою, українського, в т. ч. і подільського гончарства, кераміки та порцеляни зробили відомі історики Є.Сіцінський і В.Січинський [9, с. 45].

Найвагомішою постаттю серед дослідників цехового ремесла у 20–30-і рр. XX ст. був П. В. Клименко [10; 11]. Науковець вказував, що «цехова майстерня була разом з тим і ремісничою школою» [10, с. 171]. Гербові емблеми та печатки цехів вивчав В. О. Гавриленко [2], історію розвитку шевського кустарного промислу на Лівобережному Поліссі, асортимент, крій, технологію виготовлення взуття, а також побут і звичаї кустарів досліджувала Л. Костенко [5]. Серед сучасних науковців, які в окремих аспектах торкалися даної теми, можна виділити праці та публікації Г.М.Виноградова [11], А. Б. Задорожнюка [3], І.В.Рибачака [8], Н.О. Урсу [10] та ін. Однак, більш детального аналізу та висвітлення історії ремісничих організацій потребує територія Західного (Тернопільська, Хмельницька область) та Східного Поділля.

Починаючи з XIV ст. набувають розвитку різноманітні ремесла. Історичні відомості вказують, що під час будівництва Київського замку, який був зруйнований татарами в 1482 році, працювало понад 20 тис. землекопів, ковалів, мулярів і теслярів. Зокрема, в той час цінувались холодна та вогнепальна зброя, яку виготовляли з металу. У Кам'янці-Подільському, Вінниці, Кременці та інших містах ювеліри на замовлення українських та іноземних магнатів виготовляли дорогий одяг та кінські убори [7].

Відомий краєзнавець Ю. Сіцінський вивчаючи архівні джерела, виявив цехові організації ремісників в таких містах Поділля: Кам'янці,

Меджибожі, Сатанові, Янові, Балті, Хмільнику, Дунаєвцях, Шаргороді, а також у Зінькові [8; 9].

У XIV ст. в Україні з'являються перші цехові організації, що об'єднували групи ремісників за фаховою ознакою. Слово «цех» походить від німецького слова *Das Zeichen* – знак. Перші цехи виникли в Києві, Львові, Білій Церкві, Полтаві, Чернігові, Житомирі, Стародубі. Кожний цех мав свій статут, який визначав права й обов'язки своїх членів. Після встановлення польського панування в Україні ремісників-українців не допускали в цехи, вони зазнавали всіляких утисків [7, с. 118]. Цехова документація та дослідження істориків свідчать, що цехові організації об'єднували три категорії ремісників: майстрів, підмайстрів та учнів. Лише майстер був повноправним членом цеху, а дві інші категорії залежали від цеху і майстра [10, с. 171–172].

Про наявність цехової організації у Зінькові можна судити на основі пергаментних грамот Сенявських даних цехам Сатанова та Меджибожа. Ними, напевно користувалися і ремісники Зінькова. Про існування тут цеху ремісників свідчить, знайдений Сіцінським, цеховий значок ремісників Зінькова у вигляді мідної іконки. На ній зображено з одного боку Покрову Пресвятої Богородиці, а з іншого Божу Матір, яка тримає на колінах бездиханне тіло Ісуса Христа. Внизу було зроблено підпис «Сія цеха споруджена до храму Покрови і хвороби в граді Зінькові року 1764» [8; 9].

Значний вплив на розвиток керамічного виробництва в регіоні справили цехи гончарів – професійні об'єднання міських ремісників, які з'явилися тут, як припускав Є. Сіцінський, «дуже рано, ще в XIV ст. при подільських князях Коріатовичах». Проте, документи, що підтверджують існування цехового ладу на Поділлі, збереглися не раніше XVI ст. [6, с. 85]. Найдавніший гончарний цех виник у Зінькові в 1458 р. [9, с. 45]. Документи XVI – XVII ст. свідчать про те, що гончарні цехи існували у Кам'янці-Подільському, Барі, Браїлові, Вінниці, Купині, Летичеві, Меджибожі, Миньківцях, Супрунові, Чурилові та інших містах [6, с. 86].

Найзначнішим центром формування кадрів кушнірів був середньовічний Кам'янець. Під його впливом виникають цехи кушнірів у Сатанові, Меджибожі, Зінькові. Слід відзначити, що виробничі процеси, насамперед, способи вичинки сировини, як і сам інструментарій кушнірів Зінькова зустрічаються і в інших регіонах Поділля, проте відзначаються певними локальними особливостями. У Зінькові помічено досить значну варіантність складників, потрібних для викрашування овечих та телячих шкур. Від добору й сорту борошна чи висівок, кількісного співвідношення з іншими складниками залежала якість готових шкір та їх відтінків. Традиції вичинювання шкір, пошитті кожухів свідчать про глибокі історичні корені цього ремесла у Зінькові [8].

Про існування кушнірів вказує історична пам'ятка міста Кам'янець-Подільського, а саме, семиарусна Башта Стефана Баторія. Оборонна вежа отримала назву – Кушнірська, після ремонту в XVII ст. за гроші ремісничого цеху кушнірів. Башту Стефана Баторія малювало багато художників. Серед композицій, які присвячені Кам'янцю-Подільському, відомий кам'ячанин Ю. Химич створив ведугу, що носить назву «Кушнірська башта (XV-XVII ст.)» (1965, гуаш).

Упродовж 1889–1894 рр. у книзі кам'янецької ремісничої управи було записано: у 1888 р. – 18 учнів до майстрів чоботарського, каретного, шорного, столярного та слюсарного ремесел; у 1889 р. – 24 учні до майстрів чоботарського, кравецького, «масового мистецтва», столярного, перукарського мистецтва, різницько-ковбасного, «швейного на машинці мистецтва», каретного, токарного, стельмашного ремесел; у 1890 р. – 23 учні до майстрів стельмашного, ковальського, каретного, чоботарського, слюсарного, столярного ремесел; у 1891 р. – 22 учні до майстрів столярного, чоботарського, ковальського, каретного, слюсарного, міднярського, кушнірського ремесел; у 1892 р. – 17 учнів до майстрів ковальського, каретного, кушнірського, чоботарського, слюсарського, токарського, пекарського ремесел; у 1893 р. – 17 учнів до майстрів слюсарного, кравецького, чоботарського, ковальського, пекарського, каретного, обійницького ремесел. У 1894 р. вказано лише два учня чоботарського ремесла [10, с.176].

Цехи, як організації ремісників, були ліквідовані у 1902 р., однак в багатьох містечках продовжував існувати розподіл на цехи і уособлення певного ремесла, причому окремі ремісничі громади мали своїх цехмістрів [4].

Узагальнюючи наведені факти, можна констатувати наступне: у XIX – на початку XX ст. ремісничі цехи продовжували залишатися єдиними виробничими школами ремісничої майстерності [10, с. 177]. Зосереджувались ремісничі центри у традиційних для історичного розташування цехів містах і населених пунктах, де існували постійно діючі ярмарки, що забезпечували ринок збуту продукції.

Розвідки науковців майже поза увагою залишили шкіряне виробництво досліджуваного регіону, яке потребує більш детального висвітлення. Тому наступні праці будуть присвячені історії цехових організацій з обробки шкіри.

Література

1. Виноградов Г.Н. Анализ документальных источников по истории цехового ремесла Украины XVI – первой половины XVII века : автореф. дис. канд. ист. наук : 07.00.02 ; 07.00.09 / Виноградов Г.Н. ; Днепропетр. гос. ун-т. – Днепропетровск, 1989. – 17 с.

2. Гавриленко В. Печатки ремісничих цехів Кам'янця-Подільського / В. Гавриленко // Архіви України. – 1976. – №1. – С. 79–80.
3. Задорожнюк А. Б. Виробнича діяльність кам'янецьких ремісників наприкінці XVIII – на початку XX ст. / А. Б. Задорожнюк [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tovtry.km.ua/ru/history/statti/vyrobnycha_dijalnist_remisny_kiv.html. – Назва з екрана.
4. Задорожнюк А. Б. Ремісничі управи Подільської губернії – органи регламентації виробництва і нагляду за ремісниками у XIX ст. / А. Б. Задорожнюк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visnyk-history.kpnu.edu.ua/article/view/54833/50982>. – Назва з екрана.
5. Костенко Л. Шевський кустарний промисел на Лівобережному Поліссі (друга половина XIX – 60-і роки XX ст.) / Л. Костенко // Сіверянський літопис. – 2010. – № 1. – С. 20–33. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.siverlitopis.cn.ua/arh/2010/2010_01/2010n01r_0_4.pdf. – Назва з екрана.
6. Мельничук Л. С. Гончарні цехи Поділля XVI-XIX століть / Л. Мельничук // Вісник КНУ Шевченка: Сер. Історія. – 2004. – Вип. 75 (74–76). – С. 85–90.
7. Новий довідник: Історія України. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – 736 с.
8. Рибак І. В. Зінків в історії Поділля / І. В. Рибак. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zinkivtown.at.ua/index/title2p2/0-22>. – Назва з екрана.
9. Трембіцький А. Євфимій Січинський і Володимир Січинський – дослідники українського гончарства, кераміки та порцеляни / А. Трембіцький // Краєзнавство. – 2006. – № 1–4. – С. 45–49.
10. Урсу Н. Нариси з історії образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини: навчальний посібник для студентів художніх спеціальностей / Н. Урсу. – Кам'янець-Поділ. : Аксіома, 2012. – 224 с.: іл.
11. Юркова О. В. Клименко Пилип Васильович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4 : Ка-Ком / Ред.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2007. – 528 с. : іл. Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Klymenko_P. – Назва з екрана.

Зотов Д.І.,

*артист соліст-інструменталіст Полтавської обласної філармонії, аспірант
Харківської державної академії культури*

Україна, м. Полтава

ЗМАГАННЯ НА МАРСОВОМУ ПОЛІ, ЩО ЗМІНИЛО ХІД РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Незважаючи на досить широку популярність саксофона серед музичних спеціалістів, для широкого слухача він був усе ще маловідомим. Офіційна

його презентація відбулася влітку 1844 року на Паризькій промисловій виставці. Стенду на якому було представлено саксофон приділили багато уваги члени королівської родини та сам король Луї-Філіп. Деякі науковці висловлюють думку, що Сакс хотів створити духовий інструмент, який би за своїм звучанням максимально наближався до людського голосу. Приміром відомий композитор Даніель Обер (1782–1871), вперше почувши саксофон не зміг приховати свого здивування і в захваті порівняв його звучання зі співом: «Який чудовий звук, і яка перевага може бути отримана від цього інструмента, поєднаного із людським голосом» [2]. Хоча, скоріш за все, головною ідеєю створення саксофона було бажання створити своєрідний «інструмент-посередник», між групами мідних духових та струнних інструментів, у тогочасному оркестрі. Група дерев'яних духових інструментів, представлена переважно кларнетом, не могла у повній мірі реалізувати це завдання. Саксофон повинен був поєднати в собі мелодійну м'якість струнної групи, проте мати достатні акустичні можливості, щоб не втрачати яскравість звучання на тлі тромбонів і труб, вирівнюючи таким чином загальну тисетуру звучання оркестру, надаючи йому нових інтонаційних можливостей. Навіть у сучасному симфонічному оркестрі, якщо є необхідність задіяти групу саксофонів, то їм доручають, в основному, партії гармонічної педалізації, з метою створення ефекту безперервного звучання, своєрідного мелодійного фону. Відома в усьому світі виконавиця, педагог та музикознавець М. Шапошнікова (1940) зазначає: «Я бачу здатність саксофона зливатися зі скрипками та ударними, потужними мідними та м'якими дерев'яними духовими інструментами. Він як хамелеон, може змінювати колір свого голосу» [1, с. 6].

У 1845 році саксофон став учасником чергового випробування, яке повинно було довести його здатність конкурувати з іншими інструментами представленими у тодішніх оркестрах. Значний акцент розвитку музичної культури тодішньої Франції припадав на військові оркестри. Проте їх якість на жаль залишала бажати кращого. Причиною цього був незадовільний рівень освіти музикантів, погане фінансування, відсутність кваліфікованих диригентів та керівників інструментальних груп у самих оркестрах. Окрім того якість інструментів не відповідала критеріям військового колективу і часто вони були просто морально застарілими. Сакс побачив у ідеї модернізації оркестрів чудовий шанс для розвитку власної справи. Подолати глобальні економічні та кадрові проблеми він не міг, проте мав змогу запропонувати оновлений інструментарій разом з ідеями щодо його практичного застосування. Втім жодна з музичних чи військових установ не підтримала його ідей стосовно реорганізації оркестрів. Чи не найголовнішою причиною цього було те що Адольф сакс був іноземцем. Тим не менш Сакс не покладав рук, та усіляко шукав

контактів із армійським керівництвом. Він стверджував що склад інструментів військового оркестру є незбалансованим та непристосованим до виконання поставлених перед ним цілей. Наприклад представлені у групі дерев'яних інструментів фаготи не могли використовувати своє звучання на відкритому повітрі, бо за конструкцією призначені для концертних залів. Зате добре було чути групу мідних інструментів: тромбонів та офіклейдів, які перекривали гармонічну побудову усього колективу. Сакс запропонував для використання свої винаходи: саксгорн та саксофони, які на його думу мали стати посередньою ланкою, яка б з'єднувала звучання дерев'яної та мідної груп. Пропонувалося використовувати ці інструменти як для виконання мелодійної лінії так і для підтримки гармонічної основи твору. Особливо цей ефект можна було б використати при переключках між групами інструментів, з метою нейтралізації динамічного перепаду між ними, який до цього часу відчувався досить сильно. Дані пропозиції були доволі радикальними і ставали врозріз усталеним традиціям французької військової музики. Армійське керівництво, виробники інструментів, та навіть самі музиканти були обурені цією нахабною пропозицією. Проте Сакс вже заручився підтримкою авторитетного лобі й не збирався відступати. Слава видатного винахідника не дозволяла так просто відмовити його пропозиціям. Тому військовими було створено спеціальну комісію яка повинна була визначити доцільність пропозицій Адольфа Сакса. Перше її засідання відбулося у лютому 1845 року. У складі комісії знаходилися спеціалісти з музичної механіки, акустики та авторитетні мистецькі діячі, такі як Кастнер, Обер, Адам, Спонтіні, Галеві, Онслоу, Карафа. Так сталося що останній був палким противником Сакса, й окрім того мав славу видатного композитора свого часу. До того ж він обіймав посаду керівника Військової музичної гімназії, яка й виховувала майбутніх армійських оркестрантів. Тому Мікеле Енріко Карафа (1787 – 1872), вже будучи в комісії, на відміну від Сакса який відмовився від участі у журі з метою неупередженості висновку, запропонував Міністерству війни власний проект реформування оркестрів, тим самим вступивши у фактичне протистояння із бельгійським винахідником.

Перше випробування не принесло явного результату, хоча потрібно зазначити що група Карафи складалася з тридцяти двох музикантів а Сакса – всього з дев'яти. Тому було прийнято рішення провести випробування оркестрових груп у середовищі звичному для військового музиканта, а саме на відкритому повітрі, адже усім було зрозуміло що акустичні принципи залу та відкритого майданчика абсолютно різні. Місцем проведення змагання було обрано Марсове поле, яке у той використовувалося для військових тренувань. Було визначено що кожна група буде виступати по

черзі виконуючи уривок з «Le Diable à Quatre» балету члена комісії Адольфа Адана (1803 1856). Коли умови змагання стали відомі громадськості їх учасники приступили до підготовки своїх інструментальних груп. Хоча підтримка Сакса була нечисельною, його завжди супроводжували вірні соратники, як наприклад Г. Берліоз, який 1 квітня 1845 року у «Journal des Débats» видав велику статтю під назвою «Перебудова військових оркестрів», у якій із запалом доводив ефективність ідей запропонованих винахідником. Усе вирішилося 22 квітня, коли на Марсовому полі, під зацікавлені погляди двадцятитисячного натовпу Карафа і Фессі, товариш Сакса, якому той передав право керівництва своєю групою, продемонстрували виконання вищезазначеного твору. До речі й тут не обійшлося без підступності «колег» по цеху. Декілька музикантів із оркестру Сакса не з'явилися на змагання, і йому довелося особисто ставати у стрій почергово виконуючи дві різні партії. У результаті менш чисельна група музикантів А. Сакса з успіхом «переграла» виконавців якими керував Карафа. Із цим одногосно погодилися не тільки тисячі звичайних глядачів, а й представники авторитетної комісії. Дане випробування довело перевагу саксофонів та саксгорнів над стандартними інструментами оркестру, як в акустичному так і в технічному плані. До того ж перевагу було здобуто меншими силами, що повністю затверджувало ідею Сакса про невірне інструментування та застосування невідповідних інструментів у тогочасних оркестрах. Відповідним чином після цієї перемоги перед Саксом відкривалися величезні можливості щодо розвитку його справи, і звичайно ж розширювалася сфера застосування саксофона у тодішньому французькому суспільстві, що мало неоціненне значення на шляху його розвитку.

Література

1. Семенова С. Маргарита Шапошникова: «Саксофон, на котром можно петь» / С. Семенова // Московские новости. – 1983. – № 50. – 11 декабря. – С. 3.
2. Kochnitzky L. Inventor of the Saxophone : Historical Excerpts from Adolphe Sax and his saxophone. [Electronic resource] / Léon Kochnitzky. – Belgian Government Information Center : New York, NY., 1964. – Режим доступу: <http://www.webring.org/l/rd?ring=saxophone;id=95;url=http%3A%2F%2Fwww%2Ebas sax%2Ecom%2F>.

Осадча О.А.,
*аспірант кафедри теорії та історії мистецтв
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
Україна, м. Харків*

ХРИСТИЯНСЬКА ТЕМАТИКА В ХУДОЖНЬОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ 2000-х – 2010-х рр.

Для глибинного розуміння художніх процесів будь-якої епохи, вочевидь, замало тієї інформації, яку нам надають мистецькі артефакти. Окрім власне результатів естетичного сприйняття необхідно відтворити контекст навколо аналізованих об'єктів. Невід'ємною частиною контексту є система художнього виробництва (до якої, окрім іншого, входить професійна мистецька освіта) та систему збереження та розповсюдження творів та цінностей. У вітчизняних наукових колах ще від першої половини ХХ ст. починає розглядатися як окреме явище поняття «художнє життя». Як зазначає в своєму дослідженні Н. Усенко, наступні ракурси, в яких на сучасному етапі розглядається дане поняття: подієва, інституційна та теоретична складові [4, с. 20].

Реактуалізація, сплеск інтересу до феномену «сакрального», які спостерігаються в останнє десятиріччя, безумовно, не могли не відобразитись в художньому житті періоду, що розглядається. Тому нагальним видається аналіз подієво-інституційного аспекту цього процесу, а саме об'єднання, фундацій та виставкових проєктів, що присвячені даній тематиці.

Слід зауважити, що категорія сакрального в українському мистецтві почату ХХІ ст., внаслідок історико-культурних передумов, сприймається у більшості випадків першочергово крізь призму традицій християнського мистецтва. Прагнення подолати розрив між ним та сучасними художніми реаліями, підштовхнуло митців переосмислити пластичну мову іконопису. Це, в свою чергу, призвело до появи ще в середині «нульових» (із суттєвим збільшенням кількості у 2012–2015 рр.) численних виставок «сучасної ікони». Цікавим є той факт, що під цим поняття в різних ситуаціях розуміли як ікону, що дійсно виходить за межі канону (виставка іконописної майстерні «Небо на Землі», Полтава, галерея сучасного мистецтва «Джамп», 2015), так і просто доробок сучасних майстрів-іконописців (Всеукраїнська виставка православної ікони до 1025-річчя Хрещення Русі, галерея «Соборна», Київ, 2013), який цілком знаходиться в руслі православного живопису, але в обох випадках твори позиціонувались саме об'єкти культового призначення.

Вже сам факт виходу ікони за межі храмового простору порушує її семантичну цілісність, яка тісно пов'язана із ієротопією. Розуміючи, що експоновані на подібних проектах твори поки що не набули історичної значущості, якою б можна було обґрунтувати їх введення у музейно-галерейний простір, такий підхід можливо розглядати як певний жест, спрямований на зменшення дистанції між літургійним мистецтвом та глядачем, що утворився в результаті тотальної секуляризації культури. Ця ідея співзвучна думці польського художника та іконописця Єжи Новосельського: «Єдиний мій символ віри – це те, що мистецтво повинно існувати у сфері *sacrum*, що за межами *sacrum* мистецтво перестає бути мистецтвом» [1, с. 13].

Сам виставковий майданчик зрівнює культові та мирські твори на християнську тематику, зміщуючи акцент на їх естетично-емоційне сприйняття, в той час як «кінцевою метою сакрального мистецтва є не пробудження почуттів чи передачі вражень (адже його справжній зміст є таким, що неможливо виразити), а символічне означення висших реальностей» [3, с. 76]. Це стало основою діяльності низки організацій, що з'явилися у Львові наприкінці 2000-х рр., таких як фундація «Symbolum Sacrum» (заснована у 2007 р.) та галереї «Iconart» (заснована у 2010 р.), які спеціалізуються на досліджуваній сфері вітчизняної культури. Обидві інституції вбачають «зближення сучасного мистецтва та християнської духовності» як свою головну місію [2]. Задля цього вони активно залучають як майстрів, що трансформують традиційні техніки іконопису, так і тих, хто використовує новітні арт-практики в рамках християнського дискурсу.

Подібна тактика, яка стирає меж між сакральним та світським, використовується також в рамках окремих проектів, одними з найбільш масштабних з яких були «Лабіринти сакрального», організований куратором Світланою Стоян у 2013 р. в київській галереї арт-причал у Києві, та «Сакральний простір», що вже три роки поспіль проводиться МО «НУРТ».

Зауважимо, що переважна більшість подібних заходів із чітко маніфестованою (через назву та/ або концепцію) християнською тематикою, проводились в західних та центральних областях України, в той час як в східних художніх центрах превалюють виставки із більш завуальованими релігійними ремінісценціями та мотивами.

Аналіз художнього життя України 2000-х – 2010-х рр. демонструє органічну взаємопов'язаність сакрального та світського: ці опозиції не завжди взаємозаперечні, оновлюючи та збагачуючи одне іншого. Внаслідок секуляризації, сакральні ідеї втрачають свої першопочаткові значення, переходячи в сферу міфопоетичного, допомагаючи у формуванні

мистецького начала. Але на певному етапі саме художнє, дійшовши екстремуму у дослідженні власної візуальної природи, відчуває «ностальгію» за трансцендентним, яка запускає взаємопроникнення цих двох культурних полюсів.

Література

1. Збігнєв Подгужец. Розмови з Єжи Новосельським про мистецтво / Подгужец Збігнєв. – К.: Темпора, 2011. – 406 с.
2. Рудакевич І. Symbolum Sacrum: у пошуках Божого образу // Іванка Рудакевич/ Суботня пошта. – 2009. – №124. – С. 8.
3. Савкина А. Сакральное в современном искусстве / А.В. Савкина // Система ценностей современного общества. – 2011. – № 20. – С. 75–79.
4. Усенко Н. Художнє життя Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. мист-ва: 17.00.05 / Н.О. Усенко. – Х., 2015. – С. 121.
5. Філевич М. Галерея сучасного сакрального мистецтва «Iconart» [Електронний ресурс] / М. Філевич. – Режим доступу: <http://iconart.com.ua/ua/articles/6>.

Урсу Н.О.,

проф., д.мист., зав. кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЗОДЧЕСТВО ДОМІНІКАНЦІВ-ОБСЕРВАНТІВ НА ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ

Маловідоме відгалуження домініканського ордену – ченці-обсерванти на теренах Європи об'єднувались в окрему провінцію св. Людвіка Бертранда ОР. Частина монастирів братів була піддана більш стислій обсервації. Спроба створення таких осередків розпочинається вже на початку ХVІІ ст., після генеральної візитації отця Даміана Фонсекі. Обсерванти (лат. *observare* – дотримуватися) правильно, але буквально інтерпретували статут, піддавали себе аскезі й праці, були байдужими до головування і займання певних посад в чині; вони зовсім не вживали м'яса. У спільнотах обсервантів настоятелі монастирів називалися вікаріями, а провінції – вікаріатами. У шерезі інших осередків чину існували розташовані на теренах України монастирі обсервантів (Чарторийський, Перемишлянський, Сидорівський, Тарговицький, Львівський). Кілька

статей присвятили цій гілці домініканського ордену польські вчені. Глибокий професійний архітектурно-мистецтвознавчий аналіз притаманний науковим розвідкам Т. Заухи, присвяченим різнобічним аспектам історії та екзистенції Перемишлянського костелу ченців-обсервантів [14]. Різні сторони діяльності обсервантів вивчає польський науковець Я. Крупський. Автор розглядає історію осередків незалежно від кордонів держав, на теренах яких знаходилася мережа обсервантських монастирів [11], але не згадує архітектури і мистецького наповнення храмів. На жаль, українські науковці залишили поза увагою мистецьку спадщину ченців-обсервантів, тому мета статті – стислий аналіз їх зодчества.

На галицьких землях розташовувалася більшість з українських осередків обсервантської гілки: з п'яти існуючих – три. Конгрегація домініканців-обсервантів існувала незалежно від територіального ділення, країн, навіть розподілу на домініканські провінції. Вона мала свою мережу і носила ім'я висвяченого за кілька місяців перед заснуванням першого осідку домініканця св. Людвіка Бертранда ОР. Обсервантські ідеї, своєрідна духовність і ментальність на той момент ще не зустрічалися на наших теренах. Їх розвиток відбувся завдяки отцю А. Скоповському ОР (1631–1701), викладачу теології і проповідництва у львівському монастирі св. Марії Магдалини [11, с. 151]. Саме на українських землях, в Перемишлянах відбулася одна з перших обсервантських фундацій. Храм св. ап Петра і Павла в Перемишлянах побудовано у 1645 році, а скасовано австрійською владою 1792 року.

Пізніше на теренах Галичини додалися ще два осередки – у Львові св. Урсули постав 1678 року, скасований австрійською владою 1781 р.; Благовіщення Пресвятої Діви Марії у Сидорові, зведений 1726 року і закритий австрійською владою 1787 р.; два на Волині – найстаршій у Чарторийську Піднесення Святого Хреста виник до 1611 року, скасований російським урядом 1832 року; Божої Матері Розарію в Тарговицях зведений 1675 року та знищений російським урядом 1832 р.

Осередок ченців у містечку Сидорів постав завдяки Подільському воєводі Мартину Калиновському, спадкоємцю земель у Сидорові [5, с. 1]. Причину постанови монастирів у Тарговицях та Чарторийську Волиняк [13, с. 38] пов'язує з особою Анни Корецької, яка володіла першим маєтком, а з чоловіком проживала у другому. Та й те, що в обох монастирях постали домініканські осідки обсервантської гілки, виглядає досить промовистим свідченням на користь однієї й тієї ж особи фундатора. Леон Попек подає відомості про храм Божої Матері Розарію в Тарговицях (1676–1832), від якого зараз не залишилося слідів. Мурований з цегли костел було зведено у 1675 році Чернігівським воєводою Станіславом Казимиром Беневським,

який також фундував зведення монастиря [12, с. 54]. Це була однонавова у плані споруда, побудована у стилі ренесанс з пізнішими стильовими нашаруваннями, що містила над головним фасадом одну вежу. Орієнтація головного вівтаря не встановлена. Також не вдалось знайти відомості про львівський костел обсервантів св. Урсули.

Чарторийськ переходив від родини Чарторийських до Мінського воєводи Іоанна Паца, від нього – до заможного роду Лещинських. Згадку про прийняття Чарторийської фундації можна знайти в акті провінціальної капітули 1603 року, де говориться, що конвент засновується за бажанням і на пожертви Іоанна Паца. Про історію цієї фундації вдалося знайти небагато. Акти повідомляють про наміри провінціала продовжити клопотання про отримання остаточного дозволу на фундацію конвенту, оскільки все необхідне для цього вже здійснено [6, с. 12]. Другу згадку про Чарторийську фундацію знаходимо в акті розмежування кордонів між Польською та Руською провінціями 1611 року. Вочевидь, монастир на той час мав бути уже діючим. Надалі осідок, очевидно, був підтриманий протестантом, воєводою дорпацьким Андрієм Лещинським, який поховав у цьому храмі свою дружину-католичку. У 1639 році постав костел за сприяння Андрія Лещинського, який зробив добродійний внесок на побудову кам'яної храмової споруди. Фундатор мав після смерті дружини серйозні конфлікти з Чарторийськими домініканцями, дійшло до того, що домініканський пріор був втоплений у річці [13, с. 38]. Цілком можливо, що домініканці на деякий час покинули Чарторийськ і повернулися лише за Самуеля Лещинського, який і здійснив на їх користь надання (2 млини, фільварок, 15000 капіталу). У 1741 році на кошти Уршулі з Вишньовецьких Радзивілової було вимуровано нову тринавову хрестоподібну базиліку Підвищення Св. Хреста у стилі пізнього бароко [7, с. 515].

Обсерванська гілка ордену, конгрегація св. Людвіка Бертранда, мала своїх покровителів і бенефакторів, котрі відігравали істотну роль у справі розвитку їх духовності. Насамперед слід висвітлити протекцію з боку польського короля Яна III Собеського. Хоча він і не виступав в якості фундатора осідків, але спирав конгрегацію обсервантів солідною милостинею, і це мало поважні причини, бо один з отців-домініканців – Амбросій Скоповський ОР, засновник обсервантської гілки, був сповідником Собеського, а пізніше соборував його перед смертю [11, с. 153].

Монастир обсервантів у Перемишлянах було засновано близько 1645 року Єлизаветою Вікторією з Потоцьких, яка дарувала домініканцям поле і обшир лісу [14, с. 213–214]. Серед донаторів можна назвати представників родин Сенявських, Лосів та ін. Добродійцем і фундатором львівських обсервантів виступав воєвода Руський Станіслав Яблоновський [10, с. 303].

Перемишлянський храм був також однонавовий; стіни пресбітерія без поділу та членувань, нави артикульовані тосканськими пілястрами на межі прясел, зіставленими в пари; склепіння циліндрично-хрестоподібні. Інтер'єр повністю розписаний орнаментальними мотивами і оздоблений декором. Головний вівтар, орієнтований на захід, містив образ Ісуса Розп'ятого та св. ап. Петра і Павла. Всього в костелі було п'ять вівтарів: св. св. Домініка, Вікентія Феррарія (проповідника ордену) та ін. Храм зведений у стилі бароко, одна триярусна вежа височіла праворуч головного фасаду.

Польський вчений А. Бетлей, досліджуючи проекти, що відносяться до грона атрибутованих архітектору і священику Павлу Гіжицькому праць, вимінює костели домініканців у Чарторийську (обсерванти) і в Тернополі [8, с. 139]. До доробку Гіжицького храм у Чарторийську долучили ще перед II Світовою війною, і всі дослідники, що займалися творчістю цього архітектора, визнали його авторство. Водночас, А. Бетлей доводить, що костел у Чарторийську – нетипове явище для творчості П. Гіжицького з огляду на динамічність хвилястого фасаду, на структуру якого мовби накладений костюм декоративних деталей [8, с. 146]. Далі вчений підкреслює італійські мотиви означеного фасаду і висуває припущення, що з такою ж вірогідністю авторство може належати архітектору Павлу Фонтані [8, с. 148], з чим не можна не погодитися. У XVIII ст. під час реставрації споруда набула яскраво висловленого рококового забарвлення. Проте українські дослідники (зафіксовано в офіційно виданих джерелах) вважають забудову справою П. Гіжицького [1, с. 99]. Храм в плані шестистовпний, вівтарі намальовані між колонами на стіні, капітелі пілястр – із зображенням хоругв з домініканським хрестом і лілями на кінцях; склепіння хрестові, поділені на прясла; образ головного вівтаря – Підвищення Святого Хреста. Всього у храмі було сім вівтарів, головний – орієнтований на схід. Це тринавова базиліка, побудована у стилі пізнього бароко з елементами рококо, вежі головного фасаду відсутні, сам фасад ширмовий «паравановий».

Польський дослідник Є. Ковальчик у результаті атрибуції віддає авторство домініканського костелу в Сидорові, збудованого у 1726 році, Яну де Вітте [5, с. 1]. Але у світлі нових даних з книг-метрик і уточненої дати народження архітектора (1709), на момент постановня костелу здочму мало би бути 15 років. Осередок ченців у містечку Сидорів виник завдяки Подільському воеводі Мартину Калиновському, спадкоємцю в Сидорові [5, с. 1], який видав чималі кошти і слідкував за побудовою мурованого костелу, що в плані був подібний до гербу родини Калиновських. Оригінальний задум підкорений графічному зображенню герба Подільського воеводи М. Калиновського – стріла на луку з двома зірками; пресбітерія трикутної форми (під стріли) [9, с. 98]. Надзвичайним

трактуванням вирізняється цей храм, головний фасад якого відповідає описаному вище плану у вигляді герба Калинова. Своєрідною знахідкою були зіркові у плані вежі, що фланкують головний портал, який має вгнуту форму із лучковим завершенням і замкнений у дві колони [9, с. 98]. Горизонтальні тяги, що розділяють перший зірковий ярус, мають виразну рельєфну структуру і слугують базою для верхньої, чотирикутної частини веж. Уся забудова у стилі класицизму, з компонентами пізнього бароко. Головний фасад – «паравановий», ширмовий, хвилястий, фланкований двома вежами. Площини башт розчленовані вертикальними незначно виступаючими великими пілястрами та багатопрофільованими карнизами. Костел у плані однонавовий; в інтер'єрі побілені чисті стіни, карниз з великою кількістю обломів, пілястри композитного ордеру; оформлення внутрішнього простору і вівтарні триярусні композиції в стилі бароко, фланковані скульптурами. Образ головного вівтаря, орієнтованого на схід, – Благівіщення Пресвятої Діви Марії, на заслоні – зображення Матері Божої Розарію; у храмі п'ять вівтарів: св. Домініка, св. Катерини Сієнської та ін.

Російський уряд, скасувавши переважну більшість домініканських осередків, намагався перетворити відібрані храми і монастирі, надаючи їм нове функціональне звучання. Підтвердження було знайдено в Російському державному історичному архіві Санкт-Петербургу.

Так, 1832 року домініканський осередок у Чарторийську було скасовано і передано православної церкві. Вже існував проект перебудови костелу домініканців-обсервантів на православний храм авторства волинського єпархіального архітектора Михайловського, датований 1839 роком, але з якихось причин він не був здійснений [4]. Інвентаризаційний кресленик 1878 року, виконаний інженером, колезьким радником А. Скуратовим, демонструє, що головний і боковий фасади, план і розріз костелу залишились автентично недоторканими [3]. Стримано і монохромно виглядає проект перебудови (туш, акварель) монастиря обсервантів у Тарговицях, здійснений 1833 року підполковником Еренкроном [2].

Не дивлячись на пізніші перебудови, можна констатувати, що архітектура і внутрішнє опорядження храмів ченців-обсервантів не вирізнялася від загальних тенденцій домініканського зодчества. В основному, костели будувались однонавовими з правильною орієнтацією головного вівтаря на схід. Присвячення вівтарів домініканським святим здійснювалось у руслі прийнятих орденом регул. Єдиною рисою, що вирізняла головний вхід до Чарторийського і Сидорівського костелів був «паравановий», ширмовий, хвилястий фасад, який не простежується в

інших забудовах чину на землях України. Підняті у статті питання, безперечно, потребують подальшого розгляду та узагальнень.

Література

1. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР : иллюстр. справочник-каталог : Т. 1 – 4. – К. : Будівельник, Т. 4. – 1986. – 375 с. : ил.
2. РДІА (Російський державний історичний архів у Санкт-Петербурзі). Ф. 821. – Опис 150, спр. № 542. – Домініканський монастир в Тарговицях. – 1833.
3. РДІА. – Ф. 1293. – Опис 166, спр. № 120. – Кресленник кам'яної церкви в Чарторийську Волинської губернії, 1878.
4. РДІА. – Ф. 1488. – Опис 1, спр. № 680. – Містечко Чарторийськ. План, фасад і розріз домініканського костелу, перетвореного в православну церкву, 1839.
5. AALw (Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie). – sygn. 285. – Akta parafialne. Inwentarz Kościoła ob. łat. w Sidorowie, 1937.
6. Acta capitulorum provinciae Poloniae Ordinis Praedicatorum: Roma. 1972.
7. Barącz S. Rys dziejów zakonu kaznodziejkiego w Polsce / S. Barącz. – Lwów, 1861 : Т. 1–2.
8. Betlej A. Paweł Giżycki SJ architekt polski XVIII wieku / A. Betlej. – Kraków : SOCIETAS VISTULANA, 2003. – 400 s. – Bibliogr. : s. 365–391.
9. Kowalczyk J. Kościoły późnobarokowe w diecezji Kamienieckiej / J. Kowalczyk // Sztuka kresów wschodnich. – Kraków, 1996. – Cz. 2. – S. 85–126.
10. Krętosz J., ks. Organizacja Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku / ks. J. Krętosz. – Lublin, 1986. – 366 s.
11. Krupski J. Kongregacja Dominikanów obserwantów św. Ludwika Bertranda w Polsce w XVII i XVIII wieku / J. Krupski // SUMMARIUM. Sprawozdania towarzystwa naukowego KUL. – № 5 (25) za rok 1976. – S. 151–154.
12. Popek L. Świątynie Wołynia / L. Popek. – Lublin, 1997. – Т. 1. – 372 s. : il.
13. Wołyniak (M. J. Giżycki). Wykaz klasztorów Dominikańskich prowincji Ruskiej / (M. J. Giżycki) Wołyniak. – Kraków, 1923. – Т. 2. – 278 s.
14. Zaucha T. Kościół parafialny p.w. św. św. Piotra i Pawia i dawny klasztor OO. Dominikanów obserwantów w Przemyslanach / T. Zaucha // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego Województwa Ruskiego. – Kraków, 2003. – S. 211–233.

Релігія та цивілізація: сучасні виміри та співвідношення

Вітюк І. К.,

*доцент кафедри філософії, доцент, к.філос.н., Житомирський державний
університет імені Івана Франка*

Україна, м. Житомир

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ЕСХАТОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Есхатологія як вчення про кінцеву долю людини і людства зароджується в межах релігійно-міфологічних уявлень, але ними не обмежується. Сьогодні ідея «кінця світу» отримує свій розвиток також у позарелігійній сфері, оскільки у ході історії людства вона перетворюється на цілком потенційно можливу.

Найчастіше есхатологія розглядається як завершення земної історії, її кульмінація і трансценденція, що зумовлює один із магістральних напрямів дослідження її. Особливої гостроти есхатологічна проблематика набуває у зв'язку з темою війни. Це чітко можна прослідкувати у біблійних текстах, зокрема пророцтвах, у книгах Єремії, Даниїла, Одкровення. За ними, історія землі увінчається війною, яка завершиться остаточною перемогою добра над злом. Загалом, у Біблії згадується тридцять п'ять воєн [1]. Існує тенденція розглядати світовий історичний процес як історію воєн, яка лише переривається нетривалими періодами миру. Зв'язок між війнами й есхатологічним світовідчуттям цілком прозорий: будь-яка війна, окрім смерті загиблих у ній, що саме по собі означає перехід до «того» світу, несе дестабілізацію усталеного порядку, руйнування звичного стану речей, спустошення, знищення сакраментального для людини, що в результаті має призвести до переходу до іншого, незвичного, неусталеного, нестабільного, яке апріорі сприймається як стресовий чинник. Кожна історична епоха, виростає на руїнах попередніх, використовуючи їх як основу, на яких вибудовує свої підвалини. Новий світопорядок освячується новою ідеологією, якою найчастіше виступає релігія. Кожна релігія має виправдати встановлення певного стану речей у даний час на даній території, пояснивши відповідним чином логічність занепаду попередньої ідеологічної системи, на зміну якій приходить. І війна, у результаті якої запроваджується та чи інша релігія, набуває статусу «священної», стає

виправданою, оскільки відтепер вважається «санкціонованою» вищими силами. Такою священною війною у Біблії названо, наприклад, завоювання «землі обітованої» [2, с. 221–246]. Згодом формується уявлення про «святую землю», яка була ареною розгортання «священної історії» і відтак є місцем зосередження багатьох святинь авраамічних релігій, що робить її бажаним об'єктом завоювань і територією конфліктів аж до сьогодні.

Зеув цивілізації відбувається значною мірою завдяки релігійному чиннику, про що говорить А. Тойнбі. Він відводить релігії роль цивілізаційного фактора, втрата якого неминуче призводить до руйнації цивілізації, в результаті чого та опиняється у становищі підкореного іншою цивілізацією, натхненною іншою релігією [3, с. 32]. Так, на зміну Римській імперії, яка породжує християнство, але не переживає його становлення, приходить середньовічна Європа – «продукт» християнської релігії та ідеології і водночас невичерпне джерело, яке підживлює християнське віровчення. Саме цей перехід від варварського світу до християнського освітлює Августин Аврелій у творі «Про град Божий» [4], відзначаючи, що для дохристиянського світогляду війни вважалися засобом, за допомогою якого «божественне провидіння» виправляло людську «зіпсованість», а для праведних війни вважалися засобом «випробування і перенесення до кращого світу». Християнство як ідеологічна система у ході історичного процесу часто зловживає постулатом «війни за віру». Він видається корисним як Церкві, яка активно поширює практику хрестових походів, так і світській владі для виправдання колонізаторської політики. В обох випадках спостерігається експансія християнської релігії, яка активно витісняє попередні вірування на підкорених територіях.

Посилення есхатологічних очікувань в історії припадає на періоди, коли відбувається збіг природних і соціальних катаклізмів. Взаємозв'язок есхатології і війни осмислює відомий релігійний філософ М. Бердяєв, у період між двома світовими війнами, кожна з яких мала есхатологічне значення для епохи. Він відзначає, що посилення есхатологічних очікувань відбувається у «катастрофічні епохи», наповнені війнами, адже війна є «дотиком до кінця історії», її «внутрішнім апокаліпсисом». Цей висновок дає М. Бердяєву підстави тлумачити війну як саму історію, а філософію Апокаліпсису – як філософію історії. Війни, за словами М. Бердяєва призводять до «гострого есхатологічного відчуття наближення кінця» [5].

XX століття загалом відіграє особливу роль у глобальній есхатологічній картині. У XX ст. змінюється характер війн, які набувають світового глобального масштабу, до них виявляється втягнутим усе людство. І це робить світові війни «ознакою» «останнього часу» (егівитська теологія). Проте війна вважається лише однією із ряду інших пророчих знамень, зокрема глобальних проблем людства, морального занепаду, природних катаклізмів, вандалізму, тероризму, наркоманії тощо

[6, с. 457–458]. Серед інших видів війн, навіть світового масштабу, на особливий есхатологічний статус заслуговує загроза ядерної війни в сучасному світі.

У контексті проблеми війни слід згадати явище тероризму, який сягає таких масштабів, що дозволяє говорити про переростання у терористичну війну і формування терористичної організації-держави ІДІЛ.

Заслуговує на увагу у контексті досліджуваної проблематики також співвідношення понять «есхатологія» і «війна» в ісламі. Особливості ісламського розуміння цієї проблеми висвітлено у хадисах. Як і в інших авраамічних релігіях, в ісламі розроблено цілу систему «знамень» наближення Судного дня, про які говорив ще пророк Мухаммед.

Християнство вибудовує віровчення на Нагірній Проповіді Ісуса Христа, у якій звучить обіцянка «вбогим духом», «засмученим», «лагідним», «голодним та спрагненим правди», «милостивим», «чистим серцем», «миротворцям», «вигнаним за правду» «Царства Небесного», а також усіх благ, які у ньому будуть: «утішення», успадкування землі, правди, помилування, можливості «бачити Бога», називатися «синами Божими» тощо (Мф. 51–11) [2, с. 6–7]. Християнство як струнка теологічна система дивовижно поєднує есхатологічні мотиви з моторошними картинами Страшного Суду із настроями Нагірної проповіді, заповідями любові, що вважаються «головними», і «золотим правилом моральності». Такий широкий тематичний діапазон дає простір для тлумачень і їх екстраполяцію на сучасність.

Есхатологічна свідомість сучасної людини не обмежується релігійним чинником і не на сто відсотків закорінена у ньому. Проте пожвавлення військової активності в різних «гарячих точках» сучасного світу з одного боку і достатня (хоча й досить поверхова) поінформованість про конфлікти сприяють росту популярності ідеї «кінця світу», як і спекуляцій довкола неї. У таких умовах потенційно можливе впадання у крайнощі – масову істерію, з пошуками знамень кінця світу в кожній події, чи навпаки, тенденції до ескапізму, уникнення будь-яких згадок про них. Безперечним залишається факт актуальності есхатологічних концепцій, як релігійних, так і секулярного характеру, що з одного боку, постають як результат викликів сьогодення, а з іншого – водночас є викликом для людини, її здібностей перетворювати цей світ, робити його кращим для себе і майбутніх поколінь.

Література

1. How many wars are mentioned in the Bible? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.answers.com/Q/How_many_wars_are_mentioned_in_the_Bible

2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту; [пер. з давньоєвр. та двньогрец. Укр. Бібл. тов.]. – К. : Українське Біблійне товариство, 1994.

3. Тойнби А. Дж. Исследование истории : Возникновение, рост и распад цивилизаций / Арнольд Дж. Тойнби ; пер.с англ. К. Я. Кожурина. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА, 2009. – 670 с.

4. Августин Блаженный. О граде Божием / Блаженный Августин. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://royallib.com/read/blagenniy_avgustin/o_grade_bogiem.html#0

5. Бердяев Н.А. Война и эсхатология, / Николай Бердяев. – Журнал «Путь». – №61. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.odinblago.ru/path/61/1>

6. Докаш В. Кінець світу : еволюція протестантської інтерпретації : монографія / Віталій Докаш. – Київ-Чернівці : Книги – XXI, 2007. – 544 с.

Соловьев В.Г.,

*ассистент кафедры философии, Национальный аэрокосмический университет
им. Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»*

Украина, г. Харьков

РЕЛИГИОВЕДЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА: К ПОПЫТКЕ АНАЛИЗА ПОНЯТИЯ

Современное разновекторное состояние религии в обществе вызывает неоднозначный резонанс и противоречивые суждения по данной проблематике. Государство, путаясь обезопасить себя, создает некие механизмы оценивания угроз в области религиозной сферы. Одним из таких механизмов принято рассматривать религиоведческую экспертизу как некую превентивную меру в сфере отношений религии и государства. Именно в таком значении религиоведение столкнулось с новой для себя функцией и пытается разобраться, что с ней делать. Отсюда появляется большой массив публикаций, пытающийся разработать понятие религиоведческой экспертизы, дать хоть какое-то определение, обозначить содержание и даже виды данного явления.

Сегодня принято рассматривать современное религиоведение как многодисциплинарный комплекс. Но вот возникает вопроса – есть ли у религиоведения свои границы. Может ли религиоведение выполнять процедуру религиоведческой экспертизы, не навязана ли ей не свойственная для нее извне функция. Ведь если присмотреться, мы замечаем как некий заказчик (государство), пытается перенести некие

процедуры из юридической плоскости на религию, привлекая для этого существующую идеологию (рефлексивный аппарат религиоведения). Тогда допустимым ли является процесс непосредственного переноса юридической терминологии на религиоведение. Ведь подобный формальный перенос может привести к неверным допущениям и искажениям в восприятии самих религий, так как иногда требует некой однозначности в области, которая находится в постоянной динамике.

Вообще, если присмотреться к религиоведческой экспертизе, то мы можем заметить, что методически за этой процедурой стоят общенаучные задачи определения, классификации и оценки любого предмета исследования. И сама проблема возникает, когда право, вторгаясь в область религиоведения, пытается формализовать религию, выхолащивает ее содержание и неосознанно само разрушает ее понимание. Гносеологический анализ ситуации показал, что это не случайно и связано с наличием в современной науке различных исследовательских традиций, с господством тех или иных из них в науках разных типов. Оказалось, что в науках, где господствуют традиции эмпирической работы, постановка теоретических задач приводит к заведомо бесперспективным попыткам их решения традиционными эмпирическими методами, например методом эмпирической классификации. Причем бесперспективность такого пути не осознается представителями этих наук в силу их традиционной эмпирической ориентации и соответствующего образования.

Отсюда может быть тогда видно, что проблема религиоведческой экспертизы возникает в ситуации, когда наука (право), имеющая сильные эмпирические традиции, начинает ориентироваться на образцы продуктов, получаемых развитыми теоретическими дисциплинами. Эта проблема есть следствие такого несоответствия. Вместе с тем она есть способ рефлексивного воздействия научной работы, воздействия, толкающего науку в сторону ее теоретизации – она есть рефлексивный механизм развития науки, а именно перевода науки с эмпирической стадии развития на теоретическую. Отсюда неудивительно ряд ученых заявили о необходимости слияния религиоведения и права и может возникновении новых дисциплин – судебного религиоведения, криминотеологии и др. Однако кроме субстанционального рассмотрения отдельно вопросов истории религии и истории разных видов права такой анализ не пошел. Более того некоторые авторы осуществляют механический перенос конкретных существующих преступлений на религиозную сферу без никакой взаимосвязи между ними, без необходимости каких-либо теоретических исследований в этой области. Следует ли удивляться, что результатом подобных исследований является простая уголовная статистика, где подписывается «приговор» почти всем новым религиозным движениям. Кстати сразу следует заметить, что религиоведческая

экспертиза возникает в свое время на фоне волны новых религиозных движений. И может лучше стоит разобраться, что за противоречия составляют основу самих новых религиозных движений, которые вызывают такую реакцию со стороны государства. Однозначно можно заметить, что понятие религиозведческой экспертизы довольно сложное явление, чтобы его раскрыть, нам необходимо развернуть несколько модусов отношений государства, права, религии и новых религиозных движений. И только из этих отношений проследив в истории, мы получим различные модификации понятия религиозведческой экспертизы, в которой и религиозведение, и история и теория атеизма, и сектоведение и др. - могут оказаться определенным идеологическим мостиком в разные исторические периоды соединяющий государство и религию.

Кроме того можно так же заметить за всю историю отношений между религией и государством произошло перемещение преступлений против религии из церковного суда в светский. Но это повлекло их юридическое преобразование, в силу которого на смену греховности в них выступил элемент противозаконности, на смену церковных наказаний – уголовные. И отсюда сам подобный перенос вызвал безнаказанность некоторых когда-то религиозных преступлений. Отсюда неудивительно, что некоторые возникающие современные религиозные движения создают собственную администрацию, свой суд и даже свой уголовный кодекс – тем самым образуя как бы государство в государстве, себе самом содержащие некий клубок противоречий – комплекс нерешенных проблем деятельности (бездеятельности) самого государства. Но тогда сама по себе религиозведческая экспертиза в том виде, в котором существует – ничего не дает, кроме того, что очевидные вещи проявляет для нас. Сами проблемы лежат намного глубже и их выявление на наш взгляд возможно только после детального рассмотрения содержания понятия религиозведческой экспертизы, и может быть после создания неких механизмов равновесного сдерживания, контроля проблем в религиозной сфере.

Соціальна і політична філософія

Каширіна Є.В.,

*асистент кафедри філософії Східноукраїнського національного університету
ім. В. Даля*

Україна, м. Северодонецьк

СИМВОЛ І СЛОВО В ПОЛІТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Символ - це прадавня ознака соціальності. Тотемізм дає нам приклад того, як соціум оформляє себе через асоціацію з твариною або рослиною. Тотем стає символом єдності племені, який узятий з навколишньої природи (бо дикунам узяти більше нізвідки – історії, культури для них не існує) і надає кожному членові племені особливу священну ознаку, що закликає усе плем'я захищати його. Позбавлення людини «благодаті» цього символу означає, що будь-хто може знищити або принизити його без побоювання бути покараним. Навпаки, посягання на людину, захищену тотемом, волає до усього племені про захист або відплату.

О.Ф. Лосев розглядав символ як «вираженість, тотожність і внутрішнього і зовнішнього, внутрішнє, що проявилось, і рельєфне, перспективне зовнішнє. Символ є завжди прояв, проявленість». Психоаналітична концепція, навпаки, акцентує маскуючу функцію символу, який стає засобом вираження несвідомого і його пристосуванням до свідомості в якості компромісної заміни чогось прихованого. Символ визначається як ідеальне з'єднання порівняння, метафори, алегорії, натяку і так далі, що забезпечує асоціативний зв'язок. Символ, таким чином містить в собі компроміс між свідомим і несвідомим [3, с. 9].

Психоаналітики також підкреслюють кризовий, регресивний генезис символу - поява в результаті ускладнень свідомого пристосування до реальності (наприклад, в релігійному екстазі або в сновидінні). Стверджується, що символіка є несвідомим осадом зайвих і таких, що стали непотрібними примітивних засобів пристосування до реальності, архівної комори культури. Повноцінними символізуваннями вважаються релігія, міф і мистецтво, що дають разом з можливістю розумного зображення і розуміння, глибокі несвідомі сенси.

Вимагається зрозуміти, що ж є контрабанда в область свідомості різного роду заборонених бажань, а що – «повноцінні символізування». Ймовірно, в даному випадку ми маємо справу з міркуваннями з приводу

абсолютно різних типів символізування. Перший з них явно має патологічну природу і пов'язаний з порушенням свідомої діяльності, внутрішніх станів особи. Другий («повноцінне символізування») – з принциповою неповнотою усвідомлення, розуміння як зовнішнього, так і внутрішнього світу людини.

Підхід Лосева представляється нам прийнятнішим для аналізу політичної міфології, оскільки підкреслює самостійну цінність символу і службову роль пов'язаних з ним асоціацій. Деяка поступка психоаналітичному підходу можлива (продуктивна з точки зору «неповноцінного» символізування, особливо поширеного в політиці) можлива, якщо говорити про символ як гранично можливий вираженості прихованого в несвідомому. При цьому регресивність символу виглядає «прогресивністю» в умовах кризи світогляду. Безумовно, не може бути мови про примітивність символічного сприйняття реальності, символічної адаптації сприйняття. «Полісемізм» символу якраз і означає звернення до особливої пошукової логіки, про яку говорилося вище, а не «прокляту неоднозначність».

Політична філософія не повинна розглядатися як сурогат істинної інформаційної комунікації між владою і громадянами (підміна політики естетичними інсценуваннями – розвагами і видовищами) [1, с. 168].

Символічне навантаження є у будь-якій політичній дії, і питання лише в тому, які цілі переслідує організатор комунікації, будить ті або інші масові емоційні стани, в орієнтації прагматичного мотиву. Інша річ, що цей мотив може бути розмитим, а комунікація – осколковою, створюючою лише гіпнотичні стани без виходу із створеної нею емоційної «зачарованості» (людина так і не переходить з простору символів в простір дії).

У сучасній політиці символізм набуває особливого значення – нігілістичне заперечення і образа культурних цінностей і пов'язаних з ними символів виявляється сильнішою технологією дії на уми, чим твердження і підтримка їх авторитету. Символи, що інакше втратили близькість, стануть зручним об'єктом для агресії з боку різного роду нігілістів.

Символ в політиці зв'язує раціональне з ірраціональним. Дія символу на свідомість прихована від того, хто занурений в політичний міф. Але воно розкривається зовнішнім спостереженням і аналізом. Саме тому символізм в політиці особливо важливий. Тут це практично єдиний шлях до складання спільності, до з'єднання маси і еліти, емоції і ідеології.

Номінація має таке ж значення як і символізування. Діалектичне відношення імені до речі відповідає розумінню імені як міфологічного символу. Ім'я, дане соціальному явищу або інституту, стає символом, якщо відбиває деяку приховану особливість, деталь, зв'язок, аналогію. Ця

особливість, у разі вдалої номінації, стає найістотнішою в сприйнятті поименованого об'єкту (говорячи мовою Лосева, складає його особу), відставаючи убік задуми автора того або іншого соціального проекту. Таким чином, номінація стає аналогом магії, яка перетворить соціальну дійсність одним тільки словом [2, с. 10].

Багато корисного для розуміння магії слова міститься в роботах французького соціолога П'єра Бурдьє, який стверджував, що проста форма політичної влади – можливість і здатність називати і викликати до існування певні явища за допомогою номінації. При реалізації цієї форми влади назвати – означає вже закріпити за об'єктом деякі якості і породити деякі явища у зв'язку з цим. Скажімо, виразник інтересів групи – це той, хто, говорячи про групу, про її місце в суспільстві, приховано ставить питання про існування групи і затверджує цю групу магичним актом номінації. Офіційний представник, що має повну владу говорити і діяти в ім'я групи, за допомогою магії слова (чи наказу) заміщає групу, існуючу тільки через доручення, видане групою своєму представникові. Він вихоплює тих, кого має намір представляти, як ізольованих індивідів, дозволяючи їм діяти і говорити через його опосередкування як одна людина. Натомість він отримує право розглядати себе як групу, говорити і діяти як ціла група в одній людині. В результаті виникає деякий продукт свідомості, який проявляється як невловима харизма – загадкова об'єктивна властивість індивіда, невловимий шарм, магичне уміння.

Слід додати, що магія слова залежить від ситуації, в якій слово звучить, від поєднання слів і справ. Політичний маг повинен відчувати або прораховувати резонанс між словами, а також між словом і ситуацією, розуміти який контекст буде розкритий в конкретній ситуації. Тільки тоді він доб'ється від маси синтонності, породить з відособлених індивідів колективність, що відкидає особисту раціональність, направить потік колективного несвідомого по організованому руслу.

Політичний процес заснований не лише на інтелектуальних концепціях, що глибоко пропрацювали, але і на пропаганді, а пропаганда – це мова алегорій, що гіпнолізує маси, мову міфологем і міфосюжетів. Мова, що височіє над повсякденністю і пов'язана з духовно-моральним виміром політики, здатна до породження потужних міфологічних імпульсів.

Політична мова покликана сполучати несподіване. Адже маса байдужа до протиріччя, вона здатна перейти від однієї думки до діаметрально протилежної, не помітивши цього. Вона визнає за дійсність свої нелогічні фантазії. Завдання пропагандиста – направити ці фантазії по потрібному шляху, вириваючи тим самим масу з хаосу, властивого діям і емоціям неорганізованого натовпу.

Повторення ритуальних формул, які мають постійно бути присутніми в пропагандистському матеріалі (як «Карфаген має бути зруйнований»), фіксує їх в підсвідомості і перетворює на елемент колективного вірування. Цей процес йде швидше, якщо знайти спосіб змусити масу повторювати слова вождя або відповідати йому, як хором повторюють слова молитви або відповідають священникові під час літургії.

Повторення завжди закріплює зв'язок магічного слова з тими архетипами, які воно будить. Цьому служать свята, річниці і вшановування, повторювані з року в рік, супроводжувані одними і тими ж піснями, словами, жестами, ходами. Гасло вигукує десятки разів і закріплює приналежність до групи з певним чином проявленим архетипом.

Слово стає інструментом політичної дії як тільки набуває публічне звучання. Навіть позбавлене діяльній підкладки, воно породжує ціле віяло реакцій слухачів, вимушених так чи інакше визначитися по відношенню до слова, що дійшло до них. Вимовлені слова можуть нічого не означати для політика (скажімо, патріотичні заклики), але породжують діяльнісні мотиви у тих, хто їх сприймає.

Отже, пропаганда звертається до потайних куточків людської пам'яті, відновлює забуті ідеї і образи. Вона повинна звертатися до минулого людства, нації і держави, доходячи до глибинних шарів несвідомого, зводити масу і індивідуумів, що склали її, від древніх переказів до сучасності [4,с.358].

Література

1. Баландина Е.А. Анализ социального мифотворчества как средства манипуляции общественным сознанием / Е.А. Баландина, Т. Дорльт // *Философия образования*. – 2006. Специальный выпуск. – С. 168–172.
2. Кравченко И.И. Политическая мифология: вечность и современность / И.И. Кравченко // *Вопросы философии*. – 1999. – № 1. – С. 3–17.
3. Лосев А.Ф. Диалектика мифа / А.Ф. Лосев // *Миф Число Сущность*. – М., 1994. – С. 8–9.
4. Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов. / К.Г. Юнг. – К., 1996. – 364 с.

Сіренко О.М.,

ст. викладач Одеського національного морського університету

Україна, м. Одеса

СУБСТАНЦІЙНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сьогодні поняття «національна ідентичність» активно популяризується засобами масової інформації. Воно перетворилося у розмінну монету політичних ораторів та публіцистичний штамп, і проникнувши в масову свідомість, залишилося там у вигляді само собою зрозумілого словосполучення, яке нібито багато чого пояснює, само не потребує з'ясування. Тим часом, це досить складна і неоднозначна категорія яка вимагає прискіпливого дослідження.

Вивчення проблеми національної ідентичності на теренах соціальної філософії дійсно передбачає використання психологічних, соціологічних, культурологічних та інших розвідок, в яких термін «ідентичність» розуміється відповідно до специфіки предмета. Поняття «ідентичність» акцентує увагу не на процесуальному, а на фінальному аспекті і означає «тотожність, рівнозначність, однаковість подібність предметів, явищ, понять» [6, с. 189]. В такому сенсі, ідентичність формально заперечує розходження у предметах і явищах, що порівнюються, зіставляються і фіксує їх відношення, як стан тотожності. Завдяки розвитку психологічної науки, загальноживаним є трактування «ідентичності» як «самості», як собітотожності людської особистості. Саме цей сенс чітко фіксується в англійському слові «identity», яке уживається для позначення «особистості», «індивідуальності», тобто має чітко окреслений персональний вимір і, таким чином, констатує іманентний зв'язок ідентифікаційних практик зі світом людини.

Головними сферами використання категорії «ідентичність» до дев'ятнадцятого сторіччя були математика, геометрія та логіка які мали справу з формалізованими об'єктами та системами, а людина та суспільство знаходилися по за їх межами. І тому головне ідентифікаційне питання «хто я?» більш було спрямоване на пошуки сутнісних основ особистості, її родових та видових дефініцій, ніж на констатування собітотожності індивіда у історичному – темпоральному, та соціальному – топографічному вимірах.

Соціальна природа людини вимагає причетності до певної спільноти, завдяки якій вона має відчувати безпеку, усвідомлювати власну значущість, корисність, мати можливість комунікації, вільного спілкування, спільної діяльності то що. На початку людської історії ці потреби вдовольнялись у межах колективів кровних родичів: сім'ї, роду, племені. Роль та місце

людини в соціальній ієрархії в цих колективах визначалася завдяки характеристикам спорідненості та віку і були пов'язані з гендерним та віковим розподілом праці.

Соціальні системи попередніх часів разом з притаманними їм ідентичностями завдяки традиційним механізмам трансляції культури зберігали протягом тривалого часу відносну стабільність. Трансформаційні процеси в традиційних суспільствах відбувалися досі повільно, протягом кількох поколінь, що призводило до поступової та здебільше безконфліктної адаптації особистості до змін соціальної структури і не викликало гострої кризи соціальної ідентичності індивіда. В домодерний період соціальна ідентичність особистості складалась переважно з релігійних, станових та територіальних лояльностей.

Усвідомлення людиною національної приналежності є наслідком тривалого розвитку суспільної свідомості. Національна приналежність увійшла до системи соціальної ідентичності досить пізно, тому що акумулювала в собі крім етнічних та культурних, ще і формальні юридичні характеристики. Хронологічно і змістовно їй передувала етнічна ідентичність, яка встановлювалася на підставі спорідненості і тому мала зрозумілий та, завдяки низькій територіальній та соціальній мобільності населення, досить певний характер. Вона була характерною формою соціальної ідентичності вже в палеоліті і виступала, як усвідомлення спорідненості по крові та шлюбу [4].

Питанням власної національної ідентичності людина починає перейматися досить пізно – лише після того, як в суспільній свідомості закріпився концепт нації, котрий виявив свої творчі потенції в діяльності національних держав. До того, ідентичність спільноти конструювалася в рамках християнської парадигми світосприйняття і фактично знаходилася поза сферою філософської рефлексії. В свою чергу, теоретична увага до ідентичності індивіда, в попередні часи, мала вигляд питання про природу людини, граничні підстави свідомості та етики і становила проблему суб'єкту в філософії.

Філософські системи доби Модерну пропонували шукати основу собітотожності особистості в сфері самосвідомості, мислення і були спрямовані на з'ясування сутнісних підстав людської ідентичності. Філософи прагнули віднайти той незмінний центр, котрий дозволяє людині впевнитися у власній ідентичності, який є запорукою її тотожності і, взагалі, умовою існування і цілісності особистості. Ця основа гіпостазувалася, наділялася самостійним онтологічним статусом (Бог, Дух, Логос, Розум) і трактувалася, як незмінний орієнтир у встановленні собітотожності індивіда.

В філософських концепціях Нового часу раціональність людини, як її найбільш очевидна характеристика, була основною підставою тотожності.

Ідентичність суб'єкта забезпечувалася когнітивною активністю його свідомості. У Р. Декарта засадою тотожності «Я» є його достовірність, яка ґрунтується на сумніві. Ідентичність особистості замкнута на себе і не потребує стороннього визнання. Як пише В. Хьосле, «хоч Декарт і має потребу в Богові для обґрунтування існування зовнішнього світу, Бог все ж не є вихідним пунктом його філософії: безпосередня очевидність *cogito ergo sum* визнавалася би, навіть якщо б заперечувалось існування Бога» [8, с. 24–25].

Декартівський образ суб'єкта набуває певної структури в критичній філософії І. Канта. У нього суб'єкт пізнання має феноменальний та ноуменальний рівні: «ми пізнаємо свій власний суб'єкт тільки як явище, а не так, як він існує у собі» [5, с. 279]. Відтепер зміст свідомості не вичерпує змісту суб'єкта. Виникає питання щодо співвідношення феноменального та ноуменального «Я», їх ідентичності. В сфері теоретичного розуму воно вирішується завдяки здатності свідомості до зведення різноманітності будь-якого споглядання до єдності апперцепції. В сфері практичного розуму умовою ідентичності є визнання Бога.

Але, пошуки субстанційних засад персональної тотожності притаманні не лише класичному раціоналізму. В християнсько-екзистенціальному трактуванні С. К'єркегора трансцендентною умовою людської ідентичності є Бог: «Я – це усвідомлений синтез безкінечного та кінцевого, котрий відноситься до самого себе і метою котрого є стати самим собою, – що зовсім неможливо для нього інакше, як у відношенні до Бога» [7, с. 267]. Саме усвідомлюючи себе в Богові внутрішнє Я становиться, набуває ідентичності і звільняється від страху та відчаю.

Інтерес до субстанційних основ тотожності особистості в сучасному світі викликаний визнанням дискретності та соціальної детермінованості ідентичності, котра подібна до невміло зібраній дитячій мозаїці, де складові фрагменти переплутані, наявні відсутні та чужорідні частини. Взагалі, туга за метафізичними підставами особистої ідентичності є однією з визначальних рис української культури. Літературні, філософські, мистецькі твори українських авторів спрямовані на розкриття проявів духу у внутрішньому світі людини та в історії. Тому не можна не погодитися з відомим філологом С. Андрусів яка стверджує: «Криза свідомості, породжена трагічним сюжетом світової історії в ХХ ст., а відтак – розчарування в позитивізмі та реалізмі, змусили мистецтво, взагалі гуманітарну думку, побачити, що під тонким пластом культури функціонують вічні творчі руйнівні сили, які криються в самій психологічній та метафізичній природі людини й витвореній нею цивілізації, схожі в своєму «вічному поверненні» до природних явищ, і ці вічні начала просвічують крізь потік емпіричного побуту та історичних ексцесів» [1, с. 19]. Ідентифікаційні процеси розглядаються українськими

авторами, перш за все, з точки зору співвіднесеності емоцій, роздумів та вчинків особистості зі світом християнських та загальнолюдських цінностей.

Ціннісна основа єдності особистості фіксується також і іншими мислителями. Відомий філософ В.В. Зеньковський вбачає в людині існування двох рівнів «Я» – емпіричного, потенційно здатного до поділу і глибинного – константи, яка забезпечує єдність особистості. Самототожність людини постулюється а рїогї і є основою цілісності індивіда [3]. Автори колективної монографії, аналізуючи буття людини в світі та культурі, також вважають, що персональна ідентичність визначається трансцендентальними передумовами людського існування [2, с. 99].

Субстанційне трактування ідентичності, як заданої людині основи, яка є умовою її існування, фактично заперечує процес ідентифікації. Визнання своєї розумності, існування душі, Бога, морального закону звільняють особистість від необхідності постійного пошуку підстав собітотожності. В акті мислення, чи віри людина раз і назавжди набуває своєї ідентичності і змінити, чи позбутися її вона може лише втративши свій людський статус.

В двадцятому сторіччі на міркування про собітотожність особистості вплинули психоаналіз, структуралізм, феноменологія, екзистенціалізм, які звернули увагу на складність, відкритість, інтенціональність і остаточну невизначеність людського буття. Поступово розуміння персональної ідентичності прийшло до визнання її соціальних складових і припинило апелювати лише до змісту свідомості. Дослідники почали враховувати вплив суспільства на внутрішній світ особистості, в якому з'явилися нові види ідентичностей, нехарактерні для попередніх часів, і з якого, здебільше, зникли трансцендентні йому передумови тотожності.

Відбувся відхід від унітарності в розумінні ідентичності. Віднині людина може конструювати і модифікувати її за власним розсудом, але не тільки вона одержує цю можливість. Ідентичність стає усе більш непевною і нестабільною. Її соціальна обумовленість, завдяки інформаційного впливу, забезпечує суспільству можливість створювати і впроваджувати в персональну та колективну свідомість модифіковані і навіть штучні ідентичності. Наскільки велика небезпека маніпуляцій з ідентичністю показує існуюча при тоталітарних режимах практика, при якій не тільки окремі індивіди, але і цілі народи ставали жертвами штучно нав'язаних ідентифікацій. Можливо усвідомлення цієї небезпеки і прагнення відшукати незмінні засади людського буття, які дозволяють не загубити себе в динамічному мультикультурному світі, де хиткі індивідуальні і соціальні зв'язки вже не забезпечують певних підстав для самоототожнення, обумовлюють відродження інтересу до субстанціональних витоків тотожності.

Література

1. Андрусів С. Проблеми національної ідентичності // Слово і час. / С.Андрусів – 1997. – №3. – С. 18–22.
2. Быстрицкий Е.К. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода) / Е. К Быстрицкий., В.П.Козловский, С.В. Пролеев., В.А. Малахов; Отв. ред. Е.К. Быстрицкий. – К.: Наук. думка, 1991. – 176 с.
3. Зеньковский В.В. Единство личности и проблема перевоплощения // Человек. – 1993. – №4. – С. 37–45.
4. Алексеев В.П. История первобытного общества: Эпоха первобытной родовой общины / В.П.Алексеев, Ю.И.Семенов, Л.А Файнберг и др. / Отв. ред. Ю.В.Бромлей. – М.: Наука, 1986. – 572 с.
5. Кант И. Критика чистого разума // Соч. в 6 т./ И. Кант. – М.: Наука, 1964. – Т. 3.– 542 с.
6. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. Второе исправленное и дополненное издание / Н.И. Кондаков – М.: Наука, 1975. – 720 с.
7. Кьеркегор С. Болезнь к смерти // Страх и трепет: Пер. с дат. / С. Кьеркегор – М.: Республика, 1993. – 383 с.
8. Хесле В. Гении философии Нового времени / В. Хесле. – М.: Прогресс , 1992. – 279 с.

Шабельнік Ю.В.,

*магістр кафедри філософії Східноукраїнського національного університету
ім. В. Даля*

Україна, м. Северодонецьк

ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО МІФУ

Різноманіття сучасних міфів в соціокультурному просторі і їх значна роль у формуванні політичної культури суспільства, а також унікальні можливості по управлінню масовою свідомістю зумовили актуальність проблематики. Привабливість концепту «політична культура» пов'язана з тим, що з його допомогою наочно виявляються зв'язки між культурними чинниками: системою сенсів, цінностей, орієнтацій, традицій, що склалася, і політичним життям цього суспільства, характером протікання соціокультурної динаміки [1, с. 208].

Актуальність дослідження політичної та філософської культури пов'язана з тим, що останніми роками сучасне суспільство переживає розпад соціальної зв'язності, а разом з цим колишньої ідентичності, яка до цього не ставилася під сумнів. Відстежити процеси, що відбуваються в

сучасній культурі, і роль політичних міфів в ній у рамках культурологічного дослідження представляється нам дуже актуальним науковим завданням, тим більше насущним, що теоретичний аналіз політичного міфу робився, як правило, у рамках політологічних досліджень.

Політичний міф будується, маючи в якості прообразу міф архаїчний. У нім створюється власний план реальності – зі своїми логічними і сюжетними законами, своєю системою символів і образів. Але політичний міф, на відміну від архаїчного, утворюється не лише емоційним переживанням, але і раціонально затверджуваним смисловим стержнем. Інструментальні якості політичного міфу використовуються політичною елітою, що володіє технологіями його розкодування. Процес деміфологізації еліти, переходу її до чисто раціональних технологій управління суспільством веде до втрати водійської функції по відношенню до маси, втрати контролю за міфотворчістю і зведення управлінських методів до чисто маніпулятивних.

Політична ідея викликає до життя політичну міфологію, що є для маси її чуттєвим інобуттям, а для політичної еліти – діалектичним завершенням ідеї. Політична практика зачіпає масив групових і національних архетипів, встановлює контакт між керівниками і керованими. Перетворюючись на символи, вони створюють в політиці символічний простір, в якому можуть бути реалізовані типи ухвалення рішень, для яких міфологія стає найважливішим елементом цього процесу [2, с. 75].

У людській психіці міфи виступають структурованими елементами несвідомого, що кристалізують архетипічний досвід. Деміфологізація сучасної людини призводить до того, що несвідомі спонукання втрачають відрефлексованість і стають соціальними комплексами, «колективними неврозками».

Архетип, спроектований в сферу самоорганізації суспільства або народу, породжує міфи народної волі, міфи про владу (про доброго царя-героя, царя-мученика, про підміну царя, про «сильну руку» та ін.), міфи ідентифікації (приєднання, переходу, межі, провінційності та ін.) і протосюжети домінування-підпорядкування, суперництва, мисливець-жертва, повелитель-слуга, хранитель-розкрадач [3, с. 8]. Релігійний інфантілізм стає небезпечною тенденцією сучасного світу, коли «світські релігії» (політичні міфології) підміняють собою релігії сакральні. При цьому політика стає джерелом легкодоступної «святості». Політичний міф, виконуючи функцію відновлення «картини світу», що постійно руйнується соціальними катаклізмами, так або інакше звертається до смисложиттєвих мотивів, серед яких виділяються мотиви свободи і долі, мотиви життя і смерті.

Культурне завдання політичного міфу, полягає у відновленні соціальної картини світу, зруйнованої під час соціального катаклізму, і структуризації дійсності за ситуації, коли картину світу не можна відновити і засвоїти як цілісну. У основі політичного міфу, при усій його кризовій випадковості, неодмінно лежить концепція [4, с. 101]. Політичний міф постійно знаходиться в стані добудовування: від ідентифікації по загальному переживанню, через деякий пограничний психологічний стан до символізування і ритуалізації – операції, комбінуванню символами.

У зрілій стадії міф породжує міфоритуальні співтовариства, але потім переходить в стадію уніфікації і звиродніння і гине, втративши мобілізуючу силу. Інструментальні якості політичного міфу призводять до того, що початковий міфосюжет заднім числом може бути накладений практично на будь-який подієвий ряд, а політичний міф стає шифром соціального проекту.

Отже, життєздатність соціального проекту, відповідно, залежить лише від мистецтва міфотворця і його уміння пояснити масам, що події не спростовують заявленого сюжету. Розгорнутий політичний міф, щоб обслужити більш менш довготривалу стратегію боротьби за владу, повинен народжуватися у зв'язку з архаїчними міфами, спиратися на них, містити «ключ», що дешифрує вірогідні реакції маси, і вирішувати засадничі питання буття [5, с. 316].

Символ в політиці зв'язує раціональне з ірраціональним, колективне з індивідуальним, масу з вождем.

Література

1. Апинян Т.А. Мифология: теория и события : учебник / Т.А. Апинян. – СПб., 2005. – 281 с.
2. Апинян Т.А. Тоска по мифу или миф как событие современности / Т.А. Апинян // Философские науки. – 2004. – № 11. – С. 73–84.
3. Лосев А.Ф. Диалектика мифа / А.Ф. Лосев // Лосев А.Ф. Миф Число - Сущность. – М., 1994. – С. 8–9.
4. Майданов А.С. Миф как источник знания / А.С. Майданов // Вопросы философии. – 2004. – № 9. – С. 91–105.
5. Шеллинг Ф.В. Введение в философию мифологии. Соч.: в 2 т. Т. 2. / Ф. Шеллинг. – М., 1989. – 408 с.

Штена О.О.,

*аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

Україна, м. Полтава

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ЯК ЧИННИК СТРЕСОГЕНЕЗУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Процес деформації вітчизняної правової ментальності, наслідки якої ми відчуваємо і сьогодні, був зумовлений рядом історико-соціальних факторів, що впливали на етногенез сучасних українців. Джерела стресогенезу українського етносу О. Донченко та Ю. Романенко поділяють на екзогенні і ендогенні. До екзогенних джерел належать, наприклад, безперервні навали різноманітних за походженням агресорів (татарських, польських, російських, німецьких) та всілякі спроби акультурації ними українства [1, с. 209]. До ендогенних чинників, зокрема, можна віднести міграційні чинники, що породили маргінальність та зрада українськими керманічами свого народу [1, с. 210–211].

Особливо негативний вплив на українську правову ментальність в контексті вітчизняного державотворення здійснило перебування українських земель у складі СРСР, що позначився небаченими масштабами репресій, штучними голодоморами, світовою війною та цілеспрямованим руйнуванням етнічних культур та традицій.

Так, у 1930–40-х роках розгорнулася хвиля політичних репресій, що нівелювали будь-яке загальновизнане розуміння про справедливість та правосуддя. Показовими в період репресій, на думку С. Верменича, були особливий, із виразними ознаками постійного страху й екзальтації «обраних», стан суспільної свідомості, і сформована на цій основі «ідентичність пристосування». В її основі – самопочуття людини й соціуму, сформоване існуванням протягом десятиріч в умовах жорстоких соціальних експериментів, де цінність окремого людського життя не мала ані найменшого значення (або й штучно перетворювалася на антицінність, якої варто якнайшвидше позбутися) [2, с. 111].

О. Солженіцин відзначає, що підстави арештів громадян в той час ніяк не співвідносились з нормами чинного законодавства, а їх кількість вражала уяву. Автор описує кілька випадків вчинення «злочинів проти держави». Зокрема, «швець, відкладаючи голку, вколов її, щоб не загубилась, у газету на стіні і потрапив в око Кагановичу. Клієнт бачив. 58-а, 10 років. Продавець, приймаючи товар від експедитора, записувала його на газетному аркуші, іншого паперу не було. Число кусків мила опинилось

на лобі товариша Сталіна. 58-а, 10 років. Тракторист Знаменської МТС утепив свій зтоптаний богинок агіткою про кандидата на вибори у Верховну Раду, а прибиральниця спохватилась (вона за ті агітки відповідала) – і знайшла у кого. КРА, контрреволюційна агітація, 10 років» [3, с. 563].

У самих славнозвісних виправних таборах адміністрація тісно співпрацювала з так званими «соціально-близькими» (кримінальними злочинцями), котрих відверто натравлювала на «соціально-чужих», тобто політичних. «Невинна людина!» – ось головне відчуття того ерзацу політичних, котрих нагнали в табори. Вірогідно, це небувала подія в світовій історії в'язниць: коли мільйони арештантів усвідомлюють, що вони – праві, всі праві і ніхто не винен» [3, с. 571].

Масштабні репресії супроводжувались цілеспрямованим руйнуванням вікових традицій українського етносу, зокрема, і у сфері праворозуміння. Поступово особисте життя, мораль і побут потрапляли під суворий контроль партійних суспільних органів. Принципи партійного життя розповсюджувалися на шлюбно-сімейні відносини й регламентували їх. Суспільне обговорення проблем розлучень, шлюбної й позашлюбної народжуваності, сексуальних зв'язків, ставлення до релігії знаходило обговорення в численних довідках та протоколах Хрестини уподібнювались до мітингів робітничих колективів і були далекі від сімейно-побутових обрядів [4, с. 74–75].

Виявляючи причини боротьби з сімейними традиціями й насадження нового побуту та обрядовості, Т. Лахач акцентує увагу на тому, що державна ідеологія в цьому напрямку відображалася в прагненні змінити механізми соціального наслідування, бо збереження забезпечувалося грес в сім'ї шляхом передачі від покоління до покоління стереотипів поведінки і зразків культури [4, с. 91].

Результатом сукупності цих факторів стала поява нового світоглядного феномену – homo soveticus, що не зник після розпаду радянської імперії. Советська людина у постсоветському просторі чітко вписана у відповідну картину світу, у так зване «советське», яке визначає советизм як корпус ідеологем та їхнє інституційне оприявлення, советськість як онтологічний критерій, морально-етична парадигматика та комплекс характеристичних поведінкових ознак, советчина як територіально-психологічний ареал побутування [5, с. 62].

Наприклад, опитані мешканці Донецька на питання: чи є їхня ідентичність українською, російською або радянською, в 1994 році відповіли таким чином: 45,4% визнали її як радянську, 25,9 як російську і 22,2 – як українську [6, с. 111].

Станом на 2010 рік кількість тих громадян України, що дотримувались радянських норм і традицій складала: інколи до них вдаються 33%

опитаних, часто – 24,8%, завжди – 8,3%, ніколи – 17,7%, не визначилися з відповіддю 16,2% респондентів. Число тих, хто завжди у повсякденному житті дотримується радянських норм і традицій перевищує число тих, хто живе по правилам, сформованим після проголошення незалежності (таких 5,9%). Інколи дотримується таких норм 33,4% опитаних, часто – 20,9%, ніколи – 14%, не визначилися з відповіддю 25% респондентів [7, с. 30].

Надзвичайно важливим наслідком вказаних подій та процесів стало формування в українській нації (принаймні її частини) комплексу «невідомщеної жертви», що стало ще одним потужним фактором підризу віри в справедливість і правосуддя. Адже, на відміну від фашизму, комунізм не постав перед міжнародним судом і його злочини не були офіційно викриті.

Подолання ментальних стереотипів, що склалися під впливом негативного історичного досвіду українського етносу можливе лише в умовах збереження національної держави, яка на сьогоднішній день постала перед реальною загрозою не лише з боку зовнішнього агресора, але і внутрішніх деструктивних процесів у вітчизняному соціумі, обумовлених, значною мірою, деструктивним впливом тієї ж вітчизняної правової ментальності. Лише цілеспрямоване формування позитивних світоглядних архетипів етносу та політичної нації в цілому дасть змогу перебороти «примар минулого» та успішно завершити процес націє- та державотворення.

Література

1. Донченко О.А. Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятори психополітичного повсякдення / О.А. Донченко, Ю.В. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 336 с.

2. Верменич Я.В. Теоретичні засади дослідження репресій у Радянській Україні: соціальні, етнічні, регіональні аспекти / Я.В. Верменич // Український історичний журнал. – № 5. – 2012. – № 2. – С. 109–119.

3. Солженицын А. Архипелаг ГУЛАГ: роман / Александр Солженицын; под ред. Н. Солженицыной. – Харьков: Книжный Клуб «Клуб семейного досуга»; Белгород: ООО «Книжный Клуб «Клуб семейного досуга», 2014. – 1280 с.

4. Лахач Т.О. Державна регламентація шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1920–1930-х років: монографія / Т.О. Лахач. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – 192 с.

5. Хархун В. Рецепт комунізму й сучасний український проект / В. Хархун // Ідентичність і пам'ять у порстрадянській Україні: монографія. / Українське Фулбрайтівське товариство. – К.: Дух і Літера, 2009. – С. 59–78.

6. Півнева Л. Ідентичність та етнічність в українському соціумі: особливості вияву / Л. Півнева // Ідентичність і пам'ять у порстрадянській Україні: монографія. / Українське Фулбрайтівське товариство. – К.: Дух і Літера, 2009. – С. 107–120.

7. Тищенко Ю.А. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» / Ю.А. Тищенко, С.А. Горобчишина. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2010. – 76 с.

Сучасні проблеми філософської антропології

Голубовська О.В.,

*магістр філософії, асистент кафедри філософії, педагогіки і права
Львівського національного університету ветеринарної медицини та
біотехнологій ім. С.З. Гжицького*

Україна, м. Львів

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ У ФІЛОСОФІЇ АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА

Справедливими є твердження, що свобода волі – це центральний пункт філософського вчення про людське життя, вічна й актуальна проблема. Про цю проблему писали і теологи, і філософи, і моралісти, і юристи, розглядаючи її з різних сторін, виставляючи аргументи pro і contra [1, с. 48]. Питання про свободу волі є самим заплутаним з усіх питань, які представляє історія людського мислення. Свобода волі споконвіку була предметом не тільки теорії, але і постулату. При філософському розгляді її практичні мотиви мислення заявляють свої права так само енергійно, і здебільшого навіть енергійніше, ніж теоретичні. Навряд чи існує інше таке питання, при вирішенні якого теорії і постулати були б так нероздільно зв'язані в одне ціле, як в даному випадку [2, с. 5–6]. Це одне з найбільш важливих і вагомих питань філософії Аврелія Августина, який впевнено стверджує, що людині належало дати свободну волю (*voluntas libera*). Це положення пояснюється ним наступним чином: «Все, що відбувається, не може бути рівним тому, від кого воно походить, адже інакше з природи неодмінно буде видалена справедливість, яка зобов'язана кожному воздавати своє. Тому, коли Бог створив людину, хоча і створив Він її найкращою, проте не такою створив, яким був Сам. А та людина, яка є благою добровільно, краще, ніж та, яка є благою за потребою» [3, с. 52].

Все дає Бог – постулює християнська філософія, але у людини є раціональні здібності, воля, яка, за Августином, полягає в необмеженій здатності до скоєння гріхів. Саме Бог наділив людину свободою волі, добра воля – в підпорядкуванні; порушивши це, Адам передав свободну, але обтяжену прагненням до гріха, волю людству. Звідси свободна воля створила прірву між людиною і Богом. Разом з тим визнавалася абсолютна могутність Бога, заснована на повній свободі волі [1, с. 49].

Якщо Бог – Благо, яке має абсолютну могутність, чому Він допускає існування зла? Августин знімає з Бога відповідальність за зло, що існує у світі, пояснюючи це тим, що зло не існує як чогось наявного. Бог не міг створити зло, оскільки виходячи зі своєї благості може творити тільки добро. «І для Тебе немає взагалі зла, і не лише для Тебе, а й для всього, що Ти створив, тому що поза тим створенням не існує нічого, що могло б напасти на нього й зруйнувати встановлений Тобою порядок. І лише в його окремих частинах неузгодженість деяких елементів між собою наштовхує нас на думку, що вони погані; однак ті самі елементи узгоджуються з іншими, і разом вони добрі, і кожен з них сам по собі добрий» [4, с. 118]. Зло – це відсутність добра. Разом з тим людський світ переповнений злом, а виною тут є сама людина та її свобідна воля. Вона і є причиною гріха. Але «звичайно, не варто вважати, що Бог дав людині свободу волі для цього» [5]. Гріхи – не божественне творіння, а людське. Гріх полягає у прив'язаності людини до земних, тілесних благ, в самовпевненості людської гордині, яка вважає, що може повністю оволодіти світом і не потребує божественної допомоги. Гріх – це бунт смертного тіла проти безсмертної душі. Сама по собі людина безсилна звільнитися від гріха. Їй необхідна божественна допомога.

То чи винна людина в існуванні зла? І так, і ні – дає відповідь Аврелій Августин. Людина винна, але не зовсім, вона усього лише богоподібна, але не Бог, щоб завжди ухвалювати вірне рішення, щоб мати мужність встояти перед спокусами. Вона – лише людина. Слабка без Божої допомоги. Наділена волею, вона самостійно не може ту волю розвинути до переможного рівня. Адже воля, як і усе інше – м'язи, розум тощо потребує тренування. Неухильне слідування заповідям і є таким тренуванням.

Комусь дано мати міцнішу волю, комусь ні. Шлях зла завжди легший. Творення добра вимагає значно більших вольових зусиль. Лише в того, на кого поширено Божу благодать, стане сили не псувати світове Добро. Без благодаті самої лише людської волі недостатньо, щоб утриматися від спокуси [6, с. 121].

А вище призначення людини полягає в її спасінні, яке неможливе без релігійної моралі. Августин виходив з того, що морально цінні, добрі вчинки властиві меншості людей. А бездоганна мораль зобов'язана своїм існуванням не їх свобідній волі, не людській ініціативі, а тільки передвічному вибору небагатьох щасливців до спасіння. Такий вибір і називається божественною благодаттю. Він не залежить в повній мірі від людських вчинків, але повністю визнає тих, на кого зійде божественна благодать.

Отже, свобідна воля може привести людину до гріха і зла, а до добра її веде сам Бог. Таким чином, саме Бог, а не людина є творцем вічного

закону, єдиним джерелом моральних норм і оцінок. Абсолютна перевага нематеріальної душі над тлінним і перехідним тілом вимагає аскетичної зневаги до всіх благ і спокус чуттєвого світу. Доброчинство тим вище, чим більшу кількість речей зневажає дана людина. Августин не відкидає земних благ, але ці блага – тільки засіб для культивування позаземних цінностей [7, с. 202–203].

І сьогодні всім слід усвідомити, що саме добровільна орієнтація на вищі цінності завжди була і буде основою духовного поступу людини, її процвітання та можливості виконання нею Божої волі.

Література

1. Ойгензихт В.А. Воля и волеизъявление. (Очерки теории, философии и психологии права)/В.А. Ойгензихт – Душанбе: Дониш, 1983. – 256 с.
2. Виндельбанд В.О свободе воли/ В.О. Виндельбанд – Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000. – 208 с.
3. Августин Блаженный. Трактаты о различных вопросах: богословие, экзегетика, этика: [сб. пер.с лат. яз.]. Блаженный Августин. – М.: Имперіум Пресс, 2005. – 352 с.
3. Святой Августин. Сповідь / Пер. з латин. Ю. Мушака. – К.: Основи, 1999. – 319 с.
4. Sanctus Aurelius Augustinus. De libero arbitrio. Аврелий Августин. О свободе воли /Перевод с латыни Ермаковой М.Е. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avgustin-avrelij.viv.ru>.
5. Метельова Т.О. Світоглядно-антропологічні основи західноєвропейської філософії: від архаїки до модерну. – К.: Українська книга, 2002. – 280 с.
6. Ігор Захара. Лекції з історії філософії. – Львів: Видавництво ЛБА, 1997. – 398 с.

Лазарева М.Л.,

к.філос.н., в.о. доцента кафедри філософії Львівського національного аграрного університету

Україна, м. Львів

РОБОТИЗУЙМОСЯ, АБО ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА ПІД ВПЛИВОМ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОСТУПУ

Технологізація життєвого світу людини спричинила видозміни у її ставленні до власного тіла та своїх можливостей. Якщо раніше тіло людини було її захисником та невід'ємною частиною сутності (й неважливо, грішною чи священною), то сьогодні воно сприймається швидше як

перешкода на шляху до вдосконалення людської раси, звинувачується у слабкості та смертності. Постгуманістичні ж ідеали пов'язані з людиною, яка не обмежена часовими рамками, природною залежністю та фізіологічною недосконалістю. Звісно, представники зазначеного напрямку не зводять своє завдання до популяризації кіборгізування населення планети, однак більшість з них схиляється до думки, що розвиток суспільства та можливість людства вийти за звичні нам межі тісно пов'язаний із процесами технологічного апгрейду людського організму.

Масова індустрія у свою чергу робить досить помітний внесок у процеси «технологізації» людської свідомості та залучення людини до практик самовдосконалення за допомогою механіки. Так, один з найпопулярніших сьогодні розважальних секторів – кінематограф – активно популяризує тему надлюдини. Елементи постгуманізму та ідей про необмежений потенціал людини простежується не лише на фоні коміксів та фантастики, але й рیمейків сюжетів класичної літератури, які перетворюють звичних нам персонажів у бойових кіборгів, здатних знищити будь-які перешкоди на своєму шляху. Ці «люди» із надможливостями, нелюди із вражаючим потенціалом, або й напівбоги, які не знають страху, болю та смерті, захоплюють пересічного індивіда своєю здатністю протистояти соціальним та моральним стереотипам, могутності природи і світу як такого. Ідолами молоді стають супергерої, які часто саме завдяки технологічним елементам є непереможними.

Цікаво, що вже згаданий кінематограф розглядає аспекти технологічного апгрейду людини і під іншим кутом зору: більшість фільмів-антиутопій змальовують суспільство, в якому людина має усе необхідне для гідного існування та реалізації своїх можливостей, однак втрата нею свого власного Я заважає їй розкрити свій потенціал та віднайти щастя. У подібних кінострічках побудова ідеального суспільства, позбавленого смерті та страждань, супроводжується викоріненням слабкостей людини, її емоційності та природної залежності. Останні сприймаються як рівень бездумного існування, яке керується сліпими інстинктами та афектами. Технології ж позбавлені подібних недоліків, а їх вбудовування у людський організм може стати кроком до звільнення людини від природозалежності.

Незалежно від того, що сьогодні мешканець сучасного масового суспільства більшою мірою не готовий (у зв'язку з релігійними, філософськими, ціннісними та іншими переконаннями) або не має матеріальної можливості вкомплектувати свій організм потужними механізованими елементами на кшталт комп'ютерних процесорів чи «розумних протезів», подібні практики знаходять своє відображення й у менш радикальних проявах. Так, пластична хірургія є не лише звичною, але

й досить доступною процедурою, яка дозволяє навіть пересічним індивідам вдосконалювати свою зовнішність та коректувати закладені природою недоліки. Водночас віртуальна реальність створює сприятливі умови для видозміни особою й більш глибоких характеристик і дозволяє конструювати нове Я.

Зауважимо, що тілесна та духовна сторони людської сутності баланують та завжди знаходяться у взаємозв'язку, тож видозміна однієї з них так чи інакше призводить до трансформації іншої. Намагання ж перетворити людину на робота не підтримавши водночас цей процес духовним ростом та міцною моральною базою, може призвести до вкрай негативних наслідків – насилля, жаги поклоніння та влади, ворожого протистояння оточуючому світу, тотального контролю, втрати свободи, рівності прав, розуміння своєї сутності.

Таким чином, технологізація людського тіла не може мати безконтрольний характер та повинна регламентуватись правилами і чітко прописаними обов'язками. Одним із першочергових завдань у цьому плані є створення техноетики та популяризації її серед населення. Моральні закони, етичні правила, загальнолюдські чесноти та ідеали мають бути опрацьовані релігійною та світською елітою, осмислені та пристосовані до реалій сучасного життя, донесені до широкого загалу. Практики технологічної модернізації світу і організму людини мають супроводжуватись усвідомленням останньою обов'язків перед іншими та меж використання своїх можливостей. Усі ці запитання мають вирішуватись вже сьогодні, адже темпи розвитку технологічного сектору є вкрай швидкими, й звичайна людина в силу своїх природних обмеженостей не встигає модернізуватись настільки ж оперативно. А без попередньої формації міцного морального ядра, світ механізованих постлюдей не витримає навантаження.

Література

1. Падмор К. Выразительная плоть: косметическая хирургия, физиогномика и стирание визуальных различий / К. Падмор; [пер. с англ. А. Смирнова] // Массовая культура: современные западные исследования. – М.: Фонд научных исследований «Прагматика культуры», 2005. – С. 97–113.
2. Рейд Э. Идентичность и кибернетическое тело / Э. Рейд; [пер. с англ. Н. Эдельман] // Массовая культура: современные западные исследования. – М.: Фонд научных исследований «Прагматика культуры», 2005. – С. 204–220.
3. Clark A. Transhumanism and Posthumanism: Lifting Man Up or Pulling Him Down? [Електронний ресурс] / A. Clark. – Ignatius Insight, 2010. – Режим доступу: http://www.ignatiusinsight.com/features2010/aclark_tranhumanism_mar2010.asp.

Філософія культури, науки та релігії: сучасні виміри

Баранов С.Т.,

*проф., д.филос.н., профессор кафедры культурологи и искусств
Северо-Кавказского федерального университета*

Россия, г. Ставрополь

ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ МЕТОД ПОЗНАНИЯ И ФИЛОСОФИЯ ОБЫДЕННОГО СОЗНАНИЯ

Философия обыденного сознания ориентирует ученых в процессе познания опираться на анализ целей, желаний и интересов людей, задействованных в конкретных процессах или явлениях, являющихся объектом исследования. Философская концепция обыденного сознания производит особый срез индивидуального сознания, разделяющий на видимое и невидимое. Видимое это поступки и действия человека, которые воспринимаются и оцениваются социальной средой, в том числе, близкими и знакомыми людьми. Невидимое – это внутренний мир личности, в котором не только страсти (любовь, ненависть, страх и т. д.), но идеи, представления, воображения в конкретных идеальных формах. Д. Стюард Милль (1806–1873), британский философ, экономист, этик, логик, убежденно доказывал реальное существование в сознании личности законов индивидуальной человеческой природы. По его мнению, законы действий и страстей людей постоянны и консервативны, однако служат прочной платформой сменяющимся законам общественных явлений.

Милль считал, что законы индивидуальной психологии (обыденного сознания) имеют универсальный характер [1, с. 638] но они скрыты и не всегда на виду. Ему были близки индуктивные умозаключения, роль которых обстоятельно раскрывает в своей работе «Система рассудочной и индуктивной логики». Британский логик внес большой вклад в разработку индуктивных методов установления причинных связей – методы сходства и различия, методы сопутствующих изменений и остатков. Миллю, как позитивисту, были понятны взгляды О. Конта, французского философа и социолога, но их социологические взгляды были различны. Милль социологические законы выводит из пространства, находящего на глубине сознания. Социологические законы, хотя обладают большими потенциальными возможностями объяснения развития общества, однако,

по убеждению Милля, социология «вытекает из факта невозможности наблюдения человека вне социальных связей» [1, с. 638].

В XVIII–XIX веках достаточно широко было распространено объяснение социально–исторических событий и процессов обращением к обыденному сознанию. Тот же Милль возникновение рыночных отношений видел в таком качестве человеческой природы, как стремлении к богатству. С полным основанием можно утверждать, что феноменологический метод научного познания, если под этим методом иметь в виду философию обыденного сознания, возник до появления феноменологии Эдмунда Гуссерля (1859–1938).

Великий русский писатель Ф.М. Достоевский (1821–1881) приобрел мировую известность, благодаря глубокому знанию психологии человека, свойств человеческой природы. Эти знания позволили ему изобразить психологические портреты своих литературных героев так, как это не делал ни один писатель до него и после него. Виртуозно владея русским художественным словом, писатель нарисовал правдоподобную земную жизнь действующих лиц своих романов и повестей.

Человек живет как бы двойной жизнью: одна жизнь подчинена логике, правилам этикета, другая жизнь – это интимная жизнь индивида, заполненная тайнами и загадками. Жизнь, которую человек никогда не представит на показ.

Достоевский четко различал эти два мира в существовании людей, и ставил под сомнение возможность полного подчинения внутреннего мира человека внешнему миру. «Господа, заявлял великий русский писатель, – вот вы, например, человека от старых привычек хотите отучить и волю его исправить, согласно требованиям с требованиями науки и здравого смысла. Но почему вы знаете, что человека не только можно, но и нужно так переделывать» [2, с. 475].

Как известно, Кант различал у человека обыденное и трансцендентальное сознание. Трансцендентальное сознание является одинаковым у всех людей, в нем заложены доопытные, априорные положения, составляющие основу всякого знания, например, математики, «чистого» естествознания. В конце XIX – начале XX века З. Фрейд в книгах «Толкование сновидений», «Типология обыденной жизни» и других излагает основы психоанализа, где дает модель сознания человека, состоящей из трех систем: бессознательного – предсознательного – сознательного. Признание в философии с древнейших времен наличия обыденного сознания свидетельствует о внимании философов к вопросам структуры сознания, функциональному содержанию элементов сознания.

Большое внимание характеристике обыденного сознания, изучению его структуры было уделено в творчестве Эдмунда Гуссерля (1859–1938).

Гуссерль является основателем и главным представителем, так называемого феноменологического направления в философии. Его историческая заслуга заключается, прежде всего, в том, что он вслед за русскими мыслителями Еленой Блаватской и Владимиром Соловьевым доказывал, что наука и техника самостоятельно не смогут решить жизненно–важные проблемы человечества. Развитие гуманитарных знаний будет способствовать утверждению гуманных отношений в человеческом сообществе. Поэтому феноменология до сих пор оказывается востребованной всеми гуманитарными науками.

Главными понятиями в философии Гуссерля являются «интенциональность», «феноменологическая редукция». По большому счету в феноменологии Гуссерля принципиально нового мало, указанные ключевые слова его концепции повторяют суть взглядов субъективных идеалистов Беркли, Маха, которые утверждали – предметы, явления – комплекс элементов (ощущений, восприятий). Гуссерль слово элементы заменил на слово феномены, отсюда название его философии – феноменология. Суть феноменологической редукции состоит в перенаправлении внимания человека от внешнего мира на само сознание, на его «чистую» структуру, освободившись от всего эмпирического. Сознание в себе самом находит источник своей достоверности, так как имеет собственные очевидные идеи, отталкиваясь от них, может понимать и объяснять действительность.

Философия обыденного сознания не отрицает историческую значимость феноменологии Гуссерля и пытается продолжить линию исследования, обозначенная «интенциональностью» сознания и «феноменологической редукцией» на основе современной философии. Необходимо дальнейшее изучение различий между понятиями обыденное сознание и сознания вообще, между индивидуальным и общественным сознанием, объективным и субъективным в познавательном процессе. Для эффективного решения этих вопросов важно научное понимание обыденного сознания, согласно которому обыденное сознание это основная форма бытия человека. Именно на эту сторону обратил серьезное внимание Гуссерль, в этом состоит историческое значение его теоретической деятельности. Рассматривая природу, сущность, структуру индивидуального сознания, надо избежать ловушки в виде субъективного идеализма. Жестикулируя руками, в которых в одной руке сознание, а в другой – Бытие, утверждать, что только Богу известно, что на самом деле Бытие, и что на самом деле сознание человека.

Парность, двоичность является всеобщим свойством бытия, наглядно прослеживается в структуре действительного сознания. Некоторые ученые доказывают, что в основе поведения человека, жизни общества лежат отрицательные качества. Эгоизм, жадность, корыстолюбие, хитрость,

злость и т. д. всегда будут главными в поведении человека. Хорошо известно, что каждое качество, свойство личности имеет свой антипод: эгоизм – доброе отношение к людям; жадность – бескорыстие; стыдливость, совесть – бессовестность; великодушие – злопамятность; корыстолюбие – гуманизм и т. д. Natura человека противоречива, человеку найти свое место между крайностями помогает социальная среда.

Структура обыденного сознания сложна, имеет множество многообразных феноменов, есть среди них «электроны», «молекулы», «групп молекул». К сложнейшим и важнейшим феноменом для бытия человека относятся эгоцентризм, естественное право, моральные абсолюты, религиозные чувства. Общечеловеческие нормы поведения, наработанные человечеством на протяжении многих тысячелетий, потому и называются абсолютами с давних пор, что они вечны и позволяют людям взаимодействовать друг с другом, находить согласие и мир. Среди русских мыслителей, уделявших большое внимание моральным абсолютам, надо выделить, прежде всего, таких великих писателей и философов, как Ф. М. Достоевский, В. С. Соловьев, Л. Н. Толстой.

В философии обыденного сознания главным предметом ее исследования следует считать законы повседневного сознания. Этими законами являются необходимые, повторяющиеся связи между поведением человека и его внутренними психологическими мотивами. Достоевский был хорошим психологом, он глубоко осознавал существующие связи между внутренним эмоциональным миром и поступками людей. Это понимание законов обыденного сознания стало основой для характеристики поведения своих литературных героев.

В работе «Философия обыденного сознания», изданной в 2005 году, мы попытались сформулировать некоторые важные, на наш взгляд, законы обыденного сознания. Этими законам дали следующие условные названия: 1) закон детерминатной идеи; 2) закон наложения; 3) закон энтропии или выравнивания; 4) закон смены декораций; 5) закон аналогии или идентификации; 6) закон сообщающих сосудов; 7) сладострастье; 8) сам себе адвокат; 9) закон матрешки; 10) идея Бога; 11) идея вечной жизни и т.д. [4, с. 233–256].

Мысль Гуссерля о том, что сознание имеет собственные, очевидные истины подтверждается положениями философии обыденного сознания. Законы обыденного сознания – это объективное в субъективном, они действуют помимо воли и желания человека, более того, они определяют волю и желания людей. Перед культурологами, психологами стоит большая творческая задача обнаружения и формулирования законов обыденного сознания, которые будут иметь большое методологическое значение для развития гуманитарных знаний.

Література

1. Всемирная энциклопедия. Философия. – М.: «АСТ»; Мн.: «ХАРВЕСТ». Современный литератор. 2001. – 1312 с.
2. Достоевский Ф. М. Собр. соч. в 15 т. Т.4. / Ф.М. Достоевский. – Л.: Наука, 1988. – 784 с.
3. Соколова И. Б. Феноменологический подход к анализу произведений культуры // Культурологические исследования / И.Б. Соколова. – СПб: Астерион. 2006. – 354 с.
4. Баранов С.Т. Философия обыденного сознания / С.Т. Баранов. – Ставрополь: Изд-во СевКавГТУ, 2005. – 262 с.

Величко О.Б.,

*доцент к.філос.н., доцент кафедри україністики Національного медичного
університету ім. О.О. Богомольця*

Україна, м. Київ

ТОЛОКА ЯК ПАТТЕРН УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ І НЕ ТІЛЬКИ

Відколи за ініціативи Рут Бенедикт (1934 рік) категоріально-понятійний апарат з філософської антропології поповнився поняттям паттерн (походження англ. pattern від лат. patronus – модель, зразок для наслідування) з'явилася така достатня кількість робіт в літературі з цієї царини, присвячених його аналізу, що це не могло не позначитись на багатозначності в його визначеннях. Не вдаючись до аналітики історії пошуків визначення цього поняття зупинимось на тому, що було запропоноване А. И. Кравченком, згідно якого паттерн – це «структурні зразки культури, стереотипи поведінки, що склалися в межах певної культури; стійка конфігурація зв'язків людей одного з одним, з предметним та природним середовищем» [2, с. 438–439]. Нерідко соціальні паттерни називають ще «культурними темами». Іншими словами: кожна культура нашого багатоликого світу має такий собі соціокультурний код, що визначає на рівні колективного підсвідомого людини основу стереотипних поведінкових реакцій, осереддя якого складають конструктивні цінності-ідеї або ж нами згадані культурні теми.

З плином років і століть будь-яка система життєвих цінностей соціальної спільноти зазнає трансформацій, масштаби яких визначаються глибинністю укорінення паттернів в архетипах колективного підсвідомого

як основи соціокультурного буття суспільства. У свою чергу, зі зміною системо-ціннісних орієнтирів, що знаходяться у взаємозалежності до змін в соціально-політичній структурі суспільств та його стратифікації, паттерни виявляють стійку усталеність на рівні фольклору, побуту, звичаїв та обрядовості, що в літературі нерідко і називають «пережитками». Міра їх актуальності рівно пропорційна стійкості конфігурації культури відповідного суспільства.

На ниві осмислення підвалин буття культури українського суспільства ця проблематика понині залишається доволі обділеною дослідницькою увагою. І один із таких паттернів (або ж культурних тем) вітчизняної культури, а саме толока, не є тому виключенням не зважаючи на ту обставину, що саме слово «толока» все ще залишається актуальним і жаданим в сучасному українському лексиконі, закріплюючись (як приклад) назвами партнерської програми та одного із сайтів від Yandex [5], одного із коворкінгів м. Київ [6], назвою літературного фестивалю м. Запоріжжя [7] та суспільно-політичного ток-шоу на екранах одного із телевізійних каналів країни [8].

То що ж таке толока? Відповідь на питання мажемо знайти в «Словнику української мови» у якому читаємо: «Звичайно одноразова праця гуртом для швидкого виконання великої за обсягом роботи, на яку скликають сусідів, родичів, товаришів (без оплати, а за частування). [Трохим (до косарів):] Спасибі вам, люде добрі, що зібрались до мене на толоку. Чи й тепер положите весь луг, як торік? (Марко Кропивницький, V, 1959, 130); В індивідуальному будівництві [у нових селах] побутує традиційна форма взаємодопомоги – толока» [4, с. 180]. Так один із сучасних дослідників історії української культури і автор розділу «Громада й громадський побут» (3.2) академічного видання «Історія української культури» Курочкін О.В. відверто вбачає в толоці «релікти давньої виробничої єдності громад в українців», що «...як і в інших слов'янських народів, виразно простежуються у традиційних звичаях колективної взаємодопомоги селян при виконанні невідкладних і трудомістких робіт...», які «...застосовували при найрізноманітніших роботах – як польових (оранка, особливо цілини, сівба, збір врожаю, заготівля сіна, вимочування конопель), так і домашніх (прядіння прядива, вовни, заготівля продуктів, капітальний ремонт житла чи господарських будівель). На поліссі в такий спосіб копали картоплю, збирали й молотили хліб, а на Покутті і Закарпатті гуртом лушили кукурудзу» [3, 301].

До характерних ознак толоки як взаємодопомоги відносять такі: ця взаємодопомога є безкоштовною, вона є колективною та є добровільною. Однак без відповіді залишається інше питання: наскільки толока є актуальним фактором формування української ментальності у сучасному

суспільстві? У пошуках відповіді на нього звернемося до сучасних інтернет ресурсів. На одному із сайтів читаємо: «В рамках проведення двомісячника благоустрою було проведено другу загальноміську толоку з 20 по 23 квітня – до Великодніх свят, спільно з громадською організацією «Молодіжне об'єднання «Файне місто». З метою наведення належного санітарного стану на території міста, підвищення рівня благоустрою були здійснені роботи з доочищення ділянок на прилеглих та закріплених територіях об'єктів господарювання, які були не достатньо очищені під час проведення першої толоки» [9]. Шукаємо далі. Ще один анонс події, датованої 14.03.2016: «Парк «Знесіння» організовує акцію «Весняна толока 2016». З 23 березня до 23 квітня у регіональному ландшафтному парку «Знесіння» буде проводитися акція з прибирання та впорядкування території. Керівництво парку спільно з молодіжним проектом при Львівській міській раді – Lviv Young Project – готують низку креативних проєктів, які перетворять львівський парк у Мекку для туристів» [10]. Цікавим видається і наступний інформаційний блок, доповнений красномовними фото анонсованої події: «23 квітня на території Ботанічного саду відбулася весняна толока з участю компанія «Укртелеком». Дякуємо за небайдужість до нашого міста та його зелених насаджень Запрошуємо Всіх бажаючих долучитись до благодійної акції з благоустрою території Ботанічного саду» [11]. Отож бо, у якості висновку, маємо зазначити, що у сучасному українському суспільстві паттерн толока залишається актуальним понині, набувши ознаки волонтерського руху з-поміж тих, кому не байдуже майбутнє власного суспільства та довкілля.

На останок варто відмітити, що толока є не лише паттерном української ідентичності і історично відповідає традиціям взаємодопомоги багатьом іншим (переважно слов'янським) народам. Так, «толокою» називають таку форму соціальної взаємодопомоги не лише в українців, але й у новгородській, псковській та тверській землі Російської Федерації. Щоправда у північноросійських землях віддають перевагу слову «помочь» або ж «супрядки». У білорусів вона добре відома як «талака» [1]. Болгари використовують слово «тлака», а поляки «tłoka» (тлука). У латишів – це «tālka», у литовців – «talka», а у фінів «talkoot». А от у якій мірі відповідає змістове наповнення зазначеного слова поведінковим стереотипам у сучасному соціокультурному середовищі зазначених народів – то це питання, що ще чекає на свою відповідь.

Литература

1. Етнокультурные процессы Восточного Полесья в прошлом и настоящем / редакционная коллегия: А. Вл. Гурко, И. В. Чаквин, Г. И. Касперович. – Мн.: Беларуская навука, 2010. – 466 с. – (Национальная академия наук Беларуси, Институт искусствоведения, этнографии и фольклора имени К. Крапивы).

2. Кравченко А.И. Культурология: Словарь. – М.: Академический проект, 2000. – С.43–439.
3. Курочкін О.В. Громада й громадський побут. Розділ 3.2 / Історія української культури т. 4, кн. 1. К.: Наукова думка. 2008. С. 301.
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, – Том 10, 1979. – Стор. 180.
5. Яндекс.Толока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://toloka.yandex.ru>
6. Коворкинг на Подоле. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.toloka.net.ua/index.php/coworking-blog/129-co-working-stories>
7. На Запорозькій книжній толоке розмели всё. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.061.ua/news/1003631-від-22.10.2015>
8. «Толока» – нове соціально-політичне ток-шоу на Першому. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=17
9. Друга загальноміська толока відбулася спільно з громадською організацією «Молодіжне об'єднання «Файне місто» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komun.te.ua/tag/толока-2016/>
10. Парк «Знесіння» організовує акцію «Весняна толока 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/news/science-and-health/ecology/230903-park-znesinnia-orhanizovuje-aktsiiu-vesnyana-toloka-2016>
11. Весняна толока 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://botanicus.kiev.ua/novini/65-vesnyana-toloka-2016>

Ерёмченко А.М.,

проф., д.филос.н., заведуючий кафедрою філософії, Восточноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Україна, г. Северодонецьк

ПРЕДСКАЗАНИЯ НОСТРАДАМУСА В СВЕТЕ ТЕОРИИ СОБЫТИЕМ

М. Нострадамус належить до культових фігур як обивательського, так і, в якій-то мірі, наукового свідання. Об'єм текстів, присвячених інтерпретації катренів, во багато разів перевищує об'єм всього написаного Нострадамусом. Тем не менше, таємниця так званого пророческого дару Нострадамуса залишається нерозкритою. Коли ми іменуємо його дар «так званым», з цього видно, що ми належимо до скептичного лагерьу дослідників творчості французького передсказателя. Ми вважаємо його пророчества *псевдопророчествами*, і спробуємо нижче обґрунтувати нашу оцінку. З усіх дослідників

творчества М. Нострадамуса, на наш взгляд, наиболее верное истолкование катренов предложил П. Лемесурьер, методологию которого мы частично используем в предлагаемой работе [3], [4].

Основой нашего анализа послужит теория событием, выдвинутая нами в работе «История как событийность» [1]. *Событием* есть, своего рода, *абстрактная структура единичных событий*. Её можно сравнить с платоновским эйдосом, если мыслить не эйдосы единичных вещей, а эйдосы исторических событий. Также событием подобна идеальному типу М. Вебера, но не в применении к социальным институтам и структурам, а в применении к событийным феноменам исторического процесса. Событием также может мыслиться как своеобразная виртуальная ячейка истории, как *абстрактная возможность событий определённого типа*. Например, битва при Ватерлоо, осада Константинополя в 1453 г., изобретение телескопа есть исторические события, а «битва», «осада», «изобретение» – событием.

Центральная гипотеза нашей интерпретации катренов заключается в следующем: *если описать событием как единичные события, то создаётся эффект предсказания; именно это и делал Нострадамус в своих «Центуриях»*.

Разумеется, М. Нострадамус не владел теорией событием и не мог исходить из понятия событием. Но, как многие его современники, французский предсказатель верил в повторяемость исторических событий. Как показал П. Лемесурьер, многие катрены построены в соответствии с этой верой и представляют собой замаскированное описание прошлых событий. Например, катрен 97 У1 центурии после 11 сентября 2000 г. зачастую стал толковаться как предсказание террористической атаки на «башни-близнецы» нью-йоркского Торгового центра. (Мы приводим катрены в подстрочном переводе, помещённом в издании [2]):

*На сорок пятом градусе небосвод зардеется,
Огонь подойдёт к громадному новому городу,
В один момент загорится и раскинется гигантский огонь,
Когда пожелают признать предположение норманнов.*
[2, с. 211].

П. Лемесурьер считает, что на самом деле в этом катрене говорится о Неаполе (др.греч. «новый город»), который расположен примерно на сорок пятом градусе северной широты. В XII в. норманны неоднократно осаждали Неаполь, и с 1137 г. неаполитанский герцог признал себя вассалом норманнской династии Отвилей, правившей в южной Италии и

Сицилии. «Гигантский огонь» – это извержение Везувия в 1139 г. во время бурных событий начала норманнской династии [3, с. 156].

Иногда Нострадамус переносил в будущее события недавнего прошлого, события, случившиеся при его жизни. Так, например, в катрене 57 1У, на наш взгляд, зашифрована казнь Анны Болейн:

*Большую зависть изведает великий монарх
/Неуч изведает зависть к великому монарху/,
Он молвит речь, дабы отстоять написанное,
Его супруга – не жена, прельщена другим,
Они больше не будут вкупе,
[не помогут] ни сила, ни крики.
[2, с. 182].*

Анна Болейн названа «супругой – не женой», потому что папа не разрешил Генриху УШ развод с Екатериной Арагонской. А что означают первые две строки катрена? Генрих УШ мнил себя выдающимся богословом и даже написал полемическое сочинение против Лютера («неуча»).

Но описывать прошлые события как будущие – это одно, а описывать единичные события как событемы – это другое. Прежде всего, поясним, что теория повторяющихся событий и теория событием органично связаны. Событемы можно признавать лишь при условии признания повторяющихся фигур исторических событий. Но событемы не предполагают признания содержательного повторения событий – они предполагают признание лишь структурно-формального сходства событий.

Общая структура многих предсказаний Нострадамуса такова: «ожидают А, а придёт В», – точнее: «ожидают А, а придёт contr-А. Например, катрен 15 1У:

*Откуда будут опасаться наступления голода,
Оттуда явится насыщение,
Водный глаз с собачьей алчностью
Одному и другому даст масло и пшеницу.
[2, с. 177].*

Подобным образом построены катрены 19 У, 9 Х, 42 Х, 43 Х, 59 Х, 65 ХП и многие другие.

Довольно многочисленны катрены, предсказательная сила которых может быть охарактеризована известной поговоркой: «попасть пальцем в небо». Например, 98 УШ:

*Кровь поборников Церкви будет струиться
В таком количестве, точно вода.
И долго нельзя будет осилить
С бедствиями и горестями, выдавшимися на долю
священнослужителей.
[2, с. 229].*

Принимая во внимание, что М. Нострадамус жил в эпоху религиозных войн, следует признать, что для такого предсказания понадобились, несомненно, «выдающиеся» пророческие способности. Подобным образом построены катрены 52 1X, 55 1X, 63 1X, 89 1X, 100 1X и др.

Немало катренов представляют собой почти «чистое» описание абстрактной структуры события. Например, 45 1У:

*Из-за раздора Государь бросит царствование,
Самый великий предводитель покорится надобности,
[Многие] забиты, выдворены, немного кто из них уцелеет,
Все забиты, один будет очевидцем этого.
[2, с. 181].*

Событийный смысл здесь таков: государь свергнут, множество жертв, некто наблюдает всё это. Если назвать это одним словом, получим «гражданская война». Но гражданские войны время от времени происходят в истории (эти события заполняют событию гражданской войны). Если сказать: «Иногда будут происходить гражданские войны», – то никто не квалифицирует данное высказывание как пророчество. Но если изречь: «Из-за раздора Государь бросит царствование...» – и т. д., то такое высказывание приобретёт вполне respectable «пророческий» вид. Подобным образом построены катрены 24 У1, 42 У1, 89 У1, 17 УП, 35 УП и многие другие.

Иллюзия предсказания усиливается, если насытить событийное описание деталями – тогда событие будет более похоже на конкретное событие. Нострадамус почти всегда так и поступает. Правда, здесь есть риск: именно в деталях, скорее всего, и будут скрываться ошибки. Но этот риск оправдан. Во-первых, детали можно истолковать символически. Во-вторых, всегда можно сказать: «В деталях пророк ошибся, но в целом-то он верно предсказал». В третьих, детали могут быть противоречивы, что делает стратегию предсказания почти беспроигрышной. Например, в катрене 65 УШ говорится о некоем старике, который будет тиранически править в течение двадцати месяцев. Последняя строка катрена звучит так: «Беспощадный деспот, сменивший ещё худшего»; вариант перевода:

«оставляя после себя ещё худшего» [2, с. 225]. Итак, то ли «предсказанный» тиран сменит худшего тирана, то ли ему на смену придёт худший. В любом случае «предсказатель» оказывается правым.

Итак, пророчества М. Нострадамуса, на наш взгляд, являются мнимыми. Нострадамус либо описывал прошлые события как будущие, либо описывал абстрактную структуру повторяющихся в истории событий (событию), насыщая её деталями, по возможности многозначными или противоречивыми. Таким образом Нострадамус добивался иллюзорного эффекта предсказания.

Литература

1. Ерёмченко А. М. История как событийность/ А.М. Ерёмченко – Луганск, РИО ЛАВД, 2005. – Т. 1. – 544 с. Т. 2. – 496 с.
2. Нострадамус / Авт.-сост. М. В. Адамчик. – Мн.: Изд-во «Белорусский дом печати», 2006. – 256 с.
3. Lemesurier P. Nostradamus: The Next Fifty Years. – N. Y., 1994.
4. Nostradamus: The Illustrated Prophecies by Peter Lemesurier. – N. Y., 1999.

Каширина Є.В.,

*асистент кафедри філософії Східноукраїнського національного університету
ім. В. Даля*

Україна, м. Сєвєродонецьк

ПРОБЛЕМА ТІЛЕСНОСТІ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Сучасні дослідження, де так чи інакше експлікована «проблематика тілесності», показують нетотожне відношення до тіла в різні історичні і культурні епохи. У контексті історичного розвитку сучасної філософії доводиться констатувати різні аспекти осмислення тілесності, що викликаються дискусіями про тілесність, що широко розгорнулися, у зв'язку з якими постулюється тілорієнтованість, тілоцентричність сучасної культури. На тлі осмислення різних ракурсів тілесності в контексті обговорення проблем феноменології тілесності, біомедичних і інформаційних аспектах її дослідження, феміністських дискусіях про тіло і т.д. залишається незрозумілим, «потаємним» питання про співвідношення двох аспектів людського існування – моральності як специфічної характеристики буття людини і її буття тілом.

Етика у рамках розвинених релігійних схем мислення, деонтологічна етика цікавиться не стільки феноменом тілесності самим по собі, скільки

розглядає його в аспекті відношення до вічності, до порятунку або ж інструменталізує тілесність, віддаючи перевагу розумній природі людини, постулювавши відсутність детермінації моралі з боку емпіричного світу і емпірії тілесної природи. В той же час сучасна секуляризована суспільна свідомість фіксує увагу на кінцівці людської істоти, яка виражається в хисткій присутності в тілі, що задає межі індивідуальності людини, пов'язаної з темпоральністю її досвіду, що проявляється з початком людського життя і зникає з її кінцем [1, с. 134].

Обговорення проблем, пов'язаних з тілесною природою людини, як на рівні здорового глузду, так і в актах філософської рефлексії виявляє суперечність і багатогранність цього феномену. У філософських текстах тілесність за своїми характеристиками зближується з концептом «тіло». Тіло при цьому розглядається як спосіб, яким природа стає людиною (К. Ясперс) або як те, що повідомляє світ буття (М. Мерло-Понті). В той же час, якщо по відношенню до тіла позиція дослідників частенько припускає фізикалістську методологію дослідження (так званий «медичний погляд» у М. Фуко), то зміст поняття тілесності вже задається розумінням людини як цілісної істоти, чие душевне (психічне) життя знаходиться в єдності з тілом. Тілесність визначається як дискурс або досвід, відкритий невизначеними можливостями (Ж. - Л. Нансі, Р. Барт, Т. Чордас).

Сучасна філософія намагається здолати той, що склався концептуально упродовж декількох століть розрив між зовнішнім і внутрішнім, належним і сущим, суб'єктом і об'єктом [2, с. 163]. О. Ф. Лосєв розглядав дійсність як абсолютно-непорушну тотожність внутрішнього і зовнішнього, вважаючи односторонній «ідеалізм» і односторонній «матеріалізм» ознаками культури, що духовно-зубожіла.

Дослідження етичних аспектів сучасних дискусій про тілесність піднімає питання про основні передумови і витоки різних «дискурсів про тіло». Існує взаємозв'язок між лібералізацією життя і поширенням такої лінії поведінки сучасного індивіда, яка характеризується підвищеною увагою до свого власного тіла, що в проєкції на масову культуру виразилося в її тілоцентричності. При цьому тілоцентричність культури розглядається в якості найважливішого чинника, що виявляє зміщення ціннісних домінант в суспільній моралі, а певні характеристики тілесності розуміються якості ознак, що розкривають моральну суспільну свідомість конкретної епохи.

Ліберальні тенденції впливають на розвиток філософії і одночасно є детермінантами сучасної культури. Ідеологія, що розглядає суб'єкта як автономну істоту, впроваджує свої принципи в людський міжкультурний простір. Етичні горизонти осмислення людського існування дозволяють констатувати певне зрушення в моральній громадській самосвідомості: поглиблення процесу саморозуміння суб'єкта моралі стимулюється

контрастом, протиріччям між артикульованими акцентами на чуттєвості, турботі про свою тілесність, що відбиває тенденцію індивідуалізації усього способу життя сучасної людини, з акцентом на автономії на тлі того, що розвивається в контексті глобалізаційних процесів жорсткого підпорядкування суб'єкта соціальним нормам, інституціональним структурам біовлади (М. Фуко). Розділення цілісності моральної поведінки і стратифікація в окремо взятій людині, формується перехресною ідентичністю: споживача (тіло, узятє в аспекті вседозволеності) і виробника (тіло інструменталізоване в процесі діяльності, у рамках якої відбувається «сублімація» тілесних бажань, їх відчуження в сферу виробництва) характеризує ізоляціонізм гедоністичною і аскетичною етик в мікросоціумах (удома, на роботі), розділених і таких, що одночасно обмінюються сферами виробництва і споживання [3, с. 521].

Подібні тенденції провокують пошук індикаторів стану етичної сфери життя сучасної людини. До них, зокрема, можуть бути віднесені тенденції поширення феміністської ідеології і зростаючий інтерес до біоетики, що свідчать про структуризацію моральної свідомості сучасної людини принципом автономії особи і зміною домінування в класичній статевій моралі принципу сексуального стихійного відтворення принципом раціонального контролю народжуваності, фіксованого як сутнісний момент в усвідомленні людини в якості обробника, завойовника природного як іншого, хтонічного (К. Палля).

Етико-філософське осмислення тілесності у зв'язку з цим представляє як теоретичний, так і практичний інтерес – особливо (на тлі розвитку біотехнології) зважаючи на біомедичні практики модифікації людського тіла, що все множаться, маніпуляції з самою людською істотою (відносно проблем допоміжних репродуктивних технологій, клонування, дослідження стовбурових клітин, трансплантації органів і т. д.), а також зважаючи на трансформацію інституту сім'ї і демографічної кризи, викликані зміною ціннісної основи культури [4, с. 216].

Аналіз проблеми співвідношення естетичного перетворення власної тілесності з перетворенням вдосконаленням в особовому плані, який дозволяє зробити висновок про те, що суб'єкт, що оформлює свою тілесність відповідно до мінливих естетичних законів, що задаються у сучасному світі тенденціями моди, гри, живе під знаком тотальної текучості існуючого. Релятивізм в репрезентаціях тілесності за інерцією починає переноситися на глобальне сприйняття життя, на розуміння себе як такого, що живе у світі без опори, без етики.

Отже, втрата сучасною західною культурою репрезентації тіла як Цілісності, демонструючи вступ в «пост-тілесну» епоху, і в той же час збереження універсальності принципу цілісності на концептуальному рівні

(у біоетиці, правових документах) вказує на незавершеність процесу формування саморозуміння сучасної людини [5, с. 364].

Література

1. Адорно Теодор В. Проблемы философии морали/ Адорно Теодор – М.: Республика, 2000. – 238 с.
2. Апресян Р.Г. Вид на профессиональную этику // Вестник Научно-исследовательского Института прикладной этики. Вып. 25. / Р.Г. Апресян –Тюмень : НИИПЭ, 2004. – С. 160–181.
3. Гильдебранд Д. Этика / Д. Гильдебранд ; пер. с нем. А.И. Смирнова. – СПб. : Алетей : Ступени, 2001. – 566 с.
4. Лопатин Л.М. Статьи по этике / Л.М. Лопатин. – СПб. : Наука : С.-Петербург. изд. фирма, 2004. – 357 с.
5. Малахов В. А. Три этики: к типологии этического сознания // Уязвимость любви / В.А Малахов – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 560 с.

Костяев А.И.,

к.филос.н., преподаватель Московского Губернского колледжа искусств

Россия, г. Химки

ФЕНОМЕН БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО В ПОСТКУЛЬТУРЕ

Бессмысленное длительное время считалось побочным продуктом смыслообразования в культуре. Поэтому по степени распространенности и типичным проявлениям бессмысленности можно было судить не о культуре в целом, а о его противоречиях. Посткультура обусловила появление в XXI веке новых черт человека и общества, точек разрыва с классикой. Исторически бессмысленное отображало социальную пассивность человека. Производство бессмысленного впервые стало частью манипулирования сознанием. Силу набирает обратная зависимость между смыслом и бессмысленным. Локальные войны бессмысленны, но они происходят. Часто не имеют смысла предвыборные обещания власти, которым верят.

В посткультуре бессмысленное есть самостоятельное явление. За время существования культуры образовалась обширная переходная зона между осмысленным и бессмысленным. С возникновением посткультуры эта зона сократилась. Природа бессмысленного это: ускользающая предметность, искажение ценностной ориентации, эмоциональная опустошенность, ошибки в кодировании. Функции бессмысленного в

современной культуре: номинативная (обозначение хаоса), идентификационная (определение границ человеческих возможностей), нормативно-ценностная (разрушение пирамиды ценностей).

Разработка философии бессмысленного связана с текстами Ж.-П. Сартра. В экзистенциализме бессмысленное есть характеристика отношений человека к миру. Единственным смыслом признается искренность человека перед самим собой, готовность помочь другому. религиозной философии XX века понятие «бессмысленное» использовалось для критики рациональных объяснений происхождения мира. Перед вечностью бессмысленны деньги, слава и власть. Потомки Адама наказаны бессмысленностью за желание всезнания. С православной точки зрения приставка «бес» символизирует искушение человека разрывающего свою связь с Богом. В классической логике доведение до бессмысленного это доказательство внутреннего противоречия утверждения. Близкие к нему понятия: нонсенс, абсурд. Существует несколько версий – оценок бессмысленного в мире: бессмысленного больше чем принято считать (нищезанство); его слишком много (фрейдизм); всё в мире бессмысленно (разновидность философского пессимизма); бессмысленное не существует в реальности, это иллюзия сознания (крайние формы философского оптимизма).

В философии постмодернизма бессмысленное связано с установкой на «метафизику отсутствия» по отношению к тексту. Оно не принадлежит тексту, а формируется в результате произвольных дискурсивных практик. Отсутствие «окончательного смысла» принимается за подтверждение тотального существования бессмысленного. Основной чертой бессмысленности в посткультуре становится не её неопределенность и непосредственность: бессмысленное не соотносится с всеобщим, потому что характеризует единичное и особенное. Событие считается бессмысленным, пока не поддается интерпретации. Здравый смысл, к которому постмодернисты относятся пренебрежительно, в истории культуры есть нечто сохраняющее, собирающее личность. поэтому бессмысленность в посткультуре это еще и отказ от ясности и простоты здравого смысла. философии постмодернизма принцип дополнительности определяет бессмысленное как возможность начала. Смыслу отводится роль производного, вторичного явления. Иначе: смысл оказывается зависимым от процедуры замещения бессмысленного. При этом необходимость отсылки смысла к бессмысленности заменяется обязательным дополнением бессмысленного. Особый интерес представляют версии бессмысленного О.В. Франкля, Б. Хюбнера. В начале XX века бессмысленное, по мнению Франкля, было связано с комплексом неполноценности, сейчас – с чувством внутренней опустошенности. Чаще

встречается у молодежи. Ощущение бессмысленности, как правило, вызывают неудачи, отчаяния. Средство защиты от бессмысленности является общность целей у людей. Скука есть один из основных источников бессмысленного, другой источник – человеческое равнодушие [1]. Под бессмысленным Хюбнер понимает потерю великих смыслов, которая произошла в эпоху Просвещения. Частичной компенсацией этой утраты стала эстетизация смыслов. Поиск великих смыслов в закрытых системах XX века (СССР) закончился разочарованием. В открытых системах (либеральный Запад) свобода трансформировалась в игру смыслов. При отсутствии правил такая свобода приводит к обесмысливанию обязанностей [2]. Современная Россия представляет собой переходную форму от закрытого общества к открытому обществу. Возникает ситуация конкуренции противоположных смыслов. Организация – монополисты вынуждены усложнять собственные коды, недоступные для большинства.

В посткультуре бессмысленное не просто организовано по некоторым правилам, но и с определенной точки зрения. Бессмысленное не представляет смысл, потому что постмодернисты отрицают их соразмерность. Использование бессмысленного, вместо осмысленного, обусловлено радикальным отрицанием смысла в знаковой системе. В этой ситуации единственной реальностью, с которой имеет дело посткультура, есть знаковая реальность бессмысленного. общество в условиях посткультуры манипулирует бессмысленным, чтобы снять страх перед всем внезапным, случайным, беспорядочным. С помощью бессмысленного формируется особое ощущение прозрачности, театральности жизни, скрываемой за декоративным благополучием. можно спорить о том, чем является глобальный экономический кризис – порождением посткультуры или наследием XX века? Но он подтверждает бессмысленность многих финансовых структур. Доказывает свою бессмысленность логика жизненного успеха, лишенная моральных критериев. В чрезвычайной ситуации активизируются причины смыслообразования, но чаще происходят смысловые сбои. Будущее посткультуры зависит от способности человека и возможностей общества перенаправить, преобразовать стихийную силу бессознательного.

Литература

1. Франкль В. Страдание от бессмысленности жизни. Актуальная психотерапия / В. Франкль – Новосибирск: Сиб. универ. изд-во, 2009. – 105 с.
2. Хюбнер Б. Смысл в бессмысленное время/ Б. Хюбнер – Минск: Экономпресс, 2006. – 384 с.

Савонова А.И.,

*к.филос.н., старший преподаватель кафедры управления образованием
Луганского областного института последипломного педагогического
образования*

Украина, г. Северодонецк

БОГ МАСС-МЕДИА В ФИЛОСОФИИ ДЖ. ВАТТИМО

Вопрос Бога для современного человека это не божественный вопрос человека средневековья или даже человека нового времени. Онтология Бога современного человека многолика, завязана, как считает итальянский философ-постмодернист Дж. Ваттимо на вере как сомнения, и вере как убеждению. У современного человека новые кумиры. Все они связаны, по мнению Дж. Ваттимо с техническим прогрессом. И среди этих непреложных кумиров в бытии человека остается маленькая точка – вера в Бога. Вера в Бога практичнее, чем мысль о Боге, ибо мысль требует времени, которого не так много у занятого человека, а вот вера, если ее не подвизывать к мысли не требует времени, а решает другую человеческую проблему – проблему видимой морали. Достаточно сказать, что ты веришь в Бога, что бы уже презентовать себя как ведающий о морали. В какого же Бога тогда верит человек, если в философии Фр. Ницше Бог давно умер и завонялся, а в философии М. Хайдеггера человека привлекает не Бог, а божественное место или всемогущество. Что отличает греческих богов от людей, уже давно понятно: бессмертие и могущество, а вот, что отличает греческих богов от христианского Бога, или, что еще интереснее, что отличает христианского Бога от современного человека. Ответ приходит один – то же, что отличает греческих богов от христианского Бога. Единственное, что пока еще не доступно человеку, но ученые работают над этим. Средневековый человек не мог помыслить о пересадки больных органов, для современного человека это норма жизни. Еще не победа над смертью, но шаг к бессмертию.

Верили ли на самом деле просвещенные древние греки в многочисленных богов, мало чем отличающихся от человека или это была хорошая пиар-компания Гомера и других аэдов, чьи имена не сохранились. Верит ли современный образованный человек в Бога либо принимает его как часть поп-культуры, продвигаемой масс-медиа. Дж. Ваттимо отмечает, что многие люди технической эпохи, поразмыслив над вопросом о вере в Бога, придут к такой же мысли, как и он, а именно: «Ну, в общем, я верю, что я верю» [1, с. 6].

Современное общество Дж. Ваттимо называет обществом коммуникации или обществом масс-медиа. У этого общества свои кумиры

веры как непреложности: наука и деньги. Эти кумиры не имеют морали, какой ее себе представляет человек. Но это вовсе не означает, что их не сочетание с религиозной моралью, гуманизмом и добром приводит в плоскость аморали и зла. Понимание добра также эволюционирует в техническом эквиваленте, как и понимание добра. Общество масс-медиа опирается именно на деньги и науку, что становится материальным бытием человека. Нравственное бытие, завязанное на Боге, превращается в общеморальные ценности самопрезентации. Открыто жаждать денег остается признаком дурного вкуса у «прозрачного» общества. Жажда денег должна быть незримым желанием общества, прикрытое презентационным благородством и нравственностью. Но не скрытым полностью, а слегка притрушенным, чтобы реальное желание угадывалось, однако не комментировалась. Главным средством общества коммуникации становится информация.

Дж. Ваттимо считает, что современное общество вполне может верить в Бога и увязывать эту веру со своим бытием. Масс-медиа отрывает человека от реальности, так как кинематографу, прессе, радио доступна внеисторичность, воплощение человеческих фантазий в реальность и отрыв реальности от человека. «Реальность для нас является скорее результатом переплетения (*contaminazione*, «заражения» в латинском смысле) многочисленных образов, интерпретаций, реконструкций, которые, конкурируя между собой, и, во всяком случае, без какой-либо «центральной» координации, распространяют масс-медиа» [2, с. 13]. Бог легко уживается на экране с волшебными существами, вроде как единорогов, вампиров, оборотней, русалок, в которых человек также верит. Причем Бог становится намного реалистичнее в фантазиях масс-медиа, чем в текстах Святого Писания, в религиозных скульптурах и живописи. Масс-медиа рекламирует Бога, делает его популярным.

Говоря о том, что современный человек может не задумываясь продолжать верить в Бога, итальянский философ подчеркивает: «... не в Бога метафизики или средневековой схоластики, но, однако, и не в Бога Библии, то есть Бога той самой книги, которую рационалистическая и абсолютистская метафизика современности постепенно уничтожила и растворила» [1, с. 10]. Вера возможна не в Бога Библии, а в Бога масс-медиа. Такой Бог занимает больше места в жизни человека как данность, в которую надо верить, потому что тебе сказали верить. Бог масс-медиа имеет большее влияние в обществе потребления, он как продукт рекламы важнее книжных символов. Современная философия не ищет доказательств бытия Божьего, это бытие принимается на веру, ибо все рекламируемое бытийно. Бог масс-медиа – интерпретация Бога. Такой Бог, с точки зрения Дж. Ваттимо не требует религиозного тоталитаризма: верить именно так, а

не по-другому. От Бога Библии остается бытийность, понимаемая как «событие». Сотворение мира Богом – это событие прошлого, апокалипсис – событие будущего. Онтология Бога в событие от него и в событии к нему, все остальное – на усмотрение верующего. Религия становится единой при сохранении секуляризма.

Веру в Бога Дж. Ваттимо обозначает базисной предпосылкой технического прогресса человечества. Человек совершенствуется в науках, желая познать Бога и его могущество, раскрыть тайну божества, иметь, в конце концов, личный контакт с ним. Но, чем больше природных тайн раскрывает человек, тем загадочнее становится Бог. Даже полетев в космос, и не обнаружив там Бога, человек прикоснулся к тайнам галактики, и определил место Бога не просто на Олимпе или на небе, а уже в глубине самой галактике. Вера в Бога не исчезает, так как сам технический прогресс становится его постоянным доказательством. У человечества меняется представление о Боге. А с появлением медиа-технологий, человечество адаптирует Бога под свое мировидение. Становятся ненужными не теологические, ни атеистические рассуждения о Боге. Бог масс-медиа становится реальным богом, таким же реальным, как актер, играющий роль Бога в театре или фильме. Мысль о Боге умерла вместе с метафизическим нравственным Богом. «... в нашем повседневном опыте мы обнаруживаем многочисленные свидетельства того, что наш мир – это и есть тот мир, в котором умер и предан земле «нравственный» Бог, то есть, похоронено метафизическое основание» [1, с. 22].

Дж. Ваттимо уверен, что вместе с метафизикой о Боге исчезает и атеизм о Боге, божественные атрибуты входят в философию без необходимости объяснения философа. Бог, ангелы, спасение, апокалипсис реальны и не требуют доказательств, ибо вера в них уже есть доказательство индивидуального характера. И уж тем более не надо доказывать нравственность Бога, строить теодицейные оправдательные приговоры, Бог как таковой не имеет никакого отношения к пониманию человеком добра и зла, что бы его оправдывать. Древние греки, как и многие другие языческие народы не оправдывали аморальные действия своих богов. Ритуалы и мистерии несли идею популяризации их религии, как современные медиа-технологии популяризируют христианство. Бог масс-медиа современного человека – это уже не Бог Библии, христианства в старом его понимании, а новый Бог послехристианской религии.

Литература

1. Ваттимо Дж. После христианства / Джанни Ваттимо ; [пер. с итал. Д.В. Новиков]. – М. : Три квадрата, 2007. – 175 с.
2. Ваттимо Дж. Прозрачное общество / Джанни Ваттимо ; [пер. с итал. Д.В. Новиков]. – М. : Логос, 2002. – 128 с.

Смолина О.О.,

*д. культурологии, доцент, профессор кафедры философии
Восточноукраинского национального университета им. В. Даля,
Украина, г. Северодонецк*

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МОНАХА В ТРУДАХ ИСААКА СИРИНА И МАКСИМА ИСПОВЕДНИКА

Современный научный интерес к религии, в частности, православию, стимулируется комплексом факторов: глубокая укорененность православия в ряде национальных европейских культур, включение религии в число значимых культурных составляющих на посткоммунистическом пространстве, обращение науки на ее нынешнем постнеклассическом этапе наряду с рациональными и к иррациональным формам духовного опыта. Следует отметить, что для адекватного понимания современного православия необходимо исследование культуры монашества, которая традиционно (не численно, но смыслообразующе) играет здесь ведущую роль.

В данном контексте одним из исследуемых сегодня вопросов является проблема степени и допустимости социальной активности для православного монаха. По мнению ряда светских исследователей [1, 2, 4] социальная активность (как наиболее «ощутимая» для общества) является определяющим (если не единственным) критерием значимости института православного монастыря. Нарращивание и диверсификация форм такой активности рассматривается как перспектива развития монашества [1]. В связи с этим, интересно мнение по данному вопросу представителей самой культуры монашества, что является целью данной статьи.

Так, Максим Исповедник [7] различает среди монахов людей деятельного и людей умозрительного склада. Говоря о необходимости их соединения в Церкви «в нерушимом и нераздельном единомыслии», он, тем самым, признает существующие различия между ними. Даже этапы Литургии, разбирая их последовательно, Максим Исповедник оценивает отдельно для «людей деятельного склада» и для «людей умозрительного склада», выделяет оттенки смыслов этих этапов для каждого из двух типов [7]. Собственно под деятельностью Максим Исповедник понимает работу на благо ближних: «Дело его заключается в том, чтобы по возможности приблизить к себе, как Бога, человека, нуждающегося в нашей помощи, не оставив его без попечения и внимания, но с надлежащим старанием деятельно проявлять живущую в нас любовь к Богу и к ближнему» [7]. Вместе с тем, признавая определенное равенство деятельного и созерцательного типов людей, святой Максим

созерцательный тип оценивает выше деятельного: «Ибо все, что считается у людей великим и добродетельным, оказывается малым, если сравнить его с тайным смыслом созерцательного богословия» [7].

Исаак Сирин, в отличие от Максима Исповедника, понятие «деятельность» не соотносит с социальным подвижничеством: «Деятельность крестная двояка; по двоякости естества и она разделяется на две части. Одна, состоя в терпении плотских скорбей, производимых действием раздражительной части души, и есть, и называется деятельностью. А другая заключается в тонком делании ума и в Божественном размышлении, а также и в пребывании на молитве, и так далее; она совершается вождевательною частью души и называется созерцанием» [3]. Деятельность же как социальное служение, по мнению Исаака Сирина, невозможна для монаха по причине ее вредности для истинно монашеского подвига: «И как гибнут рыбы от недостатка воды, так умные движения, возникающие при помощи Божией, исчезают в сердце монаха, который часто обращается и проводит время с людьми мирскими» [3].

Более того, в суждениях о несовместимости жизни инока с работой на благо общества Исаак Сирин предельно категоричен: «Смотри, подающих милостыню и в отношении к ближним выполняющих любовь удовлетворением нуждам телесным и в мире много; а делатели всеобщего и прекрасного безмолвия, занятые богомыслием, едва обретаются и редки. Кто же из подающих в мире милостыню или соблюдающих правду о том, что касается до тела, мог достигнуть хотя одного из тех дарований, каких сподобляются от Бога пребывающие в безмолвии? <...> И не думай, что кроме тебя и Бога есть кто другой на земле, о ком бы заботиться тебе <...>. Не тот чин жития твоего, чтобы насыщать алчущих и чтобы келия твоя сделалась странноприимницею для нищих. Это дело мирян: им оно паче прилично, как дело прекрасное, а не отшельникам, свободным от видимых попечений и хранящих свой ум в молитве. <...> Бездейственность безмолвия возлюби паче, нежели насыщение алчущих в мире и обращение многих народов к поклонению Богу. <...> Если же станем обличать, вразумлять, судить, исследовать, наказывать, укорять, то жизнь наша чем будет отличаться от жизни городской?» [3].

Вместе с тем, практически отрицая необходимость социальной деятельности, Исаак Сирин все же допускает ее возможность в зависимости от сил и способностей монаха: «Если же далек ты от одного совершенства и во всякое время пребываешь в телесных трудах и в общении с людьми, то почему нерадишь о заповедях <...>, представляя в предлог, что проводишь великое житие святых, к которому ты и не приближался?» [72].

Важнейшей составляющей созерцательной деятельности монаха является духовная практика исихазма. Вместе с тем, анализ монашеской

письменности приводит к выводу, что быть монахом и быть исихастом – понятия не идентичные. Монахи могут являться представителями исихастской или не-исихастской традиций. Первые, как правило, являлись мистиками (например, Симеон Новый Богослов), вторые же направляли свою активность в русло организации монашеской жизни, литературную, филантропическую деятельность и т. п. Так, «Григорий Богослов и Василий Великий не считаются представителями исихастской традиции, однако они были близки к традиции, общались с египетскими исихастами (Евагрием Понтийским и др.)» [5, с. 29]. «Близость к традиции» и «общение», в данном случае, следует понимать как принадлежность к культуре монашества. В то же время и само явление исихазма рассматривается как принадлежащее не исключительно к культуре монашества, но к православию в целом. Известны случаи, когда исихазм практиковали не монахи, а люди, имеющие семью и занимающие светскую должность: «отец Григория (Григория Паламы – О. С.), будучи семейным человеком и служа чиновником высокого ранга, практиковал исихастскую краткословную молитву и немало преуспел в этом» [5, с. 43].

Таким образом, по итогам краткого анализа отношения к социальной активности в культуре монашества можно сделать вывод о несовместимости активной социальной деятельности с созерцательным молитвенным подвигом. В то же время, социальная деятельность является допустимой и даже необходимой в случае отсутствия у монаха дара созерцательной молитвы. Это подтверждает концепцию о существовании двух культур – монашеской и монастырской – в культуре православного монашества [6]. Признание наличия этих двух типов, их специфики в отношении к социальной деятельности позволит избежать неоправданных претензий со стороны светской культуры, поддержанию между ними «понимающего» диалога.

Литература

1. Астэр И. В. Современное русское православное монашество как социокультурный феномен : автореф. дис. на соискание уч. степени к. филос. н./ И. В. Астэр. – СПб, 2009. – 23 с.
2. Зырянов П. Н. Русские монастыри и монашество в XIX и начале XX века / П. Н. Зырянов. – М.: Вербум-М, 2002. – 320 с.
3. Исаак Сириен. Слова подвижнические / Исаак Сириен. . [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/939>
4. Климов В. В. Українські православні монастирі та чернецтво : Позиція в національній історії: [монографія] / В. В. Климов. – К.: Інститут філософії НАН України, 2008. – 883 с.
5. Сержантов П. Б. Исихастская антропология о временном и вечном / П. Б. Сержантов. – М.: Православный паломник, 2010. – 320 с.

6. Смоліна О. О. Культура православного чернецтва : монографія / О. О. Смоліна. – Луганськ : Ноулідж, 2014. – 218 с.
7. Творения преподобного Максима Исповедника. Мистагогия / Максим Исповедник. – М. : Мартис, 1993. – С. 154–184.

Терещенко И.В.,

соискатель кафедры культурологии философский факультет ОНУ имени Мечникова

Украина, г. Одесса

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЕ ВРЕМЯ: СНОВИДЕНИЕ И ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ

Время – одна из фундаментальных философских категорий, которая выражает предельно общие существенные связи и отношения действительности. Предельно общие понятия о времени, в свою очередь, никогда бы не возникли, не будь конкретных феноменов из которых они образовались. Одним из таких феноменов выступает экзистенциальное время. Суть которого, не только во внутреннем переживании времени, но и в «существовании» экзистенциальных установок, которые довольно сложно изменить. Есть ли календарь или часы для сознания? Может ли человек по внутренним ощущениям, без видимых изменений объективной реальности, определить длительность происходящих событий? Ощущается ли разница между «сегодня» и «завтра», каким образом это происходит? Каково соотношение ощущения времени с его объективным ходом?

Определенный порядок существования или программа, согласно которой живет человек, является результатом общепринятых норм. И эти нормы могут быть довольно разнообразными, в зависимости от внешней надобности. В этом смысле объективное и субъективное время согласуется по мере необходимости, постепенно превращаясь в установки. Но наступление полночи на часах не ощущается человеком как наступление «завтра». Для того чтобы это «завтра» наступило экзистенциально, человек должен пройти через состояние сна: «Его сознанию требуется некое не связанное с реальностью переходное состояние, чтобы признать превращение «сегодня» в «завтра»: завтра наступает, когда человек «выключен» из реальности - находится «по ту сторону» от нее» [2].

Таким образом, чтобы присутствовать в своей реальности и осознавать свое продвижение во временном континууме, человек должен периодически уходить в «мир иной», расположенный «по ту сторону». В которой временной ряд воспринимается совершенно иначе.

Над причинно-временным рядом взаимосвязи сновидения и действительности размышлял Павел Флоренский. В своей работе «Иконостас» он отмечает, что сновидения возникают на границе между сном и бодрствованием. Их транспозиция в дневное сознание происходит после перехода из одной сферы существования в другую и далее проявляется в воспоминании. При таком переносе информационный облик сновидения изменяется согласно параметрам текущей действительности. Особый интерес, для Флоренского, вызывает изменение временного ряда. Мету времени в сновидении он называет «трансцендентной». В качестве доказательств своих доводов он, анализируя схожие сновидения, ставит вопрос о том, как соотносится финальное событие сновидения с его репрезентацией наяву. Речь идет о таких сновидениях, в которых событие из «внешнего мира» (звон будильника, шум дождя, соприкосновение с различными предметами, запахи и т.д.) «вызывают» соответствующие образы у спящего. Кроме этого, течение времени в таких сновидениях, совершенно иное: «Всякий знает, что за краткое, по внешнему измерению со стороны, время можно пережить во сне часы, месяцы, даже годы, а при некоторых особых обстоятельствах – века и тысячелетия» [3, с. 420]. Примером такого сновидения, у Флоренского, представлен сон о французской революции. В нем сновидец переживает около года опасных приключений: преследования, террор, казнь короля, революционный трибунал и наконец – тюрьма и смертный приговор. Завершающим событием в сновидении стало прикосновение ножа гильотины к шее, от которого он просыпается, обнаруживая, при этом, соприкосновение своей шеи с железной спинкой кровати. Таким образом, событие из «внешнего мира» становится одновременно и причиной возникновения сновидения, и его финальным аккордом. Как это можно объяснить?

Есть внешняя причина, которая побуждает спящего проснуться, она же выступает причиной возникшего сновидения. Одно и то же событие, будучи восприняты человеком в разном состоянии сознания, видится по-разному. То есть эта причина, порождающая всю цепочку событий в сновидении, в другой реальности проявляется совершенно иначе. Это становится возможным вследствие существования разных временных мер в сновидении и действительности: «...в сновидении время бежит, и ускоренно бежит, навстречу настоящему, против движения времени бодрственного сознания. Оно вывернуто через себя, и, значит, вместе с ним вывернуты и все его конкретные образы» [3, с. 426]. Одно и тоже явление, происходящее одновременно в разных слоях воспринимаемого мира, в одном случае выступает причиной, в другом следствием. Все, что является действительным здесь, замечает Флоренский - там является мнимым. А все кажущееся мнимым в действительности, там обладает живой энергией.

Литература

1. Всемирная энциклопедия: Философия/ Главн. науч. ред. И сост. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, – Современный литератор, 2001. – 1312 с.
2. Майстер Шварцзихтиг [Meister Schwarzsichtig] До завтра: проблема изменения онтологического статуса человека в условиях «вечного сегодня» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://nork.ru/apocalypse/tomorrow.html>
3. Флоренский П. А. Иконостас / Павел Александрович Флоренский; [вступ. ст. игумен Андроник (Трубачев), П. В. Флоренский; сост. игумен Андроник (Трубачев) и др.]. – М.: Искусство, 1994. – 255 с.

Тіменик З.І.,

к.філос.н., доцент кафедри історії України та етнокомунікації Національного університету «Львівська політехніка»

Україна, м. Львів

МЕТОДИ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИХ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСМИСЛЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

1. Залучення низки методів для осмислення названих ідей обґрунтовано кількома причинами: найперше – маловивченістю такої теми; потреба розкриття її обумовлена багатомірним комплексом процесів, особливості внутрішньоструктурних виявів яких ще чекають на свого дослідника. Складність виявляється й у тім, що виниклий комплекс зі ситуативною періодичністю здатен трансформуватись у своєрідний «каскад» – сукупну злагодженість суперечливих, часто несумірних, неоднозначних станів, процесів і явищ. Сутнісним, гармонізаційним чинником стає взаємопов'язаність двох неоднозначних світів – Божого й людського, зважаючи водночас на специфіку людського розуму, одним із сутностей якого вона і є.

2. Чільне місце належить тут історичній пам'яті, яка, контактуючи з пам'яттю національною, асоціативною, проникає також у сферу обміркованих ідей. Аналізувати філософсько-релігійні ідеї – означає також розкривати те, як за супровідною участю низки методів здатна уреальнюватись обміркована пам'ять: і у сфері названих ідей, і в багатомірному міждисциплінарному просторі.

3. З інноваційного погляду за виниклих ситуацій антиномія, будучи одним із формантів «каскаду» процесів (у контактах із парадоксом, суперечністю) ситуативно спричинює появу нових понять – «темпортиміки»,

«кількапроцесуального одночасся».¹ Названі авторські новотвори крізь нашарування історичної пам'яті законтактовують з поняттями, які кількадесят років тому теж були новотворами, однак, так і не усталюючись свого часу з огляду на несприятливі історико-суспільні обставини, мають шанс розвинути тепер. Це, зокрема, – «трансцендентна оригінальність особи» [2, с. 337], «метафізичне знання» [1, с. 687], «синтез ідей» [7, с. 166] «богослів'я пантеїзму» [6, с. 82] та ін. Наразі ці словосполучення не набули подальшого розвитку; їх досі належно не осмислено з погляду методологічного.

4. Історична пам'ять не забезпечує повного взаємозв'язку між «старим» і «новим», якщо відповідне поняття належно не відбиває реалії. У випадкові з філософсько-релігійними ідеями мовиться про теософію, де насправді не уральноюється Бог як Сутність. Тому в інтерпретації Сильвестра Гогоцького теософія «<...> слугує ознакою дитячого стану науки» [5, с. 315] (са́ме такий стан спричинює дисгармонійні ситуації під час осмислення аналізованих ідей). З інноваційного погляду дисгармонія наступає також, коли неуральна гармонія в утвердженні аналізованих ідей уже закладена у самому відношенні «Бог–людина–Бог». Таке й мав на увазі Микола Бердяєв, коли стверджував: «<...> натуралістичний людинобог [у Фрідріха Ніцше] [є] «вимисел, як щось таке, котре мало що й означає»² [1, с. 716].

5. Стосовно виниклої ретротемпоритміки, то вона дотично сприяє уведенню у простір відповідної філософсько-релігійної ідеї потрібних коректив, аби забезпечити злагоджені процеси у міждисциплінарному просторі (у цьому разі, коли аналізувати ідею Бога і систему найменш чи ідею істинності й повноти (між)релігійних комунікацій³). Тому переосмислити історично-значеннєвий контекст – означає також ситуацію, коли уможливлено перехід від поняття «негативу» до поняття «позитиву» (зокрема, – у розмислі Юліяна Вассіяна, де «явище пристосування» здатне набувати сутнісно бажаного прояву «консеквенції співжиття») [3, с. 6]. Тобто непрямо мовиться про шлях до пізнання Божого світу,

¹ Розкрити комплекс виниклих процесів через *темпоритміку* – означає з'ясувати систему взаємообумовлених і взаємопов'язаних станів; за формою вираження – вона різновимірна, багатоваріантна, неоднозначна. Є підстави розмірковувати про ретротемпоритміку (коли переосмислювати усталені поняття крізь контекст багаторічного проміжку від часу його тлумачення). Стосовно *кількапроцесуального одночасся*, то воно формує певною мірою усистематизовані, злагоджені контакти між духовними вираженнями, світоглядними структурами й мисленням; умовою належного функціонування є тут певний рівень згармонізованості у міждисциплінарному просторі.

² В оригіналі: «Натуралистический человекобог есть нечто не значущее измышление».

³ Префікс «між» у понятті «(між)релігійні комунікації» узято в дужки з огляду на специфіку їх контекстуальних проявів. Передусім мовиться про «(між)релігійне» і «конкретно релігійне», які перебувають в інтенсивних, позмінних і переважно одночасних взаємообумовленостях, коли формується сукупність усистематизованих і злагоджених дій, станів, явищ.

багатовимірність якого відображає не тільки ця ж «консеквенція», а й сам феномен постійно чинної непізнаваності Божества.

6. На такий своєрідний парадокс звернув увагу ще раніше Олексій Гіляров, ствердивши: «непізнаваність Божества є незмінною прикметою <...> розвинутої релігійної свідомості» [4, с. 98]. Тут історична пам'ять про названу пізнаваність непроявно ретроспектує від проминулого «колись» через реальне «тепер» до закономірно уперспективного «майбутнього». Тобто коли метод синтезу синхронізує свої прояви з еволюційним методом щодо ступеня розвинутої свідомості у різних віровизнавчих системах.

7. В інноваційному осмисленні аналізованій теми дотичним стає поєднання з українською національною специфікою сприйняття Бога. З такого погляду, зокрема, Микола Костомарів, мовлячи про сутнісні відмінності між «южноруссами»¹ та «великоруссами», стверджував: «<...> у них [тобто в українців – З. Т.] сильне чуття повсюдної присутності Божої², душевне зворушення, внутрішнє спрямування до Бога, таємні роздуми про Промисел, [роздуми] над собою, <...> сердечний потяг до духовного, незвіданого, [до] <...> таємничого, але утішного світу» [8, с. 69]. Психофізичні й містичні стани, елементи філософії серця у поєднанні з філософією романтизму творять цілісну картину світу, притаманного саме для українців, котрі наскрізь життєсверджувально антропологізують Божий світ.

8. Отже, комплексне залучення різноманітних методів через наскрізне інноваційне осмислення сприяє розкриттю того, як і якою мірою утверджується історична пам'ять у просторі філософсько-релігійних ідей. Історизм неоднозначних ситуацій уреальнюється із (ретро)темпоритміки «каскаду» процесів, станів, явищ, органічно обумовлюючись супровідно національною і асоціативною пам'яттю.

Література

1. Бердяев Николай. О новом русском идеализме // Вопросы Философии и Психологии [Москва]. – 1904. – Ноябрь.-дек. – Кн. V(75). – С. 683–724.
2. Бердяев Николай. Sub specie aeternitatis. Опыт философии, социальные и литературные (1900–1906). – Санкт-Петербург : Издание М. В. Пирожкова, 1907. – 437 с.
3. Вассиян Юліан Рефлексії (Далі буде) // Національна думка. Видає на правах рукопису Група укр[аїнської] нац[іоналістичної] молоді [Прага].–1927.–Ч.5. – С.1–6.
4. Гіляров А.. Философия в ее существе, значении и истории А. Гілярова / Сост., ред. издания, автор вступ. статьи А. Г. Волков. – Мелитополь: Издательский дом МГТ, 2007. – [Т.1.]. – 352 с.

¹ З цензурних міркувань «южноруссами» Микола Костомаров змушений був іменувати українців, а росіян – «великоруссами»

² В оригіналі: «всприсутствия Божия».

5. Гогоцький Сильвестр. Философский лексикон / [Сильвестр Гогоцький]. – Киев : В Университетской типографии, 1872. – Т. 4: П. Р. С. – Вып. 1. – III с.+ 472 с. – (На титульному аркуші є «С. Г.» – криптонім автора).

6. Зеньковский В., прот. Об участии Бога в жизни мира // Православная мысль. Труды Православного Богословского Института в Париже. – Париж: YMCA. – PRESS, 1957. – Вып. VI. – С. 74–88.

7. Зеньковский В. В. Основы христианской философии. – Москва : Канон+, 1997. – 560 с. – («История христианской мысли в памятниках»).

8. [Костомаров Н.]. Две русские народности // Основа [С[анкт]-П[етербург]], 1861. – №3. – С. 33–80].

Чаплінська О.В.,

доцент кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка,

Україна, м. Житомир

РЕЦЕПЦІЯ «ТЕАТРУ ЖОРСТОКОСТІ» А. АРТО У ПОСТМОДЕРНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Починаючи з другої половини 80-х років ХХ ст. у соціально-філософських дискурсах постмодерного спрямування утверджується думка, що існуюче «суспільство вистави», з одного боку, апелює до тотальності тексту, а з іншого – актуалізує теорію театру. Концентрована й дифузна шоу-влада, відштовхуючись від шекспірівської сентенції «весь світ – театр» і екстраполюючи ідею «крюотичного театру» Антонена Арто, намагається презентувати нове розуміння суспільства. Оскільки в тому стані виродження, у якому перебуває суспільство в цілому й людина зокрема, можливо примусити метафізику вийти в душу лише через шкіру. Зауважимо, що Ж. Дельоз назвав французького драматурга й письменника єдиним, хто досяг абсолютної глибини у літературі, хто відкрив живе тіло і жахливу мову цього тіла, вистраждавши її; дослідив інфра-смісл, все ще не відомий сьогодні.

Від так, закономірним видається постмодерне цитування інтенцій А. Арто такими філософами, як Ж. Деріда, Ж. Дельоз і М. Фуко. Вони у поле своєї філософської рефлексії ввели величезний пласт раніше не досліджуваних тем, зокрема, культуру розваг і аудіовізуальну індустрію, і продовжили утверджувати думку, що тотальна влада й тиранія тексту з домінуючим у ньому знаком має поступитись ієрогліфу, ієрогліфічному письму, котре об'єднує фонетичні елементи з візуальними, живописними,

пластичними. А. Арто переконаний, що за такого трактування мова театру наближається до засадничих принципів існування, демонструючи власну енергію, а оголене мовлення театру, – мовлення не просто можливе, але реальне, – повинно завдяки використанню нервового магнетизму людини, завдяки подоланню звичайних меж мистецтва і мови, забезпечити активну, тобто магічну реалізацію – в істинних означеннях – певної тотальної творчості, де людині залишається лише зайняти належне місце серед сновидінь та інших подій [1].

Тому навіть сам А. Арто – тіло без шкіри, яке повністю оголене для ударів оточуючого світу, для будь-яких вражень. Він вимагає не мови на поверхні, а мови, висіченої в глибині тіл, бо саме там, за переконанням Ж. Дельоза, сконцентровано шизофренічні проблеми страждання, смерті й життя. Тіло не має поверхні, першопочатковий аспект шизофренічного тіла полягає у тому, що воно саме є тілом-решетом, так наче воно поколото маленькими дірочками. Звідси розуміння французьким драматургом і письменником тіла як глибини, воно захоплює й несе всі речі в цю зяючу глибину, яка є фундаментальною дегенеративною зміною. Все є тіло і тілесне, все суміш тіл і всередині тіл, взаємопроникнення і сплетіння. Шизофренічне розуміння тіла, що презентовано модусами тіла-решета, роздробленого тіла і тіла, що розклалось, А. Арто доповнює новим виміром – організмом без частин, що працює на вдунанні, диханні, випаровуванні і перетіканні – тіло без органів. Воно спрямовує до театру жорстокості, який є активним за своєю сутністю.

Констатуючи, що завдяки домінуванню психологічності й моральності ідея театру втрачена, А. Арто робить спробу реанімувати його, повернути ідею театру серйозного – театру, який, перевертаючи всі наші уявлення, вдихнув би в нас пристрасний магнетизм образів і в решті решт діяв би як деяка терапія душі, вплив якої важко забути [1]. Тому для нього театр неможливий без певного елемента жорстокості, що лежить в основі вистави. Ж. Деріда писав: «Арто безперечно запрошує нас розуміти під словом «жорстокість» лиш «строгість, невблаганне рішення і втілення», «незворотну рішучість», «детермінізм», «підпорядкування необхідності» і т.ін. – зовсім не обов'язково «садизм», «жах», «кровопролиття», «розп'яття ворога» і т.ін.» [2].

Література

1. Арто А. Театр и жестокость / Антонен Арто [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://ec-dejavu.ru/t/Theatre_of_cruelty.html
2. Деррида Ж. Театр жестокости и закрытие представления / Жак Деррида [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://derrida.sitecity.ru/ltext_0509020756.phtml?p_ident=ltext_0509020756.p_0706040622

Швец О.В.,

соискатель ОНУ им. И.И. Мечникова, кафедры философии естественных факультетов

Украина, г. Одесса

МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ СЕМАНТИКИ МНОГОМЕРНОЙ МОДЕЛИ ВСЕЛЕННОЙ

В философии Аристотеля есть вполне логичное определение многомерности и бесконечности онтологического мира. Он говорит о том, что все тела обязаны принадлежать к числу простых – мир, который представлен одной реально существующей вселенной, со сформированными физическими законами ее функционирования и сталой материей в ней. Далее продолжает Аристотель: «очевидно, что если простые тела конечны, т.е. имеют определенные границы, то составные также необходимо должно быть конечными, поскольку то, что состоит из конечных по числу и по величине, на сколько частей само конечно: оно равно сумме составляющих его частей (тел)» [1, с. 42].

В статье известного космолога Маркса Тегмарка «Параллельные вселенные» выдвигается гипотеза о построении сверхвселенной теоретически включающей в себя четыре уровня [3].

Для наблюдений вселенных первого уровня действуют те же физические законы, что и для нас, но при иных начальных условиях.

Уровень II, в которой сверхвселенная представляется как та, в которой соразмерность пространства-времени, свойства элементарных частиц и физические константы не встроены в физические законы, а являются результатом процесса нарушения симметрии пространства и материи.

Уровень III является аналогичным уровню I и II, за исключением лишь большего числа копий тех же самых вселенных.

Уровень IV – это вселенная, в которой присутствуют классические законы физики без каких-либо релятивистских эффектов. В которой время движется дискретными шагами, ее форма представляется в виде пустого додекаэдра [4].

Данные предположения наводят нас на мысль о дуалистичности мира, его неоднородности. Вывод, к которому приходят Александр Вознюк и Владимир Калашников вполне четко характеризуют наш мир. Они характеризуют его, как двоичный, разделенный на правое и левое, светлое и темное, добро и зло [4, с. 223].

Религиозная модель вселенной рассматривает мир, который возник единожды, у него нет четких границ, но дихотомия все же присутствует. Этот мир был наполнен изначально пустым вакуумом, но наполнился

бесконечным пространством, материей и светом. Законы функционирования божественно сотворенного мира же подчиняются целиком творцу, который сам является бесконечным и вездесущим: «В начале сотворил Бог небо и Землю. Земля же была пуста и хаотична, и тьма над бездною, и дух Божий витал над водою. И сказал Бог: да будет свет. И стал свет. И увидел Бог свет, что он хорош, и отделил Бог свет от тьмы. И назвал свет днем, а тьму ночью» [2, гл. 1, ст. 1].

Вполне очевидно, что данные гипотезы о многомерности и дуалистичности нашего мира (вселенной) имеют место быть, но пока все же они остаются сферой изучения метафизики. Мы имеем дело с явлением множественности характеристик нашего пространства, не имеющего четких границ. Кроме выработки единой концепции строения вселенной, необходим определенный уровень развития интеллекта и сознания. Необходимо, как говорит Михаил Эпштейн «очертить семантику и грамматику возможных миров. Многомерность новых смысловых пространств требует расширения тех категорий, которые представляются исчерпывающими в логике нашего трехмерного пространства [5]». Эта многомерность пронизывает все сферы жизнедеятельности человека, мы только сейчас делаем первые попытки выработки категориально-понятийного аппарата. Более сложной представляется вывести понятие о пространстве каждого измерения из нашего представления и перевести его в ранг единичной и доступной категории.

Литература

1. Аристотель. В 4-х т. Т.3: Перевод / Вступ. статья и примеч. И.Д. Рожанский. – М.: Мысль, 1981.– 274 с.
2. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового Завета. Канонические. В русском переводе. Напечатано в Финляндии. Книга Бытие, глава 1, стих 1.
3. Макст Тегмарк «Параллельные вселенные» // Журнал «В мире науки», 2003; № 8. [Электронный источник] – Режим доступа: <http://www.znanuya-cula.ru>
4. Вознюк Олександр «Гене́за всесвіту у контексті релігійно-міфологічних та філософсько-наукових уявлень: порівняльний аналіз». Історія релігій в Україні. - Науковий щорічник 2004 рік. Книга II./ О.Вознюк, В.Калашніков. – Львів, «Логос»-2004. – С. 223–228
5. Михаил Эпштейн «Гугловы очки интеллекта. Аугментация ментальности». – Журнал «Сноб». [Электронный источник] – Режим доступа <http://www.snob.ru/profile/27356/blog/97859?v=1461934677>

ПЕДАГОГІКА

Інноваційні технології в освіті

Антонова Г.А.,

старший преподаватель кафедры иностранных языков и профессиональной коммуникации Восточноукраинского национального университета имени В. Даля

Украина, г. Северодонецк

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГИПЕРМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Необходимость межкультурной коммуникации требует содействия распространению знаний, развития многоязычной компетенции и реализации формулы Совета Европы $1+>2$, т.е. владение родным языком плюс более чем двумя иностранными языками. Поэтому необходимо стимулировать интегрирование языков, культур и информационных технологий для проведения в жизнь задач, стоящих перед современным обществом.

Целью исследования является рассмотрение потенциальной возможности использования гипермедийных технологий при формировании социокультурной компетенции.

Современный этап развития человеческой цивилизации требует качественно новых ориентаций в языковом образовании. Оно должно быть нацелено на формирование социокультурной компетенции. Средствами языка предполагается научить студентов ориентироваться в различных типах культур и цивилизаций. Практика общения с иностранцами показала, что знание иностранного языка не исключает непонимания, потому что нужны еще знания

Характерной особенностью современной интерпретации социокультурной компетенции является ее ориентация на «обучение нормам общения в условиях межкультурной, а не монокультурной коммуникации, для которой характерно взаимодействие цивилизованного, национального и социально стратификационного компонентов» [1, с. 36].

Социокультурная компетенция является комплексным явлением и включает в себя следующие составляющие:

- лингвострановедческая составляющая;
- социолингвистическая составляющая;
- социально-психологическая составляющая;
- культурологическая составляющая.

Социокультурный подход к обучению иностранного языка предполагает обязательный учет социокультурного контекста обучения и изучения языка, одним из параметров которого является ситуация обучения: абсолютно искусственная среда, билингвальная/ монолингвальная языковая среда, наличие иноязычной поддержки, вузовская среда, региональная среда обитания.

Самым эффективным средством обучения иноязычной социокультурной компетенции является пребывание в стране изучаемого языка, но, учитывая отсутствие такой возможности у большинства обучаемых, необходимы средства, способствующие развитию социокультурной компетенции студента вне языковой среды. К таким средствам можно отнести:

1. Готовые мультимедийные курсы обучения иностранным языкам – «Learn to Speak English», «Tell me More», «Reward Intem@tive» и многие другие. Практически все курсы подобного типа построены на гипермедийной технологии. Некоторые курсы предусматривают общение с реальными носителями языка посредством Интернет-форумов, электронной переписки со студентами и преподавателями страны изучаемого языка.

2. Другим видом гипермедийных программ, которые можно использовать в развитии социокультурной компетенции, являются мультимедийные энциклопедии («Microsoft Encarta Encyclopedia», «Britannica» и некоторые другие). Такие энциклопедии, совмещая в себе текстовую, ауди- и видеоинформацию обо всех аспектах знаний о странах мира, могут быть хорошим средством пополнения социокультурных знаний студентов.

3. Самым ярким представителем гипермедийных технологий является глобальная сеть Интернет, которую в нашем случае можно рассматривать как виртуальную социокультурную и языковую среду.

Лишь в Интернете студент, не имеющий возможности побывать в стране изучаемого языка, может сделать это виртуально. Интернет создает необходимые условия для ознакомления студентов с культурным разнообразием сообществ изучаемого языка. Глобальная сеть – уникальная среда для обучения, поскольку здесь можно найти большое количество

аутентичной информации на любую тему, вступить в контакт, в том числе и языковой, с носителями языка.

В англоязычной литературе выделяются пять видов учебных Интернет-материалов: хотлист (hotlist), трежа хант (treasure hunt), сабджект сэмпла (subject sampler), мультимедиа скрэпбук (multimedia scrapbook), и вебквест (webquest). Хотлист представляет собой список Интернет сайтов по изучаемой теме. Его достаточно просто создать и он может быть полезен в процессе обучения

Мультимедиа скрэпбук представляет собой своеобразную коллекцию мультимедийных ресурсов. В скрэпбукe содержатся ссылки на текстовые сайты, фотографии, аудиофайлы и видеоклипы, графическую информацию и анимационные виртуальные туры. Трежа Хант содержит ссылки на различные сайты по изучаемой теме и каждая из ссылок содержит вопросы по содержанию сайта.

Сабджект сэмпла стоит на следующей ступени сложности. Главной особенностью сабджект сэмпла является то, необходимо не просто ознакомиться с материалом, но и выразить и аргументировать свое собственное мнение по изучаемому вопросу.

Проведение веб-квест проектов, ориентированных на изучение культурных традиций и обычаев страны, язык которой изучается, обладает высокой эффективностью в рамках практики устной и письменной речи.

Социокультурно направленное использование гипермедийных технологий в учебном процессе по иностранному языку способствует развитию коммуникативно-речевых умений, повышает мотивацию студентов к изучению культуры страны изучаемого языка и к использованию компьютерных технологий в своей учебной деятельности.

Литература

1. Пасов Е.И. Современные направления в методике обучения ИЯ – Воронеж, 2002. – №22. – С. 36.

Бородкіна І.Л.,
доцент, к.тех.н., Київський національний університет культури і мистецтв
Бородкін Г.О.,
НВО «Інститут розробки інформаційних систем»
Україна, м. Київ

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Останнім часом тести як спосіб перевірки та контролю знань набувають все більшого розповсюдження в освіті. Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» тести є невід'ємною складовою державного стандарту освіти. Як система формалізованих завдань, призначених для встановлення відповідності освітнього (кваліфікаційного) рівня особи до вимог освітніх (кваліфікаційних) характеристик тести використовуються на різних етапах навчання. Зацікавленість тестовою формою контролю знань визначається по-перше, соціальним замовленням, пов'язаним з розповсюдженням форм навчання, що відносяться до міжнародних стандартів, визначених в декларації та комюніке Болонського процесу, а по-друге – розвитком інформаційних технологій, які дозволяють інтегрувати в себе класичні освітні технології контролю знань та умінь. Це означає, що тести і тестування слід розглядати як важливий компонент освітнього процесу.

Тестування в сучасному освітньому процесі виступає однією з основних форм контролю і самоконтролю знань, отриманих в процесі навчання: за допомогою тестів визначається ступінь засвоєння матеріалу певної дисципліни або окремого її розділу. Для досягнення різних цілей використовуються різні тестові завдання. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищому навчальному закладі передбачає використовувати текстові та електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю.

Безперечними перевагами тестування є економія часу на проведення підсумкового і проміжного контролю знань студентів; порівняно малі витрати часу на перевірку; можливість проведення тестування як в групі, так і індивідуально; отримання достовірної інформації про рівень та якість опанування навчального матеріалу; всебічне охоплення і використання широкого кола питань; створення рівних умов для студентів при виконанні тестових завдань; більша порівняно з іншими формами контролю об'єктивність.

Тестування є найбільш сприятливим для реалізації основних принципів навчання і самонавчання, як то особистісно-орієнтований підхід,

індивідуалізація процесу навчання відповідно до принципів гуманізації, гармонізації та гуманітаризації навчання, інтерактивна доставка студенту результату в режимі реального часу.

В системі сучасної вищої освіти тестування як одна з найпоширеніших сучасних технологій оцінювання навчальних досягнень студентів виконує такі основні взаємопов'язані функції:

інформаційна або обліково-контрольна: дозволяє систематично фіксувати результати навчання і контролювати успішність кожного студента, його досягнення і недоліки у навчальній роботі;

діагностична або контрольньо-коригуюча: полягає у визначенні рівня знань, вмінь та навичок студента, дозволяє корегувати процес навчання, перерозподіляючи навчальне навантаження між різними питаннями, темами та розділами залежно від складності їх опанування;

навчальна: допомагає повторити матеріал, акцентувати увагу на головних питаннях і найважливіших ідеях курсу, виявляє типові помилки, чим сприяє закріпленню і поглибленню знань;

виховна або мотиваційна: стимулює до подальшої навчальної роботи, поглиблення своїх знань, розвиває навички самоконтролю і самооцінки;

атестаційна: пов'язана з визначенням рівня навченості студента, є основною його атестації.

В цілому ж тестування сприяє закріпленню знань, розширенню понятійного апарату. Найкращий ефект дає поєднання тестової технології з традиційними формами контролю знань.

До завдань у тестовій формі пред'являються наступні вимоги: стислість, технологічність, однаковість правил оцінювання відповідей, правильність форми, коректність змісту, логічність формулювання, наявність певного місця для відповідей, правильність розташування елементів завдання, однаковість інструкції для усіх студентів, адекватність інструкцій формі і змісту завдання.

Як один з методів контролю засвоєння студентами знань, вмінь і навичок тестування має ряд переваг перед традиційними методами контролю, а саме:

Забезпечує об'єктивність контролю рівня знань студентів. Об'єктивність досягається шляхом стандартизації процедури проведення, перевірки показників якості завдань і тестів в цілому. оцінка навчальних досягнень здійснюється, як правило, стандартизованими процедурами, при проведенні яких студенти знаходяться в однакових (стандартних) умовах і використовують приблизно однакові за властивостями вимірювальні матеріали (тести), що також сприяє об'єктивному оцінюванню.

Виключається суб'єктивний фактор, зумовлений особистим ставленням викладача до того чи іншого студента. Тестування ставить всіх

студентів в рівні умови як у процесі проведення контролю знань, так і в процесі оцінювання результатів тестування.

Всеосяжність тестів. Тестування може включати в себе завдання з усіх тем курсу, вивчених на момент тестування. Це дозволяє виявити поточні знання студентів, виключивши елемент випадковості. За допомогою тестування можна встановити рівень знань студента по предмету в цілому і по окремим його розділам.

Точність вимірювання рівня знань студентів. Тест – це точний інструмент оцінювання знань, який має чітко визначену шкалу оцінювання.

Швидка і зручна обробка результатів.

Тести і тестування неможна абсолютизувати. Тестування має свої недоліки, серед яких основними є наступні.

Результати тестування, хоча і включають в себе інформацію про прогалини в знаннях по конкретних тематичних розділах, але не дозволяють судити про причини цих прогалин.

Тест не дозволяє перевіряти і оцінювати знання, пов'язані з творчістю, тобто імовірнісні, абстрактні і методологічні знання.

Ускладнена, хоча і можлива, перевірка глибини розуміння матеріалу.

Неможливість проконтролювати випадкові помилки (неувага студента, нерозуміння завдання тощо).

Незважаючи на зазначені недоліки тестування як методу контролю, його позитивні якості багато в чому говорять про доцільність використання такої технології в навчальному процесі вищої школи, причому швидке та всебічне поширення персональних комп'ютерів дозволило широко застосовувати не паперове, а комп'ютерне тестування, яке виявилось вельми ефективним інструментом, особливо в поєднанні з модульним принципом організації навчального процесу. Інтеграція технологій тестування з комп'ютерними та мережевими технологіями дозволила успішно застосовувати тестування в системі дистанційної освіти, де тести використовуються як для проміжного так і для підсумкового контролю знань.

Після вивчення певного розділу, що міститься в тематичному модулі дистанційного курсу, студент, перш ніж відправити викладачеві виконане тестове завдання для отримання проміжної або підсумкової оцінки, може протестувати себе самостійно, щоб зрозуміти, наскільки його рівень знань на даному етапі відповідає вимогам, зазначеним в тестовому завданні. Для цього в системі повинно бути передбачено два режими тестування – навчальний та контрольний. В навчальному режимі повинна існувати можливість перевірити правильність наданих відповідей, що неможливо у контрольному. Отримані результати дозволяють викладачу оперативно зорієнтуватися, наскільки ефективно реалізується навчальний план і

засвоюється матеріал, і при необхідності внести корективи як в структуру, так і в зміст занять.

Тести, призначені для поточного та проміжного контролю, дозволяють виявити рівень знань студентів, а також оптимізувати систему контролю їх успішності. Не менш ефективні вони і при використанні для самоконтролю і виконання самостійних перевірочних робіт. За допомогою тестування здійснюється закріплення матеріалу, удосконалюються знання. При розробці тестових матеріалів і способів застосування тестів обов'язково слід враховувати державні освітні стандарти вищої професійної освіти.

Складні теми можуть мати узагальнюючі тести, що дозволить охопити не тільки поточний, а і попередньо вивчений матеріал і оцінити ступінь комплексного засвоєння студентами матеріалу дисципліни.

На сьогодні в багатьох навчальних середовищах існує можливість здійснювати дистанційне тестування. Характеризуючи в цілому навчальні середовища, в яких може реалізовуватись як процес дистанційного навчання, так і процес дистанційного контролю рівня та якості отриманих знань, слід визначити основні вимоги, яким ці середовища повинні задовільняти з точки зору ефективної реалізації тестових технологій. Серед технічних вимог – це підтримка роботи в мережі та можливість одночасної роботи в системі необмеженої кількості користувачів незалежно від ролі користувача (студент, викладач). Серед технологічних вимог основними слід вважати наявність єдиної бази зберігання завдань та обробки результатів тестування, простоту підготовки завдань і обробки отриманих результатів. До методичних вимог слід віднести можливість одночасного тестування з різних тем та розділів, можливість вибору режиму тестування (навчальний або контрольний), простоту формування та використання тестів в системі, можливість відкриття доступу для проходження тестів окремим студентам та групам студентів. Дотримання означених вимог сприятиме оптимізації управління якістю педагогічних технологій при використанні тестування в системі дистанційної освіти.

Брушневська І.М.,

старший викладач кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Україна, м. Луцьк

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДНЗ

Мультимедійні презентації в роботі педагога-дошкільника спрямовані, зазвичай, на корекцію та розвиток мовлення дитини, її психічних процесів, зорового гнозису, загальної та дрібної моторики. Навчальна гра має подвійний зміст: ігровий – реалізація творчого задуму та одержання дитиною винагороди; навчальний – набуття знань, умінь і навичок через діяльність за заданими правилами.

Щоб зацікавити дітей, зробити процес навчання та виховання усвідомленим, потрібні нестандартні підходи, індивідуальні програми розвитку, нові інноваційні технології. Процес подання матеріалу на логопедичному занятті має бути дещо іншим, більше індивідуалізований, ніж на занятті в групі. Тому комп'ютерні технології широко застосовуються останнім часом в області спеціальної освіти як адаптовані та індивідуалізовані засоби навчання.

Персональний комп'ютер, укомплектований різноманітним прикладним програмним забезпеченням, в руках підготовленого фахівця є потужним розвиваючим засобом, здатним швидко реалізовувати завдання, на які в традиційних підходах йшли роки.

Завдяки ІКТ в коротші терміни можна вирішити такі завдання як поповнення словникового запасу, формування граматичної будови, заповнення прогалін в розвитку звукової сторони мови, формування зв'язного мовлення, розвиток орфографічної зірності, що сприяє попередженню дисграфії у майбутніх школярів. У дітей підвищується інтерес до процесу навчання, розвиваються навички самостійної роботи і самоконтролю [1, с. 20].

Використання у дошкільному навчанні та вихованні комп'ютерної техніки в поєднанні з традиційними засобами сприяє підвищенню загальної якості виховання, розвитку творчої особистості. Комп'ютер у життя дитини може увійти лише через гру.

Застосування в практиці педагога логопедичних презентацій допомагає дитині краще, більш якісно виконувати різноманітні завдання, контролювати, аналізувати свої дії, виправляти помилки. Можна ускладнювати чи спрощувати поданий у презентації матеріал, враховуючи

вік дитини, індивідуальні особливості її розвитку, складність дефекту та шляхи корекційного впливу. Зазвичай комп'ютерні ігри сприяють розвитку відразу декількох навичок.

Важливим є і той факт, що комп'ютер зрівнює можливості дітей, тобто навіть діти з недостатнім рівнем розвитку можуть добре опанувати навчальний матеріал, а іноді в комп'ютерних іграх саме вони стають переможцями. Це пояснюється тим, що весь сюжет комп'ютерних програм є захоплюючим, дитина отримує позитивні емоції, а прагнення до перемоги стимулює ігрові дії і сприяє точному і швидкому проходженню гри [2, с. 47]. Таким чином спрямована інструкціями дорослого дитина підсвідомо вправляється і засвоює необхідні навички, відповідно поставлених цілей.

Якщо дитину не цікавить певний вид занять, то помічником тут може стати саме комп'ютер. Потрібно підібрати комп'ютерну програму, яка відповідає змісту традиційного курсу навчання. Дошкільник буде грати в цікаву гру, а разом з тим набувати відповідних навичок. При правильному використанні в комплексі традиційних занять і комп'ютерних програм в дитини з'являється підвищений інтерес до даного виду занять.

Використання комп'ютерних технологій робить заняття цікавішим, яскравіше сюжету захоплює малюків. Комп'ютерні технології дозволяють перекласти значну кількість роботи з дорослого на комп'ютер, але не можуть замінити роботу дорослого. Комп'ютер стає лише хорошим помічником, який допомагає дитині краще засвоїти навчальний матеріал.

Сучасні комп'ютерні технології дозволяють педагогам, батькам навіть без професійних навичок роботи за комп'ютером застосовувати його в навчально-виховному процесі. Комп'ютерні програми слід використовувати комплексно. Для цього необхідна співпраця педагога і батьків. Часто батьки дітей дошкільного віку вдома використовують комп'ютерні ігри, які не відповідають віку дітей: вони є агресивними, з негативними героями (зомбі, привиди, мисливці), включають сцени насильства і використання зброї. Ніякої користі такі ігри не несуть. Тому необхідно вчасно звернути увагу на якість комп'ютерних ігор, які ви використовуєте вдома. Комп'ютер для дітей дошкільного віку є добрим другом, партнером у грі, терплячим вчителем, справедливим суддею, надійним помічником в оволодінні необхідних навичок.

Електронні логопедичні презентації повинні враховувати вікові особливості дітей та зберігати елементи гри. Діагностуючі мультимедійні матеріали краще використовувати із дітьми старшого дошкільного віку. Для дітей молодшого дошкільного віку варто використовувати презентації розвивального змісту, або, наприклад, побудовані за сюжетом казки. Завдання ускладнюються, але зберігається врахування вікових особливостей.

Комп'ютерні презентації допомагають дошкільникам стати більш активними на логопедичних заняттях. З їх допомогою діти дошкільного віку вчаться розпізнавати, розрізняти, називати форму, розмір, колір предметів, ознайомлюються з кількісними співвідношеннями, з просторовими поняттями, а також розширюють і уточнюють уявлення дитини про навколишній світ, розвивають мислення, уяву, мовлення, збагачують словниковий запас [3, с. 4]. І найголовніше - досягають необхідної результативності, набувають необхідних умінь, знань та навичок в процесі корекційної роботи, полегшуючи роботу собі, батькам, вихователям та вчителю-логопеду.

Мультимедійні презентації не повинні замінювати традиційні форми роботи, а доповнювати їх. Потрібний ретельний добір мультимедійного матеріалу, дотримання гігієнічних норм роботи за комп'ютером. За таких умов логопедичні презентації у роботі вчителя-логопеда будуть ефективним засобом розвитку та корекції мовлення дитини дошкільного віку.

Основними принципами, яких варто дотримуватись під час підготовки логопедичних презентацій для занять, є:

- ігрова форма презентації;
- інтерактивність;
- полісенсорний вплив (слухове сприйняття інформації поєднується з опорою на зоровий контроль, що дає можливість створення ефективних компенсаторних механізмів);
- диференційований та індивідуальний підхід до кожної дитини.

Література

1. Андросова В. Використання інноваційних технологій для корекції звуковимови старших дошкільнят / В. Андросова // Палітра педагога. – 2005. – № 1. – С. 19–21.
2. Горвіц Ю. Нові інформаційні технології в системі освіти / Ю. Горвіц // К., 2010 – С. 47.
3. Соботович Є. Концепція загально-мовленнєвої підготовки дітей до навчання в школі / Є. Соботович // Дефектологія. – 1997. – №1 – С. 2–5.

Гризодуб Т.В.,

*викладач ВСПНАУ Слов'янського коледжу Національного авіаційного
університету*

Україна, м. Слов'янськ

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ЕТАПИ, РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема підготовки професійно компетентних фахівців стає провідним завданням державних вишів. Для удосконалення фахової підготовки студентів необхідно повністю оновити зміст, форму, методи педагогічної діяльності шляхом відсторонення від пережитків радянської педагогіки і запровадження передового наукового досвіду.

Мета статті – це дослідження змісту, етапів та результатів реалізації теорія поетапного формування розумових дій, особистісно-орієнтованої технології.

Так, предметом наукових розвідок М. Чобітько, Г. Федотової, І. Ігнатєвої, П. Гальперіна, Н. Талізної, М. Волович, Г. Селевка стала **теорія поетапного формування розумових дій**. Зазначена освітня технологія використовується в навчально-виховному процесі для реалізації наступних цілей: якісне засвоєння програмних знань, умінь, навичок; формування фундаментальності системи знань, умінь, навичок; розвиток способів розумової діяльності [1;2].

Педагог М. Чобітько [3] згідно з теорією поетапного формування розумових дій виділяє наступні етапи навчального процесу:

- мотиваційний етап – формування зовнішньої або внутрішньої мотивації до навчальної діяльності, складання схеми орієнтованої основи майбутньої дії (ОМД);
- орієнтований етап – попереднє ознайомлення із змістом, структурою, зразками дій з конкретної області навчального матеріалу;
- матеріалізований етап – засвоєння змісту дії, що вивчається; контроль якості засвоєння;
- зовнішньо мовний етап передбачає представлення усіх елементів дії в усній або письмовій формі; у свідомості студентів відбувається узагальнення, скорочення навчальної інформації; а дія, що виконується, автоматизується;
- внутрішньомовний етап передбачає повторення кожним студентом про себе найбільш складні або значущі елементи виконуваної дії;

- етап автоматизованої дії характеризується повним засвоєнням студентами дії, що вивчалася; автоматизованим виконанням усіх складових зазначеної дії без мисленнєвого контролю їх правильності.

Результатом застосування даної освітньої технології є якісне автоматизоване виконання навчальних дій, за рахунок переходу дії із статусу зовнішньої незнайомої до внутрішньої усвідомленої. Одним з найважливіших компонентів теорії поетапного формування розумових дій – це контроль на кожному етапі запровадження технології у навчальний процес з метою попередити виникнення помилок у студентів. Отже, цінність технології поетапного формування розумових дій полягає: в автоматизації базових практичних умінь і навичок, які на основі усвідомлення, надають змогу студенту самостійно сформувавши систему власних розумових дій та практичної діяльності. Відтак, міцне підґрунтя академічних знань, автоматизованих практичних навичок, розумових операцій формує в учня внутрішню мотивацію до безперервного саморозвитку.

Яскраве гроно педагогів сьогодення В.Андрущенко, Н.Дівінська, Б.Корольов, Г.Сазоненко, М.Гриньова, Е.Федорчук, М.Чобітько плідно працюють над дослідженням змісту й сутності **особистісно-орієнтованої технології**. Так, Г.Сазоненко підкреслює, що особистісно-орієнтована технологія навчання – «це освітня технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності» [4, с. 303]. Провідною метою даної педагогічної технології, на думку Г. Сазоненко, є надання допомоги учневі у визначенні власного внутрішнього ставлення до самого себе, до оточуючих людей, обраної професії та відповідної фахової діяльності.

Продовжуючи висвітлення змістовних аспектів даної освітньої технології звернемося до наукового доробку М. Гриньової [5], де педагог визначає наступні принципи особистісно-орієнтованої технології: креативності; суб'єктивності; діагностики; оптимальності; взаємозалежності; самоорганізації; варіативності; доповнення.

Ґрунтуючись на науковий досвід В. Андрущенко, Н. Дівінської, Б. Корольова, Г. Сазоненко, М. Гриньової, Е. Федорчука, М. Чобітько, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, В.О. Тихоновича, І. Якиманської виділяємо наступні позиції, що впливають на ефективність впровадження особистісно-орієнтованої технології в навчально-виховний процес освітнього закладу:

- Особистісно-орієнтоване навчання повинно забезпечувати рефлексію учнів (самоаналіз, саморозвиток, самопізнання, усвідомлення власних потреб і засобів їх реалізації);

- Педагогічний вплив і зміст освіти проектується таким чином, щоб створювалась гармонійна і плідна атмосфера для інтелектуального і духовного розвитку кожного учня.

- Ціннісне ставлення викладача до індивідуальності кожного учня.

- Здійснюється особистісний контакт викладача з учнем, утвердження людської гідності.

- Критеріальна база особистісно-орієнтованого враховує рівень сформованості відповідних знань, умінь, навичок, а також властивості, якості, прояв інтелекту кожного учня.

Узагальнюючи та синтезуючи результати досліджень особистісно-орієнтованої технології сучасними педагогами визначаємо, що запровадження зазначеної освітньої технології в навчально-виховний процес дозволяє втілити в життя провідну мету освіти сьогодення: навчити учнів учитися, розвинути пізнавальний інтерес, сформувати творчу, толерантну, комунікабельну особистість з активною життєвою позицією, і на основі цього, відкрити учням відчуття щастя протягом всього життя.

Підсумовуючи вище викладене визначаємо, що у процесі дослідження було детально висвітлено змісту, етапів та результатів реалізації теорія поетапного формування розумових дій, особистісно-орієнтованої технології у межах сучасної науково-педагогічної літератури.

Література

1. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. / Г.К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий. –Т.1. –2006. – 816 с.

2. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. / Г.К. Селевко.– М.: НИИ школьных технологий. – Т. 2. – 2006. – 816 с.

3. Чобітько М.Г. Технології особистісно орієнтованої професійної освіти / М.Г. Чобітько. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 88 с.

4. Сазоненко Г.С. Педагогічні технології / Ганна Сазоненко; упоряд.: Г.Мальченко, Т.Вороненко, – К.: Шк.світ, 2009. – 128 с.

5. Педагогічні технології: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / За ред. проф. М.В. Гринкової. – Полт. держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, АСМІ: 2006. – 230 с.

Грицаєнко Л.М.,

старший викладач кафедри педагогіки та методики професійного навчання, керівник навчально-методичного відділу Київського національного університету

Україна, м. Київ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У сучасному інформатизованому суспільстві, світі розвитку та становлення глобального суспільства знань, відповідаючи на виклики часу та нові суспільні запити, університети створюють інноваційне освітнє середовище з перспективою інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір. Ефективне використання інформаційно-комунікативних технологій у системі вищої освіти «створює реальну можливість здійснювати навчальний процес на якісно новому рівні, сприяє інтеграції традиційної системи навчання з новими технологіями, використовуючи багаточисельні канали передавання інформації...» [1, с. 89].

Інформаційне освітнє середовище є тією системою інформаційних освітніх ресурсів та інформаційно-комунікативних технологій, яка забезпечує взаємозв'язок учасників освітнього процесу і направлена на досягнення максимальної якості підготовки фахівців.

Реалії сучасної освіти дозволяють підтримувати постійну комунікацію між учасниками освітнього процесу: спілкування у віртуальному навчальному середовищі веб-класу, проведення онлайн-семінарів (вебінарів), онлайн-зустрічей, інтернет-конференцій; спілкування студента з викладачем-консультантом, студентами групи, з адміністратором-консультантом через онлайн-чат (Online-chat), офлайн-пошти (Offline-e-mail).

Враховуючи новітні освітні тенденції, актуальності у наш час набуває оволодіння мистецтвом презентації учасниками освітнього процесу: науково-педагогічними працівниками і здобувачами вищої освіти. Як майбутньому фахівцю-професіоналу, а нині студенту, так і викладачу важливо професійно реалізуватися, вміти творчо розкритися, а це можливо при оволодінні комунікативною компетентністю, до складу якої входить вміння презентувати свій виступ, себе, тобто організувати та провести презентацію, активізувавши аудиторію для досягнення поставленої мети.

У сучасній лінгвістиці вироблений термін-еталон поняття «презентація» – це публічне представлення чого-небудь нового, що недавно з'явилося або було створено для ознайомлення, реклами чи для

підвищення популярності [2; 3; 4]. Проте на сучасному етапі така дефініція є занадто абстрактною і не враховує специфіки розвитку інформаційних ресурсів. У наукових дослідженнях в управлінській, рекламній, маркетинговій сфері, PR-технологіях презентація розглядається як певний захід за сценарієм або публічне представлення реклами, використовуваних технологій; ознайомлення громадськості з новою продукцією; демонстрація досягнень або можливостей компанії; інформування про тенденції або плани розвитку фірми [5; 6].

У сфері освіти в окремих дослідженнях презентація є методом навчання, інтерактивним спілкуванням, мультимедійним інструментом, який використовується в освітньому процесі для переконливості виступу, наочної ілюстрації фактів, явищ та ін. [7; 8].

Проте цілісної характеристики презентації як комунікативної взаємодії у професійній діяльності викладача та в процесі навчання здобувачів вищої освіти недостатньо розкрито. В контексті нашої теми прийнятим є визначення, що «презентація – спеціально організоване спілкування з аудиторією, мета якого переконати або спонукати її до певних дій» [9, с. 190].

Презентація як комунікативна взаємодія має три складові: самопрезентація (виступаючий незалежно від власного бажання презентує себе перед аудиторією, демонструючи мистецтво переконуючої комунікації), публічна промова (створення та виголошення тексту), власне презентація (створення презентації з використанням мультимедіа-технологій і використання її з метою комунікативного впливу на слухачів). Найбільшою популярністю користуються дві технології створення комп'ютерних презентацій, що реалізовані в програмах: MS PowerPoint і Adobe Flash.

Головними комунікантами в освітній сфері виступають науково-педагогічні працівники і здобувачі вищої освіти. Презентації виконують такі основні функції: демонстраційну, інформаційну, комунікаційну, гносеологічну, організаційну, управлінську, аксіологічну, етичну, експресивну, емотивну та ін.

У залежності від комунікативної взаємодії, яка визначається домінуючими ознаками, презентація поділяється на різні типи: за видами, за метою та завданнями, за стилем повідомлення, складом аудиторії, тривалістю виступу, комунікаційною моделлю та місцем проведення.

Класифікація презентацій за видами, яка подана С. Шевчук, є найбільш поширеною у науковій літературі, а саме: за сценарієм, інтерактивна презентація, автоматична презентація, навчальна презентація (презентації-семінари, презентації для самоосвіти, презентації-порадники) [9, с. 190]. Проте освітня діяльність викладача передбачає наукову

складову, яка реалізується у публічних виступах при захисті дисертацій, на конференціях та ін., отже – це наукові презентації (виступ, повідомлення, доповідь). Навчальна презентація логічно доповнюється презентацією-конспектом викладача, а також презентаціями, які підготовлені студентом для виступу на заняттях, конференціях, зборах та ін., – це презентація-повідомлення, презентація-виступ, презентація-доповідь.

В залежності від того, до якої освітньої установи належить аудиторія та опонент-презентатор (за місцем проведення), розрізняють зовнішню презентацію (різні організації), внутрішню (в рамках однієї установи), а також за традиційною ієрархією по вертикалі (керівник-підлеглий) розрізняють два типи в залежності від напрямку комунікації: низхідну та висхідну презентацію [5, с. 105].

У сфері освіти класифікація за цим типом ознаки не є повною, оскільки комунікативна взаємодія, яка відбувається між учасниками освітнього процесу, є більш варіативною. В залежності від складу аудиторії вектор напрямку комунікативної взаємодії і завдання презентації різні: викладач – студенти (низхідна, найбільш поширена комунікаційна модель – презентація перед навчальною аудиторією); студент – викладач – студенти (кільцева, найбільш поширена комунікаційна модель в освітньому процесі – презентація студента на семінарських, практичних заняттях, колоквиумах); керівник – науково-педагогічні працівники (низхідна комунікаційна модель); науково-педагогічний працівник – керівник – науково-педагогічні працівники (кільцева модель, презентації на вчентій, науково-методичній раді, кафедральних засіданнях, нарадах тощо); взаємодія по горизонталі: науково-педагогічний працівник – науково-педагогічні працівники (захист дисертаційних робіт, виступ на конференціях різного рівня, творчих зібраннях); студент – студенти (презентації на студентських конференціях, зборах, засіданнях тощо).

За результатом досягнення мети комунікативна взаємодія може бути успішною або неуспішною. Для цього на початку виступу презентатор має чітко визначити мету спілкування з аудиторією, яка може бути: поінформувати про результати дослідження, виконання плану робіт за заданою тематикою та ін.; переконати, аргументувати, навчити, сформувати певний рівень знань; привернути увагу, зацікавити, стимулювати, активізувати процес пізнання, спонукати до дії та ін.

Важливою умовою успішної презентації є володіння риторичним законом моделювання аудиторії, тобто вміння презентатора активізувати мисленнево-пізнавальну та почуттєво-емоційну діяльність аудиторії, «щоб не тільки транслятор, але й реципієнт виступав активним суб'єктом. Тому виступ повинен... орієнтуватися на конкретних людей, враховувати їхні особисті мотиви, цілі й настанови» [10, с. 23]. У разі невдалої аргументації

тези, навіть якщо не вдасться промовцю, презентуючи тему, переконати аудиторію, то презентація може бути успішною, якщо оратор був щирим, толерантним, чесним [10, с. 48].

Презентація як публічна промова – це складний мисленнєво-емоційний мовленнєво-комунікаційний процес, у якому розкривається особистість виступаючого через призму понять класичної риторики: логосу (раціонального, логічного викладу теми), етосу (дотримання морально-етичного аспекту як у зовнішньому вираженні, так і в мовленні), пафосу (виклад матеріалу з емоціями, почуттями, щиро).

Презентація є інтеграцією функціональних стилів: наукового, розмовного та офіційно-ділового. Залежно від мети виступу, підготовленості аудиторії презентатор використовує підстили наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний.

Презентація як комунікативна взаємодія між учасниками освітнього процесу реалізується через дві групи каналів передачі інформації: природні (візуальний, аудіальний, кінестичний та ін.), штучні (мультимедіа-технології) [10, с. 63].

Таким чином ефективна комунікативна взаємодія між учасниками освітнього процесу відбувається лише при успішній презентації. Для цього необхідно володіти такими основними вміннями, як: «подати» себе аудиторії, тобто самопрезентувати; володіти комунікативною компетентністю (вербальним та невербальним мовленням), основами ораторського мистецтва, риторичними законами: концептуальним, стратегічним, тактичним, мовленнєвим, ефективної комунікації, системно-аналітичним; мовленнєвим та спілкувальним етикетом; педагогічною майстерністю, зокрема її складовою – педагогічною технікою, інноваційними технологіями для демонстрації комп'ютерної презентації.

З розвитком сучасних комунікативних технологій презентація стає складовою професійного спілкування науково-педагогічних працівників, чинником саморозвитку, самовдосконалення здобувачів освіти та отримання ними якісної вищої освіти. Презентація як комунікативна взаємодія між учасниками освітнього процесу розвиває у них вміння гідно себе презентувати, сприяє створенню позитивного іміджу для самореалізації, професійного зростання та життєдіяльності в інформаційному, високотехнологічному суспільстві.

Література

1. Гуревич Р.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навч. посіб. / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко; за ред. Гуревича Р.С. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – 309 с.
2. Словник іншомовних слів. / За ред. О.С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 776 с.

3. Нові слова та значення: словник / Ін-т укр. мови НАН України; уклали: Л.В. Туровська, Л.М. Василькова. – К.: Довіра, 2008. – 271 с. – (Словники України).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
5. Гончаров Ю.В. Професійна майстерність стендиста виставок: навч. посіб. / Ю.В. Гончаров, Н.Д. Гурина, Н.М. Кирилко. – К.: Кафедра, 2013. – 312 с.
6. Примак Т.О. PR для менеджерів і маркетологів [текст]: навч. посіб. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 202 с.
7. Шевчук С.П. Інтерактивні технології підготовки менеджерів: навч. посіб. / С.П. Шевчук, В.А. Скороходов, О.С. Шевчук. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 232 с.
8. Капустянська О.М. Вебінари як нова освітня інформаційно-комунікаційна технологія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/education/46395/
9. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підруч. / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – [2-ге вид., виправ. і доповн.]. – К.: Алерта, 2011. – 696 с.
10. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення: навч. посіб. / В.Г. Пасинок. – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 184 с.

Кареліна О.В.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри економічної кібернетики Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя

Україна, м. Тернопіль

ПРОЦЕСНЕ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ВНЗ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БІЗНЕСУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Характерною рисою сучасних українських реформ є впровадження випробуваних світових управлінських методик. Так із 2013 р. введено в дію ДСТУ ISO 9004:2012 Управління з метою досягнення стійкого успіху організації. Підхід на основі управління якістю. У деяких вищих навчальних закладах впроваджується система управління якістю або окремі її елементи. Студенти, що навчаються за спеціальностями галузі знань «07. Управління та адміністрування» та 051 «Економіка», вивчають названий стандарт управління з метою досягнення стійкого успіху. Ми вважаємо за доцільне розглядати навчальну діяльність майбутніх економістів та менеджерів з точки зору процесного підходу та управляти нею згідно із ДСТУ.

Загальною рисою публікацій українських авторів І. П. Анненкової, Я. М. Манькути, С. А. Свіжевської, І. П. Тавлуй, Л. О. Хазнаферової, Л. М. Хомічак є розуміння процесного підходу в освіті з точки зору трактування стандарту ISO та в контексті впровадження системи управління якістю роботи ВНЗ. Несподівано, але незважаючи на те, що штаб-квартира ISO знаходиться у Женеві, зарубіжні публікації вкладають інший зміст у термін «процесний підхід у навчанні» та не пов'язують його з управлінням якістю. А. Д. Фредерікс [2], В. Стіл [4], К. К. Кулчау [3] вважають, що процесний підхід до навчання має саме таку назву, оскільки акцент зміщується із кінцевої мети – засвоєння знань – на процес досягнення цієї мети. Діяльність організовується таким чином, що студенти залучені у процес вибору методів навчання, засвоєння матеріалу відбувається через активну взаємодію із змістом навчання.

Пояснення процесного підходу в освіті зарубіжними вченими тотожне трактуванню інтерактивного навчання в українській педагогіці. Так, С. О. Сисоева [1, с. 34] зазначає, що інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активного соціально-психологічного навчання, у якому суб'єкт навчальної діяльності вступає в діалог з викладачем, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі, групі. Ми користуватимемось трактуванням термінів «інтерактивне навчання», «процесний підхід до освіти», які усталені в українській педагогічній науці.

Основоположним принципом інтерактивного навчання є реалізація вивченого у значимій діяльності. Тому ми вважаємо за доцільне не тільки вивчати процесний підхід у програмі професійної підготовки майбутніх фахівців бізнесу та управління, але і застосовувати для удосконалення формування їх професійної компетентності засобами інтерактивного навчання. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців бізнесу та управління відбувається у ході опанування навчальних дисциплін. Визначимо систему процесів формування їх професійних компетенцій.

Для моделювання та унаочнення бізнес-процесів ми використали програмне забезпечення ArisExpress (Architecture of Integrated Information Systems) – один із найпотужніших та популярних інструментів моделювання, реінжинірингу та оптимізації бізнес-процесів. На рис. 1 подамо модель бізнес-процесу вивчення навчальної дисципліни під час аудиторного чи дистанційного навчання.

Виокремлення та аналіз бізнес-процесів формування професійної компетентності майбутніх фахівців бізнесу та управління є основою для їх удосконалення, реінжинірингу та імплементації в оптимізованому вигляді. На поточному етапі нашого дослідження проведено моделювання освітніх бізнес-процесів у вигляді «як є». Наступним кроком буде обґрунтування удосконалення формування професійної компетентності з позицій процесного підходу до управління.

Впровадження процесного підходу до менеджменту навчання економістів реалізує аспекти концепції інтердіяльнісного навчання, яку ми розробляємо.

Література

1. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. / С. О. Сисоева.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.

2. Fredericks A. Why the process approach to Learning matters so much. [Electronic resource] / Anthony D. Fredericks. – Mode of access: World Wide Web: <http://www.dawnpub.com/why-the-process-approach-to-learning-matters-so-much> (viewed on January 20, 2016). – Title from the screen.

3. Kuhlthau C. C. Implementing a Process Approach to Information Skills: A Study Identifying Indicators of Success in Library Media Programs [Electronic resource] / Carol C. Kuhlthau. – Mode of access: World Wide Web: http://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/aaslpubsandjournals/slr/edchoice/S_LMQ_ImplementingaProcessApproachttoInformationSkills_InfoPower.pdf (viewed on January 20, 2016). – Title from the screen.

4. Steele V. Product and process writing: a comparison [Electronic resource] / Vanessa Steele. – Mode of access: World Wide Web: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/product-process-writing-a-comparison> (viewed on January 20, 2016). – Title from the screen.

Кечик О.О.,

к.пед.н., старший викладач кафедри природничо-наукових дисциплін та методики їх викладання Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Україна, м. Северодонецьк

USE OF TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH

21st century skills are an important consideration for every educator as we are striving to prepare today's students to become prepared for the competitive

global market of tomorrow. Everybody seems to be talking about learning 21st century skills, but what does it all mean for the classroom teacher who needs better technology in education and more resources for tomorrow's lesson?

The last few years we have seen the increase of the impact and effectiveness of information and communication technologies (ICT) in the teaching and learning English. The contemporary innovative ways of teaching English develop practical skills in everyday communication and professional sphere. Using of ICT in educational process forms positive motivation to learn English as well.

To teach students to gain knowledge is one of the main tasks of pedagogy. Thus, the actuality of use of the innovative educational technologies is caused by social needs in specialists with a high level of knowledge, who are aware of the latest technologies in professional sphere and able to communicate in foreign languages.

Contemporary scientists and educators such as I. Gorbunova, I. Dychkivska, N. Morze, O. Pekhota, O. Pometun, I. Robert etc. contribute to the theoretical-methodological basis of implementation of innovative educational technologies.

The article aims to discuss the availability of various technologies, their impact, their practical uses and the problems associated with the application of modern technological tools to English language teaching (ELT).

Modern teachers prefer using active methods of teaching directed at forming students' independence, flexibility, critical thinking. The global web gives a unique opportunity for foreign language learners to use authentic texts, communicate with native speakers, creating natural language environment and forming the abilities of intercultural cooperation. Surfing the Internet students acquire the abilities to gain knowledge independently, to work with big amounts of information, to analyse information, to find and solve the problems.

Multimedia technologies are a set of different means of teaching such as texts, graphic presentations, music, video and animation in the interactive mode. New training environment creates additional opportunities for students' creativity development, promotes their curiosity, and fosters their interest to the research work.

The multimedia courseware can offer the students abundant information; more plentiful than textbooks, and help them to get of displays vivid cultural background, rich content and true-to-life language materials, which are much natural and closer to life. Not only could learners improve their listening ability, but also learn the western culture. Grasping information through various channels can equip; the students with knowledge and bring about information-sharing among students and make them actively participate in class discussion and communication [1, p. 118].

Computer programmes provide huge information capacity, intensification of each student's independent work, creating communicative situation personally significant for everybody, increasing cognitive students' activity, and promoting motivation. Basic Internet, word processing, and presentation technologies can facilitate authentic connections to the world.

The forms of work with computer training programmes at the English lesson include learning the vocabulary, working on pronunciation, teaching speaking, teaching writing and grammar. We can solve a number of didactic problems using the Internet materials, enlarge students' vocabulary and form their reading skills, improve their writing skills, create stable motivation for learning a foreign language.

Multimedia technologies are a way to broaden students' visual environment. Using of multimedia technologies provides a more complete and exact information about the phenomena and objects being studied. It improves the quality of study, develops students' cognitive interests, increasing visualization of study, giving an opportunity to use difficultly available materials, or materials which are impossible to use without a computer. Students' work becomes more intensive.

Possible types of information technologies include: a) tests of input, intermediate and output control of students' knowledge. Results of test are in electronic records, students and teachers can review them at any time; b) problem-search tasks based on Internet resources. Students and teachers use information and communication services of Internet, search engines, directories and collections of links for resolving learning objectives.

There are teaching, training, and controlling computer programmes. These programmes are widely used in the process of learning foreign languages. The computer provides free mode of operation, unlimited time of work, exclusion of subjective factors, maximum support while mastering a foreign language.

The efficient use of multimedia technologies in the process of study is possible when these technologies are harmoniously and reasonably integrated in this process and provide new opportunities for both, teachers and students.

It should be mentioned that intensification and modernization of education require the application of such innovative technologies, which tend to cultivate a creative personality in the intellectual and emotional dimensions. Such innovative technologies are project-based learning, problem learning, level differentiation, test system, gaming learning, cultural-focused activities, cooperative learning, self-education, and learner-oriented technologies. Under such conditions cognitive versatile actions are one of the main components of educational standards.

Thus, current innovative technologies allow diverge from traditional forms of study and increase the individualization of students' learning activities,

optimize the assimilation of educational material, to overcome the monotony of lessons, effectively organize self-work of students. It is obvious that the computer and appropriate software are widely used among technical devices of education.

Though technology cannot play the vital role of a teacher, it can be used as a supplementary tool for enhancing teaching methods in classroom. The successful integration of ICT into the classroom will depend on the ability of teachers to structure the learning environment in new ways, to merge new technology with a new pedagogy, to develop socially active classrooms, encouraging co-operative interaction, collaborative learning and group work. This requires a different set of classroom management skills. The teaching skills of the future will include the ability to develop innovative ways of using technology to enhance the learning environment, and to encourage technology literacy, knowledge deepening and knowledge creation.

It is true that one of the ultimate goals of multimedia language teaching is to promote students' motivation and learning interest, which can be a practical way to get them involved in the language learning. Concerning the development of technology, we believe that in future, the use of multimedia English teaching will be further developed. The process of English communication learning will be more student-centered but less time-consuming. Therefore, it promises that the teaching quality will be improved and students' applied English communication can be effectively cultivated, meaning that students' communicative competence will be further developed.

In conclusion, we believe that this process can fully improve students' ideation and practical language skills, which is helpful and useful to ensure and fulfill an effective result of teaching and learning. Barring a few problem areas multimedia technology can be used effectively in classrooms of ELT with proper computer knowledge on the part of teachers, overcoming the finance problems in setting up the infrastructure and not allowing the teachers to become technophobes [1, p. 122].

Література

1. Chirag Patel. Use of Multimedia Technology in Teaching and Learning communication skill: An Analysis / Chirag Patel // International Journal of Advancements in Research & Technology. – 2013. – Volume 2, Issue 7. – P. 116 – 123. [Electronic resource] – Режим доступу: <http://www.ijoart.org/docs/Use-of-Multimedia-Technology-in-Teaching-and-Learning-communication-skill.pdf>

Клічук А. В.,

*к. філос. н., доцент кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою
Інституту післядипломної освіти, м. Чернівці*

Клічук О. Р.,

*к. фіз.-мат. н., доцент кафедри інформаційних систем Національний технічний
університет, «ХПІ», Чернівецький факультет, м. Чернівці
Україна, м. Чернівці*

МОРАЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ СКЛАДОВІ РЕПУТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Практичний запит до підготовки сучасного професіонала будь-якого фаху сьогодні формує вимогу оволодіння ним здатністю і готовністю розв'язувати складні моральні колізії, дилеми та конфлікти, що супроводжують сучасні сфери діяльності. Цього вимагає як ускладнення самого характеру соціальних практик, що перебувають у складному системному взаємозв'язку і дуже часто обтяжені непередбачуваними ефектами, вимагаючи підвищеної відповідальності спеціалістів. До кола актуальних проблем сучасної педагогіки належать питання, що торкаються моделей формування нових принципів моральної кодифікації професійної діяльності. Тому автори приділяють увагу висвітленню морально-етичних підґрунть діяльності педагогічних працівників, науковців. Причини появи найрізноманітніших форм акмеологічних моделей є наслідком стрімкого піднесення людських знань і технологічних можливостей які, на жаль, не додають людяності, гуманності у людських стосунках. У багатьох глобальних проблемах розподіл світових ресурсів продуктів харчування людини і сировини, конкуренція за сфери впливу та право розподіляти блага, також споживацький спосіб життя спотворюють людське в людині. Отже, маємо на меті запропонувати таку модель навчального процесу для педагога, який спосіб передачі знань здійснює через зацікавлення самим процесом їх здобуття, спонукає до свідомого пізнання, самостійного мислення.

Надання освітніх послуг є однією із основоположних концепцій стратегії розвитку нашого суспільства, присутність у якому часто вимагає компромісів із совістю, щоби вижити в економічному та політичному безладі. Здорова та освічена нація – основний показник ефективного управління владних структур (по всій їх ієрархії). Освіченість – єдине, що в людини не можна відібрати. Тому навчання завжди буде потрібне як вища цінність активного життя людини. Людські взаємини міцні тоді, коли побудовані на довірі. Довіра – це ключ до порозуміння, шанс передати знання від педагога до учня. Навчати повинен той, кому притаманний

талант передавати знання вихованцям, спонукати їх до постійного процесу вчитися самостійно. Маємо визнати й те, що український освітянин в силу різних обставин – трансформує знання, завчасе вже готові новітні технології (створені за межами України). Ми винаходимо, наразі, моделі засвоєння та передавання у процесі навчання знань.

Суспільна криза, переважно, є наслідком байдужості людей до рівня освіченості особи, якій вони довіряють владні повноваження. Більше того, освіта без освіченості є результатом безвідповідального (часто корумпованого) підходу до пропозиції освітніх послуг в Україні. Останні політичні події були обумовлені, у тому числі, й безробіттям інтелігенції, яка у пошуках справедливості та законності (на аукціоні робочих місць), здобувала не вигідну для себе репутацію. Відомо, що отримати посаду легше тоді, коли на твій успіх хтось із близьких людей працює або за кордоном, або у комерційній сфері в Україні. Поміркуємо, звертаючись до моральних якостей людини, які мають скеровувати її вчинки на належне, – чи щось змінюється і на що саме...

Проблема формування професійних цінностей вчителя є однією з найактуальніших у професійних якостей педагога, що несуть у собі гуманістичний зміст. Професійні цінності вчителя формуються крізь призму особистісно-педагогічних ціннісних орієнтацій професійної діяльності, серед яких дослідники виділяють цінності, пов'язані з усвідомленням своєї ролі в соціальній і професійній сферах, цінності, які сприяють задоволенню потреб у спілкуванні, цінності, орієнтовані на саморозвиток творчої особистості, і ті, що сприяють самореалізації, цінності, які дають можливість задовольнити прагматичні потреби. Професійну культуру вчителя можна подати як сукупність цінностей, які включають цінності-знання, цінності-цілі, цінності-відносини, цінності-якості, ідеї та концепції ефективного навчання та відповідну філософію координації інноваційного навчального процесу. У цій ієрархії особливої значущості набувають саме цінності-якості, оскільки вони найбільш виразно окреслюють сутнісні особистісно-професійні характеристики педагога у його взаєминах як з колегами, так із учнями. До їх складу відносять такі особистісні: (гуманістична спрямованість, емпатія, лідерські якості, відповідальність, самостійність, ініціативність, а також – здатність до самоменеджменту), комунікативні, психологічні, статусно-рольові, а також уміння співвідносити власні цілі та дії з діями інших; здатність співпрацювати на партнерських умовах. Особливе значення має здатність до самоуправління, яка проявляється у бажанні самоудосконалюватись, досягати успіху, само реалізуватись. Цьому сприяють адекватність самооцінки, емоційна чутливість, стійкість до маніпуляцій, свобода вибору технологій, мотивів та методик управління процесом передачі знань [1, с. 85].

Безумовно на ефективність та мотивацію навчально-виховного процесу впливають соціальні умови та управлінсько-педагогічні та мови саморозвитку та само удосконалення. Вчитель – постійно в центрі уваги, у нього навчаються не лише аудиторно, а й в процесі вирішення буденних життєвих вимог. Знання це те, що передається із покоління у покоління як скарб, або навіть інструмент яким людина може скористатись на власний розсуд, але керуючись усвідомленням відповідальності. Важливими для засвоєння є знання пов'язані з глобальним технічним розвитком та системою цінностей, які мають контролювати об'єктивацію людських знань, запобігаючи їх деструктивній або свідомо аморальній ролі. Для нас важливе усвідомлення особливостей процесів, що розгортаються і формують виклики нашій культурі, передусім, науково-педагогічному співтовариству. Звісно, можна глибоко не замислюватись над розумінням суті того, що відбувається, покладаючись на сили світових тенденцій. Як свідчить аналіз процесів становлення інформаційного суспільства, одним із провідних напрямів трансформації освіти стає процес самоосвіти. Освіта, яка прив'язувала учня до певного місця, (територія, країна, культура, навчальний заклад, професія, спеціальність, дисципліна, парадигма), втрачає своє значення. Навчальний процес триває протягом життя і охоплює різносторонні можливості людини. [2, с. 189].

Творча самореалізація особи в широкому розумінні постає основою розвитку людства, розвитку культури – інформаційної матриці, яка формує наше мислення. Мислення людини зайняте вже не тільки пошуком відповіді на запитання в чому полягає зміст її життя, а й що потрібно іншим людям у цьому житті, щоб діяти за розумною угодою чи взаємовигідним компромісом. Наразі оцінюється та переосмислюється роль та якість знань, які отримує людина у процесі життя, а також моральна професійна репутація педагога. Як зазначалось вище, знання – це те, залишається коли інше втрачає сенс, коли стереотипи мислення обмежують творчу самореалізацію особистості. Саме тому роль і значення педагога-професіонала, людини яка не тільки навчає, але й морально відповідає за якість знань. Цього вимагає освітня практика [3, с. 53]. Розуміння освіти як діалогічного способу буття її учасників у широкому розумінні пронизує всю практичну діяльність педагога. Варто збагнути, що його чесноти та успіхи є також сприянням у цьому суспільства. Чітка узгодженість у думках, словах та діях – орієнтованих на досягнення власного блага та сприянням у цьому небайдужим... Такою ми уявляємо формулу успішного та гідного розвитку нації та ролі у цьому процесі педагога. Адже суттєво зростають цінність освіти та її значимість як для самого індивіда, так і для суспільних очікувань і норм тоді, коли людина завдяки знанням може чесно заробляти на прожиття.

Література

1. Лихачев Д. С. Прошлое – будущему / Д.С. Лихачев – Л.: Наука, 1985. – 575 с.
2. Клічук О.Р. Особливості впливу сучасного соціального середовища на моральну свідомість особистості / О.Р.Клічук, А.В. Клічук // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: Науково-методичний журнал. – Вип. 1(7). – Чернівці: Черемош, 2012. – С. 142–147.
3. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко. – Полтава, 2008. – 510 с.
4. Клічук А.В. Вплив моральних цінностей на розвиток філософії освіти : навч. посібник / А.В. Клічук, О.Р. Клічук. – Чернівці, 2012. – 83 с.

Лі Цзяці,

*аспірантка кафедри музичного мистецтва та хореографії
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського*

Україна, м. Одеса

РОЛЬ ПРОЕКТНИХ ЗАВДАНЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стратегія фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва безпосередньо пов'язана з сучасними тенденціями розвитку постіндустріального, інформаційного суспільства. Необхідність відповідно реагувати на соціокультурні потреби молодого покоління спонукає до переосмислення концептуальних засад процесу організації художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. На сьогодні майбутньому вчителю не достатньо оволодіти певними знаннями, уміннями та навичками з фахових дисциплін. Безперечно, вони, дають певну знаннєву базу, яка дозволяє в майбутній професії здійснювати репродуктивний тип діяльності. Педагог транслює осмислену ним інформацію, визначаючи навички, які, на його думку, необхідно сформувати в учнів. Однак, сучасні вимоги до професійних компетенцій вчителя музики набагато розширилися, це пов'язано з переорієнтацією освіти з традиційної, знаннєвої, інформаційної моделі навчання на продуктивну, творчу, проблемно-діяльнісну та особисто орієнтовану модель. Для здійснення мети та завдань художньо-естетичної освіти школярів, (за концепцією Л. Масол), майбутній учитель музики повинен: вміти здійснювати особистісний розвиток учнів засобами мистецтва; виявляти і розвивати індивідуальні здібності учнів спираючись на їх

естетичні потреби та інтереси; формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва; розвивати естетичну свідомість, загальнокультурну компетентність; спонукати учнів до творчої ініціативи, самореалізації та духовного самовдосконалення [1]. З огляду на вищевказане, сучасна система фахової підготовки майбутніх вчителів музики потребує відповідного оновлення, спрямованого на: вироблення вміння самостійно оволодівати та оперувати найрізноманітнішою інформацією; здатність ефективно реагувати на нові виклики часу; розвиток комунікативних якостей; формування цілісного світогляду, вміння співвідносити себе з конкретними фаховими ролями та ефективно їх виконувати.

Варто відмітити, що питанням фахової підготовки майбутніх вчителів музики присвячували свої роботи багато педагогів-музикантів Л. Масол, Л. Ніколаєнко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова.

Ряд авторів О. Реброва, Н. Тітаренко, О. Щербакова наголошують на важливості проєктувальних компетенцій як важливої складової діяльності педагога [2]. Отже, набуває актуальності проблема впровадження проєктно-практичних завдань в змістове наповнення фахових дисциплін. Даний тип завдань дозволить не тільки в процесі творчої самостійної діяльності оволодіти відповідним навчальним матеріалом, а й вплинути на формування потрібних для практичної діяльності художньо-проєктних умінь.

Акцентуючи увагу на застосуванні проєктно-практичних завдань під час занять з фахових дисциплін, слід визначитися з близькими за змістом поняттями що репрезентують проєктну проблематику в педагогічній освіті.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що накопичена велика термінологічна база присвячена використанню проєктних технологій. Це такі поняття як: проєктна культура, проєктна діяльність, метод проєкту, проєктні уміння, тощо. Кожне з цих понять розкриває певний аспект формування проєктивних компетенцій спеціаліста. Нас цікавить аспект проєктної технології, який не тільки залучає студентів до активного, творчого опанування фахових дисциплін, а й формує відповідні художньо-проєктні уміння, що **об'єднують** теоретичні, проблемно-дослідні та практичні компоненти навчання з метою перенесення їх в свою майбутню учительську діяльність.

Відповідно, педагогічне проєктування ми розуміємо як розробку і використання проєктно-практичних завдань для активного, творчого опанування фахових дисциплін з їх музично-теоретичним, історико-культурним проблемно-дослідним та практично-орієнтованим змістом.

Зазначимо, що викладання фахових дисциплін на музично-педагогічних факультетах має свою специфіку, пов'язану з підготовкою не тільки майстерного виконавця музичних творів (гра на інструменті, вокал, диригування), а й майбутнього вчителя музики, педагога спроможного вивести своїх учнів на якісно вищий культурний рівень розвитку.

На жаль, кожна дисципліна, як то вокал, фортепіано, диригування, історія та теорія музики, світова художня культура, відокремлена одна від одної й не має взаємопов'язуючого компоненту. Хоча фактично, всі дисципліни спрямовують спрямовані на формування професійних компетенцій студентів для майбутньої педагогічної діяльності в галузі мистецтва. Таким чином, основним зв'язуючим компонентом є педагогічна практика. Саме під час проведення уроків в загальноосвітній школі, майбутній вчитель музики відчуває «розірваність» отриманих у Вузі знань, умінь та навичок.

З цієї точки зору, певної уваги вимагає організаційний потенціал проектно-практичних завдань, який характеризується: об'єднуючою функцією (об'єднання матеріалу різних фахових дисциплін відповідно до змістової концепції проекту); синтезуючою функцією (виявлення взаємодоповненості змісту дисциплін); практико-орієнтованою функцією (використання опрацьованого студентом проекту безпосередньо на практиці).

Отже, проектні завдання сприяють об'єднанню музично-теоретичного та історико-культурного змісту фахових дисциплін організовуючи творчо-продуктивну діяльність студентів у процесі створення мистецько-педагогічних ідей та задумів.

Література

1. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах /Л.М. Масол // Педагогічна газета. –2001. –№12.
2. Татаринцева Н.Е. Профессионально-ориентированные проекты как условие развития проектной культуры будущих педагогов / Н.Е. Татаринцева, Е.Е.Реброва // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. –2013. –№5.– С. 99–107.

Мельник І.Ю.,

*доцент, к.тех.н., декан Дніпропетровського факультету Київського
національного університету культури і мистецтв*

Україна, м. Київ

ПРОЦЕСНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ

Процесну модель сучасного навчального закладу складають 10 ключових процесів: відповідальність керівництва; менеджмент ресурсів; вимірювання, аналізування та поліпшення; набір студентів; навчальний процес; наукова діяльність; розроблення навчальних планів і програм; виховний процес, працевлаштування випускників; післядипломне навчання.

Кожен із процесів характеризується рядом показників, які мають бути під постійним контролем і управлінням. Тобто традиційне управління результатами процесу переходить до управління самим процесом. Загалом управління зазначеними процесами, як системою взаємодіючих і взаємопов'язаних між собою процесів, дозволить університету досягти поставленої мети – підвищити якість підготовки випускників та забезпечити високий ступінь задоволеності всіх зацікавлених у результатах діяльності сторін.

Найбільш впливовим на кінцевий результат діяльності університету з 10 ключових процесів є інтегрований процес «життєвого циклу продукції», який складається із сімох процесів. Саме вони великою мірою визначають якість підготовки випускника й, відповідно, ступінь його задоволеності, а також задоволеності інших зацікавлених сторін. Відповідно до цієї моделі успішне функціонування університету можливе лише за умови чіткого визначення потреб споживачів, а потім оцінювання рівня їх задоволеності результатами навчання за рахунок встановлення надійного зворотного зв'язку і постійного поліпшення якості підготовки [1, с. 30].

Три інші процеси «відповідальність керівництва», «управління ресурсами», «вимірювання, аналіз і поліпшення» є допоміжними і забезпечують належну організаційну підтримку основного інтегрованого процесу «життєвого циклу продукції».

Відповідно до процесної моделі вище керівництво університету має забезпечити ефективне функціонування процесів, надавши необхідні ресурси, до яких належать людські (професорсько-викладацький склад та інший персонал), приміщення, обладнання (лабораторії, комп'ютерна мережа, бібліотечний фонд), матеріали, підтримання нормального робочого середовища (освітлення, температура, дотримання санітарно-технічних норм тощо) та фінансові.

Поліпшення можуть відбуватись через удосконалення самих процесів, а також усієї системи в цілому [2, с. 67].

Головною ідеєю процесного підходу є ефективне управління університетом через управління кожним з 10 ключових процесів та їх взаємодією. У свою чергу, управління окремим процесом здійснюється через контроль показників, що його характеризують.

Такий підхід забезпечує високу якість кінцевого результату діяльності університету – відповідний рівень підготовки випускників, адекватний потребам усіх категорій споживачів.

Для підвищення своїх показників та отримання переваг у конкурентній боротьбі університет має постійно поліпшувати свої ключові процеси, проводячи зміни. Існують два шляхи постійного поліпшення процесів: поступове поліпшення існуючого процесу; кардинальний перегляд існуючого процесу на новий.

Поступове поліпшення процесів здійснюють співробітники університету, задіяні в процесі, які контролюють, управляють і збирають дані про показники процесу. Аналізування зібраних даних є основою для безперервного поліпшення процесу. Як правило ефективною організаційною формою для здійснення поліпшення цього роду є робоча група в складі співробітників, безпосередньо пов'язаних із процесом. Вони повинні мати повноваження й ресурси, необхідні для впровадження змін до процесу.

Другий спосіб поліпшення – кардинальний перегляд процесу або його суттєве перепроектування передбачає створення робочої групи зі співробітників різних спеціальностей і функціональних обов'язків, які працюють поза межами процесу, який переглядається.

Це дозволяє знаходити нетрадиційні рішення, спрямовані на суттєве поліпшення процесу та проводити зміни [3, с. 93].

Процес постійного поліпшення будь яким із зазначених методів передбачає наступні етапи:

- 1) оцінка поточного стану процесу, аналіз наявних даних про функціонування процесу;
- 2) з'ясування проблем процесу та визначення сфери для поліпшення;
- 3) пошук можливих рішень і обрання найкращого з точки зору усунення проблеми, запобігання її повторному виникненню;
- 4) реалізація знайденого рішення й оцінка його результативності та ефективності;
- 5) внесення відповідних змін до документації, що описує процес;
- 6) оцінка можливостей застосування знайденого рішення в інших процесах та підрозділах.

Якщо проблему процесу повністю не усунуто, то процес поліпшення повторюють, обираючи один із двох описаних методів.

Вище керівництво може сприяти процесу постійного поліпшення шляхом створення відповідних робочих груп, делегування повноважень щодо поліпшення процесів співробітникам, задіяним у процесі, виділенням необхідних ресурсів, організацією навчання й підвищення рівня компетентності персоналу.

На сьогодні сучасний університет має ієрархічний тип культури, тому що місце роботи кожного достатньо структуроване й усі дії намагаються регулювати правилами. Організаційна культура університету, спираючись на теорію Хофстеда характеризується наступними параметрами [4].

- владна дистанція на середньому рівні (можливо дібратись до TOP – менеджера зі своїми пропозиціями, але через деякий час після ряда зустрічей із менеджерами середнього рівня);

- існують можливості уникнення невизначеності;

- індивідуалізм та колективізм мирнолюбно уживаються друг із другом;

- чоловіча спрямованість.

Таким чином розгляд процесної моделі в управлінні університетом та аналіз зовнішніх та внутрішніх умов функціонування університету дає змогу осмислити найбільш складні проблеми з точки зору організаційної культури такої сучасної освітньої корпорації як університет.

Література

1. Азаров В.Н. Моделирование процессов образовательной деятельности с целью улучшения ее качества / В.Н.Азаров, А.М. Жичкин. // Качество, инновации, образование. – 2002. – №3. – С. 23–33.

2. Гончаров Э. Как разработать систему качества в соответствии с процессным подходом / Э. Гончаров // Стандарты и качество. – 2003. – №1. – С. 64–69.

3. Мельник І.Ю. Управління змінами в сучасному університеті. Збірник наукових праць (за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Людина віртуальна: нові горизонти» від 30–31 березня 2016 року). – С. 93–95.

4. G. Hofstede, Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2001.

Олексієнко Р.В.,

*викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

Сура Л.Г.,

*викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

Україна, м. Сєвєродонецьк

МУЛЬТИМЕДИЙНЫЕ ПРОГРАММЫ КАК ОДНА ИЗ ПЕРСПЕКТИВНЫХ ФОРМ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Новые информационные технологии кардинально влияют на всю систему образования, задевая ее содержание, формы и методы обучения. Одним из направлений внедрения этих технологий является интенсификация учебного процесса и максимальная активизация студентов в нем. На сегодняшний день мультимедийные технологии представляют собой одно из направлений информационных технологий, развивающихся наиболее динамично. Это, в первую очередь, объясняется тем, что мультимедиа – это взаимодействие визуальных и аудио эффектов под управлением интерактивного программного обеспечения с использованием современных технических и программных средств, они объединяют текст, звук, графику, фото, видео в одном цифровом представлении [1].

Целью данного исследования является установление совокупности преимуществ использования мультимедийных программ как одной из перспективных форм процесса обучения иностранным языкам.

Говоря о преимуществах работы студентов с мультимедийными учебными программами, следует назвать их несомненные достоинства: возможность реализации принципа индивидуальности, наличие моментальной обратной связи, большие возможности наглядного предъявления языкового материала, объективная оценка результатов действий студентов, запись протокола последующего анализа работы студентов, активность и самостоятельность студента, которая обусловлена интерактивной формой работы с учебным материалом, эмоциональный комфорт.

Приоритетной целью медиауроков является развитие в процессе обучения способностей учащихся к продуктивной самостоятельной творческой деятельности в современной информационно насыщенной среде. Учитывая это, при разработке медиаурока преподаватель ставит не только образовательные задачи по предмету, но в триаде задач (образовательных, воспитательных, развивающих), дополнительно

выделяет задачи по формированию компонентов информационной культуры.

Перечисленные характеристики учебной деятельности студентов при работе с компьютером дают возможность освободить преподавателя от значительной части работы, такой, как проверка выполнения отдельных упражнений, фронтального опроса, предъявление большого объема языкового материала и других рутинных действий. Это позволяет проводить занятия эффективнее, организовав режим активной коммуникации – полноценного человеческого общения, где средствами общения становится иностранный язык и культура страны изучаемого языка.

Группой преподавателей кафедры иностранных языков Восточноукраинского университета имени Владимира Даля была создана компьютерная программа «Немецкий язык для гуманитариев». Программа состоит из следующих частей: введение и контроль усвоения лексики, изучение текстов, контроль понимания текстов. Компьютерная программа позволяет распределить учебные занятия таким образом:

1. Компьютерные уроки под руководством преподавателя, где студенты усваивают программу курса в самостоятельном режиме, выполняя языковые и предречевые упражнения. В зависимости от необходимости, преподаватель или проверяет домашние задания, или дает индивидуальную консультацию, или работает над техникой чтения, или ведет беседу на актуальную тему, работая над устной речью индивидуально.

2. Аудиторные занятия с преподавателем, при которых преподаватель реализует три цели:

– Создать коммуникативные ситуации общения и ввести в речь речевые клише;

– Развивать навыки чтения, формируя способность получать и обрабатывать информацию из прочитанного, составлять различные форматы письменной речи;

– Подготовить студентов к комфортному восприятию материала следующего компьютерного урока [2, с. 191].

Выводы. Сочетание традиционных и новых методических приемов обучения языкам позволят обеспечить более высокий уровень усвоения учебного материала и достижения необходимого результата – формирование коммуникативных умений и навыков владения иностранным языком.

Преподавателю важно знать новейшие методы преподавания иностранного языка, специальные учебные техники и приемы, чтобы оптимально подобрать тот или иной метод преподавания в соответствии с

уровнем знань, потребами и интересами студентов. Это в свою очередь значительно улучшает качество подачи материала и эффективность его усвоения. Внедрение инновационных технологий обогащает содержание образовательного процесса, повышает мотивацию к изучению иностранного языка и ведет к более тесному сотрудничеству между преподавателем и студентами.

Литература

1. Нікітіна Н. С. Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1096>

2. Васильєва Л.Г., Сура Л.Г. Можливості використання мультимедійних програм у навчанні іноземних мов // Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Частина І. – Луганськ: видавництво ЛНПУ «Альма-матер», 2011. – № 12 (223). – С. 187–193.

Онiщенко С.С.,

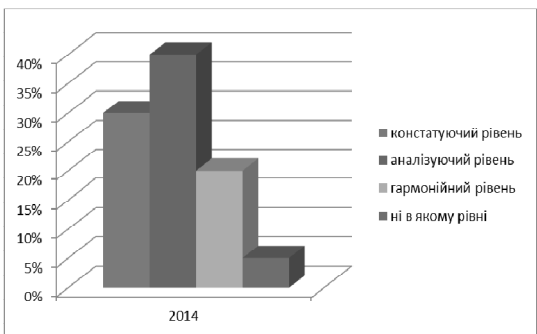
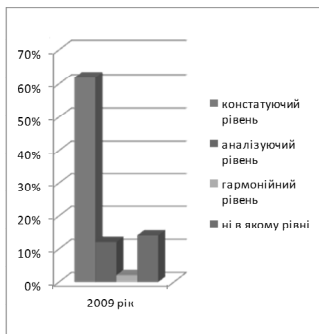
*заступник директора з виховної роботи Рубіжанської спеціалізованої школи
I-III ступенів №7, учитель вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель музичного мистецтва та художньої культури
Україна, м. Рубіжне*

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ (З ДОСВІДУ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

У широкому філософсько-культурологічному змісті естетика – необхідна умова для створення світоглядно-виховної моделі естетичного утворення, яка стане консолідуєчим фактором у процесі співіснування різних підходів до навчання й виховання школярів, формування їх естетичної компетентності. Бажаючи розвивати духовність дитини, її естетичні смаки вчителю необхідно зорієнтувати світогляд на високохудожні твори, які сприятимуть розвитку і збагаченню естетичної культури дитини [2, с. 85]. Система естетичного виховання повинна бути, насамперед, єдиною, тим джерелом, що об'єднує всі предмети, усі позакласні заняття, усе громадське життя школяра, де кожний предмет, кожний вид заняття має своє чітке завдання у справі формування естетичної культури особистості школяра.

Протягом п'яти років школа працювала над науково – дослідницькою діяльністю з теми: «Формування естетичної культури учнів в умовах спеціалізованої школи». Загальноосвітня цінність інноваційного дослідження пов'язана з формуванням естетичної культури учнів в умовах спеціалізованої школи; створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості педагога й учня за рахунок впровадження інноваційних технологій навчання й виховання. Мета дослідження: розробити й апробувати модель навчально-виховного процесу, що забезпечує естетичне виховання учнів в умовах спеціалізованої школи. Завдання діяльності: вивчення наукової педагогічної й психологічної літератури з проблеми експерименту, науково-теоретичних досліджень з теми дослідницької роботи, розробка моделі навчально-виховного процесу в спеціалізованій школі, що забезпечує формування естетичної культури учнів. Процес впровадження дослідження передбачав: створення культуротворчої атмосфери, формування цілісного естетичного світогляду дитини, використовування різних методів художньо-естетичного утворення й виховання від репродуктивних, інформаційних, рецептивних до проблемних й евристичних. Для реалізації мети та задач дослідження й впровадження робіток у навчально-виховний процес творчі групи вчителів працювали над методичною ідеєю «Використання живопису на різних предметах навчально-виховного процесу». Методичні ідеї розроблені для уроків музичного, образотворчого мистецтва, трудового навчання, предметів початкової школи, природничого циклу, уроків філології та історії. Використання на різних уроках витворів високого мистецтва – картин великих художників різних епох, стилів та жанрів допомагає учням пізнавати учбовий матеріал глибше, дає можливість поширити та розвинути не тільки пізнавально-інтелектуальні здібності, а й духовний світ. Це заохочує дітей звертатися до живопису, розуміти його та розвивати свій естетичний смак. Наступним етапом дослідницької діяльності стала реалізація проєктів, спрямованих на практичну сумісну роботу вчителів та учнів школи. У проєкті «Театр у палітрі мистецтв» педагоги початкових класів звертали увагу на казковий світ лялькового, дитячого театрів, разом з учнями готували вистави, розвиваючи та формуючи систему знань, вмінь, навичок в галузі театрального мистецтва, виховуючи комунікативність, ініціативність в учнях засобами театрального мистецтва, поширюючи інтерес до світової художньої культури. Творча група вчителів філології спрямувала свої дії на проєкт «Наш світ кращий, ніж ти думаєш». Мета та завдання проєкту – вдосконалити мовлення учнів, стимулювати їх до активної класної та позакласної творчої роботи, розвиваючи комунікативну і соціокультурну компетентність учнів для підготовки їх до міжкультурного спілкування у різноманітних сферах життєдіяльності.

Творча група вчителів природничого циклу, реалізуючи проект « Ми всі господарі природи, тож бережімо її вроду», виховували в учнів шанобливе ставлення до природи, збереження її багатств, вели дослідницьку роботу з питання якості питної води, оточуючого середовища. Основну увагу було зосереджено на вмінні бачити та зберігати красу оточуючого світу. Проект «Віртуальні екскурсії виставочними та концертними залами» реалізовано вчителями предметів естетичного циклу. Наробками стала відеотека з історії театрів світу, дослідницька робота учнів та педагогів школи з живопису. З метою створення культурно-освітнього простору школа співпрацює з закладами міста: філією дитячої бібліотеки, міським музеєм, дошкільними навчальними закладами. Сумісна робота з дитячими садками – це творча лабораторія, яка спонукає до нових форм роботи, має практичний та теоретичний розділи, під час яких проводяться психологічні спостереження щодо впливу видів мистецтв на органи чуття дітей. Використовуються терапії: пісочна, казкова, арттерапія. Проводяться фестивалі пленерного живопису з вихованцями дитячого садка й учнями школи з метою закріплення вмінь та навичок отриманих на майстер-класах. Співпраця з філіалом дитячої бібліотеки сприяє розширенню в учнів знань у різних галузях, створює атмосферу психологічного комфорту, інформаційного середовища, викликає бажання отримувати інформацію в живій емоційно-насиченій формі. Інноваційне пізнання історії, використання краєзнавчих матеріалів, збір та систематизований аналіз охоплює шкільний проект «Музейна педагогіка». Проект спрямовано на співпрацю з міським музеєм. Розвиток творчих здібностей учнів, залучення потенціалу історико-культурних надбань людства в систему освіти, форми заходів , які стримують бездуховність дитини, є основними завданнями реалізації цього проекту. Вивчався творчий потенціал учнів. На підставі результатів встановлено загальний рівень естетичного розвитку учнів, який зображено на діаграмах:

З метою виявлення спрямування педагогів на дослідницьку діяльність було проведено психологічні дослідження на початку роботи та наприкінці. «Спрямованість педагога на себе» на початок – 54%, на кінець – 21%; «Спрямованість на спілкування» на початок – 9%, на кінець – 37%; «Спрямованість на діяльність» на початок – 31%, на кінець – 42%; «Зацікавленість дослідженням» на початок – 67%, на кінець – 86%; «Бажання працювати з теми дослідження» на початок – 58%, на кінець – 82%; «Творчий вік» на початок – 39 років, на кінець – 38 років (ми стали молодшими). Творчий педагогічний колектив школи перебуває в постійному пошуку нових інноваційних форм навчання й виховання.

Література

1. Виховуємо красою: методичний посібник / Автор-укладач Л.М. Михайлова; за заг. ред. канд. пед. наук, доцент Л.М. Михайлової. – Запоріжжя: Кругозір, 2014. – 268 с.

2. Естетичне виховання школярів: методичні рекомендації, розробки уроків з предметів естетичного циклу, сценарії позакласних заходів. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 352 с. – (Серія «Естетичне виховання»)

Параєва С.А.,

*к.пед.н., викладач ВСПНАУ Слов'янського коледжу
Національного авіаційного університету*

Україна, м. Слов'янськ

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ»

На сьогоднішній день в умовах постійного оновлення та розширення сфер використання комп'ютерних мереж провідним завданням відповідних вишів є підготовка професійно компетентного працівника, який здатен пристосовуватися до безперервних змін у сфері комп'ютерних технологій. Для якісної реалізації указанного завдання необхідно навчити майбутнього техника-програміста проектувати комп'ютерну мережу відповідно до заданих умов: вид технології, тип архітектури, у приміщенні або на вулиці, фінансування, вимоги замовника тощо. З цих позицій актуальним постає питання запровадження нових освітніх технологій у процес викладання профільних дисциплін відповідних вишів.

Метою дослідження є висвітлення сутності, дидактичних принципів, змісту та мети реалізації проектної технології при викладанні дисципліни «Організація комп'ютерних мереж».

Відмітимо, що побудова курсу дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» традиційно на індуктивній основі, на жаль, не сприяє ні формуванню проєктивних умінь, ні мотивації до навчання. Причинами цьому є:

- великий обсяг теоретичного матеріалу з дисципліни (Інтернет-ресурси, технічна література, науково-довідкова джерела тощо);
- лабораторна робота охоплює лише невелику частину із процесу проєктування мережі, у зв'язку з цим не формується цілісна картина даного процесу.

Для вирішення зазначених проблем необхідно будувати структуру навчального матеріалу дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» від загального до частинного знання – на дедуктивній основі. Найкраще для цього підходить проєктна технологія, де фундаментом є завдання побудувати проєкт комп'ютерної мережі за відповідним варіантом. З цих позицій студенту значно зрозумілішим стає навіщо вивчаємо базові теоретичні поняття курсу, бо неможна якісно будувати обчислювальну мережу не знаючи, наприклад, що означає дане поняття. Розглянемо більш детально зміст проектної технології.

Так, сутність проектної технології згідно з науковими поглядами Г. Сазоненко полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів, що забезпечує адаптацію навчально-виховного процесу до організаційних та структурних вимог проектного навчання [1]. Педагогічній практиці О. Кобернік та Г. Терещук сутність проектної технології вбачають у стимулюванні інтересу учнів до певних задач, які передбачають оволодіння визначеною сукупністю знань через проєктну діяльність.

На нашу думку сутність проектної технології призначеної для викладання дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» – формування системного мислення і здатності планувати виконання власних фахових дій шляхом виокремлення із базового завдання його складників.

Наслідуючи О.Баханова визначаємо, що провідною метою застосування проектної технології для викладання дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» є створення умов для самостійного навчання студентів, формування фахової компетентності, розвиток пізнавальної активності та ініціативи, пошукових інтересів і особистісних устремлень.

На основі аналізу наукового досвіду Н.Запрудського [2] виділяємо наступні дидактичні принципи проектної технології:

- принцип детермінізму: в центрі навчальної діяльності знаходиться студент, який має можливість реалізувати свої здібності, продемонструвати свою компетентність;
- принцип кооперації: під час роботи над проектом організується масштабна взаємодія між студентами у проектних групах, та між студентами і викладачем;
- принцип ґрунтування на суб'єктивному досвіді студента полягає в тому, що кожен студент у процесі навчальної діяльності може ефективно використовувати власний досвід, здобути раніше знання і уміння;
- принцип врахування індивідуальності студента: рівень знань, пізнавальні інтереси, час засвоєння матеріалу;
- принцип вільного вибору: студент самостійно обирає тему проекту, відповідні джерела інформації, та способи її здобуття, форми представлення результатів проекту;
- принцип зв'язку дослідження з реальним життям згідно з яким відбувається поєднання академічних знань і практичної діяльності;
- принцип складної мети забезпечує активізацію та ефективну мобілізацію досвіду, всіх знань, умінь і навичок студента при виконанні проекту.

Головною діяльністю студентів за проектною технологією є проєктивна діяльність або проєктування – це синтез елементів ігрової, навчально-пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, предметно-перетворювальної, професійно-трудової, комунікативної, теоретичної і практичної діяльності [245]. Ефективність проєктивної технології для викладання дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» безпосередньо залежить від ступеня усвідомлення етапів проєктивної діяльності викладачем і студентами. Отже, доцільно розглянути організацію навчальної діяльності у межах зазначеної педагогічної технології.

На підґрунті ретельного вивчення наукового надбання О.Баханова, Е. Полат, М. Бухаркіної, М. Моїсєєвої, А. Петрова виокремлюємо чотири етапи реалізації указаної проєктної технології. На першому етапі, викладач проводить установчу конференцію, на якій: пояснюється сутність проєктивного навчання; студенти отримують перелік тем проєктів; відбувається обговорення засобів і методів виконання проєктів відповідно до їх мети. На цьому етапі відбувається свідомий вибір студентом певної теми проєкту, отже окреслюється певне коло його навчальних інтересів. Відмітимо, що при формуванні тем проєктів необхідно враховувати рівень інтелектуальних і творчих здібностей студентів. Наведемо приклади тем проєктів відповідної технології відповідно до рівнів знань студентів:

1. Низький рівень – «Створити проєкт комп'ютерної локальної мережі для офісу, де працює сім працівників і начальник відділу. Кожен працівник

має доступ тільки до власної інформації, а начальник відділу – до всієї. Обґрунтувати вибір обладнання, архітектуру і топологію обраної мережі. Виконати відповідне креслення».

2. Середній рівень – «Створити проект комп'ютерної локальної мережі для офісу, де працює сім працівників і начальник відділу. Кожен працівник має доступ тільки до власної інформації, а начальник відділу – до всієї. Обґрунтувати вибір обладнання, архітектуру і топологію обраної мережі. Виконати відповідне креслення. Змоделювати роботу даної комп'ютерної мережі у програмі Cisco Packet Tracer».

3. Достатній рівень – «Створити проект комп'ютерної мережі для кварталу міста (усі будинки багатопверхові) за заданою картою. Обґрунтувати вибір обладнання, архітектуру і топологію обраної мережі. Виконати відповідне креслення. Змоделювати роботу даної комп'ютерної мережі у програмі Cisco Packet Tracer».

4. Високий рівень – «Створити проект комп'ютерної мережі для невеликого міста (будинки багатопверхові та приватний сектор) за заданою картою. Обґрунтувати вибір обладнання, архітектуру і топологію обраної мережі. Виконати відповідне креслення. Змоделювати роботу даної комп'ютерної мережі у програмі Cisco Packet Tracer».

Викладач, в свою чергу знайомить студентів із змістом проектів, допомагає визначити інструментарій для їх реалізації. На цьому етапі дуже важливим для мотивації студентів до навчання побудувати дерево цілей проекту, де повністю було б розкрито коло питань, які необхідно знати для проектування комп'ютерної мережі: зміст категорії «комп'ютерна мережа» у сучасній науково-технічній літературі; види обчислювальних мереж, поняття «топологія комп'ютерної мережі» та її різновиди; існуючі архітектури комп'ютерних мереж, обов'язково специфіка їх використання; фізичне середовище передачі даних і відповідне обладнання для обраних з метою дослідження архітектур комп'ютерних мереж (GEPON, IOE, FDDI тощо); налаштування роботи зібраної фізично комп'ютерної мережі; нероздільний взаємозв'язок фінансування та якості передачі сигналу засобами комп'ютерної мережі.

Зауважимо, що на цьому етапі дуже важливим є використання наочності при роз'ясненні дерева цілей, оскільки від усвідомлення студентами змісту поставленого перед ними завдання залежить якість підготовки фахівців. Також кожному складнику дерева цілей повинна відповідати певна кількість лабораторних і практичних робіт, у процесі виконання яких студент матиме змогу виконати певну частину власного проекту.

Другий етап проектної технології для викладання дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» передбачає:

- планування студентами власної роботи над проектом, тобто визначення джерела інформації, способів обробки інформації, способів подання результату, процедури і критичної оцінки;

- дослідження – збирання студентами інформації про специфіку побудови комп'ютерної мережі відповідно до місцевості, архітектури. топології;

- безпосереднє проектування комп'ютерної мережі – побудова обчислювальної мережі, розробка відповідних креслень та моделі у програмі Cisco Packet Tracer.

- результат – аналіз інформації, формулювання висновків.

Якщо на другому етапі викладач спостерігає за проективною діяльністю студентів, то на третьому етапі – викладач оцінює діяльність кожного студента відповідно до обраних критеріїв і індивідуальних особливостей студента. На даному етапі дуже важливо викладачу розробити систему критеріїв для оцінки проектів студентів відповідно до чотирьох виокремлених рівнів складності. Також актуальним є виконання аналізу власного проекту студентами самостійно за наданими критеріями, що формує міцне підґрунтя для рефлексії. Відтак, завершальний етап проективної технології – це підсумкова конференція, як ґрунтовний аналіз виконаної навчальної роботи.

Отже, у процесі теоретичного аналізу наукового досвіду К. Баханова, Н. Запрудського, Е. Полат, М. Бухаркіної, М. Моїсєєвої, А. Петрова, О.Коберніка, Г.Терещук, Г.Сазоненко визначено, що проектна технологія при викладанні дисципліни «Організація комп'ютерних мереж» покликана для: формування системного мислення і фахової компетентності, зовнішньо вмотивованого розкриття внутрішніх пізнавальних можливостей студента, усвідомлення ним рівня власних теоретичних вмінь і практичних навичок з метою самостійного розширення їх меж, формування адекватної самооцінки і комунікативних здібностей, виховання поваги до праці і до трудящих, становлення життєвого принципу жити плодами власної праці, а не за рахунок труда інших. Також у процесі дослідження проаналізовано дидактичні принципи запровадження у навчально-виховний процес указаної проектної технології.

Література

1. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посібник. / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. –560 с.

2. Запрудский Н.И. Современные школьные технологии: Пособие для учителей / Н.И. Запрудский. – Мн., 2004. – 288 с.

Сітак І.В.,

*старший викладач кафедри вищої математики та комп'ютерних технологій
Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля*

Давиденко В.М.,

*старший викладач кафедри вищої математики та комп'ютерних технологій
Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля*

Україна, м. Рубіжне

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ З ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [8] вказується про пріоритетність впровадження сучасних комп'ютерних технологій для забезпечення доступності освіти та підвищення рівня навчання. Застосування сучасних програмних засобів під час навчання вищої математики майбутніх інженерів у технічному університеті дає змогу удосконалити зміст навчання. Розв'язання проблеми, що полягає у вдосконаленні змісту навчання, означає систематизацію завдань, яка уможливить застосування комп'ютерно-орієнтованих технологій під час розв'язування прикладних та професійно-орієнтованих задач, що сприяють формуванню в студентів уміння математичного моделювання. Проблема набуває особливої значущості, якщо йдеться про навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій, оскільки їх майбутня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з застосуванням та дослідженням математичних моделей соціальних, економічних, фізичних та інших процесів.

Систематизації завдань, використання яких уможлиблює навчання диференціальних рівнянь майбутніх інженерів з інформаційних технологій, присвячене дослідження З. В. Бондаренко та В. І. Клочка [4]. Але ця система завдань вимагає удосконалення відповідно розвитку можливостей сучасних комп'ютерних технологій.

Дисципліна «Диференціальні рівняння», як розділ вищої математики, – це фундаментальна математична дисципліна, основними завданнями якої є формування базових математичних, загальнотеоретичних, світоглядних понять; розумових дій і загальних способів розв'язування завдань; навичок роботи з математичними формулами і практичних умінь розв'язування типових математичних задач, дослідження простіших математичних

моделей. Знання та вміння, отримані під час навчання диференціальних рівнянь, мають бути використані студентами під час опанування дисциплін професійного спрямування, таких як «Моделювання складних систем», «Паралельні та розподілені обчислення», «Моделювання випадкових процесів» тощо.

До принципів формування системи завдань ми віднесли принципи послідовності, взаємозв'язку та взаємозалежності, чіткої ієрархії між складниками.

Також під час систематизації завдань було враховано важливість забезпечення взаємозв'язку між фундаментальною та професійною підготовкою студентів шляхом професійної спрямованості навчання математики є система професійно-орієнтованих завдань.

Ми підтримуємо думку Н. В. Скоробогатової [9], яка визначає *професійно-орієнтоване завдання* як деяку абстрактну модель реальної проблемної ситуації практичного характеру в професійній сфері діяльності, що сформульовано у вербальній, знаковій або образно-графічній формі, та що може бути розв'язана математичними засобами. Отже, до системи завдань комп'ютерно-орієнтованого навчання диференціальних рівнянь ми віднесли такі послідовні взаємопов'язані математичні, практичні та професійно-орієнтовані завдання, організація розв'язування яких через використання ІКТ забезпечує формування знань, умінь і навичок студентів КНтаІТ та створює підґрунтя для їх подальшого опанування дисциплін професійного спрямування.

Враховуючи принципи ускладнення системи завдань, що було запропоновано В. П. Беспалько [1], ми розробили можливі рівні складності систематизованих навчальних завдань з диференціальних рівнянь:

I ступінь – розпізнавання окремих типів рівнянь, відтворення найпростіших математичних дій.

II ступінь – розпізнавання та відтворення сукупності елементів інтегрування рівнянь. Завдання I та II ступенів – найпростіші завдання репродуктивного характеру, націлені на забезпечення запам'ятовування та систематизації теоретичного матеріалу.

III ступінь – використання елементів знань у типових завданнях у межах однієї теми. Це завдання середньої складності, вирішення яких не викликає особливих труднощів, бо вони мають стандартні алгоритми вирішення. Завдання цього ступеню можна віднести до тренувальних вправ.

IV ступінь – використання знань у системі міжматематичних зв'язків. Це комплексні завдання математичного моделювання та завдання частково-пошукового характеру, які можуть бути виконані за алгоритмом, але ймовірно виникнення нетипових труднощів.

Завдання V ступеню – це складні завдання математичного моделювання, які не мають алгоритму дій. Завдання цього типу можна віднести до проблемних, що формують глибоке розуміння технічних, природних або соціальних процесів і вміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях.

Враховуючи специфіку предмета, організацію навчального процесу у вищому навчальному закладі, підготовленість студентів до здійснення навчальної діяльності, цілі та необхідний рівень попереднього засвоєння вищої математики, систему математичних завдань доцільно складати із завдань I-III ступеню, причому I та II тип завдань краще пропонувати студентам у вигляді тестів, які можуть бути розроблені, наприклад, за допомогою програми *Му Test*. Для вирішення завдань III типу ми пропонуємо студентам готові алгоритми розв'язання. Систему прикладних завдань слід компонувати завданнями III-IV ступеню, до системи професійно-орієнтованих завдань можуть увійти завдання IV-V ступеню. Ці завдання потребують широкого застосування систем комп'ютерної математики і навичок програмування.

Отже, аналіз існуючих систем завдань, що забезпечують навчання вищої математики, зокрема диференціальних рівнянь, майбутніх фахівців з інформаційних технологій уможливив з'ясування принципів структурування змісту навчання з метою систематизації завдань, що мають забезпечити комп'ютерно-орієнтоване опанування майбутніми фахівцями КНтаІТ диференціальних рівнянь. До подальших векторів наукового пошуку належить безпосередня розробка навчального посібника «Комп'ютерно-орієнтовані практичні заняття та лабораторні роботи з диференціальних рівнянь», що містить створену систему завдань.

Література

1. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов : учебно-методическое пособие / В. П. Беспалько. – М. : Высшая школа, 1989. – 144 с.
2. Клочко В. І. Формування знань майбутніх інженерів з інформаційних технологій розв'язання диференціальних рівнянь : монографія / В. І. Клочко, З. В. Бондаренко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 216 с.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> – Дата звернення: 10.09.2014
4. Скоробогатова Н. В. Наглядное моделирование профессионально-ориентированных задач в обучении математике студентов инженерных направлений технических вузов: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталья Владимировна Скоробогатова; Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д Ушинского. – Ярославль, 2006. – 24 с.

Солопова Т.Г.,

*старший викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
Україна, м. Сєвєродонецьк*

PEER – TO - PEER LEARNING

The imperative need of using a foreign language appears in all areas of science, manufacture and culture. From a survey of the literature in recent years it would be reasonable to conclude that there have been a revolution in the classrooms and that strategies for encouraging communication have largely supplanted more traditional classroom activities.

The objective of this work is to consider introduction, development and use of one of communicative approaches (peer teaching), its advantages and effectiveness for learners.

Dealing with communicative approaches, many researchers found that learners were more interactive and exhibited greater variety in their language use in peer-group settings. Encouraging small group talk about a task promotes academic and social learning. The small-group setting seemed to provide and reflect a variety of different speech functions and higher frequency of speech acts than in teacher-centered settings.

Peer teaching (or learning by teaching) designates currently the method created by Jean-Paul Martin that allows pupils and students to prepare themselves to teach lessons or parts of lessons [2, c. 89].

Analysis of the latest investigations shows that systematic researches of the method began in the middle of the 20th century. For instance, Gather 1971 in the US, in Germany Kruger 1975, Wolfgang Steining 1985, Udo Ketting 1986, Theodor F. Klassen 1988, Ursula Drews 1997 and Renkl 1997. On the university level peer teaching has been disseminated by Joachim Gizega in Germany, Guido Oebel in Japan and Alina Rachimova in Russia [1, c. 174].

Many researchers agree that it is essential for the learners to believe that they are capable of monitoring their own learning, being independent from the teachers, and self-evaluating their own work. First, the method encourages the learners to rely on each other. Second, learners can get feedback from peers. Finally, they have more time and chances to get involved in task. Thus, learners should be given many more chances to peer-work such as pair work or group work as possible.

Student-led workshops in which the students themselves are responsible for designing and conducting a workshop for their peers, thus learning about working as a member of a team as well as researching the content for the workshop [3, p.9].

Peer teaching places extra responsibility on the shoulders of the more able students by having them cooperate with the teacher in his attempt to establish meaningful communication between all.

A variety of language-learning activities can be practiced by learners with the help and under the supervision of their teachers or their fellow-learners. In doing these activities, learners will be trained not to select specific and personal language objectives, but also to make the most of the possible sources of language information available to them, e.g. self-access resources centres, reference and authentic materials, etc. Learners will also be trained to communicate, in a non-academic language setting, with better users of the language- the teachers for the good students and the good students for the weaker ones [4, p. 187].

Conclusion. There is wealth of evidence that peer teaching is effective for a wide range of goals, content, and students of different levels and personalities. Peer teaching can enhance learning by enabling learners to take responsibility for reviewing, organizing, and consolidating existing knowledge and materials; understanding its basic structure; filling in gaps; finding additional meanings; and reformulating knowledge into new conceptual frameworks.

Help from peers increases learning both for the students being helped as well as for those giving the help. For the students being helped, the assistance from their peers enables them to move away from dependence on teachers and gain more opportunities to enhance their learning. For the students giving the help, the cooperative learning groups serve as opportunities to increase their own performance. They have the chance to experience and learn that «teaching is the best teacher».

Use of peers as resources is a powerful strategy for promoting the development of students higher-level thinking skills.

Література

1. Добрынина Д.В. Инновационные методы обучения студентов вузов как средство реализации интерактивной модели обучения / Д.В. Добрынина // Вестник Бурятского государственного университета. 2010 - №5. – С. 172–176.
2. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г.А. Китайгородская – М.: Изд-во МГУ, 1986. – С. 176.
3. Полат Е.С. Обучение в сотрудничестве / Е.Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – №1. – С. 4–11.
4. Селевко Г.К. Технологии развивающего образования / Г.К. Селевко – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – С. 192.

Шатайло Н.В.,

*аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії Інституту мистецтв
Південноукраїнського національного педагогічного університету
ім. К.Д. Ушинського*

Україна, м. Одеса

ДІАЛОГОВА ВЗАЄМОДІЯ В МИСТЕЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Попит суспільства на фахівців здатних діяти на стику різних спеціальностей, схильних до проявів дивергентного мислення невідомо збільшується. За прогнозами в недалекому майбутньому популярними будуть професії, які на даний час лише зароджуються. Важливими якісними характеристиками таких фахівців стануть: креативне мислення, чітко сформовані цінності, орієнтованість на командну роботу, здатність до емпатії. Тому ми дійшли висновку, що основи затребуваних навичок людини ХХІ століття закладаються більшою мірою саме на предметах гуманітарного спрямування, а особливо в процесі навчання мистецтва.

У сучасному вимірі освіти спостерігаємо достатньо сильні позиції традиційної парадигми, яка орієнтована на трансляцію знань, але дедалі більш помітними стають глибинні інноваційні зрушення, які спонукають до досягнення сутнісної природи людини, специфіки її індивідуального розвитку та освітніх потреб.

Порівнюючи процеси мислення дорослого і дитини, вчений В.Зеньковський наголошував, що напружене, творче мислення дитини ніколи не буває «чистим», воно завжди підпорядковано його загальним життєвим задачам. Центр психічної роботи зосереджений не в інтелекті, а в емоціях, що надає роботі мислення іншого характеру. Пізнавальна робота дитини спрямовується тими цілями, які висуваються емоційною сферою та сферою активності [2, с. 239–251].

Будь-які вміння є результатом діяльності. Провідним типом діяльності для молодших підлітків, за теорією про періодизацію психічного розвитку дітей Д.Ельконіна, є спілкування на основі різних видів суспільно-корисної діяльності, у тому числі і в навчанні. Відтак, існує тісний взаємозв'язок між формуванням умінь образотворення та спільним простором для спілкування, що його забезпечують діалогові форми побудови навчально-виховного процесу [1, с. 6–20].

У змісті предмета «Мистецтво» інтегруються як музичне та образотворче мистецтво, хореографія, театр, кіно, цирк, художня фотографія, так і розуміння культурологічних і художньо-естетичних процесів які базуються на життєвому досвіді, знаннях з різних предметів.

Варто відмітити, що, окрім зазначеного змісту предмета, пріоритетом виступають метапредметні, рефлексивні форми знання, які виражені в інтуїції, почуттях, позбавлені однозначності в розумінні й трактуванні, вимагають інтерпретації, а головне – творчості, активної участі у сприйманні навколишнього життя, творів мистецтва, емоційної реакції, яка б мотивувала до позитивного перетворення власного і суспільного простору. Тому діалог з мистецтвом, діалог на основі мистецтва у групі однолітків може реалізувати природну здатність учнів до спілкування та стане засобом пізнання світу і власного «Я». Своєрідною «доданою вартістю» до такої діалогової взаємодії стане формування умінь образотворення, стимулювання художньо-образного, асоціативного мислення, розвитку уяви, фантазії в процесі художньо-практичної діяльності.

Прагматичність сучасних підлітків, доволі виражена їхня орієнтованість на матеріальні блага, недостатній рівень сформованості ідеалів, смаків, ціннісних орієнтирів дають підстави стверджувати, що освіта, зокрема і мистецька, потребує зміни акцентів, певної «корекції» методичного інструментарію задля виконання завдань особистісно-розвивального характеру. Необхідні інші підходи, що спираються на педагогіку співробітництва.

Розглянемо декілька сучасних методів, доцільних для використання на інтегрованих уроках мистецтва з точки зору їх ефективності щодо активізації умінь образотворення учнів в процесі діалогової взаємодії.

В сучасній педагогічній практиці набувають актуальності інтерактивні методи навчання, які максимально активізують самостійну діяльність учнів, привчають їх думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції, і вже на основі цього вести самостійний пошук потрібної інформації, образного змісту мистецьких творів, трактувати їх, формулювати й відстоювати власну думку в діалозі. Проте застосування інтерактивних педагогічних технологій потребує значних ресурсних витрат, зокрема часових, для підготовки як учням, так і педагогові, та перебудовує життя класу.

Одним із дієвих методів залучення учнів до активного висловлення думок є організована під час сприймання творів мистецтва фасилітована дискусія, яка може допомогти «відчутти мистецькі твори серцем». Фасилітація (від латин. *facilis* – легкий, англ. *facilitate* – полегшувати, допомагати) – «це технологія навчання, принциповою особливістю якої є опосередкована участь педагога в колегіальному самонавчанні учнів» [3, с. 93]. Фасилітована дискусія представляє собою не просто діалог, а полілог, що полягає в колективному обговоренні певної проблеми та має на меті колегіально наблизитися до результату (знаходити рішення,

відкривати нові ідеї, утворювати консенсус) за допомогою спеціальних запитань ведучого – фасилітатора.

Перспективною є організація індивідуальної та групової творчої діяльності учнів молодшого підліткового віку за методом проектів. «Мистецький проект – різновид художньо-творчої діяльності, що передбачає самостійне розв'язання тієї чи іншої мистецької проблеми, та можливість застосування здобутих результатів у реальному житті» [3, с. 26].

Прогресивним з точки зору мистецької освіти також вважаємо застосування елементів методики «Філософія для дітей» (міжнародна назва Р4С). Метью Ліпман, автор даної методики, пропонує навчальний алгоритм, який базується на принципах сократівського діалогу. Вважаємо за доцільне спроектувати даний алгоритм на процес сприйняття мистецьких творів, що стане ключем до формування умінь образотворення молодших підлітків [5, с. 3–5].

Посилення ролі інтегративних процесів в шкільній практиці, міждисциплінарність підходів до освіти, інтенсивне проникнення людства в масмедійний простір, масове застосування цифрових засобів і веб-інструментів, створює безмежний потік можливостей у використанні елементів «змішаного» (або «перевернутого») навчання в мистецькій освіті. На відміну від традиційного «перевернуте» навчання передбачає самостійне вивчення учнями нової теми вдома на основі заздалегідь підготовлених і розміщених вчителем в мережі Інтернет матеріалів (відеороликів або презентацій про творчість митця, демонстраційного звучання вокального чи інструментального твору, текстів з підручника, добірок зразків творів мистецтва, алгоритму виконання практичного завдання тощо). На уроці ж відбувається перехід від теорії у практичну площину через виконання різнорівневих завдань, в яких враховано тип сприйняття інформації учнями, їхній рівень підготовки та здібності. Тож за таких умов діалог між вчителем і учнем отримує якісно нове «звучання»: з'являється можливість використовувати навчальний час для групових занять та взаємодії школярів у практичній діяльності [4, с. 112–117].

Отже формування умінь образотворення можливе лише за певних умов, одна з яких – це виважена, поетапна, продумана робота вчителя щодо організації процесу спілкування учнів з унікальним явищем культурного розвитку людства – мистецтвом.

Література

1. Ельконін Д.Б. До проблеми періодизації психологічного розвитку в дитячому віці // Зап. Психол./ Д.Б. Ельконін – 1971. – №4. – с. 6–20.
2. Зеньковский В.В. Психология детства/В.В. Зеньковский – М.: AcademiA, 1996. – с. 239–251.

3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.

4. Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю / В.І. Садкіна – Х.: Вид. група «Основа», 2016. – 144с.

5. Юліна Н.С. Філософія для дітей / Н.С. Юліна – М.: «Канон+» РООІ «Реабілітація», 2005. – 464 с.

Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку

Альшєвська Н.М.,

*аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету
імені Івана Франка*

Україна, м. Житомир

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В наш час творча і креативна особистість є не унікальним явищем, а необхідністю для конкурентоспроможного існування в сучасному світі. Тому проблема обдарованої дитини переживає новий пік актуальності, відповідно головним завданням системи освіти є створення не лише належних умов для формування та розвитку творчої та креативної особистості, а забезпечити оптимальну життєтворчу атмосферу [1].

Саме позашкільний навчальний заклад дає своїм вихованцям спеціальні знання та навички з тих сфер діяльності, які не охоплені шкільною програмою, та створює умови для розвитку творчого потенціалу особистості.

Система позашкільної освіти й виховання, безумовно, є частиною неформальної освіти, що знайшла широке застосування в освітній галузі.

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається як одна з головних ланок безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Забезпечення при цьому можливостей щодо вибору діяльності, до якої дитина проявляє зацікавленість, створює необхідні

передумови для прояву її природних здібностей. Пріоритетним завданням цієї ланки освіти є оновлення і модернізація навчально-виховного процесу: створення належних умов для зайнятості дітей у вільний час. Позашкільним навчальним закладам належить важлива роль у формуванні нової генерації творчої еліти держави.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідженню цієї проблеми надається належна увага, зокрема, таким аспектам, як визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (Дж. Гілфорд, К. Перлет, Б. Скіннер, К. Хеллер, К. Гейлор, Г. Холл, Р. Вайт, Л. Венгер, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн, Т. Сущенко, Г. Чистякова, М. Щерба та ін.); виділення сфер і видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, В. Слуцький, В. Степанов та ін.); питання виявлення та розвитку обдарованості учнів (І. Аверіна, Г. Айзенк, Ю. Бабанський, В. Горський, В. Кірієнко, В. Курутецький, О. Кульчицька, Н. Садовська, Б. Теплов, С. Щелбанова та ін.); питання позашкільної освіти та виховання обдарованих вихованців (Г. Пустовіт, В. Вербицький, І. Бех та ін.).

Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість дитини. Передусім, це добровільність і право вибору занять, різноманітність і альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального та творчого становлення особистості.

У ряді досліджень доведено, що у позашкільних закладах створені найбільш сприятливі умови щодо розвитку творчого потенціалу особистості, її задатків та здібностей. Зокрема, як зазначає Т. Сущенко, виховний потенціал позашкільного закладу зумовлений такими факторами і обставинами: особливі відносини, які найкращим чином залучають кожну дитину до активної перетворюючої діяльності; гарантія і забезпечення можливості практичного здійснення розвитку творчих інтересів і здібностей; вільний вибір будь-якого виду діяльності; наявність технологій виховання всебічно розвиненої гармонійної особистості, створення такого типу відносин, за якими сама особистість прагне максимальної реалізації сил і здібностей.

При цьому головною метою позашкільних закладів є забезпечення потреб у творчій самореалізації, здобуття додаткових знань, умінь та навичок за інтересами та вибором, а до основних видів позаурочної діяльності в умовах позашкільних установ відносять роботу в предметних гуртках [4].

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити: збереження та

розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти; удосконалення механізму фінансування системи позашкільної освіти шляхом внесення змін до Бюджетного кодексу; належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів; підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти; державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів; використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості; розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю; урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, удосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу [3].

Таким чином, для забезпечення успішної роботи з обдарованими дітьми в умовах позашкільного закладу треба звернути увагу на існування таких умов: створення системи діагностики обдарованості вихованців позашкільних закладів та організація ефективного функціонування цієї системи; розширення та вдосконалення діяльності психологічної служби в позашкільному закладі; включення питання організації роботи з обдарованими дітьми як пріоритетного напрямку в систему науково-методичної та дослідно-експериментальної роботи педагогів позашкільних навчальних закладів; усвідомлення важливості цієї роботи кожним членом колективу позашкільного закладу та посилення у зв'язку із цим уваги до проблеми формування позитивної мотивації до навчання; створення та постійне вдосконалення методичної системи та предметних підсистем роботи з обдарованими вихованцями; визнання керівництвом та колективом позашкільного закладу того, що реалізація системи роботи з обдарованими вихованцями є одним із пріоритетних напрямів у роботі закладу.

Методи роботи з обдарованими дітьми підбираються керівниками диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, здібностей учнів, з урахуванням віку та психофізичних особливостей.

Форми роботи можуть бути різними: заняття в групі, індивідуально, робота в парах, два-чотири-всі разом, практичні роботи в творчих лабораторіях, майстернях, тренування, репетиції, ділові та рольові ігри, творчі вечори, бізнес-шоу, здійснення творчих проєктів тощо.

Під час проведення гурткових занять, які стимулюють розвиток здібностей учнів доцільно дотримуватися таких вимог:

– систематичне і ціленаправлене створення на уроці проблемних ситуацій. Діти, які мають добре розвинене мислення, пам'ять першими пропонують вирішення поставленої проблеми, дають правильні висновки та відповіді;

– використання активних методів і форм проведення гурткових занять, які спонукають до активної самостійної діяльності, пошуково-дослідницької діяльності;

– використання традиційних і нетрадиційних форм проведення гурткових занять. Наприклад, заняття-рольова гра, заняття-подорож з елементами рольової гри, заняття – прес-конференція, заняття-семінар та ін.;

– використання різноманітних прийомів інтерактивного навчання: «Акваріум», «Коло ідей», «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Ланцюжок», «Слабка ланка», «Термінологічний кошик», дискусії, ток-шоу тощо. Вихованці виявляють зацікавленість на таких заняттях і заходах. Ці методи забезпечують активну участь кожного, творчу співпрацю дітей між собою та з педагогом;

– творчі домашні завдання – це дуже важливий аспект розвитку творчих здібностей дітей. Наприклад, гуртківці, які гарно володіють інтелектуальними уміннями та навичками віддають перевагу складанню таблиць, схем, тестових завдань різних типів. Діти, які добре малюють, виконують завдання, малюючи явища або предмети, які вивчаються. Вихованці, які вміють писати вірші або оповідання, виконують завдання у вигляді літературних творів і т. д. [2, с. 19].

У позашкільних навчальних закладах для роботи з обдарованими дітьми використовуються різноманітні заходи. Склалася система роботи з обдарованими дітьми, яка поєднує різноманітні аспекти: організаційні, психолого-педагогічні, науково-методичні, роботу з кадрами, роботу з учнями та їх батьками, зміцнення матеріально-технічної бази, стимулювання педагогів та учнів до самовдосконалення та самореалізації. Таланту потрібне постійне піклування всього суспільства.

Література

1. Грабовська І. М. Українська ментальність та проблема виживання / І.М. Грабовська. // Довкілля життя: шляхи оптимізації. – Чернівці: Митець, 1999. – С.242–247.
2. Кравцова О.О. Форми та методи роботи з обдарованими дітьми на уроках біології та в позакласний час. // Обдарована дитина / О.О. Кравцова – 2010. – №8.
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 № 344/2013 / Офіційний вісник України від 12.07.2013 № 50. – С. 13.
4. Сущенко А. Проблема шкільного навчання обдарованих дітей. // Шкільний психолог/ А. Сущенко. – 2002. – №8. – С. 19–22.

Кизима І.І.,

*методист кабінету практичної психології та соціальної роботи Львівського
обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Україна, м. Львів

ГЕНДЕРНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Досягнення гендерної рівності є однією із ключових «Цілей розвитку тисячоліття», прийнятих Україною, як найважливіших у розбудові громадянського суспільства. Інтеграція гендерного підходу в педагогічний простір української освіти передбачає забезпечення рівного доступу обох статей до якісної освіти, усунення формальних та неформальних бар'єрів на шляху до гендерної рівності та егалітарний підхід до розвитку особистості.

Важливими пріоритетами у розробці дієвих гендерних програм, поряд із врахуванням міжнародного досвіду, є «ідеологія самовизначення» молоді (В. Кремень), збереження «ідентичності української освіти як сердечної, духовної і душевної, людської і людяної, народної і родинної, патріотичної і моральної у всіх загальнолюдських вимірах» (В. Андрущенко).

Проте, як зазначає українська дослідниця О. Плахотнік, яка займається дослідженням гендерної проблематики в українській освіті, де-юре в Україні здійснюється державна гендерна політика, проте де-факто, вона носить досить непослідовний та суперечливий характер [2, с. 15]. Таким чином питання пов'язані із гендерною специфікою освіти потребують проведення якісних досліджень із врахуванням кількісних показників.

За результатами дослідження О. Плахотнік, компетентність у гендерних питаннях серед вчителів знаходилась на досить низькому рівні, оскільки і досі більшість з них не розуміють категорії «гендер». [2, с. 67].

Простежуємо, що в Україні відбувається вдосконалення законодавчої бази щодо вирішення гендерних питань, проте в інститутах післядипломної педагогічної освіти і надалі залишається домінуючим традиційний статево-рольовий дискурс, який продукується як самими вчителями, так і навчально-методичними матеріалами тощо [3].

Таким чином, формування гендерного підходу значною мірою пов'язане з отриманням гендерної освіти педагогів. Усунення існуючих стереотипних уявлень про підлегле положення жінок і домінування чоловіків є одним із постулатів гендерного виховання, головним призначенням якого є формування активної життєвої позиції вчителів щодо забезпечення гендерної рівноправності.

До таких механізмів реконструкції гендерних стереотипів у системі післядипломної освіти відносяться: включення тематики гендерних досліджень до навчальних планів інститутів післядипломної педагогічної освіти; розробка навчальних курсів, окремих модулів, здійснення навчально-методичного забезпечення підготовки та перепідготовки викладачів; вивчення міжнародного досвіду з упровадження гендерної освіти та його використання вітчизняними освітніми закладами; залучення громадських організацій до співробітництва й поширення гендерних підходів у навчальному процесі; проведення широкого обговорення в засобах масової інформації, на наукових конференціях, «круглих» столах проблем гендерної освіти в суспільстві [1].

Оскільки, гендерні уявлення, стереотипи, установки педагогів, що функціонують у соціумі, як відображення суспільної свідомості з приводу соціальних ролей і статусів чоловіків та жінок, різних аспектів їх взаємодії засвоюються індивідами як суб'єктами гендерних відносин. Саме ці характеристики повинні бути об'єктами кількісного і якісного аналізу, показниками ступеня розвитку гендерних відносин в освітньому просторі.

Україна володіє потужною національною системою освіти. Проте, з неї ж починається і формування гендерної нерівності. Зокрема загальновідомо, що заробітна платня вчителів є низькою у порівнянні з іншими галузями народного господарства. Саме цей чинник, а не якісь міфічні особливості роботи в початковій чи середній школі, сприяє концентрації на вчительських посадах переважно жінок [4].

Задачі гендерного виховання педагогів сформувати мотивацію й основні вміння особистості, необхідні для рівноправної участі в суспільному житті. Сприяти становленню активної позиції особистості в реалізації ідеалів і цінностей гендерної демократії в Україні, усуненню дискримінації та захисту прав жінки. Формувати громадянську позицію щодо вирішення проблеми рівноправної участі жінок у прийнятті політичних рішень на всіх рівнях [1].

Якщо погодитись із тим, що гендерна проблематика є достатньо важливою, щоб включити її до змісту не тільки шкільного навчання, й навчання вчителів, то практичне втілення цієї думки можливе кількома способами. Найбільш відомий в Україні на сьогодні – це підготовка і проведення спеціальних гендерних уроків.

Таким чином, формування в індивіда гендерної ідентичності відбувається з моменту попадання його в соціум, де відбуваються перші спроби усвідомлення себе особистістю відповідної статі. Отже, під «гендерним вимірюванням в системі післядипломної освіти» мається на увазі оцінка результатів дії виховних зусиль педагогів на розвиток хлопчиків і дівчаток; усвідомлення ними своєї ідентичності, вибір ідеалів і

життєвих цілей, статус дітей в колективі, групі однолітків залежно від біологічної статі.

Безумовно, якість виховання дитини багато в чому залежить від рівня культури вчителя. Тому педагогу необхідно бути носієм і транслятором гендерної культури. Цю проблему слід розглядати в рамках курсів підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогів.

Тому, традиційна гендерна ідеологія побудована на дихотомії чоловічого та жіночого і на відповідній диференціації умінь та навичок, професійних здібностей тощо.

Отже, попри все, що робить держава для забезпечення конституційних прав українських жінок у галузі освіти і науки, ще залишається безліч проблем, які потребують спеціальної уваги з боку як владних структур так і громадськості. Нагальним завданням сьогодні в Україні є якнайширше впровадження гендерної освіти на всіх рівнях академічного простору – від дитячого садка до вищих учбових закладів – для підвищення рівня гендерної культури, чутливості і толерантності не тільки вчителів, а й суспільстві в цілому.

Література

1. Цокур О. Гендерна педагогіка – нова освітня технологія [Електронний ресурс] / О. Цокур, І. Іванова. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/upbring/1657>.
2. Плахотнік О. К вопросу о гендерных установках и гендерной компетентности учителей / О. Плахотнік, С. Губина // Сборник материалов конф. «Гендерні перетворення в Україні : осмислюючи стратегію і тактику», Харків, 15–16 жовт. 2009. – С. 66–75.
3. Клецина И. С. Психология гендерных отношений : дис... д-ра психол. наук : 19.00.05 / Клецина Ирина Сергеевна ; РГПУ им. А. И. Герцена. – СПб., 2004. – 423 с.
4. Наумова Л. Гендерна політика та освіта / Українська асоціація студентського самоврядування. Портал для активних студентів / Людмила Наумова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uass.org.ua/index.php?Item1>.

Колеснікова І.В.,

*викладач кафедри методики викладання навчальних предметів Житомирського
ОППЮ, аспірант кафедри педагогіки ЖДУ ім. І.Франка
Україна, м. Житомир*

МЕДІА-КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Тенденції сучасного розвитку інформаційного суспільства визначають основні напрями перетворень в різних сферах діяльності. Практично всі перетворення в тій чи іншій мірі пов'язані з медіа-середовищем, впровадженням інформаційних та комунікаційних технологій в освітній процес.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» орієнтують на впровадження широкого спектра інформаційних технологій, з метою оновлення змісту, форм і методів навчання та значного підвищення ефективності навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Медіа з кожним роком відіграють усе більшу роль у житті людей та в освітньому процесі. Як зазначається у «Концепції впровадження медіа-освіти в Україні», стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними [1]. Сучасній людині необхідно вміти управляти потоками інформаційних ресурсів, опанувати комунікаційні технології та їх використання.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання медіа-культури знайшли відображення в історії зарубіжної (Р. Арнхейм, А. Базен, Р. Барт, Д. Белл, В. Беньямін, Ж. Дельоз, М. Маклюен, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, Ч. Пірс, Д. Соссюр, Е. Тоффлер, М. Кастельс, Ю. Кристева, К. Леві-Стросс, Д. Рашкоффта ін.) та вітчизняної (Л. Найдьонова, Г. Онкович, Л. Масол, Л. Бойченко, Н. Габор, Ю. Казаков, І. Міщишин, Б. Потятиник, Н. Троханяк та ін.) наукової думки.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації освіти на сучасному етапі визначено підготовку педагогів до здійснення професійної діяльності з урахуванням інтеграції медіа в усі галузі життя й, зокрема, в освітній процес.

В умовах прогресуючої інформатизації системи освіти зростає необхідність перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів в галузі медіа-культури. Відбуваються зміни форм і змісту діяльності вчителя, на що особливо впливає науково-технічний прогрес. Сучасні вчителі повинні знати і розуміти дитячу психологію, особливості розвитку школярів, добре знати свій предмет, а головне – бути відкритими до нового. В якості цього

нового в сучасному освітньому просторі виступає інформаційне медіа-середовище, що вказує на необхідність розвитку медіа-культури педагогів. Вчитель, крім того, що він сам знаходиться в інформаційному суспільстві і є носієм медіа-культури, одночасно повинен ще й формувати медіа-культуру учнів.

У Концепції впровадження медіа-освіти в Україні медіа-культура визначається як сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіа-культура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі [1].

Ми розглядатимемо медіа-культуру педагога як складову інформаційної культури, компонент професійної діяльності, що сприяє аналізу процесів функціонування медіа в соціумі, вибору, використанню отриманої інформації, критичному аналізу, оцінці, створенню та передачі медіа-продуктів в різних видах.

Розвиток медіа-культури вчителів у межах закладу післядипломної педагогічної освіти може здійснюватися різними шляхами, наприклад, через введення спеціального курсу з медіа-культури, через інтеграцію медіа-освітніх технологій до вже існуючої системи навчального процесу, зокрема – завдяки виконанню міждисциплінарних досліджень з інформаційних, комунікаційних та освітніх наук, медіа-освіту.

Медіа-освіта дорослих – форма безперервної освіти, заснована на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і новітніх медіа; забезпечує вирівнювання досвіду поколінь (зокрема старшого покоління, соціалізація якого відбувалася в умовах іншої системи мас-медіа), постійний особистісний розвиток і підвищення кваліфікації [1].

Таким чином, упровадження сучасних інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя призвело до формування нового типу культури – медіа-культури. Інтенсивний розвиток суспільства закономірно призводить до зміни професійної освіти педагога, яка збагачується не лише знаннями, уміннями, але й сприйняттям оточуючого світу.

Література

1. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini/.
2. Масол Л.М. Медіа-культура / Масол Людмила Михайлівна //Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Найдюнова Л.А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті Болонського процесу: процесуальна модель медіакультури / Л.А. Найдюнова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – К., 2007. – С. 162–168. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=30060.

4. Онкович Г.В. Медіалогія та її складові / Онкович Ганна Володимирівна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://franko.lviv.ua>.

Мартинець Л.А.,

*доцент, к.пед.н., завідувач кафедри педагогіки та управління освітою
Донецького національного університету*

Україна, м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ УЧИТЕЛІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасні зміни в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах, що відбуваються в останні десятиліття як у нашій країні, так і в усьому світі, пред'являють все більш високі вимоги до людини, її інтелектуального, морального, професійного вдосконалення, рівня загальної культури, розкриття здібностей і обдарувань. Сформовані протягом десятиліть системи освіти вже не в змозі задовольняти багатоаспектним запитам розвитку країн і народів, зростаючим духовним потребам людей. З огляду на це особлива увага учених та працевлаштувачів приділяється різним аспектам освіти дорослих, оскільки сучасний розвиток суспільних і економічних систем вимагає від будь-якого працівника, зокрема педагога, активної позиції по відношенню до власної неперервної освіти. Тим більше, що сучасними психологічними дослідженнями переконливо доведено, що людина здатна навчатися протягом усього свого життя, незалежно від віку, професійно розвиватися тощо.

Неперервна освіта стає вирішальним фактором соціально-економічного прогресу суспільства і необхідною умовою розвитку особистості на всіх етапах її життєвого і професійного шляху. Усвідомлення цього фактора призвело до пошуків нових напрямків розвитку освітньої системи дорослих. Поступово стало змінюватися саме поняття «освіта». Якщо раніше воно ототожнювалося з організованим і тривалим процесом навчання, тобто спеціальною системою, створеною для реалізації цілей освіти, то тепер отримала розвиток ідея про те, що поняття «освіта» набагато ширше, ніж «формальна освіта».

Сьогодні в Європейському Союзі необхідність неперервної освіти, професійного розвитку розглядається як один з головних елементів соціальної моделі. Сталася інституціоналізація різних видів освіти. ЮНЕСКО ввела спеціальну термінологію, яка відобразатиме різні ступені організованості освітніх послуг: формальна, неформальна та інформальна освіта, які є компонентами основи формування системи освіти дорослих. У Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (м. Берлін, 19 вересня 2003) та інших документах за підсумками зустрічей учасників Болонського процесу підкреслено важливість і актуальність звернення до проблеми організації навчання протягом усього життя, розробки моделей самоосвіти, в тому числі професійної самоосвіти, саморозвитку педагога.

У нашій країні дещо пізніше при переосмисленні стану системи післядипломної освіти учителів ця проблема була усвідомлена як центральна. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року основним завданням педагогічної освіти підкреслено організацію процесу неперервної освіти педагогів. Про розвиток неперервної освіти йдеться в працях багатьох науковців (С. Вершловський, Б. Гершунський, М. Кларін, Н. Нечаєв, Н. Сергєєв та ін.).

Практика освіти показує, що сьогодні підготовкою педагогів шкіл у термін між проходженнями ними обов'язкового курсового навчання один раз на п'ять років майже ніхто не опікується. Не акцентує увагу на цьому питанні й система післядипломної освіти, до ефективності якої існує багато критики як з боку керівництва освітньої галузі, так і самих учителів. Періодичне підвищення кваліфікації, не може повністю задовольнити їхні потреби у неперервному професійному розвитку. В умовах незалежності та автономії шкіл, вимог, які висуває суспільство до педагогів шкільних колективів, підвищується відповідальність керівника школи, його самостійність у вирішенні актуальних питань самоосвіти педагогічного колективу. Стає особливо важливою роль створеного та керованого ним освітнього середовища професійного розвитку учителів.

Традиційно високий рівень фундаментальних робіт у вітчизняній гуманітарній науці забезпечує можливість дослідження проблеми самоосвіти в педагогіці. До теперішнього часу досить добре вивчені феноменологія освіти, педагогічна майстерність вчителя, залежність їх від вікових, індивідуальних та інших особливостей суб'єкта педагогічної діяльності (А. Деркач, А. Ковальов, Є. Климов, Л. Мітіна, К. Платонов, В. Сластьонін та ін.). Для більшості ж робіт властиво акцентування уваги на специфічних особливостях педагогічної майстерності вчителя, формуванні різних якостей особистості в процесі педагогічної діяльності, розвитку педагогічних здібностей, мислення, професійної спрямованості. Особливо яскраво це виявляється в рамках такого розуміння сутності

педагогічної діяльності, коли вона ототожнюється лише з викладанням і навчанням. Наслідком цього є недостатня увага до системного аналізу процесу управління неперервним педагогічним розвитком. Нечітко визначені теоретичне обґрунтування нових напрямків, збагачення змісту і форм самоосвітньої діяльності, впровадження нових технологій; недостатньо досліджені закономірності формування базових компонентів педагогічної самоосвіти, їх динаміка під час професіоналізації. Не повною мірою в педагогіці досліджена система управління неперервним професійним розвитком педагогів.

Водночас, активність учителя в професійному розвитку безпосередньо залежить від середовища, в якому він перебуває й частиною якого він є. В межах такого освітнього середовища формується мотивація педагога до самоосвіти (системна – до поліпшення національної системи освіти, забезпечення умов всебічного розвитку дітей; виконавська – до покращення якості викладання, задоволення потреб учнів у вивченні предмету; особистісна – до фахового зростання, збереження здоров'я тощо), створюються можливості до задоволення його когнітивних потреб, набуття нових та удосконалення існуючих фахових умінь тощо. Зазначене освітнє середовище як засіб управління професійним розвитком педагога містить такі складники як мотиваційний, ресурсний (навчально-методичний, організаційний та стимулювальний). Провідна роль у створенні цього середовища та підтримці його дієвості належить директору закладу, проте керівники шкіл не мають відповідної теоретичної підготовки та необхідних технологій і методик для управління ним.

Однак, для того щоб краще управляти освітнім середовищем, зацікавлені керівники шкіл посилено шукають шляхи і засоби ефективної взаємодії з органами управління освітою у розвитку такої системи. Вони намагаються визначити оптимальний зміст своєї роботи, створити ефективний організаційний механізм управління освітнім середовищем, вивчити питання підготовки колективу. Багато керівників відділів освіти вважають, що організація роботи вимагає введення в штат спеціаліста, до компетенції якого входила б координаційна робота з директорами щодо послідовного розвитку школи, підготовки вчителів тощо. У ряді деяких відділів освіти визнали за необхідне створити спеціальний орган – раду директорів. За допомогою ради директорів відділ освіти з найменшими морально-психологічними витратами може вирішити питання підготовки педагогів, створення освітнього середовища школи. Крім того, на базі відділу освіти через методичну службу багато керівників можуть організувати навчання педагогів. Отже, досвід взаємодії керівників шкіл з відділами освіти – це і координація, і співпраця, в результаті яких можуть вирішитися багато питань, в тому числі і проблеми створення та управління освітнім середовищем, і питання навчання педагогів тощо.

Зазначена проблема дослідження є дуже важливою для педагогічної науки. Її значимість обумовлена визнанням ролі педагогічної (фахової) самоосвіти в організації діяльності педагога, його професійної поведінки, спілкування та підвищення рівня професійної компетентності. Пізнання закономірностей і механізмів управління професійним розвитком педагогів є необхідною умовою розробки як загальних теоретичних проблем педагогіки, так і вирішення основних її прикладних проблем. Проте сучасний рівень розробленості даної проблеми не відповідає її значущості, чим обумовлена необхідність та актуальність її подальшого дослідження.

Література

1. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку: монографія / Н. Г.Протасова. – К.: Міленіум, 1998. – 151 с.
2. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: наук.-метод. посібник / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К., 2007. – 228 с.
3. Творческая личность в системе непрерывного профессионального образования / под ред. С. О. Сысоевой, О. Г. Романовского. – Х., 2000. – 434 с.

Мехед О.Б.,

доцент, к.б.н., завідувач кафедри біології Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

Україна, м. Чернігів

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ідея безперервної освіти стала займати все більш помітне місце в ряду прогресивних ідей ХХ - початку ХХІ ст. Сенс її полягає в створенні умов для забезпечення кожній людині постійного розвитку і творчого оновлення, що веде до процвітання суспільства в цілому. Система безперервної освіти сприяє вирішенню наступних завдань: підготовці людини для включення її в систему сучасних суспільних та професійних відносин; створення умов для своєчасної адаптації індивіда до змінних умов; різнобічний розвиток особистості, формування її світогляду. В той же час для прискорення процесу екологізації свідомості громадян країни необхідно запровадження комплексного та системного підходу до безперервної екологічної освіти через сім'ю, дитсадок, школу, вищі навчальні заклади у відповідності з прийнятою 19 лютого 2002 року Концепцією неперервної екологічної освіти в Україні, що передбачає на кожному з цих етапів логічний розвиток, поглиблення і доповнення екологічних знань [1].

Неперервна екологічна освіта, започатковується у дитячому віці, коли індивід вперше починає знайомитись з природним оточенням. Екологічні знання, одержані в цей час є підґрунтям для формування особистості дитини, засвоєнням в подальшому основ природничих наук у школі.

Наступною ланкою у системі неперервної екологічної освіти є загальноосвітні навчальні заклади. На базі основних дидактичних засад екологічної освіти і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах створюється методика формування екологічної свідомості. Автор [3] пропонує методику формування екологічної вихованості школяра, що визначає 1) навчально-пізнавальне та виховне значення окремого навчального предмета чи сукупності предметів у їх інтеграції (навчальні програми гуртків і секцій, що діють у позакласний і позаурочний час у загальноосвітньому навчальному закладі є інтегрованими) та їх місце у системі загальної системи екологічного виховання учнів основної школи у цих навчальних закладах; 2) завдання вивчення учнями основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології змісту окремого предмета чи сукупності предметів як інтегрованих курсів (факультативів, спецкурсів) загальноосвітніх навчальних закладів; 3) метод, прийоми, методичні засоби відповідно до завдань і змісту екологічного виховання учнів основної школи у процесі здійснення дослідницької діяльності з екології [3].

Вища школа, займаючи своє місце в системі безперервної освіти, прямо і опосередковано пов'язана з економікою, наукою, технологією і культурою суспільства в цілому. Оскільки екологічна освіта і виховання мають безпосередній зв'язок із процесами державотворення та національного відродження України, завдання вищої школи - формувати у підростаючого покоління вміння та навички мислити і діяти по новому, з почуттям екологічної відповідальності. Особливо це стосується педагогічних вищих навчальних закладів, де відбувається підготовка майбутніх вчителів, вихователів та викладачів. Вищезазначене передбачає своєрідну переорієнтацію студентської молоді на самопізнання, саморозвиток та самореалізацію. Необхідно відмітити, що здоровий спосіб життя враховує екологічний підхід, змінює свідомість особистості, сприяє формуванню в неї відповідального ставлення до свого здоров'я, а через призму здоров'я і до навколишнього середовища. Виконання правил збереження та зміцнення здоров'я дозволяє людині швидше адаптуватися до несприятливих умов довкілля. Тобто, здоровий спосіб життя містить у собі елементи екологічної культури. Таким чином, у формуванні екологічної культури студентської молоді важливу роль відіграє робота по формуванню здорового способу життя. Цей процес ми розглядаємо насамперед як валеологічний компонент екологічної освіти і виховання. Надзвичайно важливою є екологічна освіченість самого педагога, його

екологічна компетентність. Рівень екологічної компетентності можна визначити за трьома критеріями: когнітивним, ціннісним та діяльнісно-практичним. Когнітивний критерій: знання принципів організації та функціонування екосистем, що визначають якість навколишнього середовища, виробництва та здоров'я людини; знання про екологію рідного краю; вміння правильно аналізувати та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки екологічних проблем; вміння прогнозувати екологічні наслідки людської та професійної діяльності, оцінювати екологічні відносини у контексті концепції стійкого розвитку країни. Ціннісний критерій: почуття співпереживання та співчуття природі; незалежність в екологічних судженнях; переконаність у необхідності щоденно дотримуватися міри, норм і правил природокористування, бережливого відношення до природного середовища у повсякденному житті та професійній діяльності; стійкий інтерес до проблем взаємодії суспільства з природою, розуміння необхідності розв'язання виникаючих протиріч; необхідність у пізнанні екологічних відносин, інтерес до них у процесі навчання. Діяльнісно-практичний критерій: вміння протистояти проявленню екологічного вандалізму у професійній праці, у повсякденному житті та соціальній діяльності; звичка дотримуватися екологічних норм поведінки та проявлення екологічної ініціативи в процесі оволодіння професією [5]. Це досягається лише за умов, коли екологічна складова є дійсною компонентою підготовки вчителя в педагогічному університеті.

Не менш значущими, ніж інтелектуальні вміння та практичні навички, формування яких передбачено нами у змісті освітньої діяльності студентів, є ціннісні орієнтації, котрі визначають позицію і критичне ставлення особистості не лише до діяльності інших людей у довкіллі, а й до власної, тим самим змушуючи індивіда сприймати і переживати екологічні проблеми. Робота з підготовки вчителя спрямовується на те, щоб набуті екологічні і природоохоронні знання переростали у переконання і ставали невід'ємною частиною його світогляду та майбутньої професійної діяльності. Для досягнення цієї мети викладачі перебудовують навчальний процес від передачі знань до розгляду проблеми і розробки можливих її шляхів вирішення. Методичний аспект проблеми підготовки екологічно грамотного вчителя висвітлюється на засадах міждисциплінарних зв'язків, що дає змогу всебічно аналізувати будь-яке негативне явище у навколишньому середовищі, що виникло під впливом антропогенної діяльності, глибше осмислювати теорію взаємозв'язків суспільства і природи та будувати практичну діяльність на науковій основі гармонізації таких взаємозв'язків [4]. Це забезпечить цілісне уявлення про навколишнє середовище, озброїть майбутніх вчителів ефективними методами безпечно впливу на нього.

Література

1. Концепція екологічної освіти України [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148b3b2021c2c>
2. Курманов А. В. Уровни и критерии экологичной компетентности студентов колледжа / А. В. Курманов // Среднее проф. образование : ежемесичный теоретический и научно-методический журнал. – 2011. – № 12. – С. 43–44.
3. Поттер В. Р. Биоэтика: мост в будущее / В. Р. Поттер. – К.: Наук. думка, 2002. – 215 с.
4. Січко І. Екологічна компетентність як професійна складова підготовки майбутніх вчителів початкових класів / І. Січко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – №7. – С. 205–210.
5. Bell. M. An Invitation to Environmental Sociology / M. Bell. – London : New Delhi, 1998. – 342 p.

Модестова Т.В.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Україна, м. Северодонецьк

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Актуальність. На виконання Указу Президента України про оголошення 2016 року Роком англійської мови [3] Департамент освіти та науки Луганської обласної державної адміністрації [2] наказав розробити комплекс заходів на 2016 та наступні роки, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови з метою створення для них можливостей її використання у різних сферах діяльності.

На вимогу, філологічним факультетом СНУ ім. В.Даля було підготовлено низку пропозицій. Зокрема, проведення курсів з англійської мови для адміністративного та викладацького складу університету. За результатами вступного тестування було розроблено навчальний план та програму відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [1].

Потрібно зазначити, що надані рекомендації з вивчення, викладання та оцінювання володіння іноземною мовою мають узагальнений характер та передбачають адаптацію відповідно до мети навчання та специфіки аудиторії. Тому, вважаємо, що імплементація відповідних європейських

критерії та підходів в умовах українських реалій представляє певний інтерес для вітчизняної науки, зокрема, в галузі післядипломної освіти.

Тож, метою дослідження є: визначення особливостей навчання дорослих англійської мови в умовах післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідження, що проводилося протягом січня-березня 2016 року серед студентів курсів англійської мови на базі інституту післядипломної освіти та дистанційного навчання СНУ ім. В.Даля, дозволило виявити таку специфіку навчання дорослої аудиторії:

- Тривалість навчання є значно коротшою порівняно з нормативним курсом [5]. Тож, оптимальними методами та формами роботи є такі, що спрямовані на максимальне активне залучення студента протягом всього заняття [7]. Зокрема, використання комунікативного підходу.

- Попередній досвід вивчення іноземної мови більшою частиною студентів визнано недостатньо успішним відповідно до поставленої мети. Тому, важливим елементом аудиторної роботи є самооцінювання та виявлення прогресу під час кожної зустрічі [6].

- Обсяг самостійної роботи є значним через суперечність між необхідною кількістю часу, потрібного для якісного засвоєння матеріалу, та реальними ресурсами студентів. Тож, оволодіння іноземною мовою на післядипломному етапі вимагає високого рівня самоорганізації. У цьому значно можуть допомогти інформаційно-комунікативні технології [9].

- «Вхідний» рівень володіння іноземною мовою серед студентів однієї групи відчутно відрізняється. Так звані «mixed ability groups» передбачають залучення студентів, що мають більш високий рівень до навчання тих учасників групи, що потребують допомоги. Наприклад, під час виконання письмових завдань, обговорень, створення проєктів, тощо [8].

Висновки. В результаті проведеного дослідження визначено, що серед характерних особливостей навчання англійської мови дорослих в умовах післядипломної освіти можна виділити: короткий термін навчання; наявність недостатньо успішного попереднього досвіду вивчення іноземної мови; значний обсяг самостійної роботи та високі вимоги до самоорганізації слухачів; різний стартовий рівень володіння мовою серед студентів групи.

Врахування зазначеної специфіки та використання доцільних методів, засобів та форм навчання націлених на дотриманням європейських критерії надання освітніх послуг дозволяє підвищити рівень впевненості щодо здатності використовувати іноземну мову та мотивувати студентів на подальше більш тривале навчання.

Література

1. Програма курсів підвищення кваліфікації в інституті післядипломної освіти і дистанційного навчання СНУ ім. В.Даля / Курси англійської мови «Лінгва» для

адміністративно-викладацького складу. Рівень А2. – Сєвєродонецьк: СНУ, 2015. – 11 с.

2. Про надання пропозицій щодо розробки комплексу заходів на 2016 та наступні роки, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови з метою створення для них можливостей її використання у різних сферах діяльності / Луганська обласна державна адміністрація. Департамент освіти та науки. Документ №04/05 – 64 С від 14.01.2016.

3. Указ Президента України про оголошення 2016 року Роком англійської мови. Документ №641/2015: чинний. Редакція від 16.11.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641/2015>

4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Available at: http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elpreg/Source/Key_reference/Overview_CEFRscales_EN.pdf

5. English for Specific Purposes (ESP). National Curriculum for Universities. – Kyiv: Lensvit, 2005. – 119 p.

6. Redstone Chris, Cunningham Gillie. Face2Face Elementary: Student's book. – Cambridge University Press, 2007. – 160 p.

7. Redstone Chris, Cunningham Gillie. Face2Face Elementary: Teacher's book. – Cambridge University Press, 2007. – 224 p.

8. Redstone Chris, Cunningham Gillie. Face2Face Elementary: Workbook. – Cambridge University Press, 2007. – 88 p.

9. Redstone Chris, Cunningham Gillie. Face2Face Elementary: Interactive CD-ROM, Cambridge University Press, 2007.

Папач О.І.,

*к.пед.н., Одеський обласний інститут удосконалення вчителів, завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій
Україна, м. Одеса*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Інтенсивні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, торкаються і освітніх закладів, зростають очікування щодо результативності їх роботи та підвищення якості знань випускників. У зв'язку із реформуванням освітньої галузі від закладів освіти вимагають швидкої адаптації до змін у програмах та розвитку нових напрямків діяльності. На думку дослідників школу можна вважати сучасною та ефективною, якщо в ній велику увагу приділяють чіткому визначенню та

реалізації стратегічних і тактичних цілей, володіють певною культурою самооцінювання, систематично переосмислюють ефективність власної педагогічної діяльності у відповідності з рефлексією.

Одним із рецептів вдалого реформування шкільної освіти в Україні, на нашу думку, є реалізація шкільного педагогічного експерименту, до якого залучається весь педагогічний колектив закладу. Будь який педагогічний експеримент, що проводиться школою, спирається на професійний рівень вчителів, сприяє його подальшому розвитку та розвитку школи в цілому. Упродовж експерименту відбуваються зміни в управлінській діяльності, з'являються нові аспекти педагогічної діяльності та інноваційні підходи до її здійснення, змінюється концепція розвитку школи, більш досконалою стає співпраця з батьками та громадськими організаціями. Крім того, з членів педагогічного колективу формуються команди, діяльність яких спрямована на розв'язання конкретних методичних проблем та створення освітніх продуктів. Згодом може змінитися і загальний імідж школи, причому іноді доволі кардинально.

Для того, щоб педагогічний експеримент дав позитивні результати, необхідно забезпечити ефективний науково-методичний супровід. М.Н. Певзнер [3] і О.М. Зайченко [2] оцінюють методичний супровід з одного боку, як провідну функцію методичних служб, з іншого, як метод взаємодії методичних служб з вчителями, групами педагогів, освітніми закладами, спрямованому на розв'язок проблем їх професійної діяльності та розвитку. На наш погляд, найбільш якісно супроводжувати експерименти можуть викладачі та методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Такій тандем дозволить вибудувати детальний зміст експерименту, підтримувати достатній рівень його впровадження, а при необхідності і корекції, забезпечить гарантовано якісний результат впровадження, поширення і популяризацію результатів експерименту на обласному рівні.

За нашими спостереженнями, останні декілька років найбільш затребуваними видами науково-методичного супроводу з боку груп вчителів та педагогічних колективів закладів освіти в Одеській області, стали консультування та науковий супровід [4]. Це пояснюється тим, що з одного боку вчителі та керівництво шкіл найчастіше не можуть самостійно визначити педагогічну проблему, сучасну за змістом та актуальну для реалізації у даній школі. З іншого боку, у області збільшується кількість закладів освіти, які претендують на статус закладу з високим науково-методичним потенціалом. Оскільки методична робота педагогів ґрунтується на проведенні педагогічних досліджень, узагальненні досвіду з науково-методичної проблеми та передбачає розробку освітніх продуктів,

методик і технологій, все більше закладів починають співпрацювати з методичними службами області.

Методисти та викладачі кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій ООІУВ протягом останніх років здійснювали науково-методичний супровід семи експериментальних майданчиків обласного рівня. У січні 2016 року було завершено п'ятирічну роботу майданчика на базі ліцею «Приморський» м. Одеса. Головний акцент в роботі колектив ліцею завжди робив на розвиток творчих здібностей учнів та урахування запитів і потреб кожного учня через реалізацію їх здібностей на основі профільного навчання, тому для опрацювання була обрана тема «Розвиток множинного інтелекту учнів поліпрофільного ліцею на основі модульної організації навчально-виховного процесу».

У зв'язку з реформою шкільної освіти профільність навчання знову стає надзвичайно актуальною. Вона є засобом диференціації та індивідуалізації навчання, коли за рахунок змін у структурі, змісті та організації освітнього процесу більш повно враховуються інтереси, схильності і здібності учнів, розширюються можливості вибудовування учнем власної, індивідуальної освітньої траєкторії, створюються умови для освіти старшокласників відповідно до їх професійними інтересами і намірами щодо продовження освіти.

За основу експерименту було взято теорію професора Гарвардського університету Г.Гарднера [1] про множинність інтелекту, за якою кожен учень володіє певним потенціалом до вивчення усіх предметів за умови створення для цього відповідних умов. Значна кількість категорій інтелекту, визначених Г.Гарднером, співпадає з основними профілями старшої школи, саме тому ідея визначення та розвитку множинного інтелекту учнів поліпрофільного ліцею виявилась професійно цікавою, а модульна організація навчально-виховного процесу – зручною формою для впровадження.

Основними напрямками реалізації теми дослідження стали:

– визначення та подальше врахування в навчально-виховній роботі індивідуальних особливостей учнів (темперамент, модальність, ведучі категорії інтелекту);

– організація передпрофільної підготовки в 7–9 класах;

– забезпечення як базового, так і профільного вивчення окремих навчальних предметів програми повної загальної освіти на основі модульної організації навчального процесу;

– диференціація змісту навчання старшокласників через розвиток різних категорій інтелекту засобами впровадження різних профілів;

– забезпечення рівного доступу до повноцінної середньої освіти різними категоріями учнів відповідно до їх здібностей, індивідуальних освітніх потреб;

– розширення можливостей соціалізації учнів;

– забезпечення наступності між загальною і професійною освітою, більш ефективна підготовка випускників школи до освоєння програм професійної вищої освіти;

– задоволення соціального замовлення батьків і учнів.

Значну роботу було проведено адміністрацією ліцею на чолі з директором Переступняк А.В. щодо організації та координації дослідницької роботи у ліцеї, формування внутрішньої мотивації та позитивних установок вчителів, визначення складу та напрямків роботи творчих груп вчителів-дослідників, участі психологічної служби. У кожного вчителя був наставник – методист відповідного фаху з кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій ООІУВ. Результатом спільних зусиль стало проведення значної кількості педагогічних рад та круглих столів; вчителі ліцею провели більше 10 майстер-класів та приймали участь у роботі 4 обласних семінарів, присвячених різним аспектам перебігу експерименту.

З початку експерименту психологом ліцею було проведено діагностику більше 700 учнів, це дозволило визначити типи інтелекту та рівень їх розвитку у кожного учня та класів різних профілів. На основі матеріалів Г.Гарднера була доопрацьована діагностична анкета, доповнена розширеними характеристиками типів інтелекту та більш зручною оціночною шкалою. В залежності від інтелектуального профіля класу було складено описові характеристики, які дозволяли кожному вчителю більш свідомо обирати форму проведення уроку та способи подачі навчальної інформації. Наприклад, за порадою психолога, учням гуманітарного класу, у яких домінують міжособистісний та вербально-лінгвістичний типи інтелекту, вчителі пропонували на уроках виконувати наступні завдання: підготувати постановку, написати есе, оповідання, лист, вірш. Можна підготувати усну презентацію, створити аудіо запис, взяти інтерв'ю, придумати лозунг, написати доповідь, реферат. Переважною формою роботи на уроці має стати групова або робота у парах.

Відповідно до плану експерименту були розроблені та апробовані навчальні плани для кожного профілю, створені технологічні карти до тем за основними предметами, в тому числі – з математики (26), фізики (5), біології (9), інформатики (6), географії (4), економіки (5), української та російської філології (27) та забезпечено впровадження експериментальної організації навчально-виховного процесу.

На заключному етапі на основі розроблених командою кафедри ООІУВ матеріалів для самооцінювання (автоевалюації) була здійснена оцінка якості нової системи роботи педагогічного колективу поліпрофільного ліцею щодо розвитку множинного інтелекту учня на основі модульної організації навчально-виховного процесу. Самооцінювання показало ефективність використання модульної організації навчально-виховного процесу, достатній рівень навчальних результатів учнів ліцею та високий рівень професійної вмотивованості членів педагогічного колективу ліцею. Також методисти та викладачі кафедри підкреслили суттєвий організаційний розвиток ліцею як освітньої установи та визначили наявність сформованої команди з членів педагогічного колективу ліцею.

Нині відбувається систематизація науково-методичних розробок, навчально-методичного забезпечення для профільних класів з основних та додаткових модулів та створення банку даних щодо узагальнення перспективного педагогічного досвіду науково-дослідницьких творчих груп, підготовка результатів експерименту у вигляді методичних рекомендацій.

Таким чином, здійснення науково-методичного супроводу педагогічних працівників методичними службами області шляхом залучення їх до експериментальної діяльності – перспективний напрямок, що сприяє збільшенню кількості агентів змін у шкільній освіті України.

Література

1. Говард Гарднер Структура розуму: теорія множинного інтелекту = Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligence – М.: «Вільямс», 2007. – 512 с.

2. Зайченко О. М. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти: монографія / О. Зайченко, Н. Острроверхова, Л. Даниленко. – К. : ВПЦ Техпрінт, 2000. – 352 с.

3. Научно-методическое сопровождение персонала школы: педагогическое консультирование и супервизия: Монография / М.Н.Певзнер, О.М.Зайченко, В.О.Букетов, С.Н.Горычева, А.В.Петров, А.Г.Ширин / Под ред. М.Н.Певзнер, О.М.Зайченко. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого; Институт образовательного маркетинга и кадровых ресурсов, 2002. – 316 с.

4. Яременко О.О. Науковий супровід соціальних проєктів: ідеологія і структура процесу // Український соціум/О.О. Яременко – 2004. – № 1 (3). – С.76–87.

Попкова Е.І.,

старший викладач кафедри андрагогіки комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Україна, м. Запоріжжя

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: АНДРАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

За умов практичної реалізації Законів України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті гостро стоїть завдання підвищення кваліфікації управлінських кадрів.

Необхідність в істотному підвищенні якості управління професійно-технічними навчальними закладами (ПТНЗ) потребує і відповідного підвищення управлінської підготовки керівників інженерно-педагогічних колективів ПТНЗ у системі післядипломної освіти.

Актуальність проблеми зумовлена постійно зростаючою роллю людського чинника, що потребує духовно і культурно розвиненої, креативної особистості керівника інженерно-педагогічних колективів ПТНЗ. Тому формування управлінської культури є важливою складовою професійної культури управління.

Розробці проблем теорії управління освітою, аналізу особистості і діяльності керівника освітнього закладу присвячені дослідження І. Батракової, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, О. Лебедева, В. Максимової, А. Моїсеева, М. Поташника, П. Третякова, Т. Шамової, Р. Шакурова, Є. Ямбурга та ін. Ці дослідження допомогли побачити типові проблеми в діяльності керівників, виявити їхню природу, визначити роль і місце в розвитку системи освіти.

У сучасних дослідженнях процес формування професійної культури керівників освітнього закладу, як правило, розглядається у вигляді тимчасового ряду, що характеризується етапами, періодами, фазами. Значне місце приділяється характеристиці особливостей того або іншого етапу формування професійної культури керівників в ізоляції одне від одного [3, с. 42]. При цьому мета дослідження кожного разу виникає з сутності розглянутого етапу, але не визначається стратегічною метою формування професійної культури керівників у процесі післядипломної освіти, а зокрема керівників ПТНЗ, з урахуванням особливостей діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки теорії і практики

формування професійної культури керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Проблема полягає в тому, що більшість керівників ПТНЗ набули інженерної освіти, володіють обмеженими гуманітарними знаннями, не мають педагогічної освіти та професійної управлінської підготовки. У зв'язку зі специфікою функціональної діяльності і особливостями навчальних закладів управлінці ПТНЗ керують інженерно-педагогічним колективом, навчально-виробничим процесом та виробничою практикою студентів та педагогічних працівників на підприємствах, тобто мають вплив на ефективність діяльності підприємств.

Важливим аспектом цієї проблеми є визначення таких реальних суперечностей:

- між об'єктивною потребою профтехосвіти, що розвивається, у компетентному, обізнаному в психолого-педагогічних знаннях креативному керівникові і недостатньою ефективністю системи післядипломної освіти керівників ПТНЗ у забезпеченні їхньої цілісної випереджальної підготовки;

- між об'єктивно зростаючою потребою в створенні індивідуального освітнього маршруту в процесі післядипломної освіти, який забезпечить рефлексію, самоорганізацію та саморегуляцію професійно-особистісного саморозвитку керівника і недосконаліми підходами системи підвищення кваліфікації, яка не зважає на особливості керування інженерно-педагогічним колективом та навчально-виробничим процесом.

Вищесказане дає можливість припустити, що рівень управлінської культури керівників професійно-технічних навчальних закладів можна підвищити завдяки створенню науково обґрунтованої концептуальної моделі процесу формування управлінської культури керівника ПТНЗ, зокрема в процесі підвищення кваліфікації як андрагогічної складової у системі післядипломної освіти.

Специфіка мети, педагогічних завдань, змісту навчання в системі післядипломної освіти керівників ПТНЗ передбачає дотримання наступних принципів у формуванні управлінської культури:

- системності навчання;
- індивідуалізації – вибір оптимального освітнього маршруту керівника, який відповідає рівню сформованості управлінської культури і готовності до самоосвітньої діяльності (андрагогічний аспект);
- єдності самоосвіти (неформальна освіта) і формального навчання керівників (андрагогічний аспект);
- опори на професійний досвід керівників (андрагогічний аспект);

- наступності рівнів освіти керівників, який реалізується через вибір змісту і технологій освіти, які адекватні процесу професійного становлення і розвитку керівника (андрагогічний аспект) [4, с.27].

Реалізація означених принципів передбачає, з одного боку, диференційований підхід до змісту освітнього процесу, а з іншого – його концентрацію навколо базових здібностей людини. Таким чином, мета освітнього процесу – удосконалення здібностей до професійного самовизначення, самоорганізації професійної діяльності, професійного саморозвитку. У відповідності до цього єдина змістовна система післядипломної освіти керівників ПТНЗ повинна мати модульний характер і складатися із взаємопов'язаних блоків – модулів. Методика модульно-диференційованого навчання з огляду на гуманістичну парадигму дозволяє орієнтувати процес навчання на кожного, забезпечуючи високий рівень врахування індивідуальних запитів і інтересів. Модульна система навчання може використовуватися як самостійно, так і в поєднанні з традиційними технологіями, формами і підходами, будучи адаптованою до прийнятих умов, методик і стандартів.

Установку на безперервне зростання рівня управлінської освіти, готовність до якісних змін себе і своєї професійної діяльності, відмову від стереотипів діяльності і поведінки доцільно покласти в основу усіх модулів освітньої програми для керівників ПТНЗ, а саме спецкурсу «Управлінська культура керівника професійно-технічного освітнього закладу», який має бути розроблений і впроваджений в процес підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ у післядипломній освіті, з урахуванням особливостей їх праці.

Як показують андрагогічні дослідження, дорослі, що навчаються, прагнуть застосувати отриману інформацію одразу ж після її сприйняття і обговорення. Тому зміст навчання за блочно-модульною системою повинен бути орієнтований на практичне використання, а головною метою навчання в системі післядипломної освіти повинно стати підвищення рівня управлінської культури як умови забезпечення готовності управлінців до вирішення проблем у професійній діяльності.

Ефективність формування управлінської культури в системі післядипломної освіти також залежить від системного бачення цієї проблеми, що передбачає наявність моделі цього процесу.

Модель формування управлінської культури керівників ПТНЗ у системі післядипломної освіти дозволить розв'язати низку проблем:

- науково обґрунтовано визначати мету та завдання;
- активізувати процес самопізнання, самоосвіти керівників ПТНЗ;
- здійснювати ефективний контроль навчального процесу.

Створення науково обгрунтованої системи професійного навчання і виховання керівників інженерно-педагогічних колективів ПТНЗ, забезпечення широкої і всебічної патріотичної, політичної, правової, економічної, екологічної, інформаційної та психолого-педагогічної підготовки залежить від високого рівня професійної культури викладачів системи післядипломної освіти, їх обізнаності в особливостях управлінської діяльності керівників ПТНЗ, від практичної спрямованості навчальних курсів на засадах андрагогічного підходу.

Запропоновані підходи до процесу формування управлінської культури керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі післядипломної освіти не вичерпують усіх аспектів проблеми реалізації на практиці формування управлінської культури керівників ПТНЗ та питань вдосконалення діяльності системи післядипломної освіти в цьому напрямку.

Потребують подальших досліджень такі питання як функції самоосвіти в формуванні управлінської культури керівника, визначення критеріїв сформованості управлінської культури керівника, формування творчих якостей керівника ПТНЗ, модульно-рейтингові підходи до навчання керівників ПТНЗ у системі післядипломної освіти та ін.

Література

1. Баженов В.Г. Виховання патріотизму майбутніх керівників / В.Г. Баженов., О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський // Праці міжнародної науково-методичної конф. «Гуманізація вищої освіти та виховної роботи». – Вип. 22. – Х.: ХДПУ, Вісник, 2000. – С. 100–104.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) // Освіта, – 1992. – № 44–46. – С.2.
3. Инженер XXI века: личность и профессионал в свете гуманизации, гуманитаризации высшего технического образования / Под ред. М. Добрусина : монография. – Х.: Рубикон, 2000. – 512 с.
4. Істомін К.М. Моральні якості управлінця. / К.М. Істомін. – Х., РА, 2000. – 48 с.
5. Комарова Л.І. Україна: духовність-культура-естетичний розвиток особистості (Методологія, теорія і практика) / Л.І.Комарова // Духовність і художньо-естетична культура. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – ТС.: науково-дослідний ін-т «Проблеми людини», 1999.– Т.14.– 625 с.
6. Пашков В.В. Андрагогика. Курс лекцій для магістрів / В.В.Пашков, В.Я. Ястребова, Приходько В.Н. – Запорожжє, Акцент Інвест-трейд, 2013. – 200 с.
7. Пекельна В.С. Новітні підходи до управління навчальними закладами // Управління школою. – 2003. – №11. – С.8–14.

Фамілярська Л.Л.,

викладач кафедри педагогіки та андрагогіки Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Україна, м. Житомир

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ПЕДАГОГА: СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Інтенсивний розвиток суспільства характеризується генеруванням великої кількості інформації, зростанням динамізму усіх процесів життєдіяльності, збільшенням інформаційного навантаження та удосконаленням різнопланових технологій. Як наслідок, актуалізується потреба у технологічних та мобільних педагогах здатних впроваджувати перетворення в тому чи іншому освітньому середовищі, здійснювати професійну діяльність в сучасних умовах швидкого оновлення системи знань. Тому, усталений девіз «освіта на все життя» змінено на новий – «освіта протягом життя», що передбачає постійний перехід на більш високий рівень, якісний і кількісний прогрес особистості в оперуванні своїми професійними знаннями і вміннями, набутті життєвого і професійного досвіду [6].

В педагогічній освіті особливу роль приділено неперервності процесу навчання у зв'язку з усвідомленням необхідності переходу до нової парадигми організації освітньої системи, що передбачає розробку питань оновлення сутності, функціональних характеристик, процесуальних змін у неперервній освіті [4; 5; 8].

Сутнісними змінами неперервної освіти є переорієнтація з об'єктної концепції на суб'єктну. Тобто, з традиційної, де панує об'єктна концепція освіти і особистість розглядається як об'єкт навчання на суб'єктну, де особистість є центром сучасної освітньої системи і передбачає демократичність освітнього процесу й свободу вибору рівня освіти, форми, змісту. Інакше кажучи, в традиційній парадигмі організації навчання, яку називають «парадигма викладання», педагога розглядають як експерта з конкретної дисципліни, який передає знання в межах навчальних занять, тобто елементом «доставки» знань. В «парадигмі навчання» педагога розглядають, насамперед, як розробника навчальних середовищ і тому змінюються сутнісні характеристики діяльності педагога, що передбачає вивчення та використання ефективних методів підтримки процесів навчання.

Поряд з цим, сучасними науковцями наголошується, що неперервна освіта перебуває на етапі глобальної модернізації, розвитку відкритого освітнього простору, що вимагає створення та оновлення умов для навчання протягом життя відповідно викликів часу [2].

Однією із сучасних моделей організації відкритої освіти, що сьогодні набуває актуальності та популярності, є МООС (масовий відкритий онлайн курс), як формат інноваційного навчального середовища. Але умовою навчання у МООС є використання інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Зазначимо, що якщо раніше педагогу необхідно було оволодіти вміннями застосовувати прикладні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для вирішення навчальних завдань, то сьогодні необхідними є навички поведінки у відкритому середовищі, зокрема, навички інформаційної взаємодії, міжособистісної комунікації. Вони не можуть бути автоматично перенесені з традиційного середовища спілкування та сприяти ефективному процесу управління навчанням в умовах оновленого глобалізованого середовища.

Таким чином, актуалізується необхідність оволодіння педагогом навичками інформаційної взаємодії в освітньому середовищі, яку О.І. Готська визначає як результат еволюції педагогічної взаємодії, як прогнозований результат розвитку педагогічної взаємодії в період інформатизації системи освіти [3].

Втім І.В. Роберт, в якості одного з головних завдань освіти в умовах її інформатизації, виділяє розробку теорії і практики інформаційної взаємодії. Науковець, інформаційну взаємодію в умовах використання засобів інформаційних і комунікаційних технологій, характеризує як процес передачі-прийому інформації, представленої в будь-якому вигляді (символи, графіка, анімація, аудіо- та відеоінформація), реалізація зворотного зв'язку засобами ведення інтерактивного діалогу із забезпеченням можливості збору, обробки, створення, архівування, трансляції інформації [7].

Ключовими характеристиками інформаційної взаємодії визначено: простір, що характеризує різноманітність способів взаємодії в освітньому середовищі, кількість учасників, умови протікання, місце знаходження; інформацію, яка розкриває зміст взаємодії; вплив з метою зміни сприйняття, отримання зворотного зв'язку з використанням сформованого каналу зв'язку в умовах онлайн взаємодії; тривалість, що відображує логіку розвитку відносин і форм життєдіяльності особистості в освітньому середовищі, зміни в способах та формах самоосвіти, способу доступу до освітніх ресурсів, форм узагальнення педагогічного досвіду тощо.

Наголошуємо, що особливістю сучасної інформаційної взаємодії між суб'єктами процесу педагогічної комунікації в сучасному освітньому середовищі є опосередкованість взаємодії сучасними засобами ІКТ, що сприяє швидкісній передачі будь-яких об'ємів інформації (цифрової).

Отже, перехід від парадигми викладання, в рамках якої доросла особистість виступає як «об'єкт навчального впливу», до парадигми самоосвіти та саморозвитку особистості науковцями визначено як «відкриту освіту. Вона реалізує рівний доступ до освіти кожного і втілює можливості для інформаційної взаємодії різноманітними способами, співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу на основі використання потужного потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій. Перспективним напрямком розвитку освіти, під потужним впливом динамічних змін, які відбуваються в процесі інформатизації основних сфер людської діяльності, є розвиток індивідуалізованої неперервної освіти, яка реалізується через впровадження моделі МООС та надає можливості для неперервності навчання незалежно від місця знаходження, часу, вікових особливостей, тривалості тощо.

Література

1. Андреев О. О. Педагогичні аспекти відкритого дистанційного навчання: монографія / [О.О. Андреев, К.Л. Бугайчук, Н.О. Каліненко та ін.]; за ред. О. О. Андреева, В. М. Кухаренка. – Х., 2013. – 212 с.
2. Биков В. Ю. Основні принципи відкритої освіти / В. Ю. Биков // Педагогічні і психологічні науки в Україні: зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. – Том 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 67–81.
3. Готская А. И. Информационное взаимодействие в сети интернет как объект научно-педагогических исследований // Институт международных программ Российского университета дружбы [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://imp.rudn.ru/vestnik/2009/2009_2/5.pdf
4. Кльоц Л. А. Використання активних методів у розвитку професійної якості психолога / Любов Антонівна Кльоц // Технології розвитку інтелекту, № 5, том. 1. – 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: goo.gl/89f8CW
5. Косигіна О.В. Педагогічна взаємодія суб'єктів системи післядипломної освіти: зміст і специфіка. // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи/ О.В. Косигіна – 2013, №7 – С. 215–224.
6. Осадчий, В.В. Сучасні тенденції у неперервній освіті України / В.В. Осадчий // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту: зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 12. – С. 123–128.
7. Роберт И.В. О понятийном аппарате информатизации образования // Информатика и образование / И.В. Роберт – 2003. – № 2. – С. 7–11.
8. Фамілярська Л.Л. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови / Лариса Леонідівна Фамілярська, Юлія Сергіївна Запорожцева // Інформаційні технології і засоби навчання, № 2, Том 28. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://j2.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/643>

Циган Н.В.,

*аспірантка кафедри державної служби, адміністрування та управління
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*

Україна, м. Старобільськ

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Система соціальних закладів, що діє сьогодні в Україні як в державному, так і в громадському секторах, дуже розгалужена і різноманітна. Незважаючи на те, що всі заклади соціальної сфери працюють на виконання однієї мети – соціальної підтримки вразливих категорій сімей, дітей, молоді та людей похилого віку, широкий спектр категорій клієнтів, різноманітність соціальних послуг, що надаються їм, вимагають від спеціалістів, що приходять працювати в соціальну сферу, високого рівня професіоналізму, різноманітних знань, а також швидкого входження в систему надання соціальної допомоги. Крім того, виклики часу потребують від соціального працівника постійної роботи над підвищенням професійної компетенції, розширенням знань та навичок для надання якісних соціальних послуг клієнтам. Таким чином, зростають вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах, підвищення якості навчальних послуг та диференційного і системного підходу в організації навчального процесу, а також організації підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців, що працюють у соціальних закладах на протязі всієї їх діяльності в соціальній сфері.

Проблема професійної підготовки соціальних працівників розглядалася великою кількістю науковців, як в нашій країні, так і за кордоном. Особливості формування фахівців у системі вищої освіти розглянуті в роботах О. Дубасенюк, І. Зверевої, Л. Мішик, А. Капської, І. Козубовської, О. Карпенко, В. Поліщук. Специфіка підготовки до виконання певних професійних функцій висвітлена в працях Г.Локаревої, С.Пашенко, А.Первушиної. Підготовку до роботи з різними категоріями клієнтів вивчали Ю.Мацкевич, Л.Пундик, С.Харченко.

Разом з тим, проблема розвитку професійної компетенції соціальних працівників, організації процесу неперервної освіти спеціалістів менш вивчена та висвітлена в науковій літературі.

Сучасна соціальна робота здійснюється на різних рівнях: на **макрорівні** – соціальна політика, на **мазорівні** – соціальні програми регіонального, місцевого рівня і за місцем проживання, на **мікрорівні** – практична соціальна робота з клієнтом [3, с. 201]. На ринку соціальних

послуг функціонують заклади, створені державними органами влади, громадськими організаціями, благодійними фондами, релігійними організаціями та громадянами. Відомча приналежність, форма власності, види соціальних послуг, які надають соціальні заклади, категорії клієнтів, що обслуговуються ними, а також режим обслуговування клієнтів визначають особливості діяльності цих закладів та управління ними. Соціальні заклади різняться: за формою власності; за джерелами фінансування; за видами соціальних послуг, що надає соціальний заклад; за терміном надання соціальних послуг; за режимом надання соціальних послуг; за категоріями клієнтів.

Це вимагає від соціальних працівників перш за все базової професійної освіти в галузі соціальної роботи, диференційної підготовки до роботи на різних рівнях соціальної роботи від працівника на державному та регіональному рівнях до соціального працівника, який практично працює з конкретною категорією клієнтів, надає йому специфічні соціальні послуги.

Професійна підготовка соціальних працівників це «процес і результат оволодіння цінностями соціальної та соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, формування професійно важливих особистісних якостей, які є основою готовності до соціальної діяльності» [4, с. 233].

В процесі професійної підготовки формується професійна компетентність майбутнього фахівця.

Компетентність – це здатність приймати рішення й нести відповідальність за їх реалізацію у різних галузях людської діяльності.

Професійна компетенція соціального працівника – специфічна здатність індивідуума, необхідна для ефективного виконання конкретних видів соціальної роботи на основі певних професійно важливих особистісних якостей, знань, вмінь, навичок та ціннісних орієнтирів [2, с. 14].

Професійна підготовка соціальних працівників це «процес і результат оволодіння цінностями соціальної та соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, формування професійно важливих особистісних якостей, які є основою готовності до соціальної діяльності» [3, с. 233].

Професійна підготовка соціальних працівників здійснюється в системі неперервної професійної освіти, яка включає в себе такі структурні компоненти:

- допрофесійну підготовку (що передбачає актуалізацію самопізнання і професійного, допрофесійну підготовку і професійний відбір);

- різнорівневу підготовку у вищих навчальних закладах, що здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями – молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст і магістр, післядипломне навчання;

- післядипломне навчання, яке передбачає підвищення кваліфікації, перекваліфікацію, оволодіння новими спеціалізаціями, професійний розвиток і самоосвіту.

Системотвірними елементами неперервної професійної світи соціальних працівників є: вимоги й потреби суспільства та клієнтів, цінності, мета, зміст і технології соціальної діяльності, необхідність формування у фахівців готовності до виконання професійних обов'язків, професійної компетенції й професійно зумовлених особистісних якостей.

Мета професійної підготовки соціальних працівників в умовах неперервної освіти полягає у формуванні професійно компетентного, конкурентоздатного й мобільного фахівця шляхом створення сприятливих умов для усвідомленого професійного самовизначення, професійно-особистісного формування в системі різнорівневої професійної підготовки і професійного зростання на всіх етапах трудової діяльності [3,с.234]. В умовах сучасного швидкого старіння теоретичних знань, умінь та практичних навичок спроможність постійно підвищувати фаховий рівень працівниками є одним із найважливіших факторів забезпечення конкурентоспроможності соціальних закладів на ринку надання соціальних послуг.

Література

1. Андрущенко В.П. Соціальна робота: Менеджмент соціальної роботи : навч. посібник / В.П. Андрущенко – К. : ДЦССМ, 2003. – Кн. 7. – 276 с.

2. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника : навч.-метод. посібник / О.Г.Карпенко. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с.

3. Соціальна робота в Україні : навч. посібник / І.Д. Звереві, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін./; за заг. ред. І.Д. Звереві, Г.М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.

4. Енциклопедія для фахівців соціальної роботи / За заг. редакцією проф. І.Д. Звереві. – К., Симферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства

Володченко Ж.М.,

*доцент, к.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,*

Україна, м. Ніжин

Кондратьєв І.М.,

*проф., к.філос.н., професор кафедри філософії права та юридичної логіки
Національної Академії Внутрішніх Справ України*

Україна, м. Київ

ЄДНІСТЬ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Освіта як один з соціальних інститутів суспільства сьогодні переживає суттєві зміни і вимагає радикального реформування, як і все суспільство в цілому. В широкому соціальному контексті під освітою розуміється цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства і держави, головною метою якого є формування вільної, освіченої людини, яка має цілісне уявлення про оточуючий матеріальний і духовний світ, творчої і моральної особистості. Освіта має створювати, утримувати і відновлювати все багатство культурно-історичних і духовних цінностей, охоплювати духовність людини в цілому, відкривати її сутність і гідність, зберігати істину і тайну буття. Освіта визначає не тільки знання, уміння й навички людини, але і її особистісні якості, світоглядні та поведінкові пріоритети. При цьому особистість являє цілісну систему, здатну до постійного самооновлення і саморозвитку. Важливо підкреслити, що успіх перетворень у всіх сферах суспільного життя залежить від того, які кадри забезпечують напрям і характер цих перетворень, наскільки компетентність їх дії і які моральні спонування рухають ними. Від якості підготовки спеціалістів будь якої сфери суспільного життя залежить наскільки буде реалізовано принцип єдності освіти і виховання в формуванні кадрового потенціалу суспільства, забезпечено баланс двох складових освітньо-виховної діяльності:

– освіти, як процесу і результату засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, які забезпечать професійну підготовку спеціаліста;

– виховання, як процесу цілеспрямованого систематичного формування особистості, з метою формування у неї морально-особистісних якостей, які забезпечать її підготовку до активної участі в діяльності у різних сферах суспільного життя. В даному аспекті об'єктивно необхідним є органічна єдність освіти і виховання у формуванні кадрового потенціалу суспільства.

Єдність освіти і виховання є основоположним принципом функціонування і розвитку сфери освіти. Виховний процес є відбувається одночасно з освітнім і передбачає глибоке розуміння існуючих законів розвитку суспільства, природних явищ. Освіта дає можливість розкрити ці закони, а виховання – уміло їх використовувати.

Забезпечення формування поглядів і переконань забезпечується комплексом навчальних дисциплін, які інтегруючись, перетворюють знання в глибокі переконання, а саме навчання, стає частиною більш широкого процесу – формування особистості. Метою навчання і виховання є розвиток всіх людських якостей і властивостей. Причому гармонійне сполучення знань з особистими якостями є головним моментом в процесі навчання і виховання. Виходячи з цього, перехід до нової освітньої парадигми, на практиці повинен бути зорієнтований на такі форми і методи навчання, які б в найбільшій мірі враховували інтереси, здібності і пізнавальні запити особистості. В цьому аспекті виникає необхідність створення інтегрованої системи освіти, переосмислення взаємодії між всіма організаціями освітньої сфери. Крім того, необхідно враховувати зміни парадигми сучасної освіти і виховання. Відповідно до соціально-гуманітарних знань це передбачає відображення в навчальних програмах і дисциплінах соціальної, антропологічної і культурологічної доміант розвитку сучасної цивілізації, забезпечення спадковості гуманітарної підготовки на всіх щаблях системи освіти, за наступними параметрами: структура гуманітарного знання, його предметний зміст, сучасні технології.

Проблема інтеграції ВНЗ у систему навчальних закладів є ефективним шляхом для вирішення проблем підготовки кадрового потенціалу суспільства. Нові суспільні вимоги до якості та мобільності застосування професійних знань та навичок, інтенсифікації індивідуальної професійної діяльності спеціаліста освітньої сфери потребують інноваційних моделей взаємодії науковців і практиків з урахуванням багатогалузевої специфіки поєднання теоретичної і практичної підготовки спеціаліста і, таким чином, – набуття професійної майстерності в стінах ВНЗ. Взаємодія ВНЗ з закладами освіти відповідає потребам оновлення всіх структурних елементів системи закладів освіти як механізмів вирішення нагальних освітніх проблем українського суспільства та відсутністю реальних ефективних шляхів і засобів їх відтворення в змісті теоретичної і

практичної підготовки та перепідготовки фахівців; декларуванням суб'єкт-суб'єктної парадигми сучасної освіти і відсутністю об'єктивних умов для її прояву в реальних суспільних процесах.

Для ефективного вирішення сучасних проблем навчання і виховання майбутніх спеціалістів важливим є організаційно-методичне забезпечення впровадження моделі інтеграції ВНЗ у систему взаємодії закладів освітньої сфери, яке передбачає удосконалення шляхів інтеграції практики і науки через розробку концепції взаємодії закладів сфери освіти та ВНЗ. Ця модель ґрунтується на комплексній діагностиці основних проблем в сфері освіти, потреб держави в освічених, творчих, креативних, мислячих фахівцях і потреби самих людей в отриманні гарної теоретичної і практичної підготовки в обраній професії, що дасть людині змогу самоствердитися, побудувати кар'єру, здобути певний статус в професії, колективі, суспільстві. Структурними інтеграційними компонентами моделі виступають: цільовий, змістовний, процесуальний та аналітико-результативний. Модель передбачає наступні напрями співпраці ВНЗ і закладів освіти: створення спеціальних інтеграційних програм навчальної і виховної діяльності; методичне забезпечення розвитку потенціалу та становлення особистості фахівця нової формації; налагодження взаємодії державних, муніципальних, громадських організацій, органів міського самоврядування з ВНЗ та закладами сфери освіти для розв'язання проблем навчання і виховання спеціалістів; трансформація зарубіжного та вітчизняного інноваційного досвіду у практику закладів освіти та реалізація підготовки майбутніх фахівців на засадах неперервної та дистанційної освіти.

Трансформація досвіду співпраці ВНЗ та закладів сфери освіти у навчальний процес підвищить якість фахової підготовки і перепідготовки працівників, покращить якість професійної діяльності, дозволить привести її у відповідність із цілями суспільства та власними можливостями фахівців. Інтеграція ВНЗ у систему взаємодії закладів сфери освіти сприятиме виявленню і подоланню існуючих протиріч між теоретичною підготовкою фахівців і вимогами суспільства щодо їх практичної діяльності; між випереджальним характером практики роботи закладів освіти та недостатністю врахування в ній результатів фундаментальних наукових досліджень. В умовах українських реалій, коли йдеться про подолання негативних для суспільства явищ, актуальною є оптимізація взаємодії різних закладів освіти. Включення ВНЗ у цей процес сприятиме удосконаленню шляхів інтеграції практики і науки у ефективному вирішенні актуальних проблем освіти. Розробка та впровадження моделі інтеграції ВНЗ у взаємодію закладів освітньої сфери передбачає використання наукового підходу як окремої сфери діяльності, що системно

супроводжує процес підготовки фахівців на всіх його етапах. Концептуальним положенням у створенні моделі взаємодії ВНЗ з закладами освіти є використання наукового підходу, як окремої сфери діяльності, що передбачає науковий супровід інтеграції ВНЗ у систему взаємодії закладів освіти.

Таким чином, створення моделі взаємодії ВНЗ з закладами сфери освіти, побудованої з врахуванням принципу єдності освіти і виховання, буде сприяти формуванню кадрового потенціалу суспільства.

Дробицька В.М.,

*учитель вищої категорії, звання «старший учитель» Сватівської
загальноосвітньої школи I-III ступенів №1*

Україна, м. Сватово

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Педагог – он вечный созидатель ,
Он жизни учит, и любви к труду.
Я педагог, наставник, воспитатель,
За что благодарю свою судьбу.*

У педагогіці немає випадкових людей. Учитель – це не тільки Божий дар, а й дуже відповідальна та наполеглива праця і серце, віддане дітям. Щоденне спілкування з дітьми дає силу, радість життя. Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставин, пов'язаних з російською агресією все більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі, зміцнення країни, активної громадянської позиції.

Відповідно до нормативно-правових документів виховання в сучасній школі учнів здійснюється в контексті громадянської та загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності й поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

За умови суттєвих змін світоглядних та ціннісних орієнтацій у суспільстві, соціально-економічної кризи і спаду життєвого рівня населення необхідно вести цілеспрямовану роботу , щоб допомогти молоді адаптуватися, знайти своє місце у складних суспільно-політичних реаліях.

Сучасні події в Україні сприяли появі нових прикладів для наслідування. Нинішні воїни-герої, волонтери, представники ініціативних громадських організацій стають вагомим прикладом справжніх патріотів та громадян своєї країни.

Щоб сформувати в школярів ціннісне ставлення до держави і суспільства, героїчних вчинків людей, визначення свого місця і ролі в нинішній складній ситуації, у якій знаходиться народ України, слід використовувати різні форми роботи, наприклад, бесіди, дискусійні клуби, дебати, усні журнали, зустрічі, вечори-реквієми і т.д. та проєктні технології, ігрові технології різних видів, інформаційно-комунікативні технології.

У народі кажуть, що письменник живе в своїх книжках, скульптор – у створених ним скульптурах, а вчитель у думках і справах своїх учнів. Тому головна мета всіх заходів повинна бути підпорядкована формуванню молодих, активних громадян України, готових своєю працею, науковими, творчими і спортивними досягненнями служити Українській державі. І в цьому патріотичне виховання є помічником чи то інструментом на шляху до розбудови громадянського суспільства. Патріотичне виховання є засобом формування громадянських навичок і цінностей, тому патріотизм є однією з необхідних моральних установ для молодого покоління.

Дієвим засобом патріотичного виховання є проведення дитячих та молодіжних ігор у позаурочний час, як: Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Джура», фізкультурно-оздоровчий патріотичний комплекс школярів України «Козацький гарт».

Вважаю, що насамперед треба зрозуміти дитину як особистість, розгледіти її індивідуальні особливості і пам'ятати, що «виховання та повчання починаються з перших років існування і тривають до кінця життя».

Слід зазначити, що базовим інститутом у системі формування патріотизму є сім'я. Педагоги можуть багато чого робити для підвищення популярності патріотичних ідей серед молоді, але всі вони зводяться нанівець, якщо вдома вони чують зовсім інше або не чують нічого. Тому авторитет батьків має також працювати на єдину мету про єдину державу. Школа і родина мають сприяти тому, щоб нові покоління українців могли стати повноправними членами українського суспільства. Адже мета виховного процесу – формувати цілісну особистість, у якій гармонійно поєднуються всі якості людини і громадянина. Бо любов до Батьківщини викликає в юних серцях повагу до культури й традицій, законів, моральних засад та, що не менш важливо, до інших людей і до себе. Треба розвивати дитину як неповторну індивідуальність, формувати в ній творчий потенціал, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Класний

керівник – центр виховного процесу. Це нитка, яка зв'язує в одне ціле дитину, вчителя-предметника, батьків, громадськість. На мою думку, класний керівник – універсальна особистість. Це і вихователь, і психолог, і соціальний педагог, і педагог-організатор. Він повинен мати мудрість учителя, відповідальність старшого товариша, доброту матері та строгість батька.

Виходячи з вище зазначеного, необхідно ставити перед вихованцями наступну мету виховання:

- виховувати любов до Батьківщини, повагу до державних символів України;

- виховувати в учнів любов до свого народу, мови, традицій, народних ремесел;

- виховувати любов до праці, почуття дбайливого господаря своєї школи, бережливе ставлення до шкільного і класного майна;

- вчити дітей вчитись, виховувати почуття відповідальності за доручену справу;

- здійснювати правове виховання дітей, ознайомлювати з правовою відповідальністю;

- зміцнювати здоров'я дітей, залучаючи їх до Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Джура» та фізкультурно-оздоровчого патріотичного комплексу школярів України «Козацький гарт»;

- формувати критичне ставлення учнів до негативних явищ;

- виховувати повагу до вчителів, старших, батьків;

- працювати над згуртуванням класного колективу.

Інноваційні технології та форми роботи стають надійними помічниками. Вони створюють умови для розвитку і саморозвитку особистості учня. Використання комп'ютерних технологій у виховній роботі дозволяє формувати та розвивати в учнів такі компетентності: саморозвиток та самоосвіту, інформаційну, комунікативну, полікультурну. А умови залучення прикладних комп'ютерних програм, ще й компетентнісну продуктивну творчу діяльність. Використання ІКТ – не самоціль, не данина моді. Це – потреба часу. Сучасному суспільству потрібна компетентна особистість, здатна брати активну участь у розвитку економіки, науки, культури.

Отже, патріотичне виховання, формування патріотичних почуттів учнів засобами національно-патріотичного виховання – це провідна складова педагогічної діяльності й має охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяти формуванню в дітей та утвердженню в педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України.

Література

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді
2. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України
3. Петронговський Р.Р. Формування патріотизму старшокласників у поза навчальній виховній діяльності / Р.Р. Петронговський. – Житомир, 2002.

Гонтар Д.А.,

вчитель історії та правознавства Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №109, керівник військово-патріотичного гуртка «Навчання доблесті і слави»

Україна, м. Кривий Ріг

ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ХРАМОВОГО БУДІВНИЦТВА

Прагнення людини до пізнання світу, до самопізнання невичерпне і вічне. У процесі пізнавальної діяльності вона формує себе як особистість, набуває фахових знань, акумулює енергію для подальших інтелектуальних і духовних пошуків. Різні системи знань відкривають перед нею свої обшири. Однією з особливих систем, у координатах якої фігурують проблеми духовного самовизначення людини у світі, її розуміння і тлумачення трансцендентного (потойбічного), надприродного, є релігієзнавство [2, с. 7–8].

Релігія як феномен сформувалася у намаганнях людини пізнати особливості буття світу, сили, що панують у ньому, а також своє місце і роль у процесах, що відбуваються у природі, суспільстві, різним чином торкаючись її буття. У цьому процесі вона прийшла до розуміння існування у Всесвіті Вищих Сил, які по-особливому освітлюють людську душу, завдяки яким людина вивисується над собою і, пізнаючи Бога, починає відчувати його буття в собі [2, с. 20].

Модерна українська держава з'явилася на мапі світу відносно недавно, але наш народ сповідує християнство вже понад тисячу років. Ми молода держава, але стародавня нація з глибоким духовним корінням.

Історичні джерела засвідчують присутність християнства у заселених греками містах Північного Причорномор'я ще на початку нашої ери. Звідси воно знайшло собі шлях до Східної Європи [2, с. 277].

При розгляді питання про християнізацію Русі необхідно враховувати й те, що в X ст. Київ був містом з 50-тисячним населенням, яке налічувало 60 професій ремісників, мало міцні торговельні зв'язки з Європою, Візантією, Сходом, розширюючи їх до Месопотамії і Єгипту. Цілком зрозуміло, що тут були колонії різних народів, і не тільки християнських, що зумовлювало поліфонізм думок, з якими, як і з попередніми чинниками, руська православна церква не могла не рахуватися.

Як князівська церква, де авторитет князя був вищим від авторитету церковних ієрархів, руська православна церква з допомогою князівської влади і сили утверджувала свою віру, придушувала язичницькі вірування, проте вони продовжували жити в низах. Тому в реальному житті нова релігія стверджувалась не тільки через заперечення старої, а й пристосуванням до язичництва, накладанням християнської моделі світу на модель, вироблену в культурі східних слов'ян в більш ранні періоди їх історії. Прагнути вписати свою культуру в традиційну, руська православна церква споруджувала храми на місцях капищ, давала слов'янським богам нові імена, приводила річний цикл язичницького світу до відповідності з християнським світоглядом [4, с. 24].

Саме тому під час вивчення на уроках історії процесів культурного розвитку важливою складовою виховного аспекту уроку має бути розуміння школярами відмінностей між язичницьким світоглядом давніх слов'ян та християнством, зокрема – сприйняття православного храму як своєрідної моделі християнського світу.

Давно зауважено, що для будівництва церков у нас обирали особливі місцини. За давніх часів, коли людина була тісніше пов'язана з природою, вона сама відчувала такі урочища. Згодом ці здатності було втрачено, тож, шукаючи де облаштувати капище, люди стали придивлятися до поведінки тварин. А за християнської доби для найпевнішого виявлення найкорисніших енергоінформаційних зон стало у пригоді нове явище: на сприятливі місця вказувало об'явлення там чудотворних ікон із надзвичайними цілювальними властивостями.

Там, де вони поставали перед очима людей, утрадиційнилося закладати монастирі чи храми. На місці відкриття чудотворної ікони Охтирської Божої Матері збудовано Покровський Собор в Охтирці. Так само засновано Почаївський монастир на Волині. Так виникли і Єлецький монастир у Чернігові, й Крупницько-Батуринський, і Пустинно-Рихлівський, і Глухівсько-Петропавлівський монастирі, і ще багато святих обителів та церков.

Що ж таке будівля церкви з погляду християнства? Найпершою із засад християнського храмубудівництва є необхідність звернення Євхаристії на престолі. Цей обряд потребує відповідного приміщення –

храму. Отож-бо за основу сакрального зодчества і взято вчення про нього як дім Господній, де у Святих Дарах, що зберігаються на престолі, постійно перебуває Господь Бог.

Прообразом церковної будівлі була та велика, гарно прибрана кімната звичайного житла, де, за євангельською оповіддю, відбулася Тайна вечеря Ісуса Христа з Його учнями, коли Він Сам здійснив першу Божественну літургію – таїнство перетворення хліба на Свої Тіло і Кров, після чого заповідав чинити те саме й так само в Його пам'ять. Так було сформовано засади християнського храму як особливим чином улаштованого приміщення для молитовних зібрань, богоспількування, звершення богослужінь і таїнств.

Першими мольельнями послідовників Христа були катакомби в Римі, а також мартирії. Мартирії – це поминальні центричні споруди, що їх зводили над похованнями християнських мучеників. Гробниця такого святого й була первісним престолом, на котрому здійснювали таїнство Євхаристії – перетворення хліба й вина [1, с. 38–39].

Тип християнського храму сформувався в IV ст. після офіційного визнання нової релігії. Її прихильники використали для потреб своєї літургії вироблений імператорським Римом тип громадської будівлі – базиліки. При цьому головним було вирішення не об'ємного завдання, а просторового – створити максимально великий внутрішній обшир для того, щоб зібрати на літургію всіх вірних. Грецькою «церква» звучить як «еклесія» і в перекладі означає зібрання. У цьому й полягає принципова відмінність християнського храму від святинь багатьох інших релігій: у них храм, зазвичай, – це будинок, у якому живе, перебуває божество. У християн храм – це, передусім, еклесія, молитовне зібрання вірних [1, с. 40].

У межах східної (візантійської) Церкви протягом V–VIII ст. усталилися свої форми храмів, відмінних від базилікальних, які лишалися характерними для західної. Храми зводили по-різному, проте їх архітектура завжди символічно представляла віровчення. Будівлі хрещатого плану означали, що Хрест Господній – це основа Церкви й ковчег спасіння для людей. Круглі (ротондальні) – символізували вічне тривання Церкви, адже коло не має ні початку, ні кінця. Восьмикутні – символізували Вифлеємську зірку й Церкву як зірку-дороговказ до спасіння в житті майбутнього, восьмого віку, бо ж, за стародавніми уявленнями, земне буття людства вимірюється сімома віками значної тривалості, а восьмий – то вічність у Царстві Божому. Тридільні храми завжди асоціювалися з кораблем. А корабель нагадує вірним, що крізь житейське море до небесної пристані людину може доправити лише Церква Христова.

Кількість церковних верхів чи бань (куполів) також глибоко символічна: один верх знаменує єдність Бога, досконалість творіння; два відповідають двом сутностям Боголюдини Ісуса Христа – людській і божественній; три символізують Святу Трійцю; чотири – Чотириєвангеліє, чотири сторони світу. П'ять верхів, де центральний височить над бічними, означають Ісуса Христа й чотирьох євангелістів. Сім верхів – це сім таїнств Церкви, сім дарів Святого Духа, сім днів творіння, сім Вселенських Соборів. Дев'ять символізують дев'ять плодів Святого Духа або таке саме число ангельських хорів. Тринадцять верхів чи бань означають Ісуса Христа й дванадцятьох апостолів навколо [1, с. 41].

Кожен верх чи баню увінчували хрестом. В українських дерев'яних церквах хрести вінчання були здебільшого залізними, художньої ковальської роботи. У добу Київської Русі термін «верх» стосовно церкви означав не баню чи купол, а саме хрест, який вінчає храм [1, с. 42].

Головною частиною церкви є її вівтар, що в перекладі з латини означає «підвищене місце». Центром вівтаря є престол, за котрий у ранніх християн правила гробниця (чи саркофаг) мученика. Гробниця того, хто прийняв муки за Христа, символізувала Гріб Господній. Подвижники віри тому й ішли на смерть, що знали: вони воскреснуть із Христом і в Христі. Престол у храмі символічно означає гробницю Спасителя, яка водночас знаменує Рай Небесний, бо ж вона стала джерелом воскресіння.

У кожному храмі духовною домінантою є іконостас, що розвинувся в пізньому середньовіччі з візантійської одноярусної передвітарної перегородки й став завісою, що відділила Свята Святих від решти церкви. Вівтар належить невидимому світові. Його відокремлення від решти храму необхідне тому, що Бог зовсім відмінний і відділений від свого творіння, а також задля того, щоб Свята Святих не втратила для вірних свого містичного значення. Однак це відокремлення не глухим муром, а за посередництва чогось реального, що людина сприймає подвійно: фізично – тілесними очима – й метафізично – очима душі. Таку подвійну, матеріальну й ідеальну сутність має іконостас, котрий на землі уособлює небо. Тут ми бачимо святих, які існують одразу в двох світах, поєднуючи їх. Іконостас – це вікна в інший, неземний світ, видима ілюстрація невидимого Царства Небесного, дана нам для того, щоб допомогти подолати духовну млявість і сліпоту [1, с. 43–44].

У кожній церкві завжди намагалися зробити троє дверей, що символізувало Святу Трійцю. В українських дерев'яних сакральних будівлях двері ніколи не робили великими, бо вони мали символізувати тісні врата спасіння. Одвірки завжди прикрашали різьбленням, щоб підкреслити значення цих дверей як переходу від світу звичайного у світ священний [1, с. 45–46].

Перед головними, західними дверима церкви часто влаштували ганок, піднятий над рівнем землі. Це мало не тільки практичний сенс, а й глибоко символічний, як образ того духовного піднесення над світом, у якому перебуває Церква Христова. Якщо рахувати від входу, то ганок – це перше підвищення в храмі, солея перед іконостасом – друге, а престол – третє. Вони відповідають трьом ступеням духовного шляху людини до Бога: перше – початок духовного життя; друге – подвиг боротьби проти гріха за спасіння душі, що триває упродовж усього людського життя; третє – життя вічне в Царстві Небесному.

Світло у православному храмі є насамперед образом небесного, божественного сйива й символізує Ісуса Христа як Світло світу [1, с. 47–48].

У православному храмі є три джерела світла: вікна, лампади і свічки. Свічка – це знак добровільної жертви людини Богові та храму Його. Вона – й символ віри, причетності людини до Божественного світла. Горіння воскової свічки як перетворення воску на вогонь означає обожнення, обернення земної людини на нове створіння під дією вогню й тепла Божественної любові та благодаті. Перед іконостасом завжди є Вічна Лампа – лампадка з оливою чи бджолиним воском, яка має світитися весь час, поки в церкві перебувають Святі Дари. Вічна Лампа символізує євхаристійного Ісуса Христа [1, с. 50–51].

Православні християни мають строго канонічний чин, тобто спосіб, порядок заснування кам'яної чи дерев'яної церкви. На наших землях він уперше був систематизований у книзі, яка називається «Требник Петра Могили». Уклав її сам Петро Могила – митрополит київський і галицький, справжній світоч православ'я. Перше видання «Требника» вийшло 1646 р. в друкарні Києво-Печерської лаври, після чого його багато разів перевидавали [1, с. 51].

Ритуал заснування дерев'яної церкви, відповідно до даної книги, виглядав наступним чином. На тому місці, де має бути східна стіна вівтаря майбутньої будівлі, викопують рів (туди вміщують чотирикутний закладний камінь, на якому висікають хрест), а також заглиблення, в яке можуть вкласти часточку мощів святих і текст про закладення храму, написаний на пергаменті чи викарбуваний на мідній дошці. По контуру майбутньої церкви викладають колоди. Готують також великий дерев'яний хрест, який поставлять у вівтарі на місце, де має бути престол храму.

Від найближчої діючої церкви йде хресний хід до будівельного майданчика. Там священник кадить весь викладений колодами периметр майбутнього храму, йдучи од вівтаря проти сонця навколо святині. У молитвах, які при цьому читано, закликається Боже благословення на всіх, хто трудитиметься на спорудженні церкви, а також проситься приставити до цієї справи й до трудівників ангела-хранителя. Далі освячується вода й

нею кропиться місце, де має бути престол, після чого на ньому ставлять вертикально великий дерев'яний хрест. Потім кроплять святою водою закладний камінь, його вмощують у рів під стіну вітваря, на камінь «возливається елей», а священник сокирою трічі вдаряє в середню колоду вітваря, промовляючи: «Починається справа во ім'я Отця, Сина і Святого Духа в честь же і пам'ять (далі йде назва церковного празника чи ім'я святого, яким присвячено храм). Амінь». Після цього він кропить водою контур церкви, йдучи від північної стіни проти сонця [1, с. 52].

Висновки. Сьогодення вимагає підвищення рівня духовності не тільки учительства як передового загону національної інтелігенції, а й усієї нації, відродити її найкращі просвітницькі традиції. Досягти певного успіху на цій ниві можливо лише шляхом глибокого вивчення й усвідомлення досягнень минулих поколінь у галузі освіти і виховання, бо без них сучасна педагогічна наука не спроможна розв'язати чимало теоретичних проблем [3, с. 9]. Одним із таких досягнень є звернення до національних традицій, в тому числі православних.

Вагому роль у вихованні підрастаючої особистості у дусі національних християнських православних традицій є уроки історії, на яких учні вивчають процеси культурного розвитку, невід'ємною складовою якого є поняття православного храму як відображення своєрідної моделі християнського світу, оскільки він є тим містком, що поєднує людину і Бога. Це місце духовного оновлення і звеличення людини, місце єднання людини (сутності фізичної) з Богом (метафізичним началом).

Література

1. Вечерський В.В. Українські дерев'яні храми / В.В.Вечерський. – К.: Наш час, 2007. – 271 с.
2. Лубський В.І. Релігієзнавство: [Підручник] / В.І.Лубський, В.І.Теремко, М.В.Лубська. – К.: Академвидав, 2011. – 464 с.
3. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: [Навч. посібник] / Л.А.Медвідь. – К.: Вікар, 2003. – 335 с.
4. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні: [Курс лекцій]:[Навч. посібник] / І.В.Огородник, В.В.Огородник. – К.: Вища школа: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 543 с.

Мехрабова Р.А.,
студентка гр.341 філологічного факультету
Східноукраїнського національного університету імені В. Даля
Україна, м. Сєвєродонецьк

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ

Сучасна система освіти Франції остаточно утвердилася ще більше двох століть, тому на сьогодні вважається однією з найкращих у світі. Система освіти Франції об'єктивно відіграє роль своєрідної лабораторії, дослідного поля, де проходять перевірку життям сучасні тенденції розвитку освіти. В освітніх проблемах цієї країни знаходять відображення важливі педагогічні процеси, що виходять за межі національних кордонів і становлять інтерес для вітчизняних педагогів [3].

Метою дослідження є специфіка системи сучасної освіти Франції, яка вважається однією з найбільш привабливих для багатьох країн у силу своєї ефективності, що доведена багатьма роками її існування.

Французька система освіти має яскраво виражену національну специфіку. У цій країні своя система дипломів та вчених ступенів, особливий розподіл на цикли. по закінченню кожного з яких студент одержує відповідний диплом.

Перший цикл розрахований на два роки та завершується іспитом на одержання диплома про загальну (DEUG) або науково-технічну (DEUST) освіту. Багато хто зупиняються саме на цьому шаблі, оскільки такий документ дає можливість знайти непогану роботу.

Другий цикл складається із двох-трьох років навчання. По закінченні першого року видається диплом ліценціата(licence), а наступний закінчується одержанням диплома магістра (*maîtrise*).

Третій цикл Протягом третього циклу поглиблено вивчається обрана спеціальність, вона супроводжується самостійною науковою працею, тему якої претенденти зобов'язані сформулювати до вступу. При успішному закінченні цього етапу видається диплом про спеціальну вищу (DESS) або поглиблену освіту (DEA).

Навчання кожного такого студента обходиться державній скарбниці в 35 тис. франків на рік, іноземних студентів зараховують в державні навчальні заклади на однакових для всіх умовах. Майже ідеальна реалізація принципів прав особи та рівного доступу до всіх стадій освіти, зокрема шляхом безконкурсного доступу до університетів і безоплатного навчання в них. Одним із наслідків цього є те, що Франція – один зі світових лідерів за кількістю студентів-іноземців. Кожен десятий студент, що одержує вищу освіту у Франції, – іноземець. [1].

Основна особливість освіти – доступність безкоштовного навчання для всіх в державних вищих навчальних закладах країни, включаючи іноземців (університети стягують з іноземних студентів лише номінальну плату. За останніми даними число школярів і студентів у Франції перевищило 15 млн осіб і склало чверть населення країни. У країні близько 7 тис. коледжів, 2600 ліцеїв. На потреби освіти щорічно витрачається 21% державного бюджету. Система освіти – найбільший роботодавець країни: у ній зайнято більше половини державних службовців.

Для підготовки фахівців в області техніки і економіки були створені спеціальні заклади, причому деякі з них випускають мало не всіх фахівців для роботи в області суспільного управління і приватному секторі. Ці навчальні заклади ніколи не дублювали університети, вони доповнювали їх. Це положення почало мінятися протягом останніх декількох років, оскільки університети повернулися у бік всіх академічних областей науки. Ця різнорідна освітня система випускає велику кількість різних дипломованих фахівців, демонструючи в кожній області освіти незначну диференціацію і стратифікацію.

У Франції налічується 80 університетів (*universités*) і близько 300 вищих шкіл (*grandes écoles*). Французькі ВНЗ відрізняються розмірами, але в цілому, незалежно від місця розташування, гарантують високу якість освіти. (4) В системі вищої освіти немає такої спеціальності, яку не можна було б одержати в одному з навчальних закладів Франції.

Французькій системі вищої освіти характерна велика різноманітність навчальних закладів з міцними традиціями, здатних, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення. Освітня система Франції довела свою ефективність. Так, представники багатьох країн їдуть учитися саме сюди. Багато урядів країн, що розвиваються, вибирають при створенні своїх національних освітніх систем як зразок французьку систему освіти та підготовки спеціалістів усіх секторів.

Література

1. Бочарова О.А. Модернізація вищої школи у сучасній Франції: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.01 / Бочарова Олена Анатоліївна. – К., 2006. – 196 с.
2. Витвер И.А. Современная Франция/ И.А. Витвер, А.Е. Слука, Г.П. Черников. – М., 2003, – 306 с.
3. Історія світової культури / За ред. Л.Т.Левчук. – К.: «Либідь», 2004. – 563 с.
4. Система высшего образования во Франции // Обзор систем высшего образования стран ОЭСР. / Сост. Центр ОЭСР.–М.: ВШЭ, 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.oecdcentre.hse.ru/>

Симонова Н.А.,

*магістрант кафедри біології Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка*

Україна, м. Чернігів

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З БІОЛОГІЇ

Зростання науки набуває вибухового та інтенсивного характеру, в контексті якого наука виконує ряд принципово значущих функцій: 1) адаптуюча, через посередництво якої виробляється здатність пристосовуватися до природних і соціальних умов життєдіяльності; 2) варіативна, коли наука продукує оптимальну поведінку соціуму в оточуючому середовищі; 3) моніторингова, яка характеризується тим, що наука втягується в глобальну систему спостереження і контролю за природними і соціальними процесами, прикладом чого можуть слугувати екологічні лабораторії тощо; 4) інформативна, коли наука дає людям нові знання і точну інформацію про оточуючий світ [1, 5].

На етапі активного входження української системи освіти в європейський освітній простір постала нагальна потреба подолання загрози бездуховності, а як наслідок – особливої актуальності набуває вирішення необхідності шанобливого ставлення до всього живого та власної відповідальності за майбутнє довкілля. З огляду на це «екологічна вихованість» інтерпретується як ціннісно-процесуальна категорія ставлення особистості до власних потреб та можливих способів їх задоволення, як один із провідних показників індивідуальності учнів основної школи, що характеризує їхню поведінку, дії та вчинки в різноманітних ситуаціях взаємодії з об'єктами природи у процесі їх вивчення та охорони, а також проявляється в умінні робити адекватні оцінки і самооцінки результатів власної чи колективної дії, спрямованої на збереження природи [2, с. 227–228].

В Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка систематично проводяться дослідження змін біохімічного статусу коропових риб за дії токсикантів різної хімічної будови [3–5]. Залучення старших школярів до наукової діяльності сприяє формуванню в учнів умінь і навичок застосовувати здобуті екологічні знання на практиці, під час вивчення й оцінки стану навколишнього середовища та власної поведінки і практичної діяльності у довкіллі з метою його збереження. Знаходять застосування різноманітні прийоми і методи педагогічної роботи, розкриття змісту практичної діяльності, прийоми переконання в необхідності особистої турботи кожного про середовище, вимоги до

поведінки. В той же час ми живемо в століття глобального інформаційно-мережевого суспільства, що характеризується розгортанням найновішої інформаційно-телекомунікаційної революції, проникненням інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, формуванням інфосфери і глобального мережевого суспільства. Важлива роль у складному процесі формування екологічної вихованості школярів належить новітнім технологіям, заснованим на використанні кращих традиційних та інноваційних форм організації навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і ресурсів [6, с. 215].

При роботі в лабораторії учень виступає як самостійний суб'єкт, що на основі придбаних знань, умінь і навичок може вибирати і конструювати особливості власної життєдіяльності (в області взаємодії з природою), її ціннісні підстави і норми. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє створити передумови і можливості для швидкого розвитку відкритої освіти. Такий підхід передбачає взаємне узгодження форм і методів екологічної освіти, єдину логіку розвитку провідних ідей і понять, їх послідовне вивчення і поглиблення з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Література

1. Пожуев В. І. Проблеми інформатизації суспільства в трансформаційних умовах / В. І. Пожуев // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип. 34. – С. 4–14. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2008_34_3
2. Трохимчук І. Методика формування екологічної вихованості учнів у процесі дослідницької діяльності з екології / І. Трохимчук // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 227–231. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_62
3. Мехед О. Б. Вміст нуклеїнових кислот в органах та тканинах коропа залежно від умов утримання // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія / О.Б. Мехед. – 2013. – №3 (56). – С. 73–78.
4. Мехед О. Б. Влияние загрязнения воды гербицидами зенкором и раундапом на обмен веществ в печени рыб семейства Сургинidae // Гидробиол. журн. / О.Б. Мехед., А.А. Жиденко – 2013. – №3. Т 49. – С. 82–88.
5. Мехед О. Б., Деркач С. М., Третяк О. П. Вплив гербицидного навантаження на активність ферментів катаболізму короткочасної культури клітин коропа (*Сургинус сагіо* L.) : Біологія // Біологічні системи. Науковий вісник Чернівецького університету. Т.4, Випуск 4, Чернівці. – 2012р. – С. 380–383.
6. Мехед Д. Б., Мехед О. Б., Скребець В. О. Психологічні проблеми використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 93. Серія : педагогічні науки : Збірник. / Д.Б.Мехед., О.Б.Мехед, В.О. Скребець. – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – № 93. – С. 214–216.

Сілютіна І.М.,

*к.пед.н., доцент кафедри філософії культури і культурології
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*

Чурсін М.М.,

*професор, д.пед.н., в.о. завідувача кафедри філософії культури і культурології
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*

Україна, м. Сєвєродонецьк

СУЧАСНА ОСВІТА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Як відомо, у сфері освіти з деяким лагом у часі проявляються ті ж самі тенденції, що і в науці. У другій половині минулого століття науку охопила інформаційна криза, внаслідок якої значна частина часу і зусиль дослідників стали витрачатися на організацію доступу до інформації та її «приготування» для використання у науковій роботі. Саме тоді з науки виділилася інформаційна діяльність, метою якої було виконання специфічних робіт з інформацією і забезпечення нею вчених і фахівців. У наш час є всі підстави вважати, що дещо подібне відбувається і в освіті.

Взаємовідносини освітньої й інформаційної діяльності – це загальна проблема, в процесі вирішення якої слід визначити роль і функції інформаційної діяльності всередині освітньої.

Незважаючи на кризові явища в освіті (зокрема, зниження якості), що значною мірою пояснюються саме трансформацією інфосфери, вища школа доволі мляво реагує на виклики, що породжуються цією трансформацією. Наукова проробка взаємовідносин освітньої та інформаційної діяльності залишається на жаль, недостатньою, отже, автори спиралися переважно на власні публікації. Метою даної роботи є виявлення ролі інформаційної діяльності в контексті освітньої і обґрунтування необхідності вивчення основ інформаційної діяльності як загальноосвітньої дисципліни.

Як відомо, своїм народженням інформатика (у первісному визначенні вона розумілася як наука про наукову інформацію) зобов'язана інформаційній кризі, що охопила сферу науки у 50–60-х роках минулого століття. Її проявом стало, зокрема, те, що легше було виконати дослідження заново, ніж шукати про нього інформацію. Реакцією людства на кризові явища в науці стало формування інформаційної діяльності: особливого виду професійної діяльності, пов'язаної з пошуком, відбиранням, обробкою і наданням споживачам необхідної їм інформації у стислі терміни і у зручній для сприйняття формі. Інформаційна діяльність, що спочатку мала відношення тільки до наукової інформації, поступово знайшла свої об'єкти і в управлінні, і в виробництві, стала загальним напрямом професійної діяльності.

Протягом історично короткого періоду інформаційна діяльність набула помітного впливу на зміст наукової та інженерної діяльності, її атрибути «вписалися» в оцінні характеристики результатів науково-технічної творчості. Так, в оцінці наукових робіт часто присутній «суто» інформаційний атрибут – кількість використаних джерел, майже обов'язковим є згадка про найбільш відомих авторів, що працюють у даній царині (ця згадка іноді має вигляд значного списку). Досвідчені читачі-вчені починають (і нерідко закінчують) перегляд наукового видання списком використаних джерел. Ознакою коректності виконаного дослідження часто є згадка про пошук джерел з його тематики в Інтернеті.

Крім того, наукові тексти, як правило, супроводжуються анотаціями, рефератами, переліками ключових слів, устатковуються індексами класифікацій (УДК, зокрема), отже, включають низку атрибутів інформаційної діяльності. Можна згадати і про те, що зміст наукових робіт часто має ознаки інформаційної діяльності, наприклад, коли автор вирішує завдання структурування матеріалу, класифікації тих чи інших об'єктів у конкретній предметній галузі. Обов'язковим елементом серйозної наукової праці, як відомо, є огляд, що виступає результатом інформаційної діяльності. Відбувається також формальне проникнення інформаційної діяльності у наукову. Про якість наукової роботи все частіше починають судити за формальними (інформаційними) ознаками: наявністю таких-то і таких-то атрибутів та елементів. Поступово включаються і більш ґрунтовні інформаційні критерії на зразок кількості публікацій вчених, або посилання на їх публікації, частотних словників наукових текстів, представленості спеціальної термінології тощо. Можна навіть говорити про загрозову для науки тенденцію витиснення дослідницької діяльності діяльністю інформаційною, хоча в цьому, можливо, полягає об'єктивна фундаментальна тенденція інформатизації суспільства.

«Світові проблеми, – пише А. Кінг, – настільки широкі, складні і взаємопов'язані, що і рядовий член суспільства, і відповідальний політик, які бомбардуються великою кількістю, часто зовні суперечливих даних і інформації, перестають розуміти порядок речей і не знаходять у собі достатньо знань і мудрості для вирішення проблем. Це відкидає нас до стану, що описується у відомих віршах Т. С. Еліота: «Де знання, загублене в інформації? Де мудрість, загублена в знаннях? Сюди ж можна було б додати: «Де інформація, загублена в даних?»» [4].

Слід констатувати, що інформаційна діяльність міцно зайняла місце як би всередині дослідницької і часто вже невіддільна від останньої.

Проте в освіті, як це спостерігалось протягом століть, з деяким запізненням повторюються тенденції, що проявляються в науці. Це, як показують дослідження, залишається вірним і для взаємовідносин освітньої

та інформаційної діяльності. Викладачі вже давно помітили, що навчальний процес стрімко «вироджується» в інформаційний. Замість того, щоб слухати, зрозуміти, прочитати й вивчити, студенти все частіше користуються більш ефективним, з їх точки зору методом досягнення кінцевої мети: знайти (зараз вже, вельми просто і ефективно, в Інтернет) необхідну інформацію, «завантажити» її і, оформивши (часто без відповідного оцінювання і тим більш вивчення), надати викладачу. У подібному випадку, як можна побачити, навчальний процес елімінується інформаційним. Але і викладацький склад не відстає від моди (на інформаційну діяльність). Обсяги контрольних і випускних робіт зростають, методичні вказівки, як і формальні вимоги до студентських робіт, множаться, і все це слугує підставою для всіляких оцінок і рейтингів кафедр і викладачів. Можна з впевненістю констатувати, що обсяг інформаційної роботи викладача значно перевищує обсяг і навчальної, і наукової його роботи.

Загальним висновком є констатація необхідності викладання у вищій школі основ інформаційної діяльності як загальноосвітньої дисципліни. Прийшло усвідомлення, що всім учасникам освітньої діяльності слід навчитися, по-перше, ефективно використовувати інформаційну діяльність у викладанні та навчанні, а по-друге, не змішувати обидва види діяльності, тим більш не допустити підміни навчального процесу простим (в ідеалі автоматичним) перенесенням інформації з одного сховища в інше. В останній ситуації і викладач, і студент залишаються сторонніми спостерігачами, і говорити про навчальний процес вже не приходиться.

Література

1. Чурсін М.М. Інформаційний пошук у навчальному процесі вищої школи: нові обрії, нові проблеми / М.М. Чурсін // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Зб. наук. праць. Вип. 2. / гол. ред. Г.П. Шевченко — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля, 2004. — С. 189–200.
2. Чурсін М.М. Інформаційна діяльність у вищій школі: поняття, зміст і основні напрями / М.М. Чурсін // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Вип. 14. — Х. : ХДАК, 2004. — С. 245–256.
3. Сілютіна І.М. Про інформаційно-діяльнісну складову кваліфікації випускника спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» / І.М. Сілютіна, М.М. Чурсін // Наукові записки. Серія «Культура та соціальні комунікації» / за заг. ред. Л.В. Квасюк. — Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2009. — Вип. 1. — С. 318–326.
4. Кинг А. Великий перехід / А. Кинг // Междунар. форум по информ. и докум. — 1989. — Т.14. — № 2. — С.3–8.

Тьопенко Ю.А.,

доцент, к.філол.н., завідувач кафедри іноземних мов Київського національного університету технологій та дизайну

Стежко Ю.Г.,

доцент, к.пед.н., кафедра іноземних мов Київського національного університету технологій та дизайну

Україна, м. Київ

ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В реаліях інформаційного суспільства комунікативність конвертується в успіх, набуває ваги корпоративна солідарність, культура командної поведінки у сфері практичної діяльності. Тож закономірно, що на вістрі педагогічного дискурсу постає проблема формування особистості толерантної, комунікативної, здатної до командної роботи – якостей професійної компетентності. Наразі традиційна спрямованість освіти на накопичення абстрактних знань вступила в суперечність із запитами суспільства на компетентну особистість, зорієнтовану на практичну реалізацію знань.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну увагу до проблеми запровадження компетентнісної моделі освіти з боку педагогів, утім, як на нас, не отримало належного висвітлення формування таких компонент професійної компетентності як комунікативність, толерантність. Дослідження зазначених чинників корпоративної співбуттєвості нами бачиться в наступній аспектації:

– Поняття «толерантність» сьогодні ще не набуло однозначної визначеності, проте, як на нас, толерантність має тлумачитись як зваженість у вираженні власної думки, здатність до компромісів та без роздратування сприймати думки і способи самовираження інших суб'єктів. Толерантність опосередковано розкриває духовну, морально-етичну характеристику особистості, її здатність до розв'язання конфліктних ситуацій. Висвітлення феномену толерантності в кореляції із конфліктністю, гадаємо, адекватно забезпечує інноваційне проектування компетентної особистості.

– Конфліктність, за визнанням психологів, є іманентною рисою особистості, обумовленою самим феноменом психіки, і, на думку І.Беха, пов'язана з егоїстичним «Я». Тож говорити про безконфліктність означало б суперечити самій людській природі. Конфлікти, передусім морально-правового характеру, мають об'єктивний зміст, позаяк вони обумовлені самою суспільною необхідністю, ідейними розбіжностями, перетином

інтересів різних громадських утворень. Соціальний модус буття наражає особистість на конфронтацію із оточенням, а отже і неминучість пошуку компромісів задля злагоди. Відтак комунікативна толерантність в царині конфліктного середовища набуває визначальної ролі у становленні компетентності особистості, а заохочення до неї є ключовим завданням педагога - не в якості джерела абстрактних знань, а в ролі тьютора професійного та суспільного самовизначення особистості.

– Плідним методом формування толерантності є метод евристичних бесід на кшталт сократівських (метод дискусій), за якого педагогом окреслюється проблемна ситуація з тим щоб забезпечити зацікавленість, мотивацію до дискусії, а уже в процесі обміну думками комуніканти досягають порозуміння, набувають якості толерантності. В діалозі комуніканти утверджуються у власній думці, уже зіставляючи її з думкою опонента, адже «людська думка стає справжньою думкою... тільки в умовах живого контакту з чужою думкою, втіленою в чужому голосі, тобто в чужій вираженій в слові свідомості» [1, с. 116]. В дискусійних діалогах, полемічних зіткненнях присутні зіставлення не лише думок, а й експресії стилістики опонентів. Мовленнєва невиразність, байдужість знаменують собою не толерантність, а радше конформізм. І навпаки, за надмірної пристрасті потерпає поступливість, сама перспектива злагоди. Тож завданням педагога як модератора є стримування пристрастей, забезпечення їм вербалізованого виходу в царину дискусійної активності в пошуках точок дотику, спільного бачення засобу розв'язання суперечностей.

– Толерантність особистості в дискусійному зіткненні забезпечується рефлексивним мисленням, критичним ставленням до власного «Я» як самооцінки через призму осмислення аргументації на користь іншої думки. У саморефлексії власне «Я» постає одночасно і суб'єктом і об'єктом аналізу. У такому разі толерантність особистості визначається ступенем поступливості власною думкою під впливом аргументів опонента, не зраджуючи при цьому власних принципів. Визнання іншої думки задля показової злагоди, лише під тиском авторитету чи наполягань опонента не є виявом толерантності, а радше конформізму, безпринципності або, що гірше, психічного розладу. Проте і безпідставна непоступливість під гаслом принциповості навіть за очевидної хибності власної думки, волюючи видати впертість за твердість переконань, в більшості випадків є виявом заниженої самооцінки, спробою приховати убозтво знань або підсвідомою компенсацією почуття власної неповноцінності. Погодьмося, твердість переконань частіше є свідченням убозтва мислення, ніж його здобутків. Саморефлексія ж, здатність до корекції власної думки під тиском неспростовних аргументів опонента є виявом високої внутрішньої

духовності, інтелектуальної розвиненості, виявом власної гідності та визнання гідності опонента.

– Толерантність як особистісна якість ґрунтується на визнанні різних форм осягнення дійсності, відмові від беззаперечного панування раціоналізму на користь аксіологічної паритетності з ірраціоналізмом. Щоб не допустити монополізації права на істину – контрверзи толерантності, варто довести до свідомості учасників діалогу гуманістичний смисл постмодерністського релятивізму, глибокий зміст сократівського – «я знаю, що я нічого не знаю...», відносність отриманих знань незалежно від методологічних засад пізнання. Є рація у словах М.Мамардашвілі, що «енергія зла черпається з енергії істини, впевненості у баченні істини» [2, с. 116]. Претензії на раціональну беззаперечність, нехтування іншими формами пізнання живлять непримиренність, агресію, а ґносеологічна інтерсуб'єктивність торує шлях до узгодження позицій опонентів, є утіленням толерантності. За дискурсивної етики Ю.Хабермаса «лише ті норми можуть претендувати на значущість, які отримуватимуть згоду в усіх можливих учасників дискурсу» [3, с. 107].

– В діалоговому спілкуванні реалізується психологічний механізм визрівання спільної думки як оволодіння істиною, навіть якщо насправді вона неявно є оманю. Створенням атмосфери успіху досягається мотивація генерування нових ідей, досягнення порозуміння, спонукана пошуку компромісів, стимулюється інтелектуальна чесність, самокорекція. Навпаки, професійна недолугість педагога, незнання психології може спричинити в індивіда зневіру у власних можливостях, пасивність або ж удавану активність. Тож вияв зацікавленості думкою кожного з боку педагога як модератора дискусії, його позитивний відгук щодо успіху кожного комуніканта відбивається психологічним стимулом саморефлексії, за якої спільний успіх інтеріоризується у власні надбання, відчуття успіху. Тож і говорити про поступливість власним «Я» заради штучної злагоди наразі не доводиться.

Таким чином, діалогічність, метод дискусій за належних психолого-педагогічних умов його реалізації правомірно визнати основним методом формування толерантності, комунікативної компетенції особистості. Обмінюючись думками, ідеями та визнаючи власні помилки, людина відчуває потребу в самокорекції, відбувається розчинення природної конфліктності в царині вербальної інтерсуб'єктивності, розкривається «...людське в людині» як для інших, так і для себе» (М.Бахтін).

Ваги діалоговому методу додає і той факт, що в поширенні дискусій на міжнародний рівень виникає мотивація вивчення іноземних мов, відбувається вдосконалення мовленнєвої культури, набувається досвід використання інформаційно-комунікативних систем - якостей професійної компетентності.

Література

1. Бахтин М. Проблеми поезтики Достоевського / М. Бахтин. – М.: Советский писатель. – 1963. – 364 с.
2. Мамардашвили М. Как я понимаю философию./ М. Мамардашвили. – М.: Прогресс. – 1992. – 368 с.
3. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, – 2000. – 380 с.

Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу

Барвіна Н.О.,

*викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнського національного університету імені В. Даля
Україна, м. Сєвєродонецьк*

ПОЗААУДИТОРНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИШІВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ

На сьогодні опанування іноземної мови, студентами, що здобувають вищу освіту, є необхідною складовою підготовки всебічно розвинутого молодого фахівця. Наслідком процесів, що відбуваються в світі, є міжнародна інтеграція, яка впливає на попит суспільства на професіоналів у різних галузях науки і техніки, що необмежені спроможністю іншомовного спілкування. Тому предмет «Іноземна мова» є одним з ключових в структурно-логічній схемі підготовки бакалаврів та магістрів за будь-яким напрямом.

Завдання кожного викладача іноземної мови вищого навчального закладу – це створення умов для оволодіння студентами всіма видами мовленнєвої діяльності, всіма аспектами іноземної мови, і, насамперед, формування комунікативної компетенції студента.

У наш час євроінтеграції проблема мотивації під час навчання іноземній мові перестала бути однією з головних проблем, тому що сучасні студенти, багато з яких приймають участь у міжнародних конференціях, пишуть проекти, працюють задля отримання грантів і т. п., добре розуміють необхідність вдосконалення знання іноземних мов.

Але, на жаль, на сьогодні практика формування саме комунікативної компетенції на нефілологічних факультетах вишів є недостатньо ефективною. Одними з причин цього є відсутність більш-менш постійного мовленнєвого середовища, та невелика кількість навчальних годин, що передбачені для аудиторної роботи студентів.

Тому, для оволодіння іноземною мовою, як засобом спілкування, дуже важливими є позааудиторні заняття. Групові позааудиторні заняття є однією з головних складових ефективного процесу навчання іноземній мові, з одного боку завдяки наявності викладача, що диригує процесом, а з іншого – групи мотивованих студентів, без яких отримання навичок діалогічного мовлення стає малоюмовірним. У такому процесі навчання, як і у процесі аудиторної роботи, сучасний викладач широко використовує Інтернет-ресурси.

Позааудиторна робота з іноземної мови є невід'ємною частиною всього навчально-виховного процесу. Вона поглиблює соціокультурні знання студентів за рахунок охоплення великого кола проблем і питань, що виходять за межі навчальної програми та не розглядаються на аудиторних заняттях. Крім того, такий вид роботи не завжди є регламентованим у часі, тому він дозволяє приділяти кожному учаснику процесу ту кількість часу, яка необхідна саме йому для досягнення бажаного результату. Залучаючи студентів до неформального вивчення іноземної мови, викладач має можливість максимально враховувати їхні особистісні потреби, оскільки вони самі беруть участь у тому чи іншому позакласному заході.

До позааудиторних занять з іноземної мови, насамперед, належать наукові дискусії та студентські конференції, засідання клубів та гуртків. Наприклад, на кафедрі іноземних мов та професійної комунікації філологічного факультету Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля декілька років працює клуб з вивчення англійської мови «English club», теми засідань якого обирається самими студентами-учасниками. Предметом дискусії можуть бути питання загальної тематики (наприклад, «Ukraine – is my native land», «My hobby», «Do you believe in fate?»), за якими бажані готують повідомлення та презентації, що супроводжуються обговоренням, а також сучасні граматичні та лексичні явища, які розкриваються у відео лекціях, що представлені в Інтернеті носіями мови (наприклад, Mr. Duncan's video lessons, Benjamin's English Classes). Слід відзначити, що студенти не примушуються виступати на кожній зустрічі, а мають можливість вибору, і таким чином поглинають у процес комунікації поступово, переборюючи свій страх перед іншомовним спілкуванням.

Поряд з тим, що позааудиторна діяльність є якісною додатковою та допоміжною формою роботи, вона допомагає викладачеві використовувати

різноманітні методи та форми роботи, які не завжди доречно застосовувати під час проведення аудиторних занять, а також налагоджувати співпрацю з найбільш мотивованими та зацікавленими студентами. У зв'язку з цим, варто згадати про важливість проведення концертів, свят та фестивалів іноземними мовами. Так, студенти-учасники театральнo-музичної студії «Magic Pie», під керівництвом викладача кафедри іноземних мов та професійної комунікації філологічного факультету Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля регулярно готують різноманітні культурні заходи, більшість із них проводиться англійською мовою і присвячена культурі англомовних країн (наприклад, свята Halloween, Christmas, St. Valentine's Day, театральні постанови «Christmas carol», «The nightingale and the rose»). Така форма позааудиторної діяльності має велику практичну користь для студентів, бо є не тільки додатковим джерелом лексичного матеріалу, але й головним інструментарієм у подоланні психологічного бар'єру, який часто виникає під час спілкування іноземною мовою. Монологічне та діалогічне мовлення не від свого імені, а від імені персонажу(п'єси, вірша, пісні) допомагає студенту краще адаптуватися в іншомовному середовищі.

Отже, поряд з практичною метою всі зазначені вище види позааудиторних занять ставлять перед собою освітні, виховні та розвиваючі мети, сприяючи розширенню загальної ерудиції студента, зростанню його загальнокультурного та освітнього рівня, а також рівня культури спілкування.

Література

1. Лагдан С. Аксіологічні аспекти формування мовної особистості сучасного студента
2. Фатеева В. Г., Шарапова В. В. Вплив навчальних позааудиторних заходів на формування іншомовної професійно-орієнтованої комунікативної компетенції студентів ВНЗ. Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова.
3. Матвій-Лозинська Ю.О. Позааудиторна діяльність як складова навчально-виховного процесу ВНЗ. Львівський інститут економіки і туризму

Бовт А.Ю.,

*аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Дала*

Україна, м. Северодонецьк

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ УКРАЇНИ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався цілою низкою збройних конфліктів у країнах Африки, Азії та Європи. Югославія, Сирія, Афганістан, Сомалі, Ірак, Уганда, Сьєрра Ліоне, Камбоджа, Шрі-Ланка, Конго – ось не повний перелік країн, мешканці яких на власному досвіді пізнали всі біди та проблеми війни. У 2014 році до цього переліку потрапила і Україна.

Наразі одним з пріоритетних напрямів діяльності найбільших світових організацій, агенцій та фондів, таких як Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (UNHRC), Дитячий фонд ООН (UNICEF), організацій War Child та Save the Children, є пошук та впровадження дієвих ідей для вирішення проблеми дітей, які постраждали від збройних конфліктів, оскільки, по-перше, діти до 18 років складають більше половини усіх постраждалих, а по-друге, діти – найуразливіша вікова група, яка потребує особливого ставлення.

Метою дослідження є визначення ролі рідної мови в естетичному вихованні дітей України, які постраждали від збройного конфлікту.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на сучасному етапі діти України, які стали свідками військових подій, пережили обстріли та/або втратили когось з близьких людей, потребують ефективних механізмів відновлення душевної рівноваги, нормалізації психологічного стану та сприятливих умов для соціалізації. Одним з таких механізмів, на думку багатьох вчених, є естетичне виховання, яке на протигагу страху, тривозі, болісним спогадам від пережитих жахливих подій, має навчити дітей бачити, сприймати, цінувати та примножувати красу навколишнього світу. Особливо вдалим є естетичне виховання, яке здійснюється засобами рідної мови.

Мова оточує дітей з найперших днів життя. Мова є одночасно і носієм, і провідником прекрасного (літератури, пісень, усної народної творчості). За допомогою мови дитина вчиться, пізнає навколишній світ, знайомиться та спілкується з друзями та близькими.

Чисельні наукові праці наголошують на важливості виховання в дітей любові до літератури, жаги до читання та інтересу до засвоєння нових знань завдяки літературі. У одній зі статей Е. Зенг стверджує, що діти

мають більш високу здатність до образного мислення, а також більш розвинені інтуїтивні почуття під час читання [3, с. 400]. У художній літературі, яка не містить сцен жорстокості, війни, жахів, та будь-яких кривавих подій, дитина може знайти свій ідеал міжособистісної взаємодії, здобути нові знання, ознайомитися з новим досвідом, навчитися висловлювати свої почуття та думки – все це сприятливо впливає на естетичний розвиток дитини.

За У. Бронфенбреннером – автором однієї з найвідоміших систем соціалізації та розвитку дитини – екологічна модель розвитку складається з чотирьох так званих шарів: мікросистеми, мезосистеми, екзосистеми та макросистеми. Перший охоплює взаємодію дитини з найближчим оточенням (наприклад, родина, дитячий садок, школа). Другий включає взаємодію двох або більше підсистем мікросистеми (наприклад, двір, вулиця, квартал). Екзосистема складається зі значних соціальних організацій та об'єднань, формальних і неформальних, які безпосередньо не впливають на дитину. Макросистема – найширше поняття, яке охоплює сукупність соціально-економічних факторів, культурне середовище країни, вірування, цінності, національні звичаї [1, с. 227]. Збройний конфлікт завдає шкоди кожній з цих систем по-різному, а отже і методи та засоби подолання негативних наслідків конфлікту дещо різняться у кожному з цих шарів. Проте, якщо зобразити подану систему у вигляді кіл, то мову можна уявити в якості січної, оскільки вона пронизує усі підсистеми, тісно пов'язана з ними, а отже є універсальним засобом для подолання негативних наслідків пережитих військових подій. Це стосується, в першу чергу, рідної мови дитини.

Однією з умов вдалого естетичного виховання дитини є занурення у культурне середовище рідної країни. Адже, коли дитина відчуває себе частиною рідної культури, це значно прискорює подолання негативних наслідків збройного конфлікту, вселяє надію на краще майбутнє. Дітям вкрай важливо не втрачати зв'язок з рідною землею та звичним соціокультурним середовищем. Проте, забезпечити такі умови вкрай важко, а іноді і неможливо, коли діти стають біженцями в чужій країні і змушені адаптуватися в новому, невідомому середовищі. Рідна мова – це єдине, що допомагає дітям не забувати своє коріння і не відчувати себе відірваними від Батьківщини, а також берегти культурне надбання. На важливості навчання та виховання дітей, які постраждали від збройних конфліктів, рідною мовою наголошує М. Савард, зазначаючи, що відбирання у дітей рідної мови означає знищення і рідної культури. [2, с. 14]. Діти не відчувають впевненості та своєї культурної приналежності, коли втрачають мову. Окрім того, якщо після тривалого перебування в іншому соціокультурному середовищі дитина повернеться додому, то вона

вже не зможе відчувати свою приналежність до місця, яке вона колись покинула. Відірваність від рідної мови, а через неї – і від культури, змінює світогляд дитини, яка вже майже втратила зв'язок з рідною країною, проте ще не зовсім адаптувалася у новому суспільстві. Це лише погіршує ситуацію, створюючи додаткові перешкоди дитині на шляху до комфортного, повноцінного життя. Тож рідна мова повинна супроводжувати дитину будь-де.

Таким чином, ми розглянули роль рідної мови в естетичному вихованні дітей України, постраждалих від збройного конфлікту; визначили, наскільки важливою для соціокультурної та духовної реабілітації є використання рідної мови під час навчання та виховання (особливо для дітей-біженців), а також зазначили, які негативні наслідки може мати позбавлення дитини можливості вчити рідну мову і завдяки їй зберігати національне культурне надбання.

Література

1. Bronfenbrenner, U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design / U. Bronfenbrenner. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. – 330 p.
2. Savard M. An Alternative to Violence ind Education / M. Savard. – Concordia University, 2015. – 33 p.
3. Zeng, E. Research on Cultivation of Aesthetic Ability of Student Based on Children Literature / E. Zeng // Teaching Communications in Computer and Information Science. – №267. – pp. 398–403.

Бондаренко Г.П.,

*доцент, к.пед.н., доцент кафедри української мови та літератури
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*

Овсянікова Г.О.,

*студентка 1 курсу групи ФФ-251с, спеціальності «Прикладна лінгвістика»,
СНУ ім. В. Даля,*

Україна, м. Северодонецьк

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ЗБАГАЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ВЛАСНЕ УКРАЇНСЬКИМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ

Результатом розвитку мовної особистості старшокласника є досконале оволодіння необхідним мовним потенціалом і стійкі навички спілкування в

усіх сферах життєдіяльності, тобто набуття мовної й комунікативної компетентності, однією з базових складових якої є вільне володіння лексичним і фразеологічним багатством рідної мови.

Втім, попри очевидну значущість фразеологізмів як «національно специфічних репрезентантів української культури, когнітивної бази мовної картини світу» [2, с. 65], означені феномени не є предметом окремих лінгводидактичних досліджень в Україні, хоча в мовознавстві останнім часом значно поширився науковий інтерес до фразеологічних одиниць як до етнокультурних інформантів (В. Жайворонок, В. Калашник, Л. Мельник, І. Мілева, Р. Міняйло, О. Селіванова, В. Ужченко, Д. Ужченко та ін.).

Недостатня науково-теоретична розробленість проблеми активізації, удосконалення, урізноманітнення форм роботи над фразеологічним матеріалом на уроках української мови, а також відсутність цілісної системи вправ з удосконалення мовлення старшокласників засобами, що містять етнокультурну інформацію, зумовили вибір теми нашої розвідки, мета якої – розглянути способи удосконалення мовлення учнів старшої школи фразеологічними одиницями. Актуальність статті визначається необхідністю модернізації традиційної системи лексико-фразеологічних вправ з метою покращення фразеологічної компетенції старшокласників.

Свідоме й уміле використання учнями фразеологізмів залежить від вибору методичних шляхів, що перетворюють усталений вираз в активний засіб спілкування, вираження думки. Аналіз методичної та педагогічної літератури свідчить, що проблема формування культури спілкування учнів старших класів з використанням фразеологізмів, які репрезентують і вербальну, і невербальну комунікацію, вирішується у процесі використання системи вправ і завдань.

Використання системи вправ дасть можливість, «спираючись на морально-етичні традиції українського народу, сформувати в учнів внутрішню потребу у самостійній роботі над увиразненням індивідуального мовлення засобами фразеології, закріпити їх у створюваних і уявлених ситуаціях, збагатити мовлення школярів фразеологізмами» [1, с. 44].

Щоб залучити фразеологізми до активного словникового запасу учнів, потрібна систематична й продуктивна робота відповідно до етапів засвоєння школярами фразеологічного матеріалу.

Пропонована нами система вправ охоплює всі етапи засвоєння фразеологічного матеріалу, що, на нашу думку, значно підвищить ефективність збагачення мовлення учнів фразеологізмами.

На етапі сприймання та розуміння фразеологічного матеріалу доцільним є застосування вправ на усвідомлення значення сталих зворотів у контексті. Зокрема, вправи на визначення фразеологізмів в тексті та

пояснення їх значення; на відшукування і пояснення сталих зворотів у текстах «(реалізація текстоцентричного принципу вивчення української мови)» [3, с. 127]; пояснення значення фразеологізму за допомогою словника. Наприклад, визначте в тексті фразеологізми, поясніть їх значення або до самостійно складених речень уведіть подані фразеологізми так, щоб вони вживалися в різних значеннях.

Логічним продовженням роботи над сприйманням і розумінням значення фразеологічних одиниць мають бути вправи, які сприятимуть запам'ятовуванню фразеологічних одиниць, збереженню їх у довготривалій пам'яті учнів та актуалізації – відтворенню та використанню у власних непередбачених мовленнєвих висловлюваннях. Це насамперед навчальні завдання на розуміння джерел походження фразеологічних одиниць. Наприклад: визначте в реченнях фразеологізми, розкрийте значення кожного, за потреби звернувшись до фразеологічного словника, або Розкажіть про походження поданих з фразеологізмів.

Щоб засвоєння фразеологізмів не обмежувалося лише ознайомленням з їх значенням на етапі актуалізації набутих знань, слід приділити особливу увагу творчим вправам, спрямованим на застосування стійких словосполучень у самостійних мовленнєвих висловлюваннях висловів на рівні словосполучення, речення, тексту. З цією метою ефективним є складання діалогів, усних і письмових творів із використанням фразеологічних зворотів тощо. Наприклад: розподіліть фразеологізми за темами, з деякими з них за власним вибором напишіть стислі твори, складіть діалог або «Праця – перша потреба людини», використовуючи фразеологізми.

Використовуючи запропоновані вправи, вчителю необхідно продумати, який з типів вправ доцільно використати, яку кількість фразеологізмів на уроці слід розглянути, як співвіднести фразеологічний матеріал із темою, що вивчається, як забезпечити закріплення фразеологізмів і введення до активного словникового запасу.

Таким чином, лише систематичне й методично доцільне застосування різноманітних перекладних вправ сприятиме активізації й збагаченню фразеологічного запасу учнів; виховуватиме в них увагу до стійкого сполучення слів, як засобу вираження мовлення; розвиватиме мислення; формуватиме мовленнєві вміння й навички; сприятиме збагаченню мовлення школярів, удосконаленню його образності, емоційності й точності.

Література

1. Соловєць Л.О. Роль фразеологізмів у збагаченні лексичного запасу школярів// Початкова школа. – 1999. – № 11. – С.9–12.

2. Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі: посіб. для вчителя / Ужченко В.Д. – К. : Рад. шк., 1990. – 175 с.
3. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

Брітікова К.В.,

к.філол.н., доцент кафедри педагогіки та управління освітою Донецький національний університет

Україна, м. Вінниця

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Проблема активізації пізнавальної діяльності у процесі навчання в педагогічній теорії і практиці не нова. На всіх етапах розвитку педагогічної думки до неї зверталось багато вчених, педагогів-практиків, серед яких І.Г. Песталоцці, Ф.А. Дістервег, Б.Г. Грінченко, В.О. Сухомлинський Л.С. Виготський та ін.

Сучасній ступеневій вищій освіті притаманні певні недоліки, серед яких одноманітність форм, методів і прийомів викладання, що викликає падіння інтересу до пізнавальної діяльності й майбутньої спеціальності. Крім того, під час підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом», «Педагогіка вищої школи» у групі можуть опинитися люди різних вікових категорій, із різними потребами, цілями, мотивацією. Відповідно, перед викладачем стоїть проблема привернути увагу кожного студента, зацікавити, активізувати його увагу для подальшої свідомої навчальної діяльності, а значить, визначити напрями активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів для підвищення ефективності навчання та якості підготовки фахівців.

У психолого-педагогічній літературі поняття «активізація пізнавальної діяльності» трактується по-різному. У довідковій літературі найчастіше використовується поняття «активне навчання» або «активізація процесу навчання», що визначається як удосконалення методів та організаційних форм навчально-пізнавальної роботи студентів, яке забезпечує активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність студентів на всіх етапах навчального процесу [5].

З.І. Слепкань визначає активність як «здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого, планомірного

перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні» [6].

У навчальному процесі вищого навчального закладу особливе місце займають такі організаційні форми, які забезпечують активність студентів на заняттях, підвищують знання й індивідуальну відповідальність за результати праці. Ці завдання можна успішно вирішувати через технологію застосування активних форм навчання [7]. Навчання – складний і багатогранний, спеціально організований процес відбиття у свідомості студентів реальної дійсності, керований викладачем. Саме спрямовуюча роль педагога забезпечує повноцінне засвоєння студентами знань, умінь і навичок, розвиток їх розумових сил і творчих здібностей.

Ставлення студентів до навчання зазвичай характеризується активністю. Активність визначає ступінь «зіткнення» студента з предметом його діяльності. У структурі активності виділяються такі компоненти: готовність виконувати завдання; свідомість виконання завдань; систематичність навчання; прагнення підвищити свій особистий рівень тощо.

Управління активністю студентів традиційно називають активізацією. Активізацію можна визначити як довготривалий, постійно діючий процес спонукання студентів до цілеспрямованого навчання, орієнтований на подолання пасивної і стереотипної діяльності, уникнення спаду і застою в розумовій роботі. Головна її мета – формування активності студентів, підвищення якості навчально-виховного процесу. У педагогічній практиці використовуються різні шляхи активізації пізнавальної діяльності, зокрема, різноманітність форм, методів, засобів навчання, виправданий і свідомий вибір яких, за умов умілого та педагогічно виправданого поєднання, суттєво впливає ефективність навчальної діяльності, стимулює активність і самостійність студентів [8]. Найбільшій активності студентів можливо досягти тоді, коли під час занять створюються ситуації, у яких студенти самі повинні відстоювати свою думку; брати участь у дискусіях та обговореннях; ставити питання своїм товаришам і педагогам; рецензувати відповіді товаришів; оцінювати відповіді й письмові роботи товаришів; самостійно вибирати посилене завдання; знаходити декілька варіантів можливого вирішення пізнавальної задачі (проблеми); застосовувати самоперевірку, аналіз особистих пізнавальних і практичних дій; вирішувати пізнавальні завдання шляхом комплексного застосування відомих ним способів рішення.

Здобуті знання студент намагається тут же в думках застосувати, прикладаючи до власної практики, і в такий спосіб формувати новий образ професійної діяльності. Чим активніше протікає цей розумовий і

практичний навчально-пізнавальний процес, тим більш продуктивний його результат. У студентів починають формуватися стійкі нові переконання і, зазвичай, значно поповнюються професійні знання.

Постає питання, як виміряти ефективність процесу активізації пізнавальної діяльності. Цій проблемі приділяє увагу О.Є. Олексюк [2], виділяючи такі критерії: націленість на пізнавальну діяльність, що виражається в направленому самоосвітньому читанні, систематичності в пізнавальній діяльності; активність у пізнавальній діяльності, показниками якої є пізнавальна ініціативність, організованість та розвиток сили волі, наполегливість; професійна відповідальність, вираження якої є зміна мотиваційної сфери, усталеність навчання з усіх дисциплін та спрямованість на самовдосконалення; професійна педагогічна творчість, виявами якої є творча уява та мислення, творче застосування педагогічного досвіду.

Традиційно для активізації пізнавальної діяльності використовувалася наочність, питання. Сучасна освіта вимагає нових підходів, про що, зокрема, пишуть Л. Г. Кидайлова, Н. Б. Щокіна [1]

На нашу думку, з метою забезпечення більшої ефективності лекційного заняття доцільно вводити до його структури інтерактивні методи та прийоми навчання, що сприяють як розвитку позитивної взаємодії викладача зі студентами, так і міцності засвоєння знань та активізації їхньої пізнавальної діяльності. Використання інтерактивних прийомів під час лекційного заняття сприяє формуванню позитивної взаємодії між учасниками навчального процесу, що незмінно позначається на якості засвоєння студентами знань з курсу, активізує пізнавальну діяльність студентів; вміння знаходити і застосовувати їх у навчальній діяльності залежить від особистості педагога та таких його важливих особистісних якостей як здатність та готовність до емпатії, тобто розуміння психічного стану студентів, співпереживання, потреби в соціальній взаємодії [3].

Інструментарій інноваційних прийомів і методів викладача для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на практичних і семінарських заняттях значно більш широкий, ніж на лекційних заняттях, оскільки специфіка перших дозволяє використовувати практично всі набутки інноватики для їх проведення.

Сучасний освітній процес у вищій школі має нагальну потребу в педагогічних розробках щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Беручи участь у навчальному процесі з активної позиції та усвідомлюючи свою відповідальність за здобуті знання, студент максимально використовує весь свій інтелектуальний і творчий потенціал,

що сприяє високій якості виконання завдань і повноті засвоєних знань та є необхідною умовою готовності в подальшому до самоосвітньої діяльності.

Викладач має вміти застосовувати різноманітні засоби активізації пізнавальної діяльності студентів як на лекційних заняттях, які потребують значного напруження волі і свідомості студента, так і на практичних і семінарських заняттях, які мають значно більший потенціал для застосування інструментів активізації навчально-пізнавальної діяльності. На сьогодні завдяки значній комп'ютеризації навчальних закладів викладач має змогу урізноманітнити прийоми впливу на аудиторію, хоч це й вимагатиме від нього більшої віддачі.

Зі сказаного вище випливає, що тільки комплексне, системне урахування усіх сторін процесу навчання у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації дозволить правильно визначити напрями розв'язання головного завдання теорії та практики – підвищення ефективності навчання та якості підготовки фахівців, що реалізується через активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Література

1. Кидайлова Л. Г. Шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» під час лекційного викладання / Л. Г. Кидайлова, Н. Б. Щокіна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sportpedagogy.org.ua/html/.../09kldgt.pdf

2. Олексюк О. Є. Критерії оцінки ефективності процесу активізації пізнавальної діяльності студентів [Електронний ресурс] / О. Є. Олексюк // Психолого-педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання мовознавчих дисциплін : Матеріали науково-практичної конференції – Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/zbirnuku/13/12.pdf

3. Падун Н. О. Інтерактивне навчання як засіб ефективної підготовки спеціалістів / Н. О. Падун, А. О. Падун // Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 2. – С. 195–198.

4. Педагогічна майстерність : хрестоматія: навч. посіб. / [упоряд. І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.

5. Садова Т. А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу / Т. А. Садова // Наука і освіта. – 2008. – № 1–2. – С. 18–23.

6. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слепкань. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 180 с.

7. Софій Н. Сто і один метод активного навчання / Софій Н., Кузьменко В. // Професійний журнал для вчителів «Відкритий урок». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/1360/?list=0>

8. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять / О. Тарасова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>.

ХАРАКТЕРИСТИКА МАНІПУЛЯТИВНИХ ВПЛИВІВ ЯКІ ВИКОРИСТОВУЄ КЕРІВНИК НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасні технології керівництва в будь-якій соціальній сфері або соціальному інституті мають певні особливості і характеристики, пов'язані з певними завданнями які на них лежать. Люди які працюють в сфері бізнесу і менеджменту традиційно проходять спеціальну психологічну підготовку, пов'язану з особливостями даної сфери діяльності. Дедалі ширшого поширення набувають курси психології бізнесу, психології менеджменту тощо. Сучасна інноваційна система освіти все більше і більше зливається з іншими соціальними інститутами і бізнесом, що сприяє розвитку певних соціальних ініціатив. Соціальні ініціативи в системі освіти в цілому, можна класифікувати на: 1) статусні зміни – які виражаються в зміні положення навчального закладу на ринку освітніх послуг; 2) зміна змісту освітніх програм; 3) нововведення в систему управління освітою; 4) зміна форм і методів навчання, технологізація освітніх процесів; 5) зміна форм організації освітнього процесу [4, с. 10].

В контексті нашого дослідження нас цікавлять нововведення в системі управління освітою. А саме Характеристика маніпулятивних впливів які використовує керівник навчального закладу, що являється неформальною частиною ділових і міжособистісних відносин.

Одними з психологічних методів в управлінні навчальним закладом, являються методи маніпулятивного впливу керівника на підлеглих. Сам термін маніпуляція визначити досить складно. В результаті аналізу виділені характеристики маніпуляції, які використовуються різними авторами, об'єднуються в групи ознак и утворюють наступні категорії, які можна використовувати для визначення маніпуляції: 1) Родова ознака – психологічний вплив; 2) Відношення до об'єктів маніпулювання як до інструмента досягнення власних цілей; 3) Намагання отримати односторонній вигравш; 4) Прихований характер впливу; 5) Використання психологічної сили, гра на слабкостях; 6) Спонування і створення мотивів для зміни поведінки в інтересах маніпулятора [1, с. 30]. Як ілюстрацію можна привести декілька понять маніпуляції, введених Е.Л. Доценко:

Вид психологічного впливу, при якому майстерність маніпулятора використовується для прихованого проникнення в психіку адресата цілей,

бажань, намірів, відношень або установок, які не співпадають з тими, які у адресата в даний момент;

Вид психологічного впливу, направлений на зміну активності іншої особи, який виконується непомітно [2, с. 58].

Закономірно постає питання які саме форми маніпулятивного впливу використовують керівники навчальних закладів і яка ціль даних маніпуляцій. В даному контексті ми виділяємо наступні форми маніпуляцій:

Міжособистісні маніпуляції – такий тип маніпуляцій при якому маніпулятор в даному випадку керівник, який за допомогою певних прийомів впливає на особистість підлеглого з метою отримання певної вигоди. Дана форма маніпуляції допомагає керівнику в регулюванні діяльності окремих підлеглих і підвищення власного статусу [3, с. 247];

Групова маніпуляція – керівник маніпулює групою осіб. В даному випадку такою групою можуть бути мікрогрупи в середині колективу, а іноді і весь колектив співробітників. Маніпуляції які входять в дану категорію допомагають підвищенню ефективності управління колективом, створенню певного психологічного клімату. Керівник навчального закладу за допомогою маніпуляцій даної форми може здобувати статус не тільки офіційного лідера, але й неофіційного одночасно. Таким чином прибираючи до рук всі важелі управління;

Міжгрупові маніпуляції – така форма маніпуляцій коли одна група впливає на іншу. Для проведення таких маніпуляцій потрібна серйозна підготовка маніпулятора. Це специфічна форма маніпуляції яка застосовується в конкурентній боротьбі наприклад в уникненні конкуренції з іншим навчальним закладом, швидкого росту по кар'єрі тощо. Така форма маніпуляції зазвичай використовується досить рідко.

Варто відмітити, що перші дві форми маніпуляцій впливів зазвичай мають конструктивний характер, тому що допомагають зосередити важелі управління навчальним закладом в руках керівника. Це в свою чергу сприяє підвищенню ефективності роботи колективу, а як наслідок викликають позитивні зміни в веденні навчально-виховного процесу. Між групова маніпуляція являється деструктивною оскільки базується на конкуренції і сприяє розвитку конфліктних ситуацій між колективами навчальних закладів.

Таким чином підбиваючи підсумки можемо стверджувати, що в процесі управління навчальним закладом керівники можуть застосовувати певні форми маніпуляцій, вони можуть носити як конструктивний так і деструктивний характер.

Література

1. Грачев Г. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия / Г. Грачев, И. Мельник. – СПб.: «Дельта-Пресс», 2008. – 113 с.
2. Доценко Е. Л. Психология манипуляции / Е. Л. Доценко. – М. :1996. – 138 с.
3. Корнев М.Н. Соціальна психологія підручник. / М.Н. Корнев. А.Б. Коваленко. – К. : «Перун», 1995. – 304 с.
4. Цикин В.А. Философский дискурс современного инновационного образования: монография / В.А. Цикин, И. А. Брижатая. – Сумы: ИПП «Мрія-1», 2014. – 224 с.

Волков С.В.,

*старший преподаватель Института химических технологий
Восточнoукраинского национального университета им. В. Даля
Украина, г. Рубежное*

ОБРАЗ ЧЕЛОВЕКА БУДУЩЕГО В ЭПОХУ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

Проблема представления об обществе будущего и в частности его конкретного представителя – человека, не нова. На сегодняшний момент многие ученые исследуют тенденции эволюции общества с течением времени.

Актуальность данной проблемы заключается в том, что для правильного формирования личности будущего, необходимо начинать развивать ее в настоящем. Любая система образования может эффективно выполнять свои функции только в том случае, если она представляет, какую личность необходимо получить в результате своего функционирования, а для этого необходимо иметь конкретную цель и набор современных методов достижения этой цели. К сожалению, государственные системы образования многих стран до сих пор используют критерии, заложенные в эпоху Просвещения.

Стремительное развитие коммуникационных технологий открыло массу непостижимых до недавнего времени технических систем персонального использования: текстового, звукового и видео общения, навигации, доступа к огромному количеству информации и других. Современные доступные информационные гаджеты, уместающиеся в руке человека, обладают в тысячи раз большими возможностями, нежели устройства, занимавшие большие аудитории еще 30–40 лет назад. Данное

развитие технологий предсказывалось лишь немногими специалистами в области информатизации, но не психологами, философами и педагогами. В связи с этим, в данный момент времени система образования оказалась не готовой к воспитанию личности с учетом окружающей глобальной информационной среды.

Сейчас также сложно представить, что может принести технический прогресс через сотню лет, т.к. исследования в этой области уже проходят на уровне молекул, атомов и нейронов. Несмотря на это, обществу необходимо определять педагогические методы развития личности в современном пространстве, иначе человечество столкнется с проблемой невежества и бездуховности.

Человек будущего должен быть подготовлен к любым изменениям в социальной, политической, экономической, коммуникационной средах. Для этого необходимо обладать эмоциональным самоконтролем, умением позитивно мыслить, свободной творческой энергией, умением адаптироваться к постоянно меняющимся условиям без ущерба для своей личности и своего психологического и психического здоровья.

Качество психического здоровья определяется совокупностью индивидуальных особенностей личности и состояния внутренней среды организма, складывающейся в результате взаимодействия биологических, психологических и социально-средовых факторов (наследственность, возраст, условия воспитания, качество подготовки, сформировавшийся тип характера и приспособительного поведения, приобретенные навыки в преодолении стрессовых ситуаций, перенесенные болезни, травмы, ранения, интоксикации, психическая травматизация и т.д.) [1].

Психическое здоровье рассматривается не просто как отсутствие недостатков, а как присутствие определенного ряда достоинств в структуре личности [2]. Его обычно описывают в терминах гармоничности, целостности, зрелости личности, оптимума развития и функционирования, способности реализовать естественный потенциал человеческого призвания.

Личностная зрелость характеризуется главным образом развитием самоконтроля и усвоением реакций, адекватных различным ситуациям, с которыми сталкивается человек. Основой же адекватного поведения в жизненных ситуациях является умение разводить реальные и идеальные цели, границы между разными подструктурами Я - Я желающим и Я должествующим, т.е. стремиться к совпадению призыва «я хочу» с призывом «я должен» [1].

Формирование зрелой личности начинается с раннего детства. В этом периоде основная нагрузка воспитания ложится на семью, а точнее на родителей. Для развития духовно полноценного ребенка родители сами

должны быть воспитаны и ориентированы в современном информационном обществе, что не всегда является реальностью. На следующей ступени развития появляется средняя школа, учителя которой также не имеют навыков ориентирования детей в глобальной коммуникационной среде. Попадая в средней школе в новую социальную среду, дети начинают самообучаться современным технологиям, заполняя пробелы зачастую не самой лучшей информацией. Это становится серьезной проблемой воспитания, т.к. данный неуправляемый процесс может привести к неправильно расставленным нравственным приоритетам.

Педагоги пытаются развивать у детей навыки работы в сети Интернет, путем предоставления заданий по поиску различной информации, связанной с учебной программой (поиск определений, рефератов и др.), забывая при этом, что контент сети Интернет на который ребенок может случайно попасть, несет в себе большую опасность для его психологического состояния.

Исходя из этого, при формировании духовных ценностей в раннем возрасте, учитывая доступность информации, необходимо выработать четкие правила психологического воздействия на ребенка при использовании коммуникационных технологий, а также методологию их корректного использования.

Информационное общество, с одной стороны, дает человеку свободное развитие личности, расширение свобод, рационализацию труда за счет роста компетентности работников, появление новых интересных и престижных профессий, возможность работы на дому. С другой стороны, человеку в информационном обществе приходится столкнуться с проблемами собственной «автоматизации», изоляции и самоизоляции в условиях усложнения и стандартизации жизни, роста безработицы, дегуманизации труда, новых требований к мобильности и квалификации работников, исчезновения многих профессий, переквалификации, деqualификации [3].

Исходя из вышеизложенного, человек будущего, живущий в эпоху информатизации, должен быть высокообразованным с богатой духовной составляющей, умеющий самосовершенствоваться на всех этапах своего жизненного пути, но для этого необходимо уже сейчас определять методологию его воспитания.

Литература

1. Базалук О.А. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / Под ред. О.А. Базалука – К.: Кондор, 2011. – 1 т. – 328 с.
2. Ананьев В.А Введение в психологию здоровья. / В.А Ананьев – СПб.: БПА, 1998. –148 с.

3. Базалук О.А. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / Под ред. О.А. Базалука – К.: Издательский дом «Скиф», 2012. – 2 т. – 408 с.

Гилка У.Л.,

к. екон. н., ст. викладач Дунайського факультету морського та річкового транспорту Київської академії водного транспорту ім. Петра Конашевича-Сагайдачного

Україна, м. Ізмаїл

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ДИНАМІЧНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

Фахівці в системі вищої освіти готуються 4 роки (бакалаври) і до 6 років (магістри). Багато десятиліть тому такі терміни підготовки не входили у протиріччя із динамікою змін, які відбувалися в галузях щодо обладнання, технологій, організації виробничих процесів тощо. Зараз ситуація суттєво змінилася особливо у наукоємних і високотехнологічних галузях [1]. Наприклад, в телекомунікаціях передавально-приймальні пристрої, канали і технології передачі сигналів, програмно-управлінське забезпечення, бізнес процеси і інші компоненти змінюються прискореними темпами, що породжує нову ситуацію в стосунках між сферою підготовки і сферою працевлаштування фахівців. Якщо на протязі одного циклу підготовки фахівця у ВНЗ відбуваються зміни якихось компонентів робочих процесів в галузі, що потребують нових знань чи навичок, то яким чином може оперативнo досягатися відповідність потреб робочого місця і профілю підготовки спеціаліста? За усталеною процедурою формулювання вимог до знань і навичок випускника ВНЗ затверджується у Міністерстві освіти і науки України як держстандарт і втілюється у документі на кшталт паспорта спеціальності (спеціаліста), який слугує орієнтиром при створенні навчальних планів і програм [2]. Такий шлях є досить тривалим, бо мають виконуватися певні стандартизовані бюрократичні операції. Для консервативних, усталених галузей діяльності, де періодичність змін у виробничих процесах вимірюється багатьма роками (10 і більше) зазначена процедура є задовільною. Але в таких галузях як інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології, нафтохімія, харчова промисловість зміни відбуваються часто і пришвидшено, тому традиційний шлях коригування моделі спеціаліста є неадекватно довгим. Шлях прямого

реагування з боку ВНЗ на зміни в галузях є більш оперативним, і така можливість частково може бути реалізована через варіативну частину навчальних дисциплін та спецкурси [3]. Розглянемо можливий сценарій процесу внесення змін у навчальний процес у відповідь на зміни в практичній сфері діяльності фахівців (табл. 1).

Таблиця 1

Складові процесу реагування ВНЗ на зміни в галузі

Кроки	Дії з боку керівництва та викладачів ВНЗ	Умови виконання
1	Організація отримання інформації про поточні зміни в галузі	Щонайменше - доступ до інформації, а краще – налагодження механізму постійного надходження відповідної інформації
	Внесення змін у діючі навчальні програми або розробка нових програм при потребі	Попередня підготовка відповідних матеріалів практиками та викладачами-методистами
3	Підготовка і видання нових методичних та навчальних матеріалів, посібників, підручників, лабораторного обладнання, технічної бази	Розробка відповідних матеріалів; виготовлення обладнання; проектування і створення технічної бази
4	Перепідготовка діючих викладачів або підготовка (при потребі) нових	Перепідготовкою або підготовкою мають займатися спеціально підготовлені методисти у співпраці з фахівцями-практиками

Якщо тепер до таблиці додати розрахунки часу, що потребується на виконання зазначених дій, то повний цикл відпрацювання необхідних змін у випадку оптимістичного сценарію може скласти рік чи два. Таким чином, якщо зміни в галузі припадають на 3–4-ий роки навчання студентів, то поточне покоління випускників-бакалаврів вже не встигне підготуватися до нових вимог. Реальною перешкодою до реалізації сценарію реагування ВНЗ на зміни в галузі є дефіцит часу у викладачів у зв'язку з надмірним навчальним навантаженням.

Звернемося до змісту поняття «зміни в галузі». Такі компоненти як обладнання, пристрої, технології, бізнес-процеси тощо до того як втілитися у практику проходять тривалий шлях від досліджень до проектування і матеріального втілення, а це теж складається в роки. Чи можливо налагодити механізм виявлення майбутніх змін в галузі, враховуючи інкубаційний період їх «визрівання»? Це завдання складніше за розглянутий вище процес реагування, і для його вирішення треба створювати спеціальну пошуково-експертну систему як показано в табл. 2.

Елементи пошукової системи виявлення новацій в галузі

Горизонт новацій	Предмет пошуку	Джерела інформації
1-й ешелон	Те нове, що вже створене і входить в практичний обіг	Каталоги, виставки, рекламні проспекти
2-й ешелон	Те нове, що знаходиться в стадії розроблення	Наукові журнали, звіти про НДДКР, конференції
3-й ешелон	Нові ідеї, винаходи, концепти тощо	Патенти, заявки на проекти, інноваційні бізнес-плани

Якщо налагодити пошукову систему прогнозування появи новацій в галузях, в результаті якої отримувати «образи» новацій на певні відрізки часу в майбутньому, то з'являється можливість організації упереджувальної підготовки фахівців до прийдешніх новацій. До створення і експлуатації пошукової системи доцільно залучати аспірантів та студентів, для яких ця робота буде і цікавою, і корисною. Але, головним чином, зазначена робота має виконуватися викладачами з двох причин: а) для орієнтації в передньому фронті розвитку галузі; б) для виконання планових досліджень [4].

Стосунки між сферою підготовки і сферою використання фахівців мають бути двосторонніми. Існуюча система держзамовлень на підготовку фахівців у ВНЗ здійснюється зараз через міністерські вертикалі і не передбачає встановлення безпосереднього персоналізованого контакту між ВНЗ і роботодавцем. Ініціатива має виходити від ВНЗ, який зацікавлений у працевлаштуванні випускників, і полягати в тому, щоб сформувати банк даних потреб роботодавців у спеціалістах на перспективу у 5–6 років. Інформаційне наповнення банку даних передбачає створення опису характеристик робочого місця (Job Description) і професійних вимог до працівника, які висуває роботодавець (Post Description) [5]. Така інформація, побудована у вигляді детального переліку виконуваних робіт і, по можливості, з технологічними картами, складе підґрунтя для цільової підготовки фахівців із гарантованим наступним працевлаштуванням.

Література

1. Зеніна-Біліченко А. С., Дашевська Д. А. Модернізація системи підготовки фахівців з вищою освітою в умовах інноваційного розвитку України / А. С. Зеніна-Біліченко, Д. А. Дашевська // Ефективна економіка. – 2013. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1930>
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

4. Нестеренко Г.О. Інноваційна спрямованість підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ / Г.О.Нестеренко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М.Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 56 (№1). – С. 461–467.

5. Майборода В. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України / В. Майборода // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 31–36.

Гришина О.С.,

ст. викладач, завуч кафедри іноземних мов з латинською та українською мовами ДЗ «Луганський державний медичний університет»

Україна, м. Рубіжне

СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

Динамічність розвитку сучасного світу позбавила сталості будь-який навчальний контент. Сьогодні будь-яка навчальна дисципліна потерпає змістових змін чи не щороку. Забезпечити якісну підготовку конкурентоспроможного фахівця, що є нагальною потребою освіти, в умовах збільшення всеохоплюючого потоку інформації можна лише за умов створення цілісного навчального контенту, який би мав можливості постійно доповнюватися й оновлюватися.

Викладачі ВНЗ для забезпечення викладання тієї чи іншої навчальної дисципліни формують, так званий, навчально-методичний комплекс (НМК), до складу якого входять: робоча програма, тематичний (календарно-тематичний) план, перелік рекомендованої літератури, питання контролю (поточного/підсумкового), тематика самостійної поза аудиторної роботи студентів (СПРС) та індивідуальної роботи, методичні розробки лекцій, семінарів, практичних занять тощо. Такий НМК має забезпечити дотримання чіткої структури й повноти передачі навчальної інформації від викладача до студента й розробляється для використання виключно викладачем. Студентам для користування призначаються певні елементи НМК: календарно-тематичні плани, плани практичних (семінарських) занять, СПРС, методичні рекомендації по опрацюванню тем та деякі інші. Враховуючи специфіку сучасного освітнього процесу, в якому самостійна робота здобувача знань збільшується чи не щодня,

вбачається недоречним формування викладачем ВНЗ традиційного НМК через його недостатнє цільове призначення студентам.

За даними результатів дослідження М. Гілберта (Університет Південної Каліфорнії) та П. Лопес (відкритий університет Каталонії), опублікованими журналом Science, обсяг інформації на Землі за останні двадцять років збільшився приблизно в сто разів, технологічні знання «старіють» у межах двох-трьох років, при цьому спостережується позитивна динаміка цього процесу. У таких умовах створення константного НМК дисципліни також вбачається недоцільним.

На разі, варто зосередити зусилля на розробці, апробації та подальшому удосконаленні НМК нового покоління, або, так званого, «інформаційного поля дисципліни» (ІПД), яке б задовольняло потреби і викладачів, і студентів, забезпечуючи всебічне висвітлення навчального контенту дисципліни, і здатного змінюватися відповідно до появи нової інформації. Слід зауважити, що створення ІПД – тривала копітка робота викладача. ІПД значно ширше поняття, ніж НМК, і заміна лише титульної сторінки традиційного НМК на нову не змінить його змісту.

У сучасних вітчизняних словниках термін «інформаційне поле (простір)» ще не має чіткого визначення. Так само не має чіткого визначення й поняття «інформаційне поле дисципліни». Спираючись на етимологію слова «інформувати» (з лат. – зображати, складати уявлення про що-небудь) та значення слова за тлумачним словником української мови (повідомляти, сповіщати, давати знати, доводити до відома [1]), можна припустити, що інформаційне поле – це той простір, в якому обертається інформація, передбачена для передачі адресатові. Оскільки простір – одна з об'єктивних форм існування матерії, що характеризується протяжністю й обсягом [1], то слід вважати, що «інформаційне поле дисципліни» – певний за обсягом матеріал, призначений для засвоєння відповідно до загальної мети та конкретних цілей відповідної навчальної дисципліни.

Метою створення ІПД є забезпечення цілісного навчального процесу з певної дисципліни в єдності цілей навчання, його змісту, організації та дидактичного процесу; повна реалізація освітніх і виховних завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Завдання ІПД полягає в ефективному забезпеченні всіх основних етапів педагогічного процесу: надання та сприймання навчальної інформації; набуття, закріплення й удосконалення знань, умінь і навичок; контроль і своєчасна корекція набутих знань, умінь, навичок; реалізація освітньої, виховної, розвиваючої функції освітнього процесу.

За своєю основною функцією ІПД близьке до функції навчального видання, визначеної в наукових роботах вітчизняних і зарубіжних

дослідників [2], а саме: інформативної, глосарієвої, організаційної, систематизувальної, комунікативної, пізнавальної, розвиваючої, виховної.

Для виконання мети, задач і забезпечення ефективної реалізації функцій ПД при його створенні слід зосередити увагу на вмісті й адресаті його структурних елементів. Основними розділами ПД можуть бути: констатувальний, нормативний, навчально-інформаційний.

Констатувальний розділ міститиме основну інформацію про навчальну дисципліну: напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень, характер дисципліни (нормативна/вибіркова), курс, семестр, кількість кредитів ECTS/годин, змістових модулів, аудиторних і поза аудиторних годин на її вивчення, структурно-логічне місце дисципліни в навчальному процесі підготовки спеціаліста тощо. Розділ має чітко орієнтувати в меті, цілях і завданнях дисципліни. Констатувальна за своєю сутністю інформація розділу, втім, має бути мотивувальною.

Нормативний розділ слід упорядкувати матеріалами нормативного характеру: ОКХ та ОПП спеціаліста, робочою програмою навчальної дисципліни, тематичним (календарно-тематичним) планом, пропонуваними списками основної, додаткової літератури та інформаційних джерел мережі Інтернет і тому подібною інформацією.

До складу навчально-інформаційного розділу ПД варто включити: відповідний фактографічний науково-обґрунтований матеріал; різноманітні методичні рекомендації як щодо вивчення конкретної теми, так і щодо реалізації інших видів навчальної діяльності студента (робота над проектом; підготовка доповіді, презентації; написання курсової/дипломної роботи тощо); глосарій/словник-довідник; граф логічні схеми; алгоритми дії; банк тестових завдань та інші матеріали контролю/самоконтролю, спрямовані на підвищення рівня засвоєння матеріалу, розвиток наукового мислення, умінь і навичок майбутніх спеціалістів. Розділ передбачатиме: отримання студентом відповідної наукової інформації; розширення, поглиблення, деталізацію наукових знань, отриманих студентом; реалізацію диференційованого підходу в навчанні через розробку системи індивідуалізованих творчих, науково-дослідницьких/дослідних робіт тощо. Структурування матеріалу розділу повинне мати можливість зазнавати змін його окремих частин. Мета цього розділу – організація навчально-пізнавальної роботи студентів, його зміст і наповненість має бути повністю відданий на розсуд викладача. Саме викладач з його досвідом і знанням специфіки конкретної навчальної дисципліни в змозі наповнити розділ тією інформацією та матеріалом контролю, який буде виправданим з позиції актуальності й значущості, сприятиме формуванню в студента певного уявлення про конкретну систему знань та формуванню відповідних компетенцій і компетентностей. Цілком зрозуміло, що всі розділи ПД

мають відповідати основним дидактичним принципам науковості, доступності, індивідуалізації тощо.

Запропонована структура ПД не є остаточною й, безумовно, має визначитися конкретним ВНЗ з урахуванням напряму підготовки, специфіки навчальних дисциплін, технічних можливостей тощо.

Вище йшлося про те, що інформаційне поле дисципліни має створюватися саме для студента й задля створення підґрунтя опанування саме ним знаннями певної навчальної дисципліни. А отже, обов'язково мають бути враховані й психологічні особливості сучасної студентської молоді.

Слід звернути увагу й на тому, що при створенні й упорядкуванні ПД планується, що воно буде перебувати у вільному доступі, а сьогодні це не тільки, й, навіть, не стільки бібліотека навчального закладу, де традиційно можна отримати доступ до матеріалів для вивчення навчальної дисципліни, скільки інформаційні мережі.

Можливості, що дають інформаційні мережі, викладачі, які мають відповідні навички, широко й успішно використовують. Серед таких можливостей, окрім суто інформативних, – розвиток і заохочення творчого потенціалу студентів. Оприлюднення в Інтернет результатів кращих наукових, пошукових, дослідних робіт, результатів впровадження проєктів, творів, створених презентацій не тільки дають можливість опрацьовувати навчальний матеріал, а й виявляти й розвивати творчі здібності студентів, заохочувати до постійного зростання й самоосвіти.

При цьому слід пам'ятати як про переваги (вільний доступ, заощадження часу, позатериторіальність та ін.) й перспективи (впровадження інтернет-підручників, єдиного інформаційного простору та ін.), так і про недоліки (обмін готовою інтелектуальною продукцією, написання робіт на замовлення і под.) й загрози (психологічні проблеми: інтровертованість особистості, поява «комп'ютерної тривожності» як у студентів, так і у викладачів і т.д.; проблеми зі збереженням здоров'я тощо) включення Інтернет-технологій у процес освіти. До того ж, комп'ютерна «просунутість» сучасного студента є водночас і доброю підмогою, і викликом викладачеві з недостатнім рівнем комп'ютерної грамотності.

Готовність викладача до створення якісного ПД, як і до використання всіх можливостей інформаційних мереж, є окремою темою для розгляду й обговорення.

Отже, створення інформаційного поля дисципліни має всі передумови для забезпечення якісного навчального контенту, орієнтованого на студента й здатного своєчасно реагувати на надходження нової інформації.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : близько 250 000 сл. / авт. проекту та голов. ред. : В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1719 с.
2. Гречихин А.А. Вузовская учебная книга: Типология, стандартизация, компьютеризация : учеб.-метод. пособие в помощь авт. и ред./ А.А.Гречихин; Ин-т «Открытое общ-во». – М.: Логос: Моск. гос. ун-т печати, 2000. – 254 с.
3. Васильева И.А. Психологические аспекты применения информационных технологий // Вопросы психологи/ И.А. Васильева, Е.М. Осипова, Н.Н.Петрова - 2002. – №3.
4. Чепуренко Я.О. Навчально-методичний комплекс як вид навчального видання // Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій: Матеріали науково-звітної конференції викладачів кафедри журналістики Інституту української філології та літературної творчості ім. А. Малишка НПУ ім. М.П. Драгоманова : збірник наукових доповідей / Інститут української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск III. – К. : Ореол-сервіс, 2013. – С. 7–14

Гусленко І.Ю.,

к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов і мовної комунікації Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Україна, м. Сєвєродонецьк

ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ КОМУНІКАТИВНИМИ МЕТОДАМИ

Проблемі розвитку навичок письмового перекладу у вищому навчальному закладі традиційно приділяється досить велика увага, спрямована на розгляд загальних принципів навчання перекладу, на розробку спеціальних методик (Комісаров В., Латишев Л., Олексієва І., Черноватий Л.), на дослідження різноманітних аспектів перекладу: лексичного аспекту, лінгвокультурологічного, граматичного (Данілова І., Василенко Т.); на вивчення особливостей перекладу залежно від жанру та стилю: художніх творів, науково-технічних текстів, мови ЗМІ (Іванова Ю., Гавриленко Н, Мікоян А.) тощо. Зважаючи на те, що більшість розроблених методик сфокусовані переважно на вирішенні лінгвістичних, а не суто психолого-педагогічних проблем навчання, проблема розробки ефективних методик навчання перекладу залишається досить актуальною.

З метою виявлення ефективних методів і підходів навчання перекладу були узагальнені існуючі методики навчання письмовому перекладу. Це дозволило виявити, що навчання перекладу традиційно поділяється на три

етапи: 1) доперекладацький аналіз вихідного тексту, 2) власне переклад, 3) аналіз результатів перекладу [1, с. 322]. Таким чином формується певний алгоритм перекладу текстів, що є дуже важливим для розуміння послідовності роботи над перекладом і формування перекладацьких навичок у студентів. Але нас, з огляду на тему дослідження, цікавить практичне втілення методики навчання перекладу на занятті у ВНЗ, те, як теорія перекладу поєднується з практикою, яким чином можна інтенсифікувати процес навчання перекладу із застосуванням методик, які використовуються при навчанні іноземної мови.

Традиційний метод навчання перекладу можна передати фразою – «прочитайте та перекладіть текст», коли студентам на занятті, або як домашнє завдання, надається текст, який вони самостійно перекладають, а потім читають, визначаючи найскладніші моменти, які потребують уваги, аналізу та обговорення. Необхідно зазначити, що такий метод, досить виправдано, має багато прихильників і є найбільш поширеним не тільки серед вітчизняних викладачів, а й за кордоном [2, с. 72]. Тим не менше, частина дослідників привертає увагу на його низьку ефективність, з визнанням того, що основним недоліком такого методу є обмежена кількість студентів, які одночасно приймають активну участь у роботі [3]. Зважаючи на тенденцію до зростання наповнення студентських груп, це стає істотною проблемою, оскільки більшість студентів впродовж заняття залишаються бездіяльними, їм бракує мотивації та зацікавленості, заняття проходить нудно та неефективно, а у викладача не вистачає часу опитати всіх студентів.

Вдосконалення практики навчання перекладу потребує поєднання сучасних досліджень у галузях лінгвістики, педагогіки, методики навчання, психології, теорій комунікації та культури, зміщення акцентів з викладача, який є центральною фігурою традиційної методики навчання, на студентів, шляхом залучення до соціально-конструктивістського підходу з використанням «транзакційних» (transactional) та «трансформаційних» (transformational) методів навчання перекладу [4].

«Транзакційний» метод базується на навчанні у групі, на колективній роботі, де викладач, тем не менш, залишається важливою фігурою, бо саме за ним є вирішальне слово. «Трансформаційний» метод більш спрямований на кожного окремого студента, а функція викладача полягає в тому, щоб спрямовувати та корегувати спільну роботу.

Як приклади комунікативних завдань на переклад, які відповідають зазначеному соціально-конструктивістському підходу, можна навести такі:

Порівняння двох варіантів перекладу одного тексту. Студенти у невеликих групах визначають стратегії та методи порівняння двох різних

перекладів, знаходять помилки аналізують їх, після чого порівнюють свої результати з результатами в інших групах.

Порівняння у групах власних перекладів одного й того ж тексту з наступним обговоренням та визначенням найкращого перекладу.

Редагування тексту у групах.

Визначення пропущених слів, термінів та словосполучень. Студенти у групах заповнюють пропуски за змістом тематичного тексту, разом порівнюють результати.

Зворотній переклад. Студенти в парах перекладають невеликий текст з ВМ на МП, потім обмінюються перекладами з іншими парами і роблять зворотній переклад. Наприкінці студенти порівнюють оригінальний текст з тим, що отримали після зворотнього перекладу та аналізують його.

Завдання із залученням скопос-теорії, де студенти визначають специфічні правила, методи та стратегії, які необхідно застосувати при перекладі запропонованого тексту. Перекладають текст та порівнюють результати.

Використання новітніх методик навчання перекладу дозволяє залучити кожного студента до роботи на занятті, сприяє більш інтенсивному формуванню навичок перекладу, аналізу та критичного мислення; полегшує засвоєння теоретичного матеріалу та його застосування на практиці; дає можливість кожному студенту виявити свої сильні та слабкі якості; додає мотивацію для створення більш якісного перекладу; сприяє розвитку комунікативних якостей особистості.

Література

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: учеб. пособие / В.Н. Комиссаров – М.: ЭТС, 2004. – 424 с.
2. Clavijo, B. Identifying Translation Teaching Strategies: An Exploratory Study / Bibiana Clavijo, Patricia Marín // International Journal of Humanities and Social Science, Vol.3No21 – 2013. –P.71–78.
3. Jafari O. How Approaches to Teaching English Can Be Used for Teaching Translation/Omid Jafari. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://translationjournal.net/journal/64teaching.htm>.
4. Kiraly, Don. A Social Constructivist Approach to Translator Education. Empowerment from Theory to Practice. Manchester, UK: St. Jerome Publishing, 2000. 207 pp.

Давіденко Н.О.,
*викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнського національного університету імені В. Даля
Україна, м. Северодонецьк*

МОТИВАЦІЯ ЯК КОМУНІКАТИВНА УСТАНОВКА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В Україні якість підготовки майбутнього молодого фахівця пов'язана з необхідністю оволодіння іноземними мовами, що сприятиме мобільності українських студентів у міжнародному просторі. Знання мов сприяє зближенню народів і покращує шанси молодих фахівців на досягнення успіху в їхній професійній діяльності. Метою навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах є оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і отримання професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішної подальшої професіоналізації. Проблема формування іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей є традиційною для психолого-педагогічних досліджень.

Метою дослідження є мотиваційний рівень пов'язаний з діяльнісно-комунікативною іпостасю людини, включаючи цілі, оцінки, мотиви, установки мовної особистості [3]. Комунікативна особистість – конкретний учасник конкретного комунікативного акту, що діє у реальній комунікації, [4]. Тут важливу роль відіграє комунікативна компетенція як набуте вміння спілкуватися у різноманітних ситуаціях для здійснення своїх комунікативних цілей.

Важливим структурним компонентом мовної компетентності є іноземна мова, яка є якісною характеристикою особистості фахівця і охоплює сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері здійснення професійної комунікації, стійку мотивацію спілкування. Але, на жаль, у вищому немовному навчальному закладі, навчання іноземної мови студентів здійснюється фактично окремо від формування професійної компетентності майбутніх фахівців. На основі проведеного теоретичного аналізу проблеми можна стверджувати, що професійне спілкування студентів іноземними мовами виступає, передусім, як здатність здійснювати комунікативну мовну поведінку відповідно до завдань гіпотетичних ситуацій іншомовного спілкування [1, 2]. Навчання іноземної мови майбутніх фахівців має розглядатися крізь призму їх подальшої діяльності. За результатами дослідження бачимо, що більшість студентів мають позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, оскільки вони визначилися з майбутньою професією і розуміють роль іноземної мови для оволодіння професією. Студенти немовних спеціальностей

вважають, що на їхньому факультеті недостатня кількість годин з іноземної мови в навчальному плані. Також, на думку першокурсників, у них різний рівень володіння іноземними мовами, оскільки групи у ВНЗ формуються за фахом, а не за рівнем знань з іноземної мови, а це, у свою чергу, знижує інтерес до оволодіння іноземними мовами. Тому студенти з хорошою підготовкою після школи, не відчуваючи труднощів у засвоєнні матеріалу, втрачають інтерес до предмета, а студенти, які слабо засвоїли базовий шкільний курс, відчувають значні труднощі. Вони втрачають віру в свої здібності, очікують невдач, відчувають «скутість», страх помилок, не здатні подолати різні психологічні бар'єри та ін.

Аналіз результатів анкетування і бесід зі студентами молодших курсів дозволили виявити специфіку процесу оволодіння іноземною мовою та встановити необхідність у підвищенні мотиваційного компонента. При цьому студенти висловлюють бажання про створення реальних ситуацій, наближених до життя, що сприяє також виникненню почуттів, переживань, різних асоціацій.

Потреба в спілкуванні здійснює суттєвий вплив на навчання. При цьому, як показують дослідження, «найбільший вплив на академічні успіхи здійснює пізнавальна потреба в поєднанні з високою потребою у досягненнях» [5].

Існує багато програм для студентів: робота та обмін досвідом Au Pair, Work and Travel USA, Work and Study Canada, Hospitality та туризм, волонтерство, стажування у Франції, підвищення кваліфікації та інші. Програми обміну для студентів надають учасникам відмінну можливість познайомитися з різними культурами та країнами, збагатити свої знання, вдосконалити англійську мову (або іншу іноземну мову), придбати цінний досвід життя і роботи за кордоном, а також величезну кількість нових вражень та знайомств. Програми обміну також можуть розглядатися як можливість отримати роботу для студентів за кордоном на літо, адже більшість програм обміну як раз розраховані на проведення літніх канікул за кордоном.

Для того, щоб мотивація була дійсно високою необхідне усвідомлення студентами життєвої необхідності володіння іноземною мовою в сучасних умовах, яке за наявності зрозумілих і реально діючих мотивів приведе до жаги у набутті знань, потреби у їх засвоєнні, стремління розширити кругозір, поглибити й систематизувати ці знання. Для цього потрібно наблизити мовну діяльність до реальної комунікації, що дасть можливість використовувати мову як засіб спілкування.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.

2. Бучацька С. М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови / С.М. Бучацька // 36. наук. праць НАДСПУ №33. Ч.ІІ. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ДСПУ, 2005. – С. 139–142.

3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос. – 282 с.

4. Красных В.В. Структура коммуникации в свете лингво-когнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст)/ І.О. Голубовська – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.

4. Орлов Ю. М. Потребностно-мотивационные факторы эффективности учебной деятельности студентов вузвз: Автореф. докт. дис. психол. наук/ Ю.М. Орлов – М., 1984.

Дідик Н.М.,

к.психол.н., старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка Україна, м. Кам'янець-Подільський

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Соціальна адаптація – важливий процес для успішного розвитку особистості. За визначенням О. В. Безпалько, *соціальна адаптація* – процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища [2, с. 7].

Соціальна адаптація може особливо порушуватися у перехідні та кризові періоди життя. Наприклад, у підлітковому віці чи при переході з навчання у молодшій школі у старшу. Важливим для соціальної адаптації є студентський період життя, особливо, перші курси навчання. Тому значущим для попередження порушень є вивчення особливостей соціальної адаптації.

У більшості досліджень розглядається діагностика соціальної адаптації учнів. Разом з тим, особливості соціальної адаптації студентів вивчені недостатньо. Це стало метою нашого дослідження. Тому нами запропонований діагностичний інструментарій вивчення соціальної адаптації студентів.

І. *Методика «Дослідження соціально-психологічної адаптації»* К. Роджерса – Р. Даймонда. Методика має 101 твердження. В ході її

проведення досліджуваному пропонується прочитати висловлювання та порівняти їх зі своїм досвідом (0–6 балів). Обробка та оцінювання результатів: підраховуються коефіцієнти за формулами за шкалами: адаптація, самосприйняття, емоційна комфортність, сприйняття інших, інтернальність, прагнення до домінування.

2. *Опитувальник «Соціальна адаптованість»* визначає показник пристосування індивіда до вимог суспільства. Бланк з 25 тверджень, на які потрібно відповідати «так», або «ні». При опрацюванні підраховується лише сума позначок «так». Методика передбачає визначення чотирьох рівнів соціальної адаптованості: I – висока адаптованість; II – середня адаптованість; III – низька адаптованість; IV – соціальна адаптованість дуже низька, невпевненість у собі, внутрішні конфлікти.

3. *Методика «Оцінка емоційно-діяльної адаптивності»* складається з 23 тверджень, на які потрібно відповісти «так» чи «ні». Оцінка результату відбувається за рівнями адаптивності: високий, середній, низький, дуже низький.

4. *Методика «Вивчення рівня соціалізації»* складається з 20 тверджень, які потрібно оцінити за шкалою від 0 до 4 балів. Результат обчислюється за шкалами: соціальна адаптованість, автономність, соціальна активність, дотримання соціальних норм, загальний рівень соціалізації [1, с. 138–139]. Високий, середній, низький рівень вираженості якості.

5. *Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Маклакова та С. Черняніна*, який складається зі 165 запитань і має такі шкали: достовірність; адаптивні здібності; нервово-психічна стійкість і поведінкова регуляція; комунікативний потенціал; морально-етична нормативність. У ході дослідження визначається:

Достатня (хороша) та нормальна адаптація. Представники цієї групи легко адаптуються до нових умов діяльності, до нових технічних приладів, швидко «входять» у новий колектив легко й адекватно орієнтуються в ситуації, швидко формують стратегію своєї поведінки соціалізації. Висока емоційна стійкість. Функціональний стан осіб цієї групи в період адаптації залишається в межах норми, працездатність зберігається.

Задовільна адаптація. В осіб цієї групи є ознаки різної акцентуації, в звичних умовах частково компенсована. Ці ознаки можуть виявлятися при зміні діяльності. Тому успіх адаптації багато в чому залежить від якості техніки і від зовнішніх умов середовища. Невисока емоційна стійкість. Процес соціалізації ускладнений, можливі асоціальні зриви, прояв агресивності й конфліктності. Функціональний стан спочатку адаптації може бути подушеним. Особи цієї групи вимагають постійного контролю і психологічної підтримки практичного психолога.

Занижена і незадовільна адаптація. В осіб цієї групи є ознаки явної акцентуації характеру, їх психічний стан може характеризуватися як межовий. Процес адаптації протікає важко. Можливі нервово-психічні зриви, конфлікти, делінквентні вчинки. Тривале пристосування до діяльності з новою технікою або до змінених умов її використання. Низька нервово-психічна стійкість, неможливість працювати в умовах стресів і в ситуаціях високого стресогенного потенціалу. Можливі тривалі порушення функціонального стану.

6. *Методика «Визначення особистісної адаптованості до зовнішнього та внутрішнього світу» А. В. Фурмана* (адаптований для студентів). Мета: визначити показники особистісної адаптованості, виявити ступінь особистісної адаптації до нових умов життя, ступінь гармонійності взаємодії з навколишнім світом, дослідити ставлення до навколишнього світу, оточуючих людей і самого себе. Потрібно оцінити своє ставлення до університету, сім'ї, вулиці, власного «Я» за шкалами «дуже позитивне», «позитивне», «нейтральне», «негативне» і «дуже негативне». За загальною кількістю балів визначається ступінь соціально-психологічної адаптованості: 1. Адаптованість (максимальний, дуже високий, високий, середній). 2. Неадаптованість (низький, неочевидний, очевидний). 3. Деадаптованість (ситуативний, стійкий, критичний).

7. *Моніторинг соціалізації особистості (І. Рожкова)*. Мета методики: виявити рівень соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості студентів. Тест включає 20 тверджень. Потрібно зазначити відповідь, базуючись на таких оцінках: 4 – завжди, 3 – майже завжди, 2 – іноді, 1 – дуже рідко, 0 – ніколи. При обробці результатів визначають: середню оцінку соціальної адаптованості, оцінку автономності, оцінку соціальної активності, оцінку схильності до гуманістичних норм життєдіяльності (моральності). Якщо отримується коефіцієнт більше трьох, то це високий ступінь соціалізованості студента; якщо більше двох, але менше трьох, то – середній ступінь розвитку соціальних якостей. Якщо коефіцієнт виявиться менше двох балів, то можна припустити, що студент має низький рівень соціальної адаптованості.

8. *Проективна методика «Дерево» Джона та Даян Лампен (модифікований варіант Л. П. Пономаренко)* спрямована на виявлення рівня адаптованості, рівня особистісної тривожності та самооцінки. Досліджуваним пропонуються аркуші з готовим зображенням сюжету: дерево, на якому розташовуються чоловічки. Завдання дається в наступній формі: «Розгляньте це дерево. Ви бачите на ньому і поряд з ним безліч чоловічків. У кожного з них – різний настрій і вони займають різне положення». Інтерпретація результатів: позиції, які вибирає респондент є

ототожненням свого реального і ідеального положення, визначається, чи є між ними розходження. За відповідними позиціями визначається: установка на подолання перешкод; товариськість, дружня підтримка; стійкість положення (бажання домагатися успіхів, не переборюючи труднощі); стомлюваність, загальна слабкість, невеликий запас сил, сором'язливість; мотивація на розваги; відстороненість, замкнутість, тривожність; характеризує відстороненість від навчального процесу, відхід у себе; комфортний стан, нормальна адаптація; кризовий стан, «падіння в прірву»; завищена самооцінка й установка на лідерство.

9. *Анкетування*, в якому можна використати такі запитання: Якими були Ваші перші враження від університету і від навчання в університеті? Із якими проблемами Ви вже зустрілися? Які враження у Вас були після перших семінарів? Що дасть, на Вашу думку, навчання в університеті? Яким Ви уявляєте собі студентське життя?

Отже, діагностика соціальної адаптації є важливою для успішної соціалізації студентів у вузі та для профілактики виникнення труднощів під час їх професійної підготовки. Перспективами подальших досліджень є складання та апробація програми оптимізації соціальної адаптації студентів у вузі.

Література

1. Мушинський В. Адаптація учнів і випускників / В. Мушинський, О. Попова, О. Боднар ; упоряд. Т. Червонна. – К.: Вид. група «Шк. світ», 2015. – 168 с.
2. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Євтушенко Ю.О.,

в.о., зав. кафедри, ст. викладач кафедри медичної та біологічної фізики, медичної інформатики та біостатистики ДЗ «Луганський державний медичний університет»

Україна, м. Рубіжне

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ

Стан здоров'я населення завжди був і залишається одним із визначальних критеріїв розвитку будь-якого суспільства. Слід зазначити, що за роки незалежності України система охорони здоров'я залишалась однією з небагатьох сфер, яка майже не зазнала реформування. Отже

нагальна необхідність підвищення професійної підготовки фахівців в системі вищої медичної освіти міцно пов'язана зі зміцненням авторитету і конкурентоспроможності нашої країни на ринку праці.

Сімейна медицина для України – це нова спеціальність, яка знаходиться на шляху становлення. Державі потрібні професійні сімейні лікарі, компетентність яких відповідає міжнародним стандартам.

Згідно Закону України про вищу освіту (2014 р.) «компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2, с. 2]. Рівень професійної компетентності визначається, згідно Закону, її освітньо-кваліфікаційним рівнем (базовою професійною компетентністю), досвідом роботи та рівнем володіння спеціальними знаннями, вміннями та навичками у відповідному профілі професійної діяльності [3, с. 65]. Згідно з ОКХ та ОПП майбутній сімейний лікар повинен володіти такими компетентностями:

- вирішувати як гострі, так і хронічні проблеми здоров'я пацієнтів;
- забезпечувати доступну та якісну для пацієнта первинну медико-санітарну допомогу в системі охорони здоров'я;
- діяти захисником прав та інтересів пацієнтів;
- здійснювати первинний контакт із пацієнтом стосовно нормативно визначених проблем;
 - охоплювати повний діапазон проблем здоров'я пацієнта;
 - ефективно і раціонально використовувати можливості системи охорони здоров'я;
 - організовувати медичний маршрут пацієнтів;
 - використовувати консультацію в загальній лікарській практиці/сімейній медицині для створення ефективних стосунків лікар-пацієнт, зберігаючи повагу до особистості пацієнта;
 - лікувати захворювання на ранніх етапах їх розвитку, коли вони проявляються недиференційованим способом;
 - толерантно відноситись до пацієнтів з психічними відхиленнями, ВІЛ/СНІДом, асоціальним статусом;
 - ефективно використовувати діагностичні та терапевтичні методи;
 - формувати у населення здоровий спосіб життя [4, 5].

Основу професійної підготовки сімейних лікарів складають:

1. Ключові компетентності, які базуються на обов'язковій загально-практичній та аналітико-діагностичній компетентності.

2. Базові загальні компетентності – ґрунтуються на інтелектуальних, комунікативних, емоційних та вольових якостях майбутнього фахівця; є

основою для володіння професійно-орієнтованими спеціальними знаннями, вміннями та навичками при формуванні професійної компетентності, з урахуванням адаптації від освітньо-наукового до професійного середовища, і базуються на суспільно-особистісній компетентності (когнітивна, екологічна, цивільна, креативна, праце спроможна, патріотична, естетична, духовна, технологічна компетенції).

3. Професійна компетентність основою якої виступають системно-дослідницька, прогнозуюча, теоретико-практична підготовка [3, с. 107].

Як спеціальність сімейна медицина передбачає у студентів-медиків формування цілісного уявлення про здоров'я людини та його порушення на різних етапах життєвого шляху (від запліднення до смерті).

Ми вважаємо, що становлення сімейного лікаря починається з того моменту, коли він починає розуміти закономірності виникнення та розвитку хвороби, коли він починає розуміти, що частинні прояви хвороби можуть бути лише результатом випадкових комбінацій загальних розладів слабких ділянок організму, які уражуються на ранніх етапах розвитку хвороби, внаслідок загальної слабкості організму, зниженню опірності інфекціям, порушенню обміну речовин тощо. Компетентний сімейний лікар повинен вміти розгледіти хворобу на початкових стадіях її розвитку.

Професійна компетентність сімейного лікаря в процесі професійної діяльності складається з набутої в процесі навчання базової компетентності, системи ціннісних орієнтацій та досвіду роботи з напрямку набутої базової компетентності; спеціальних знань, умінь та навичок (спеціальної підготовки) з профілю спеціалізації під час професійної діяльності [3, с. 64].

Отже, підготовка майбутнього сімейного лікаря повинна будуватися таким чином, щоб він був в змозі визначати та усвідомлювати свою поведінку та значимість в сім'ї, оскільки пацієнти йому довіряють все – від планування сім'ї, розвитку своєї дитини, її лікування під час хвороби, подолання проблем підліткового віку до визначення способу життя та споживання їжі. Саме тому ще під час навчання у вузі майбутніх сімейних лікарів потрібно навчати таким чином, щоб вони були готові самостійно вирішувати питання, пов'язані з діагностикою стану здоров'я людини на кожному з вікових етапів її розвитку, щоб вони вміли представляти та інтерпретувати залежність здоров'я від генетичного коду та особливостей життєвого шляху та способу життя, проводити аналіз стану здоров'я населення сімейно-територіальної дільниці, встановлювати клінічний діагноз та визначати тактику ведення хворого, застосовувати методи реабілітації. В графік навчального процесу повинні бути включені як клінічні науки, так і науки, які вчать основам поведінки [1, с. 17].

Таким чином, застосування компетентнісного підходу у вищій медичній освіті орієнтовано на всебічний розвиток й підготовку студента-медика, майбутнього сімейного лікаря, до його професійної діяльності не лише як компетентного фахівця, а й як високо вихованої, освіченої та креативної особистості. Стратегічним завданням сучасної професійної медичної освіти є забезпечення населення професійно підготовленими фахівцями, здатними адаптуватися та самовдосконалюватися у мінливому професійному середовищі.

Література

1. Губачев Ю.М. Почему я выбираю семейного врача / Губачев Ю.М., Микиенко В.В. – СПб., 1999. – 21 с.
2. Закон України про вищу освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст.2004) – Офіц. вид. – К., 2014.
3. Концепція та науково-методичні рекомендації з формування професійно-практичної компетентності фахівців з управління природокористуванням в агросфері / [Н.М. Рідей, В.М. Ісаєнко, Г.О. Білявський та ін.]; під ред. д.пед.н., професора Н.М. Рідей. – К.: НУБіП України, 2014. – 460 с.
4. Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста за спеціальністю 7.110101 Лікувальна справа напряму підготовки 1101 Медицина – Офіц. вид. – К.: Галузевий стандарт вищої освіти України, 2003. – 63 с.
5. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110101 Лікувальна справа напряму підготовки 1101 Медицина – Офіц. вид. – К.: Галузевий стандарт вищої освіти України, 2003. – 21 с.

Журба О.В.,

*к.пед.н., доцент кафедри методики викладання навчальних предметів
Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Україна, м. Житомир*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ З ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Сучасна шкільна освіта має закласти основи інформаційної компетентності особистості, допомогти учневі оволодіти способами збирання і нагромадження інформації та вміннями її аналізувати та застосовувати.

Велика роль у формуванні цієї компетентності учнів належить урокам історії. Інформаційна компетентність, як складова історичної предметної

компетентності, передбачає здатність учнів ефективно й грамотно працювати з різними джерелами історичної інформації та будувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, подій, явищ.

Практичні заняття на уроках історії – новий вид занять, запровадження якого розпочалось у загальноосвітніх навчальних закладах України в 2013 році. У програмі зазначається, що такі заняття в курсі історії є способом вивчення нового матеріалу на основ опрацювання історичних джерел, а також важливим засобом формування предметних умінь і навичок учнів [1, с. 3].

На кожному практичному занятті передбачена самостійна робота учнів над окремим питаннями теми з використанням документів, фотографій, ілюстрацій, карт, довідкових матеріалів, схем, таблиць, фондів музеїв, місцевих історичних пам'яток.

Автори підручників з історії: О. Г. Бандровський, В. С. Власов, Н. М. Гупан, Ю. Б. Малієнко, П. В. Мороз, О. І. Пометун, І. І. Смагін та інші пропонують такі завдання для виконання на практичних заняттях, які сприяють напрацюванню учнями навичок аналізу різних історичних джерел, розумінню ними важливості таких категорій, як причини і наслідки, значущість подій та процесів, культурна різноманітність, важливість доказів і можливість різних інтерпретацій історичних явищ і подій. Така самостійна пошукова робота школярів сприяє поглибленню та систематизації їхніх знань, формує вміння висловлювати власну точку зору, обґрунтовувати власні оцінки історичних фактів та історичних постатей.

О. І. Пометун пропонує подавати на практичному занятті групи джерел у блоці (що містять, наприклад, ілюстрації; тексти літописів; оцінки сучасних істориків тощо), що дає змогу учневі отримати більш системні уявлення про подію чи явище. У старших класах підбір джерел до практичних занять доцільно здійснювати з урахуванням контроверсійної складової їхнього змісту; що ж до 6–7 класів, то тут можна залучати до практичних занять певні елементи контроверсійності [2, с. 14].

Якою має бути структура практичного заняття на уроках з історії? На вступному етапі вчитель здійснює активізацію пізнавальної діяльності учнів, застосовує прийоми, що сприяють повторенню та узагальненню основних фактів та понять, необхідних для виконання практичної роботи. Далі відбувається оголошення теми, очікуваних результатів практичного заняття, а також у якій формі (усній чи письмовій) будуть учні повідомляти результати своєї роботи наприкінці уроку [3, с. 45].

Основний етап практичного заняття має забезпечити сприймання, осмислення, запам'ятовування нового матеріалу, а також застосування знань на практиці, тобто виконання індивідуальних, парних, групових

завдань. Після представлення учнями результатів своєї роботи відбувається перехід до підсумкового етапу уроку.

На підсумковому етапі практичного заняття – відбувається самоконтроль, самооцінка роботи учнів та внесення до неї змін та коректив. На цьому етапі уроку підводяться підсумки уроку, робиться акцент на досягнутих результатах. Учні заповнюють таблиці самооцінювання та взаємооцінювання. Вчитель підводить підсумки уроку.

Організація пізнавальної діяльності учнів на практичних заняттях з історії є сферою творчості кожного вчителя, адже він самостійно варіює матеріалом, на власний розсуд буде заняття, відбираючи форми, методи і засоби навчання. Проте на кожному уроці пізнавальна діяльність учнів має бути максимально активною. Організувати навчання потрібно таким чином, щоб кожен учень проявляв ініціативу й самостійність, творчо залучався до засвоєння навчального матеріалу, вчився слухати і говорити, формулювати власну думку доводити свою точку зору, аргументувати, дискутувати. Отже, практичні заняття з історії – важливий чинник реалізації компетентісного підходу у навчання. Вони є умовою самореалізації особистості учнів у навчанні, сприяють формуванню в учнів самостійності, наполегливості, пізнавальної активності, інформаційної компетентності учнів.

Література

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів 5 – 9 класи. Історія України. Всесвітня історія. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 96 с.
2. Пометун О.І. Особливості уроку історії в 6 класі. / О.І. Пометун // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання. – 2014. – № 9. – С.8–15.
3. Малієнко Ю.Б. Практичні заняття в системі історичної освіти основної школи. Методичний коментар до програми 2012 року з історії для основної школи // Бібл. журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання»/ Ю.Б. Малієнко – 2013. – № 5–6. – С.42–46.

Казьмір В.А.,

в.о. директора коледжу, спеціаліст вищої категорії

Кондрук А.М.,

*завідувачка технологічним відділенням, спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист*

Кордонська А.В.,

*голова циклової комісії суспільно-гуманітарних дисциплін, спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист, Могилів-Подільського технолого-економічного
коледжу Вінницького національного аграрного університету*

Україна, м. Могилів-Подільський

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА ЗАНЯТТЯХ – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

За багаторічну працю у коледжі ми зрозуміли, що нікому не можна дати освіту на засадах вивчення дисципліни без зв'язку з процесом виховання, що інтеграція, є однією з найперспективніших інновацій, яка закладає нові умови діяльності викладачів, куратора та студентів, що має великий вплив на ефективність сприйняття студентами навчального матеріалу та його застосування в практичній діяльності. Інтеграційні процеси у професійній освіті останніми роками посідають щораз важливіше місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоспроможної, здатної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Основою реалізації міжпредметних зв'язків при формуванні компетентного спеціаліста-бухгалтера вважають систему відношень між знаннями, вміннями і навичками, сформованими в результаті послідовного відображення в засобах, методах і змісті дисциплін, що вивчаються. В процесі підготовки фахівців доцільно використати таку педагогічну технологію, яка включає: цілі, задачі, зміст, методи, форми навчання.

Оскільки, бухгалтерський облік як наука є основою в системі професійної підготовки молодших спеціалістів-бухгалтерів, оновлюючи зміст професійного навчання постійно беруться до уваги міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами професійної спрямованості: «Бухгалтерський облік» (Теорія бухгалтерського обліку), «Основи

економічної теорії», «Фінанси підприємств», «Контроль і ревізія», «Інформаційні системи обліку», «Економічний аналіз», «Економіка підприємств», «Комбікормове виробництво», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Основи проектування», «Сучасні технології виробництва», навчальна практика з бухгалтерського обліку тощо.

Процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками становить пізнавальну діяльність студентів, якою керує викладач. Роль викладача як керівника навчального процесу при викладанні дисципліни «Бухгалтерський облік» не обмежується поясненням нового навчального матеріалу. З метою повноцінного здійснення процесу вивчення даної дисципліни необхідно добре усвідомити загальну мету освіти і місце свого предмета в її реалізації. Виходячи із загальної мети виховання – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, – а він визначає загальну освітню, виховну і розвиваючу мету своєї дисципліни і кожного заняття. Викладач повинен глибоко знати предмет на сучасному науковому рівні.

При викладанні дисциплін з самого початку необхідно привчати студентів до того, що на кожному занятті обов'язково перевіряю ступінь засвоєння знань. З цією метою проводиться фронтальне опитування, тестові завдання, коментоване тестове опитування, «Мозковий штурм», термінологічні диктанти тощо. При цьому при побудові питань, тестів, диктантів враховуються як внутріпредметні та між предметні зв'язки. Зокрема враховуючи специфіку галузі хлібопродуктів і вивчення дисципліни «Технологія галузі» студентам пропонується навести приклади основних засобів чи виробничих запасів які використовуються на даних підприємствах, назвати та охарактеризувати основні господарські процеси. Ці процеси вони також характеризують з економічної точки зору.

Міжпредметні зв'язки є не тільки одним із важливих шляхів поглиблення й осмислення знань студентів, а і сприяють розвитку їхньої творчої думки та самостійності. Спираючись на здобуті знання, вони вчать встановлювати логічний зв'язок між елементами знань, самостійно розв'язувати поставлені питання, доводити правильність тверджень, трансформувати наявні знання в нових навіть нестандартних умовах.

Реалізуючи міжпредметні зв'язки, намагаємось в основному використовувати активні методи навчання, які дозволяють студентам пізнавати світ та організовувати освітній процес. В основному це – метод імітації з майбутньою професією при вирішенні професійних завдань (наприклад на етапі узагальнення використовуються вирішення інтегрованих професійних завдань на перевірку правильності складання балансу, відображення операцій на рахунках обліку, правильність

визначення фінансового результату від реалізації, які адаптують студентів до вивчення бухгалтерського обліку та контролю і ревізії де студенти повинні не тільки продемонструвати знання конкретних об'єктів обліку, але й здатність до логічного мислення, узагальнень. Крім цього, завдання побудовані таким чином, що в ході відповіді студенти бачать застосування теоретичних знань у сучасних економічних умовах. Аналогічні завдання по окремих розділах курсу студенти отримують в процесі роботи гуртка), метод «мозкового штурму», робота в малих групах, виконання тренувальних вправ, елементи ділової гри, синтез думок, запитання-відповідь, комп'ютерна презентація, випереджаючі завдання, робота з опорним конспектом, самостійна робота з планом рахунків. Але не відмовляюся в своїй роботі і від традиційних методів навчання, таких як бесіда, розповідь.

Враховуючи те що дисципліна «Бухгалтерський облік» (Теорія бухгалтерського обліку) вивчається на початковому етапі вивчення спеціальних дисциплін тому забезпечуючими дисциплінами можуть бути лише сам «Бухгалтерський облік» забезпечуючи внутріпредметні зв'язки, та «Основи економічної теорії». Всі інші вище вказані дисципліни є забезпечуваними даною тому вбачаємо велику важливість та відчуваємо відповідальність як викладача за набуті студентами знання. Дана дисципліна є азбукою в системі обліку так як відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики з метою формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів повинна забезпечити належні знання.

Методика якісного навчання сприяє формуванню саме тих умінь, які найбільш важливі й потрібні для майбутньої професійної діяльності фахівців. Покращенню підготовки молодших спеціалістів з високою результативністю сприяють прогресивні педагогічні технології, активні методи, форми навчання, реалізовані міжпредметні зв'язки навчальних програм і робочих планів.

Саме таким шляхом можна сформувати гнучке професійне мислення, інтенсифікувати навчальну діяльність, сформувати елементи творчої особи, зорієнтувати процес навчання у професійне русло.

Практика роботи показала плідність інтеграції в навчально-виховному процесі, виявила перспективи його подальшого розвитку та удосконалення. Застосування інтеграційних форм навчання сприяє налагоджуванню взаєморозуміння і поліпшенню співпраці викладачів, куратора та студентів у процесі навчання, дає можливість ширше використовувати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та розвинути здібностей студентів.

Література

1. Олійник Т. Працюємо творчо / Олійник Т., Мартинчук С. // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2007. – №2. – С. 32–34.
2. Тихомирова Н. Деякі аспекти професійного виховання студентів. // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2007. – №2. – С. 59.

Канівець З.М.,

*к.пед.н., доцент кафедри методики змісту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського
Україна, м. Полтава*

ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

«Ефективне управління навчальним закладом неможливе без використання фахових експертних висновків та рекомендацій» [1, с. 3]. Тож, забезпечивши якісну експертну оцінку, можна з легкістю прогнозувати шляхи розвитку школи. Однак, першорядність проблеми полягає не в здійсненні власне самого оцінювання, а в досягненні його об'єктивності.

Доречним при розгляді проблеми «оцінювання» є, на нашу думку, фокусування на критеріях оцінювання освітньої діяльності. Більшість вітчизняних авторів, що займалися вивченням цього питання, виокремлюють серед таких ефективність та результативність. Ефективність розглядають як «комплексну характеристику реальних результатів діяльності навчальних закладів», результативність же безпосередньо пов'язують із реальним отримуваним рівнем «загальноосвітньої підготовки, соціальної адаптації випускника» [1, с. 8]. Слід зауважити, що серед вітчизняних науковців наразі існує певний консенсус щодо основних критеріїв, які застосовуються і до якості оцінювання, а саме: валідність, об'єктивність, надійність, точність [3].

Серед управлінських технологій оцінювання, якими послуговуються органи управління освіти, нині вирізняються дві основні – це форми державного контролю: атестація та інспектування. На нашу думку, поняття контролю та оцінювання в даному контексті фактично синонімічні, адже контроль з боку держави передбачає перш за все визначення відповідності надання освітніх послуг школою як вимогам держави, так і запитам суспільства та передбачає процедуру експертного оцінювання.

Атестація навчального закладу – це окрема доволі складна, але найбільш унормована процедура оцінювання діяльності навчального закладу, що докорінно відрізняється від інспекторських перевірок і проводиться один раз на десять років. Інспектування як форма контролю здійснюється в міжатастаційний період, який триває 10 років, коли діяльність уже проатастованого навчального закладу більш ніяк не контролюється. Слід зауважити, що саме ця оціночна процедура діяльності школи з боку держави нині забезпечена потужним інструментарієм, який представлений у таких нормативних документах, як: Типова програма комплексної перевірки загальноосвітнього навчального закладу (далі Типова програма) [4]; уніфікований Акт перевірки додержання суб'єктами господарювання, що надають послуги у сфері загальної середньої освіти, вимог законодавства про загальну середню освіту (далі Акт перевірки) [5]. Типова програма, Акт перевірки побудовані таким чином, що цілком здатні забезпечити об'єктивну оцінку якості освітніх послуг, які надає школа. Наприклад, структура Типової програми включає дев'ять розділів (44 питання), що за змістом відповідають основним завданням діяльності загальноосвітнього навчального закладу згідно із законодавством про загальну середню освіту. Інспектування нині може набувати таких форм реалізації, як: власне інспектування (експертиза, перевірка) та моніторинг. Звичними формами інспектування нині є планові та позапланові, комплексні та тематичні, виїзні та невиїзні перевірки.

Моніторинг, безсумнівно, не є абсолютно новою формою оцінювання. Здійснюється він з метою збирання, системного обліку та аналізу, а також збереження, оновлення, накопичення інформації для формування варіативного набору рішень стосовно об'єкта інспектування та вдосконалення освітньої діяльності навчального закладу. Серед функцій освітнього моніторингу можна визначити: інформаційну, діагностичну, корекційну, кваліметричну (метод кількісного оцінювання якісних показників), аналітичну, прогностичну.

Щодо трансформації форм державного контролю цікавою є думка розробників Законопроекту «Про освіту», у якому пропонується визначати такі форми державного нагляду (контролю), як: інспектування, діагностичний моніторинг та аудит [2]. Не зовсім зрозумілим є поєднання двох взаємопоглинаючих понять: моніторинг і діагностування, адже однією із функцій моніторингу і є діагностування. Щодо аудиту, то він характеризується в першу чергу збором, обробкою та поширенням інформації і, на наше переконання, не може належати до способів здійснення державного нагляду (контролю), проте може вирисовуватися громадою при оцінюванні діяльності окремого навчального закладу.

Справді, слід зауважити, що нині спостерігається певний процес реанімування процедури інспектування. Зважаючи на те, що в органах управління освітою в 90-х рр. ХХ століття посада інспектора просто зникла, то і сама форма контролю фактично стала архаїчною. Поняття інспектування нині асоціюється тільки з Державною інспекцією навчальних закладів України, органи управління освітою на обласному, районному рівнях послуговуються поняттям «перевірка».

Серед усього нині існуючого арсеналу інструментарію оцінювання діяльності школи, які використовують і органи управління освітою, привертає до себе увагу система експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл О.С. Боднар. Науковцем на основі параметрично-критеріального підходу розроблені критерії і показники оцінювання результативності та ефективності навчально-виховної діяльності (НВД) загальноосвітніх шкіл [1]. Описуючи навчально-виховну діяльність сучасної школи як відкритої соціально-педагогічної системи та об'єкт експертного оцінювання, О.С. Боднар спирається на системно-комплексний, аспектний і фрагментарний підходи та зазначає, що «педагогічно-управлінський аспект представляє НВД як систему дій суб'єктів освітнього середовища, направлену на реалізацію державних стандартів освіти з урахуванням соціального замовлення споживачів освітніх послуг, регіональних умов та статусу загальноосвітнього навчального закладу» [1, с. 4].

Що ж до готовності експертів до процедури оцінювання, то ця проблема, на наше переконання, залишається фактично поки що невирішеною. Експертом має бути в першу чергу фахівець з достатнім досвідом роботи. Доцільно буде навести вимоги до посади інспектора, які пропонуються в Законопроекті «Про освіту»: «На посаду інспектора можуть бути призначені особи, які мають не менше десяти років педагогічного чи науково-педагогічного стажу, які пройшли відповідне навчання і склали кваліфікаційний екзамен» [2].

Отже, оцінювання діяльності закладу може бути надійним підґрунтям подальшого ефективного розвитку цього закладу лише за умови високого рівня об'єктивності цієї процедури.

Література

1. Боднар О.С. Критерії експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл : навчально-методичний посібник / О.С. Боднар. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2007. – 116 с.
2. Законопроект «Про освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=65389&cat_id=64438.

3. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу : посібник / Ляшенко О.І., Лукіна Т.О., Булах І.Є., Мруга М.Р. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

4. Наказ Державної інспекції навчальних закладів України від 04.07.2012 № 27-а «Про затвердження типових програм комплексних перевірок дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів». – Режим доступу : <http://dinz.gov.ua/index/ua/category/12/2014/2>.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.05.2013 № 560 «Про затвердження уніфікованих форм актів». [Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://dinz.gov.ua/index/ua/category/12/2014/1>.

Ковалинська І.В.,

*к.пед.н., доцент; докторант кафедри теорії та історії педагогіки
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Україна, м. Київ

ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА» В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Поняття «культура» надзвичайно широке. Його вивченню присвятили свої праці найвідоміші філософи й науковці всього світу. Протягом історії людства видатні мислителі намагалися досягнути поняття «культура». Такі спроби робили І. Кант, Г. Гердер, Г.Ф. Гегель, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, В. Дільтей, Г. Зіммель, О. Шпенглер, А. Тойнбі, Г. Ріккерт, В. Вільденбанд, Е. Кассіерер, М. Фуко, Ж. Лакан, Ж.-Ф. Ліотар, Р. Барт та ін. У процесі аналізу наукової та довідкової літератури з проблеми дослідження нами було виявлено, що існує понад 500 визначень культури.

Часто поняття «культура» та «цивілізація» використовують як синоніми. І термін «культурність» і термін «цивілізованість» пов'язують з розвитком освіти, науки, мистецтва, видами комунікації, практиками релігій тощо. Загалом, філософія представляє культуру як загальну ідею, що дозволяє побачити певні орієнтири духовного розвитку людства. За посередництвом культури людина включається не тільки у безпосередній контекст свого соціального життя, але і у систему загальних форм людського існування. Вона отримує можливість взаємодії й комунікації з іншими культурами, що зникли з арени історичного життя, без якого, однак, людство не може вважатися єдиним цілим.

Поняття «культура» несе в собі багато розумінь. З одного боку, культура у найширшому значенні – це все те, що об'єднує людство, й те,

що кожна людина несе в собі як визначний показник її відокремлення від тваринного світу. В цьому сенсі культура – невід'ємна частина загальнолюдського: це те, що об'єднує усіх людей. Але поняття «культура» несе в собі й глибоку неоднозначність. З одного боку, кожен індивід має власну культуру, і можна сказати, що кожна людина – це людина культурна. В цьому сенсі поняття «культура» презентує основну якість особистості, що об'єднує усе людство без винятку. З іншого боку, кожна людина має власні погляди, вподобання, інтереси, поняття, здатності, і в цьому сенсі усі люди відмінні завдяки своїй власній культурі. Отже, поняття «культура» відноситься і до базових подібностей, і до основних системних відмінностей, що об'єднують та роз'єднують людство [1].

К. Гіртц (Clifford Geertz) визначає культуру як інтегроване ціле і систему значень і понять, що поділяє більшість населення. Отже, культура – це інтегроване поняття, спільне для усіх членів певної чітко визначеної групи людей [2]. Але це визначення оспорує Т. Еріксен (Thomas Hylland Eriksen). Він наголошує на тому, що в межах даної культурної групи завжди існують варіації, і сама група не є відокремленою від зовнішнього соціуму, а відтак на неї впливають усі технологічні й економічні процеси глобалізації [3].

Норвезька дослідниця У. Вікан (Unni Wikan) пише, що досить часто культура пере- і недооцінюється, і що її визначення залежить переважно від точки зору дослідника. Вона підтверджує, що поняття «культура» дуже часто використовується як діюча сила у міжкультурних зіткненнях, хоча вона не має ніяких форм самостійного або матеріального існування. Фактично вона і є суб'єктом дії. Культура часто описується як щось незмінне, те, що характеризує усіх членів певної культурної спільноти, хоча насправді культура – це об'єкт сили, який надає одним людям право вирішувати, що важливо, і що ні, де «правда», і що таке «неправда» [4].

С. Гатальська підкреслює, що «культура – це спілкування, і що типів культур є стільки, скільки існує соціальних суб'єктів, кожний із яких має свій життєсвіт, особливий духовний лад тощо» [5].

У документах ЮНЕСКО записано, що 1) будь-яка культура – це сукупність неповторних і незамінних цінностей; 2) всі культури складають єдине ціле в загальному доробку людини; 3) культурна самобутність і різноманітність нерозривно пов'язані один з одним (у результаті контактів з традиціями і цінностями інших народів, культурна самобутність оновлюється і збагачується); 4) міжнародне співтовариство вважає своїм обов'язком зберігати і захищати культурну спадщину кожного народу. Збереження самобутності різних культур при їх взаємопроникненні є дуже важливим, так як виступає основним принципом досягнення соціокультурної згоди [цит. за: 6].

У нашому дослідженні мультикультурної освіти вчителів становлять інтерес погляди дослідників щодо культури як статичної або динамічної системи, завдяки чому вона здатна еволюціонувати, вбираючи в себе нові культурні зразки та культурні орієнтири. Як зазначає Ф. Дервін (F. Dervin) [7] «...культура, яка не змінюється і не вступає у взаємообмін із іншими культурами – мертва культура. Найголовніше для дослідника – відійти від фасаду, від зовнішніх відмінностей, які насправді базуються на культурній одиничності і розгледити ті відмінності, які кожен з нас несе в собі, щоб побачити справжню конструктивну і маніпулятивну силу культури.

Основним для визначення якості мультикультурної освіти є поняття динамічності культури, яка здатна змінюватися та вбирати нові тенденції, адаптувати їх в умовах суспільства, що змінюється. Культура має розглядатися як структура, що постійно розвивається, адже статична культура не може сприйняти виклики часу, коли міграція в Європі досягла найвищого рівня за останні 60 років. Культура не може існувати ніяк інакше, окрім будучи плюралістичною, такою, що змінюється, пристосовується, вибудовується.

М. Абдалла-Прецельє (Martine Abdallah-Preteceille) визнає, що поняття «культура» більше не відповідає сьогоднішньому стану культури, і за його допомогою більше неможливо визначити культурне різноманіття, що існує у сучасному світі. Тепер культури неможливо розглядати відокремлено, як самостійні культурні сутності, вони мають визначатися за допомогою соціальних, політичних та комунікативних реалій [8].

Отже, ми будемо розглядати поняття «культура» у контексті мультикультурної освіти як багатоаспектний феномен, основними характеристиками якого стає динамічність, плюралістичність, варіативність і гнучкість, здатність до змін. Культура стає важливим фактором соціального спокою, толерантного співіснування і взаєморозуміння між представниками різних культурних спільнот.

Література

1. Williams, R. (1981) *The Sociology of Culture*. University of Chicago Press.
2. Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*. Selected Essays by Clifford Geertz. New York, Basic Books, Inc., Publishers
3. Eriksen, T. (2001) *Small places, large issues*. An Introduction to Social and Cultural Anthropology. London, Sterling, Virginia, Pluto press.
4. Wikan, U. (2001.) *Generous Betrayal: Politics of Culture in the New Europe*. Chicago, The University of Chicago Press Book.
5. Гатальська С. М. *Філософія культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів* / С. М. Гатальська. – К. : Либідь, 2005. – 326 с.
6. Мичковська В. Р., Бец Ю. І. *Поняття «полікультура» та «полікультурне виховання» в сучасних наукових дослідженнях* / В. Р. Мичковська, Ю. І. Бец // *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. –2013. – Вип.

39(3). – С. 255–258. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39\(3\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39(3)_42)

7. Dervin, F. O Cultural identity, representation, and Othering . Available at: <http://users.utu.fi/freder/dervinhandbookcorrect.pdf>

8. Martine Abdallah-Preteuille. Interculturalism as a paradigm for thinking about diversity. Intercultural Education, Volume 17, Issue 5 December 2006, pages 475–483.

Костюк І.О.,

*аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету
ім. І. Франка*

Україна, м. Житомир

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Глобалізаційні процеси у суспільстві, масштабний розвиток техніки та науки, модернізація сучасної освіти актуалізують проблему створення сприятливого освітньо-розвивального середовища для розвитку, навчання та виховання підростаючого покоління, зокрема учнів початкової школи, як у теорії, так і на практиці.

Проблема створення певного середовища для навчання та виховання дітей була присутня ще з давніх часів та відображена у працях античних філософів (Сократа, Демокріта, Платона, Аристотеля), представників епохи Середньовіччя та Відродження (В. де Фольтре, Т. Мора, Т. Кампанелли, Ф. Рабле, Я. Коменського, А. Дістервега, Ж.-Ж. Руссо, А. Адлера, Е. Еріксона, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса, Г. Сковороди, К. Ушинського, В. Сухомлинського тощо). Питання формування освітньо-розвивального середовища зустрічаються у роботах сучасних науковців (Ш. Амонашвілі, І. Карабаєвої, О. Керницького, К. Крутій, А. Цимбалару, В. Ясвіна).

Мета статті – аналіз проблеми формування освітньо-розвивального середовища на сучасному етапі розвитку педагогічної науки.

Ще у період первісно-общинного ладу середовище навчання дитини формувалося завдяки іграм, звичаям, ритуалам, обрядам, які відображені усною народною творчістю. Важливим чинником, який сприяв подальшому розвитку поглядів щодо створення необхідного середовища

для виховання дітей, стала поява перших шкіл («будинків молоді»), де окремо навчалися дівчата та хлопці.

У країнах Сходу (Ассирії, Вавилоні, Китаї, Єгипті, Індії, Греції [3, с. 14]) відкриваються перші школи, де вивчається музика, елементи математики, астрономії, письма. Важливого значення набуває розвиток читацької майстерності, риторики, фізичних якостей дитини. В цей час (IV-I ст. до н. е.) проблема створення необхідного середовища для навчання та виховання відображається у поглядах тогочасних філософів (Сократа, Демокріта, Платона, Аристотеля).

Педагогічна думка щодо організації середовища навчання учнів в епоху Середньовіччя базується на засадах вивчення церковних догматів. Тут мала місце «схоластика». Однак, паралельно відбувалося виникнення перших університетів по всій Європі. Основними формами навчання виступали лекції, диспути, написання трактатів. На межі XI-XII ст. розпочалося відкриття гільдійських та цехових шкіл, де навчання проводилось рідною мовою. Поступово їх було перетворено у міські початкові школи, де діти навчалися за кошти міського самоврядування та батьків [3, с. 22]. Навчальне середовище формувалося на основі вивчення читання, письма, лічби, які вивчались у формі індивідуально-групових занять.

Новий рівень у створенні необхідного середовища для навчання, розвитку та виховання виникає в епоху Відродження та пов'язаний із працями В. де Фольтре, Т. Мора, Т. Кампанелли, Ф. Рабле. Освітнє середовище починає формуватися на засадах гуманізму, які характеризуються повагою до дітей, запереченням фізичних покарань, прагненням до удосконалення, приділенню уваги фізичному та естетичному вихованню дітей, вивченню рідної, грецької й латинської мов, математики, астрономії, механіки, природознавства, географії, літератури, мистецтва. Ідеї гуманізму у вихованні дітей та створення сприятливого середовища для їх навчання обґрунтовували зарубіжні педагоги-класики – Я. Коменський, А. Дістервег, Ж.-Ж. Руссо, а також А. Адлер, Е. Еріксон, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін. Досліджувану проблему аналізували вітчизняні просвітителі Г. Сковорода, Т. Шевченко, О. Духнович, С. Миропольський, І. Франко, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.

У контексті проектування педагогічної реальності конструкція «освітньо-розвивальне середовище» утворюється двома взаємообумовленими поняттями «розвивальне середовище» і «освітнє середовище» та розуміється як система умов і впливів, які сприяють активному розвитку, навчанню, вихованню особистості дитини, її здатності до самостійної діяльності, умінню пристосовуватися до змін.

Категорія «освітнє середовище» розглядається Є. Бондаревською, Дж. Гібсоном, Г. Балом, І. Бехом, О. Керницьким, В. Орловим, В. Вербицьким, І. Єрмаковим, Л. Макаром, В. Серіковим, В. Козирєвим, В. Пановим, В. Ясвіним та ін. Поняття «розвивальне середовище», «розвивальне навчання» описуються О. Бутенком, Л. Виготським, П. Гальперіним, В. Давидовим, Д. Ельконіним, Л. Занковим, О. Леонтєвим, С. Сідуном тощо.

Проблематика формування освітньо-розвивального середовища присутня у працях Ш. Амонашвілі, Г. Бала, З. Бересневої, І. Беха, В. Біблера, В. Вербицького, Н. Гонтаровської, В. Давидова, Д. Ельконіна, І. Єрмакова, Л. Занкова, І. Карабаєвої, О. Керницького, К. Крутій, Л. Макара, В. Орлова, Л. Пісоцької, О. Писарчук, В. Рубцова, О. Савченко, О. Фурмана, А. Цимбалару, К. Шевченко, В. Ясвіна та ін. І. Карабаєвою, Д. Корольовою, К. Крутій, М. Мельник, О. Нечаєвою [6], А. Цимбалару [7], В. Ясвіним [8], описуються особливості побудови освітньо-розвивального середовища.

Процес організації освітньо-розвивального середовища присутній у працях В. Ясвіна, яким описується етап його проектування. І Карабаєвою виокремлюється три етапи формування освітньо-розвивального середовища дошкільного закладу: становлення, функціонування, удосконалювання [1]. А. Цимбалару виділяється організація освітнього простору у початковій ланці освіти та базується на розгляді санітарно-гігієнічних, психологічних, фізіологічних показників [7]. Як розвиток певних факторів, об'єднання суб'єктів освіти, які забезпечують розвиток особистості, її самоусвідомлення формування освітньо-розвивального середовища розглядається К. Крутій. Аналіз науково-педагогічної літератури та практичної діяльності педагогів дає змогу виділити основні етапи процесу формування освітньо-розвивального середовища (проектування, функціонування, удосконалення) та більш детально їх розглянути (див. рис. 1).

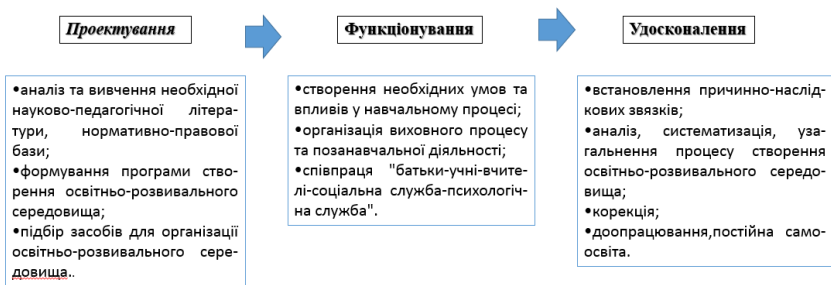

Рис. 1. Проектування, функціонування, удосконалення

Існує кілька тенденцій створення сприятливого середовища для школяра у педагогічній діяльності зарубіжних дослідників в залежності від напрямку розвитку педагогічної думки: традиціональна, раціоналістична, феноменологічна. Представниками традиціоналізму (Ж. Мажо, Л. Кро, Ж. Капелем (Франція), Г. Кевелті, Д. Равічем, Ч. Е. Фінном (США) та ін.) [6, с. 227] середовище у якому перебуває школяр будується на засадах консерватизму засобами ретрансляції культурних цінностей. Організація освітньо-розвивального середовища для формування необхідних знань, умінь, навичок адаптації індивіда у суспільстві розглядається прихильниками раціоналістичного напрямку (П. Блумом, Р. Ганьє, Б. Скіннером – США) [6, с. 227]. Феноменологічною тенденцією створення освітньо-розвивального середовища відображається два погляди щодо процесу формування сприятливого середовища: гуманістичне навчання, метою якого є розвиток особистості, здатної адаптуватися в різних умовах суспільних структур (США, Франція) П. Бурдье, Ж. Капель, Л. Кро, Ж. Фурастье та ін. [6, с. 227]) та середовище, створене на засадах гуманізму, в основі якого є індивід, особистість з своїми інтересами та психікою (Р. Галь, А. Медічі, Г. Міаларе, А. Фабр (Франція), А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс (США) [6, с. 228]. У практиці в процесі створення освітньо-розвивального середовища дієвим є врахування всіх трьох тенденцій розвитку та їх взаємозв'язок.

Отже, проблематика створення освітньо-розвивального середовища як системи необхідних умов і впливів, які сприяють вихованню, розвитку та навчанню, є актуальною в наш час, враховуючи зміни у суспільстві та освіті загалом. Як результат, присутня у працях зарубіжних та вітчизняних педагогів та їх практиці. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що організація освітньо-розвивального середовища спонукає до суб'єкт-суб'єктної взаємодії батьків, учнів, вчителів, соціальної, психологічної служб та врахування традиціональної, раціоналістичної та фундаментальної тенденцій розвитку педагогічної думки.

Література

1. Карабаєва І. Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ / І. Карабаєва. // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К. : Срібна хвиля, 2013. – Том IV : Психологія розвитку дошкільника, вип. 9. – С 148–158.
2. Керницький О.М. Освітнє середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен / О. М. Керницький // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 38–39. – С. 43–50.
3. Левківський М.В. Історія педагогіки : [навчально-методичний посібник] / Левківський М. В. – вид. 4-те, доп. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 189 с.

4. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : [навчальний посібник] / Лузан П.Г., Васюк О. В. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : ДАКККіМ, 2010.– 296 с.

5. Писарчук О. Т. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації освітньо-розвивального середовища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Писарчук Оксана Тарасівна. – Тернопіль, 2016. – 272 с.

6. Семенова. О.Р. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін. – К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.

7. Цимбалару А. Д. Теоретичні та дидактико-методичні засади педагогічного проектування освітнього простору в школі І ступеня : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.09 / Цимбалару Анжеліка Дмитрівна. – К. : [б. в.], 2014. – 592 с.

8. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / Ясвин В. А. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.

Кузьміченко І.О.,

зав. кафедри гуманітарних наук ДЗ «Луганський державний медичний університет», к.філос.н., доцент

Асєєва О.А.,

старший викладач кафедри гуманітарних наук ДЗ «Луганський державний медичний університет»

Україна, м. Рубіжне

ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ЯКОВИЧА ФРАНКА У ПРИЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Сьогодення українського суспільства характеризується занепадом моральності, руйнацією гуманістичних ідеалів, зневагою до національного, вітчизняного, а отже відсутністю спрямованості, гармонії, а іноді, навіть, і здорового глузду у вихованні підростаючого покоління. То ж чи не варто якомога частіше сучасним батькам і педагогам звертатися до корифеїв української філософії, літератури, педагогіки?! Безумовно, творча спадщина великого майстра слова Івана Франка може слугувати орієнтиром і дороговказом для педагогів, вихователів, громадських діячів, пересічних громадян.

Педагогічний світогляд Івана Яковича формувався під впливом народної педагогіки та європейської філософської думки. Учений, глибоко проаналізувавши компоненти української етнопедагогіки, зміст освіти в Україні та в Галичині зокрема, накреслив перспективи розвитку функціональної системи виховання [1]. Одним із напрямків філософсько-

педагогічної діяльності І. Франка є дослідження, спрямовані на виховання молоді, а саме, етновиховання.

Провідний мотив творчого пошуку Івана Франка – осмислення сенсу буття сучасної йому людини та майбутніх поколінь. Для І.Я. Франка дитина – це найвища цінність, розвиток і становлення якої має відбуватися у царині гуманного ставлення до неї, до того ж не тільки в школі, але і у родині. Це ставлення він уявляв як виважене, лагідне, розумне, з повагою, з врахуванням особливостей розвитку і віку дитини. Наприклад, у своїх статтях «Ученицька бібліотека в Дрогобичі», «Симптоми розкладу в галицькій суспільності», «Допис про Дрогобицьку гімназію» тощо, Каменяр нещадно критикував антигуманність у стосунках учителів та учнів.

За його твердженням важливу роль у формуванні молодого покоління безперечно має відігравати саме родина, як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошанування народних звичаїв, традицій і, безумовно, рідної мови. Добре розуміючи психіку дитини, її вразливість Франко вважав, що батьки відіграють чи не найважливішу роль у формуванні моральних норм, поведінки, любові до знань, ставлення до життя. Письменник надавав особливого значення в цьому процесі матері, про що писав у статті «Жінкамати» [3].

На думку вченого, етновиховання молоді як механізм ефективної соціалізації виявляється у глибинному вивченні, передусім, родинних традицій і звичаїв. Адже в сім'ї життя примушує дитину вчитися, набувати відповідний соціальний досвід. Засобом досягнення виховних цілей слугує народна спадщина традицій, звичаїв та обрядів. Таким чином, особистість спочатку усвідомлює зміст понять «моральність», «духовність», «працьовитість», «чесність», «свобода», «патріотизм» та інших безпосередньо через практику відповідної поведінки [2]. Основними цінностями істинного українця вчений визначав свідомий патріотизм, гуманізм, високу духовність, вихованість, освіченість, професіоналізм, фізичну й естетичну досконалість, підприємливість, ініціативність тощо [2]. Найвищим ідеалом нації І. Франко вбачав осягнення власної державності, закликаючи: «Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть, що за долю мільйонів мусиш дати ти відповідь!» [4].

Творчі та наукові пошуки І. Франка, звісно, не обмежувалися зацікавленістю роллю родини у вихованні дитини. Він ретельно вивчав питання змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах, особливо школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії.

Також цікавою є розвідка Р. Вишнівського, в якій автор досліджує погляди І.Франка на роль інтелігенції у вихованні української молоді, адже їй (інтелігенції) відводиться важлива роль у пробудженні національної свідомості молоді, формуванні ідейних переконань, розвитку і збагаченні моральних якостей, нових життєвих установок особистості.

Слід зазначити, що особливу увагу письменник приділяв необхідності самостійної роботи дитини над книгою:

*Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить [4].*

Аналіз спадщини великого каменяра показує, що й зараз публіцистичні та педагогічні твори майстра є своєчасними й актуальними у світлі розбудови сучасної української держави та вихованні підростаючого покоління. Усе своє життя Великий Каменяр невтомно працював задля щастя народу. На це були спрямовані і його педагогічні погляди.

Література

1. Березюк О. Іван Франко та ідеї культурного виховання [Електронний ресурс] / О. Березюк // Волинь-Житомирщина. – 2006. – № 15. – С. 226. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2006_15_36
2. Будник О.Б. Іван Франко про етновиховання української молоді / О. Б. Будник // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 13. – С. 48.
3. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я. Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
4. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.45. – К.: Наук. думка, 1986. – 575 с.

Лебедева І.О.,

доцент кафедри теорії музики та вокалу Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Україна, м. Одеса

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ ЯК ПРОФЕСІЙНО-НЕОБХІДНОЇ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Художньо-образне мислення – це унікальне явище, яке характеризує психіку людини і відіграє у її житті величезну роль. Особливого значення образне мислення має для фахівця, праця якого пов'язана з інтерпретацією художніх образів музичного мистецтва.

Вчені характеризують мислення у цілому як соціально зумовлений, пов'язаний з мовленням психічний процес самостійного відображення істотно нового, тобто узагальненого та опосередкованого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу, це процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях (С. Рубінштейн, А. Леонтьєв, О. Костюк, Б. Ананьєв, І. Бех, І. Сеченов, Б. Ломов, І. Якиманська, Р. Арнхейм, М. Бахтін, Я. Пономарьов, В. Роменець, Б. Юсов та ін.). У концепції Д. Леонтьєва образне мислення та уявлення розглядаються як прояв суб'єктивного «образу світу» автора, виконавця і слухача.

Образ – це цілісна картина дійсності, результат її інтелектуального відображення. Художній образ, як прийнято вважати, – є результатом конкретної художньо-творчої діяльності і одночасно реалізацією історичного культурного досвіду людства в сфері індивідуально-особистісної та суспільної свідомості; він суттєво відрізняється від звичайного образу-уявлення, так як виступає не просто як схожість з дійсністю, а реалізує себе як творче ставлення до цієї дійсності, як спосіб домислити, доповнити саму логіку реального життя. Художній образ – це форма мислення в мистецтві.

Образне мислення – це процес оперування образами та створеними образними уявленнями, воно характеризується рівнями різної напруги та складності. Вчені виділяють такі різновиди образного мислення як: предметно-наглядне; варіативно-образне; синтетично-образне; символічно-образне; асоціативно-образне. Художньо-образне мислення за рівнем мисленнєвих операцій відноситься до асоціативно-образного, і стосується різних видів мистецтв та їх синтезу.

У музично-педагогічній науці більшість наукових досліджень, у яких розглядалися музичний образ і музично-образне мислення, пов'язано з їх

формуванням у виконавському класі (А. Артоболевська, Л. Баренбойм, Е. Бурвіна, Р. Гржибовська, Г. Нейгауз, В. Ражніков, С. Савшинський, Г. Ципін, О. Шульпяков, О. Щолокова).

Цінними є дослідження загальної і дитячої психології, а також психології розвитку, пов'язані з вивченням процесу формування образної сфери людини (Л. Виготський, А. Гостєв, І. Якиманська). У галузі музичної психології найбільше досліджень присвячено музично-слуховим художньо-образним уявленням (Л. Благонадьожина, Л. Бочкар'єв, М. Старчеус, Б. Теплов, Т. Траверсе). У працях С. Беляєвої-Екземпларської, А. Готсдинера, Р. Тельчарової музично-образне мислення розглядається в контексті сприйняття музики.

Художньо-образне мислення музиканта диференціює засоби виразності двох видів – специфічно-музичних і неспецифічно-музичних, асимільованих музичним мистецтвом з інших видів мистецтва, а також із життя. Перші використовуються лише в музиці, і тісно пов'язані з чисто музичним досвідом музиканта. Другі – використовуються не тільки в музиці, тому музикант може опертися на власний життєвий досвід – біологічний (сенсорний, кінетичний, просторовий) і соціальний (мовний, ширше – комунікативний, культурний).

Розглядаючи формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів у процесі розучування та виконання музичних творів, доцільно звертати увагу на ті аспекти, які пов'язані з характеристикою неспецифічних рис, які є спільними для різних видів мистецтв, і дають можливість їх об'єднання, синтезу, зближують їх з образами дійсності.

Особливе значення для розвитку художньо-образного мислення має метафора. Дуже багато творів поєднують образність поетичного слова і образність музики, не кажучи про великі синтетичні жанри, такі як опера, ораторія і т. д.; говорити про «чисту» музику неможливо, не використовуючи метафоричності.

Формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів є процесом переробки матеріалу фахового пізнання, виконавського досвіду, арсеналу думок і почуттів засобами продуктивної уяви та художньої майстерності. У ході цього процесу розгортається самотутня художньо-образна мисленнева діяльність вокалістів, яка відрізняється від об'єктивної не лише своїм духовним змістом, а й естетичною сутністю. Процес формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів відбувається у кожному конкретному випадку індивідуальними засобами специфічної переробки цілком конкретного вокально-виконавського досвіду педагога. Формування художньо-образного мислення співаків базується на спрямуванні їхньої виконавської діяльності у процесі

сприйняття вокального твору як предмета мистецтва, що становить художньо-образне поєднання найвищого рівня інтелектуальної складності.

Важливим представляється філософсько-естетичний аспект формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів, оскільки студенти, осягаючи художні образи творів вокальної музики, зокрема української, заглиблюються в новий світ відчуттів. Фактично, процес виконання творів українських композиторів є процесом глибинного пізнання українського світовідчуття, менталітету, а не тільки озвучення нотного тексту (вивчення та виконання). До речі, романтизм, як універсальна художня система, найглибше відбиває українську етнічну ментальність.

Музика – це прадавня форма абстрактного мислення людства, вона виникає до появи мови як знакової системи і народжується із звуконаслідування, поєднуючи в собі емоційний та інтелектуальний коди світогляду й світосприйняття певного етносу. Українська вокальна лірика – є важливою складовою сучасної вокальної освіти. Вона має глибокі національні традиції, поступово вивчаючи та засвоюючи їх студенти переймають досвід, якого їм бракує. Це дає змогу більш ефективно розвивати мистецтво співу, що полягає у його здатності забезпечувати гармонію інтелектуального, емоційного розвитку особистості; сприяти вдосконаленню усіх її сутнісних сил, якостей та різноманітних здібностей, процесів мислення та творчої діяльності, зростанню внутрішнього потенціалу; розвитку її пізнавальної й творчої активності, емоційної чутливості, естетичної потреби і смаку; стимулювати прагнення до самовдосконалення;

Ефективне формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання можливе за умов:

1) поетапного освоєння критеріїв та рівнів формування художньо-образного мислення (на матеріалі попередньої вокально-педагогічної діагностики та педагогічної технології тьюторського супроводу професійно-орієнтованої практики студентів-вокалістів);

2) комплексного використання літературно-художніх і музичних асоціативно-образних засобів та прийомів, які активізують творче мислення.

Література

1. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах худ. воздействия музыки : монография / В.В. Медушевский . – М.: Музыка, 1976. – 254 с.
2. Раппопорт С.Х. Художественное представление и художественный образ / С.Х. Раппопорт. – Эстетические очерки: вып. 2, – М., 1973.– С. 45–84.
3. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О.П. Рудницька.– К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.

4. Морозов В. П. Эмоциональность как критерий профотбора вокалистов / В. П. Морозов // Вопросы вокальной педагогики. – Вып. 7. – М.: Музыка, 1984. – С. 198 – 204.

5. Психологический словарь / Науч.-исслед. ин-т общей и пед. психологии Акад. пед. наук СССР; под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.

Лукач У.Р.,

*к.політ.н., доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій
Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Україна, м. Івано-Франківськ*

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Система освіти являє собою сукупність факторів, що спрямовані на гуманізацію суспільно-економічних відносин і механізм реалізації соціальних функцій освіти. Можна стверджувати, що освітня політика націлена на те, щоб суспільство оволоділо знаннями, які забезпечать його подальший поступ. Як зазначає А. Гальчинський, «розвиток людської особистості є мірилом загальноцивілізаційного прогресу, його основним критерієм» [1]. Тому в контексті реалізації державної освітньої політики особливої актуальності набуває особистісно орієнтоване навчання, що спрямоване на створення нових механізмів шляхом цілеспрямованої активізації пізнавальної діяльності учнів, максимального розкриття їх потенційних можливостей, природовідповідності навчання та наповнення системи навчально-виховного процесу морально-духовними пріоритетами.

Виходячи з цього, особистісно орієнтоване навчання – це навчання, в основі якого лежить дитиноцентризм, а також самобутність та особистісна ціннісність учня як головного суб'єкта освітнього процесу. Воно передбачає створення оптимальних умов для розвитку критичного та креативного мислення, використання різних джерел наукової інформації в процесі оволодіння знаннями.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. її мета полягає у підвищенні доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, а також забезпеченні особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на

основі навчання протягом життя [2]. Тому на часі суспільно затребуваною є така освітня політика, яка б брала за основу як вітчизняний досвід освітньо-педагогічної діяльності, так і досягнення зарубіжних ефективних освітніх систем. Закономірно, що персональний вектор розвитку кожного учня не завжди збігається з напрямом руху у велику науку, але із задоволенням і користю вчитися здатні всі. Для цього процес навчання має бути сконструйований з максимальним наближенням до запитів і природних можливостей дитини. Він повинен бути націленим на формування в школярів системи знань, яка б забезпечувала їм особистісну комфортність, психологічну впевненість у різних інформаційних та виробничих середовищах. Саме тому зміст і цілісність педагогічного процесу повинні бути насичені природо-відповідністю особистості учня, забезпечувати класичні, і разом з тим не втрачаючи сучасної сутності, дидактичні принципи: доступності та систематичності навчання, його науковості, ґрунтовості, міцності, емоційності знань, диференційованого підходу в процесі викладання того чи іншого навчального предмету. З цією метою, вважаємо, може бути корисним запозичення елементів європейської освіти, до якої наша країна традиційно тяжіє.

На сучасному етапі реалізації вітчизняної освітньої політики доцільно орієнтуватись на основоположні ідеї освітніх систем скандинавських країн. Насамперед, впродовж навчання тут втілюється принцип рівності учнів, вчителів, батьків, предметів і шкіл. Соціальний статус батьків і їх професія школу не цікавить, адже вони мають однакове матеріально-технічне забезпечення, можливості і фінансування. Разом навчаються більш та менш успішні, причому порівнювати одного учня з одним суворо заборонено. Першокласник добре обізнаний із своїми правами, за дотриманням яких слідкує соціальний працівник. Крім того, для кожного фінського учня складено індивідуальні навчальні плани, що передбачають персональну кількість і складність вправ і завдань. На уроці кожен виконує свої завдання, що оцінюються також індивідуально. Загалом, навчання в скандинавських школах має практичний вимір і спрямоване на формування ключових компетентностей учнів: громадянських, комунікативних, інформаційних, соціокультурних. Завдання фінської школи – підготовка особистості до самостійного засвоєння інформації, самопізнання, самореалізації і самовдосконалення. Тобто головним є самостійний пошук алгоритму правильного вирішення проблеми і відповідних ресурсів чи засобів. Реалізація таких педагогічних пріоритетів позитивно вплинула б на невтішну вітчизняну статистику в царині освіти. Займаючи 13-те місце у світі (із 144 країн) за кількістю людей з вищою освітою на душу населення, 70% українців працюють не за фахом, зазначеним у дипломі. В кінцевому підсумку це призводить до того, що наші співвітчизники не вміють

трансформувати свої знання і навички в практичній площині. Тому за рівнем якості освіти Україна знаходиться аж на 72-му місці, а в дослідженні загальних професійних навичок – аж на 87-му місці [3]. В кінцевому результаті така освіта не приводить до підвищення вартості працівника, а сам фахівець не витримує конкуренції.

Аналізуючи процеси в освітній сфері, слід зазначити, що в реалізації освітньої політики варто керуватися ефективними взірцями європейських педагогічних систем. Враховуючи, що наша освіта завжди вибирала «свій шлях», обумовлений специфікою вітчизняних традицій і процесів, то слід проявляти і зважену вибірковість у запровадженні модифікованих моделей світових освітніх процесів.

Література

1. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти / А. Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
2. Указ Президента України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/344/2013.
3. Жмеренецький О. Чому українець бідний? Шість гіпотез / О. Жмеренецький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/2016/03/16.

Мацегора Ю.С.,

*асистент кафедри медичної та біологічної фізики, медичної інформатики та біостатистики ДЗ «Луганський державний медичний університет»
Україна, м. Рубіжне*

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У МЕДИЧНИХ ВНЗ

У зв'язку із стрімким розвитком медицини і широким впровадженням у дану галузь новітніх інформаційних технологій, перед педагогами медичних ВНЗ стоїть гостра проблема якісного викладання майбутнім лікарям курсу «Медична інформатика».

Слід зазначити, що основна мета даного курсу – «дати студентам відомості про сучасні комп'ютерні технології в додатку до медицини й охорони здоров'я, дати знання про методи інформатизації лікарської діяльності, автоматизації клінічних досліджень, комп'ютеризації керування в системі охорони здоров'я; навчити користуватися комп'ютерними

додатками для рішення завдань медицини й охорони здоров'я, засобами інформаційної підтримки лікарських рішень, автоматизованими медико-технологічними системами» [1].

Хотілося б висвітлити основні, більш загальні проблеми, які виникають у процесі викладання дисципліни «Медична інформатика».

Перша, і на наш погляд, одна з найголовніших проблем полягає в тому, що студенти першого курсу, на жаль, приходять у ВНЗ не з достатньою обізнаністю у галузі комп'ютерних технологій. Кожен другий студент не має базових навичок роботи з комп'ютерними програмами, а саме з текстовим редактором, електронними таблицями, додатками керування базою даних тощо. Отже викладач університету змушений витрачати додатковий час на викладання студентам базового курсу інформатики.

Ще одна, і доволі серйозна проблема, полягає у недостатньому забезпеченні підручниками, навчальними посібниками, ІТЗ. Практичні заняття проходять з медичної інформатики у більшості випадків у навчальних аудиторіях ВНЗ, а не у лікувально-профілактичних закладах, які вже успішно впровадили медичні інформаційні системи. Отже отримані знання та навички є так би мовити «штучними» – студенти вивчають предмет і не мають змоги бачити його практичне застосування у своїй професії. Це все одно, що вивчати клінічні дисципліни, не працюючи з реальними хворими.

Четверта проблема. Специфіка викладання інформатики у медичних ВНЗ вимагає наявності у викладача знань не лише у своїй основній сфері, а ще й додаткових знань у сфері медицини. І, перш за все, педагог повинен мати досвід у створенні медичних інформаційних систем.

Отже вирішення проблеми бачиться таким: по-перше, необхідно звернути пильну увагу на якість викладання інформатики у школі; по-друге, викладачі повинні постійно самоудосконалюватися, проходити курси підвищення кваліфікації, відвідувати курси тематичного удосконалення, брати участь у наукових конференціях різних рівнів тощо.

Література

1. Збірник доповідей I Всеукраїнського З'їзду «Медична та біологічна інформатика і кібернетика», 23–26 червня 2010 р. – К.: КМАПО, 2010. – 352 с.

Олексієнко О.Г.,

*к.пед.н., доцент Донбаського державного технічного університету
Україна, м. Лисичанськ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В складних умовах розвитку Української держави, гостро стає питання соціального та психологічного адаптування людини щодо подій сьогодення. Економічна криза, вимушене переселення, втрата роботи, близьких та багато інших різноманітних проблем можуть здаватися невіршальними на перший погляд. Кожна людина знаходить свої особисті шляхи для виходу з кризи, що залежить від багатьох факторів, які обумовлені рисами характеру, виховання, життєвого досвіду, світогляду, віковими та індивідуальними особливостями та інше. Одна людина отримує психологічні травми, друга людина благополучно адаптується та долає кризу, яка в свою чергу може стати «поштоухом» до розвитку.

Проблема вивчення людини у складних та екстремальних умовах розроблялась як вітчизняними вченими так і світовими, але здебільш в контексті психологічних порушень, які виникали якщо людина не могла здолати кризу. В контексті формування життєстійкості у виховному та освітньому процесі, проблема досліджена недостатньо.

У науковий обіг термін «життєстійкість» (*hardiness*) вводять вчені С. Кобейса та С. Мадді. Вони розуміють життєстійкість, як систему переконань про себе, про світ та відносини зі світом. Д. Леонт'єв та О. Рассказова життєстійкість трактують як міру здатності людини витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість та не знижуючи успішність діяльності [1, 2]. Т. Титаренко визнає, що життєстійкістю треба вважати вміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам та труднощам [3], Т. Ларіна тлумачить термін як здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно тощо [3].

У ході вивчення літератури ми так само з'ясували, що життєстійкість складається з трьох установок: «залученість», «контроль», «виклик» або «прийняття ризику».

«Залученість» – готовність проявляти активність, силу і мотивацію при реалізації своїх цілей; прагнення до лідерства, здорового способу думок і поведінки.

«Контроль» (*control*) – готовність особисто впливати на важку життєву ситуацію. Це поняття багато в чому схоже з поняттям «локус контролю» за Руттером.

«Виклик» (challenge) – готовність бути відкритим своєму життєвому досвіду, витягувати уроки з подій, що відбуваються, сприймати події як виклик.

Вважається, що для розвитку компонента залучення принципово важливі прийняття та сприяння, любов та схвалення зі сторони дорослих; компонента контролю важлива підтримка ініціативи, прагнення справлятися із складними завданнями на межі своїх можливостей. Для розвитку прийняття ризику важливо багатство вражень, мінливість і неоднорідність середовища.

Ступінь розвитку цих компонентів життєстійкості безпосередньо впливають на стресостійкість людини. Формування їх починається з дитинства, з родини і продовжується у соціальному житті. Але основний розвиток приходить на підлітковий вік, студентські роки. У цей час підліток починає вести активне соціальне життя, авторитет вчителя для нього, зазвичай, більший ніж батьківський, що підтверджують статистичні показники міні-опитування групи підлітків та студентів від 14 до 20 років місто Лисичанськ Луганської області. Тому пошук шляхів та методів виховання життєстійкості стає важливим питанням для сучасної педагогіки.

Неможливо «жодним особливим вихованням виростити гіпертима, циклоїда або шизоїда» [4] без урахування фізіологічних особливостей, вродженого темпераменту, що обумовлені генетичними факторами, зазначає відомий психіатр А. Личко. Разом з тим, неможливо виключити і роль середовища та інших життєвих ситуацій у процесі виховання та формування особистості. Отже індивідуальний підхід є необхідним.

Діти підліткового та юнацького віку набувають різноманітний розвиток життєвих навичок та соціальних умінь, що в кінці кінців створюють стійкий високий рівень самооцінки.

Внутрішній ресурс дітей і підлітків, що допомагає успішно справлятися з життєвими труднощами, пов'язаний з гнучкістю мислення, поведінки, емоційного реагування, на формування яких впливає сьогоднішній сучасний стан розвитку та впровадження новітніх технологій. Розкриття чого можна помітити в швидкому перемиканні уваги з однієї ситуації на іншу, жвавому освоєнні нових стандартів, оволодінні навичками, в емоційній гнучкості, захисній роботі уяви.

Підсумовуючи вищевикладене можна відмітити, що в кожному віковому періоді у людини існують деякі внутрішні ресурси, для пошуку найкращих рішень у кризових ситуаціях, проте ці ресурси часто можуть залишатися невиявленими, невичерпаними та невикористаними якщо навмисно не зорієнтувати роботу щодо їх дослідження та розвитку. Життєстійкість та її компоненти формуються та розвиваються тільки у

процесі розвитку особистості в соціумі та в умовах можливості реалізації та взаємодії з власним ресурсом людини.

Для теоретичного аналізу та дослідницької роботи усі ці процеси становлять науковий інтерес, що знайде місце у подальших дослідженнях.

Література

1. Леонтьев Д.А. Тест жизнестойкости / Д.А. Леонтьев, Е.И. Рассказова. – М.: Смысл, 2006. – 63 с.

2. Словник української мови. [В 11 т.]. Т. 2: Г–Ж. – К.: Наук. думка, 1971. – 552 с.

3. Титаренко Т.М. Життестійкість особистості: соціальна необхідність та безпека / Т.М. Титаренко, Т.О. Ларіна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.psyllife.com.ua/sites/default/files/readdownloads/Zhiznestaykost_lichnosti.pdf

4. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л.: Медицина, 1977; изд. 2–е доп. и перераб., Л.: Медицина, 1983. – 52 с.

Остапенко Н.І.,

аспірантка кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Україна, м. Ніжин

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ В УМОВАХ ВНЗ

Важливим завданням, що стоїть перед сучасною музичною педагогікою є професійна підготовка висококваліфікованого фахівця музичного мистецтва. Вузівська підготовка є важливим та визначальним етапом соціального і професійного становлення особистості майбутнього педагога, формуючим його уявлення про професійну діяльність, її цінності. Професійна підготовка студентів на музично-педагогічних факультетах розглядається як цілісна система, яка поєднує загальнопедагогічну та спеціальну види підготовки. Ґрунтуючись на синтезі педагогіки й музичного мистецтва, професія педагога-музиканта вимагає посилення його психолого-педагогічної озброєності, яка має посісти важливе місце у загальному комплексі навчальних дисциплін. Особливо слід виділити володіння учителем методикою музичного виховання, що містить у собі як суто спеціальні, так психолого-педагогічні знання та вміння в аспекті викладання предмета «Музичне мистецтво» у загальноосвітній школі.

Професійна підготовка майбутніх фахівців на музично-педагогічних факультетах охоплює музично-теоретичну, інструментально-виконавську, диригентсько-хорову, вокальну та методичну види підготовки. Підкреслимо, що різні цикли дисциплін, які входять у професійну підготовку педагога-музиканта, не можуть розглядатися ізольовано, а повинні вивчатися у тісному взаємозв'язку. Кожен цикл і, навіть, кожний предмет, маючи свої специфічні завдання, є «цеглиною» спільної єдиної споруди.

Музично-теоретична підготовка дозволяє учителю глибше розуміти явища музичного мистецтва, основні закономірності та взаємозв'язок історії та теорії музики, для використання їх у своїй практичній діяльності. Музично-історичні знання педагога мають охоплювати музичну культуру з давніх часів до сьогодення. Знання історії української, зарубіжної та європейської музики, народознавства та музичного фольклору є надійною базою для всебічного охоплення різноманітних музичних явищ. Учитель повинен мати високий рівень музичної культури, уміти розумітися в особливих ознаках різних композиторських шкіл та напрямків, знати найвидатніші твори різних епох, вміти охарактеризувати їх стиль, форму та засоби музичної виразності. Для вирішення цих завдань допоможуть знання з теорії музики, сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів.

Традиційно *інструментально-виконавській* підготовці майбутніх фахівців приділяється серйозна увага. Музичний інструмент є однією з провідних навчальних дисциплін на музично-педагогічних факультетах. Загальна мета спрямована на формування особистості педагога-музиканта, здатного досягти успіху у професійній діяльності і конкретизується низкою освітніх і розвиваючих завдань. Сутність означеної підготовки найчастіше полягає у формуванні виконавських умінь і навичок, розвитку музичного мислення і пам'яті, у поглибленні музично-історичних і музично-теоретичних знань на основі залучення до світової та вітчизняної музичної культури. Варто зазначити, що особливістю такої підготовки є врахування тісного взаємозв'язку концертно-виконавської та педагогічної діяльності, що передбачає поглиблення музично-історичних та музично-теоретичних знань шляхом осмислення та узагальнення досвіду, накопиченого кращими представниками світового виконавства минулого та сучасності [2].

Мета *диригентсько-хорової* підготовки на музично-педагогічних факультетах полягає у вихованні висококваліфікованого фахівця, здатного вирішувати важливі завдання музичного виховання у такому виді музичної діяльності, як хоровий спів; прищепити необхідні диригентські вміння, навички для організації та проведення вокально-хорової роботи під час уроку музики та у позакласній роботі. Означена підготовка передбачає

знання закономірностей мистецтва хоровою співу, виконавські особливості цього виду; особливостей хормейстерської роботи у школі, а також знання вокально-хорового репертуару для різного складу хору і ансамблю; вільне володіння технікою диригування, використання диригентських жестів разом із вокальним показом; знання методів репетиційної роботи з хором; уміння орієнтуватися в хоровій музиці усіх епох і стилів; уміння самостійно підбирати виразні вокально-хорові і диригентські засоби, необхідні для реалізації виконавської художньої думки.

Метою *вокальної підготовки* на музпедах є забезпечення студентів комплексом систематизованих теоретичних знань з основ вокальної теорії та методики, формуванні виконавських вмінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної педагогічної діяльності. Сам процес зорієнтований на максимальний розвиток у майбутніх фахівців здатності до глибокого розуміння змісту музичних образів та втілення їх у досконалії співацько-виконавській формі. Означена підготовка передбачає засвоєння знань методів вокального навчання, роботи над вокальним твором; уміння продемонструвати набуті вокально-технічні навички і стійкі вокальні уявлення, свідоме володіння активним вокальним слухом; здійснювати педагогічний аналіз вокального процесу, робити певні методичні висновки та рекомендації щодо його удосконалення та усунення недоліків; аналізувати зміст навчального матеріалу, підбирати репертуар; керувати виконавською діяльністю дітей; діагностувати рівень засвоєння навчального матеріалу.

Важливою та необхідною складовою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики є *методична підготовка*, яка розглядається як навчальний процес засвоєння студентами основних знань у галузі музичного мистецтва, а також розвиває уміння застосовувати їх у професійній діяльності і передбачає постійне вдосконалення практичних вмінь і навичок з метою підготовки студента до організації різних видів практичної діяльності у школі, формування його методичної самостійності. Методична підготовка є центральною ланкою у загальній системі навчально-виховного процесу вчнз, а її зміст повинен спиратися на знання цілей та завдань викладання предмету «Музичного мистецтва» у сучасній школі та обов'язкове знання шкільної програми. Це припускає глибоке засвоєння теоретичних основ викладання предмета, сформованість необхідних вмінь та навичок. Означена підготовка є наскрізною і здійснюється протягом усього періоду навчання з урахуванням особливостей спеціалізацій та їх поєднання при підготовці педагога-музиканта.

Удосконаленням методичної підготовки майбутніх вчителів музики є педагогічна практика, основною метою якої є формування у студентів уміння застосовувати у професійній діяльності науково-теоретичні знання,

здобуті при вивченні загальнопедагогічних та фахових дисциплін. Педагогічна практика в умовах внз, з одного боку, виступає як перевірка професійних якостей майбутнього вчителя, з іншого – вона є найважливішим етапом формування педагогічних здібностей, прояву їх у самостійній педагогічній діяльності. При цьому студент-практикант виступає в різних функціональних позиціях: організатора навчально-виховної діяльності учнів та організатора власної діяльності, зміст якої є для нього особливим предметом усвідомлення, аналізу та оцінки [1].

Таким чином, усі види підготовки мають вагомий вплив на становлення майбутнього учителя-музиканта як професіонала і сприяють для його широкої практичної діяльності, яка, у свою чергу, має бути спрямована не тільки на проведення уроків музичного мистецтва, але й на організацію різних форм роботи у складній системі музичного виховання учнів.

Література

1. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2006.
2. Мозгальова Н.Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики : монографія / Н.Г.Мозгальова. – Вінниця: ТОВ Меркьюрі-Поділля, 2011. – 488 с.

Прокопчук В.Є.,

к.пед.н., доцент кафедри всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Україна, м. Луцьк

СТРУКТУРА ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ ШКОЛЯРІВ

Освіта як важливий суспільний інститут має відтворювати рівень соціокультурного розвитку держави. Сучасний рівень освіти в Україні має відповідати потребі суспільства в освічених та мислячих людях. Історична освіта передбачає формування в учнів наукової історичної свідомості.

Можна погодитись, що історична свідомість є відносно самостійною складовою суспільної свідомості людини і має, з одного боку, загальні характеристики останньої, з другого, свої власні якісні характеристики, зумовлені специфікою розуміння історичного процесу, його сутності, перебігу подій, традицій, ідей тощо.

Вивчення історії сприяє формуванню історичної свідомості, в якій органічно поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток тощо. Історична свідомість школярів формується під впливом різноманітних факторів, а саме: наука, освіта, виховання та культура. Школа – це, насамперед, соціальний інститут, що формує основи історичної свідомості. На уроках предметів суспільствознавчого циклу учні в системі та послідовності набувають історичні знання, вчителі формують вміння аналізувати історичні факти та явища, розкривати причинно-наслідкові зв'язки орієнтуватися в історичному просторі та часі тощо.

Вважаємо, що сама історична свідомість може означати певну компетентність, яка корисна для орієнтації як в динаміці власного життя так і суспільної дійсності. Історична свідомість складається з певних способів сприйняття та виконання спеціальної діяльності. У сучасній методичній літературі розрізняють групи історичних компетенцій, пов'язаних з усвідомленням учнями часу, простору, дійсності, історичності, ідентичності тощо.

Отже, першою складовою історичної свідомості є знання. Можливо, історична свідомість є ні що інше, як історична пам'ять. В процесі осмислення історичної реальності формується ставлення людини також до минулого тобто до історії. Ставлення передбачає вміння оцінювати події, процеси тощо. Воно розглядається як елемент історичної свідомості, як підґрунтя до вироблення практичної мотивації діяльності людини у суспільстві, бачення нею свого майбутнього.

На нашу думку, структуру історичної свідомості складають знання–переконання–діяльність (суспільно-історична практика).

Ми бачимо структуру історичних знань наступним чином: історичні уявлення–історичні поняття–знання про закони та закономірності історичного процесу. Для формування історичних знань необхідно застосовувати методологічний підхід та володіти методикою навчання історії.

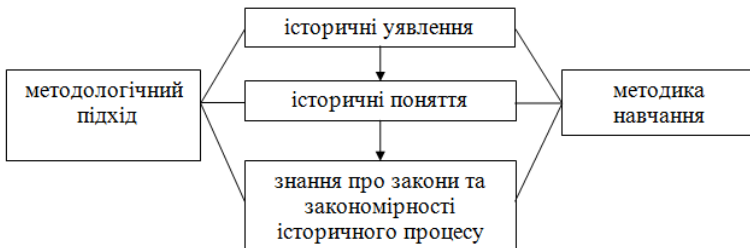

Схема 1. Структура історичних знань школярів

Розглянемо цю схему. Процес формування історичних знань починається із формування історичних уявлень, проте, можна стверджувати, що формування всіх елементів історичних знань відбувається паралельно. Якщо у 5 класі більше формуються історичні уявлення, то надалі більше уваги приділяється формуванню історичних понять, а також знанням про закони та закономірності історичного процесу, однак, формування уявлень також продовжується.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає, що завдання суспільствознавчої освіти, враховуючи історичний компонент, це – розвиток інтересу до суспільствознавства; формування в учнів цілісної системи вмінь і навичок дослідження суспільних проблем, пропонування способів їх розв’язання, проведення аналізу та оцінювання суспільних явищ, процесів і тенденцій у державі та світі [3, с. 2]. Зазначені ідеї пов’язані із методологічними питаннями.

Методологія історії може розглядатися як окремий підхід до дослідження, вивчення та розуміння історичного процесу в ході історичного пізнання [1, с. 41]. Методологічний підхід трактується різними вченими дещо по різному. Так, Г. Бондаренко пояснює методологічний підхід, як певний рецепт у пізнавальному процесі та пізнавальній діяльності [2, с. 94]. Саме таке тлумачення нам видається найбільш слушним. Учні мають розуміти природу та сутність наукових історичних знань бути здатними мати аргументоване власне бачення історичного минулого.

Ми вважаємо, що методика навчання історії – це наукова педагогічна дисципліна, яка визначає завдання та зміст шкільних курсів історії, форми, методи, прийоми та засоби навчання.

Своїм змістом методика, як наука, відповідає на питання:

Що вчити?

Для чого вчити?

Як вчити?

Отже, складові елементи історичних знань, що представлені у схемі, дозволяють чіткіше зрозуміти важливі компоненти історичної освіти у їх взаємозв’язку.

Література

1. Бондаренко Г.В. Теорія та методологія історії: поняття і категорії історичного пізнання. Словник-довідник / Г.В. Бондаренко. – Луцьк: Надстир’я, 2015. – 92 с.
2. Бондаренко Г.В. Історичне пізнання: питання теорії та практики / Г.В. Бондаренко. – Луцьк, 1998. – 189 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 // Урядовий кур’єр. – 2012. – № 19.

Прудченко І.І.,

доцент, к.пед.н., завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних
дисциплін Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Україна, м. Київ

ПРЕДМЕТНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Предметний зміст є основоположним для професійного становлення майбутнього вчителя. В його основу повинна бути закладена збалансована і високоорганізована система теоретичних знань, що у своїй сукупності представляють методологію діяльності вчителя-професіонала.

Предметний зміст (предметний компонент змісту вищої педагогічної освіти) – система предметного (дисциплінарного) знання (навчальна інформація) [3, с. 169–178]. Результат засвоєння змісту навчальних дисциплін – опановані предметні (дисциплінарні) знання. Метою засвоєння змісту навчальних дисциплін є формування у студентів системи предметних знань, на яких ґрунтуватиметься засвоєння навчального змісту. Зміст навчальних дисциплін проектується, як правило, на основі структурної моделі певної науки, під якою розуміють «особливу форму ідеального цілісного багаторівневого системного відображення наукового знання, матеріалізованого у змісті навчального матеріалу, тобто структурна модель науки – це системно організована сукупність елементів науки відповідно до номенклатури їх відображення в змісті навчального матеріалу» [2, с. 106].

Засвоєний предметний зміст робить людину швидше обізнаною. Її ж навченості сприяє оволодіння нею навчальним змістом. Предметний зміст сприяє розвитку «знанневих», а навчальний зміст – пізнавально-технологічних функціональних якостей особистості майбутнього вчителя. Загалом, результатом навчальної діяльності має стати знаннево-технологічний досвід.

Актуальною нині залишається проблема трансформації змісту науки у предметний зміст. Особливо насущною вона визнається у зв'язку з переорієнтацією шляху розвитку змісту вищої педагогічної освіти (а відтак і змісту загальної освіти) з екстенсивного на інтенсивний. Беззаперечним позитивом останнього визнається спрямованість на цілісний розвиток вихованця (учня і студента). Такий шлях передбачає не механічне заучування предметного змісту, а його розуміння й усвідомлення, скерованість на розвиток у тих, хто навчається здібності і смаку до самостійного мислення, самоосвіту і самовиховання. У зв'язку з цим насущними виявляються питання перетворення змісту науки у зміст

навчальної дисципліни, обґрунтування семантичних вимог до структурування предметного змісту, надання семантичного забарвлення навчальній інформації в процесі її інтерпретації викладачами і в ході засвоєння студентами.

Украї важливо усвідомити, що розширюючи предметний зміст у вищому педагогічному навчальному закладі шляхом збільшення кількості дисциплін (т. з. екстенсивний шлях), ми не так забезпечуємо фундаменталізацію підготовки педагогічних кадрів, як опосередковано сприяємо надмірній теоретизації змісту навчання в школі, його «роздуванні». Як результат – маємо ситуацію, коли учні в школі під час вивчення тієї чи іншої дисципліни опановують матеріал, що раніше вивчався студентами на II–III курсі вищого навчального закладу. Причина подібного стану криється не тільки в інтенсивному розвитку інформаційного середовища й недостатнім володінням технологіями навчальної діяльності, а в тому, що студенти не чітко уявляють співвідношення між знанням, що функціонує у певній науковій сфері, його вузівською (дидактичною) інтерпретацією у вигляді навчальних предметів і шкільною дисципліною. Іншими словами, майбутні вчителі, опановуючи зміст вузівського навчання, не завжди готові працювати зі змістом шкільного навчання, а його організовувати, формувати, обґрунтовувати – й поготів. Тому, більшість із них, лише розпочавши свою педагогічну діяльність, починають нарешті вчитися вчитися. Занадто важко їм дається крок назад у шкільне життя у ролі вчителя! А все через те, що вузівський вишкіл дав занадто багато, але не сфокусував увагу на головному, не навчив бачити основу, помічати першорядне. Тут убачаємо взаємозв'язок вищезазначеного з проблемою пріоритетності підготовки вчителя-предметника і недостатньою підготовленістю студента до комплексної роботи в загальноосвітній школі.

У зв'язку з цим особливо гостро постає питання семантики предметного змісту, що пов'язується у першу чергу з його засвоєнням студентами, подальшою трансформацією у їх інтелектуальну власність і супроводжується втратою сенсу тієї інформації, що надходить до вихованця у редукованому (спрошеному) вигляді. Свого часу на необхідності розв'язання суперечності між предметним змістом і його семантичними аспектами наголошував І. Марєв. Учений впевнений, що «дидактична редукція і перетворення змісту даної науки у зміст відповідної навчальної дисципліни безсумнівно є однією зі складних і актуальних проблем...» [1, с. 99]. Стрижневим бачиться завдання перегляду змісту окремих навчальних дисциплін з метою оновлення (осучаснення) наукових фактів, методів, теорій, технологій і т.д. З огляду на це необхідною є розробка чітких критеріїв і гнучкої системи незмінної переоцінки наукової

інформації і її перетворення у навчальну при умові дотримання семантичних вимог до структурування предметного змісту.

Системна трансформація змісту вищої педагогічної освіти передбачає вирішення проблеми абсолютизації предметного змісту, що пов'язана з виключною акцентуацією уваги на засвоєнні знань, з перебільшеною роллю пам'яті у навчанні. Слушною у даному випадку є думка І. Марєва про підгрунтя раціонального навчання, яке повинно ґрунтуватися не на обмежених можливостях пам'яті, а на безмежних можливостях мислення. Орієнтація на кількісне накопичення знань на сьогодні вже визнана анахронізмом, бо спрямована у минуле. Її алогічність підтверджується безпрецедентним експоненціальним зростанням науково-технічної інформації, швидким моральним старінням останньої. Перевлаштування системи освіти у напрямку її якісних характеристик передбачає перегляд концептуальних підвалів предметного і навчального змісту у вищій педагогічній школі. Особливу увагу слід приділити формуванню навчальних програм, у яких абсолютизація предметного змісту проявляється найчіткіше.

Отже, предметний зміст являє собою систему предметного (дисциплінарного) знання, трансляція якого здійснюється у формі навчальних дисциплін. Метою засвоєння змісту навчальних дисциплін є формування у студентів системи предметних знань, на яких ґрунтуватиметься засвоєння навчального змісту, а його результатом – опановані предметні знання. Проектування змісту навчальних дисциплін здійснюється зазвичай на основі структурної моделі певної науки.

Література

1. Марєв И. Методологические основы дидактики / Иван Станев Марєв; [пер. с болг.]. – М. : Педагогика, 1987. – 224 с.
2. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.; за ред. З.Н. Курлянд; [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
3. Прудченко І.І. Філософія вищої педагогічної освіти: трансформація змісту у динаміці освітніх видозмін» / Інна Іванівна Прудченко. – Вінниця, 2013. – 320 с.

Рябовол Л.Т.,

доцент, д.пед.н., доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Україна, м. Кіровоград

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРАВОЗНАВСТВА: ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ

Методика навчання правознавства як одна з педагогічних наук досліджує закономірності процесу навчання правознавства, обґрунтовує його мету і зміст, методично-дидактичні умови ефективної організації, вивчає та узагальнює шкільну практику, прогнозує розвиток шкільної правової освіти. Важливим завданням, яке вона покликана виконати, є розробка понятійного апарату, що необхідно як для подальшого проведення досліджень в цій галузі, так і для позначення у практиці навчання правознавства певних психолого-педагогічних явищ і однозначного використання відповідних понять. Понятійний апарат методики навчання правознавства як науки обґрунтовано в [1, с. 19–50].

Основоположним наразі є поняття – *шкільна правова освіта*, під якою розуміємо сукупність систематизованих адаптованих наукових знань про державу, право та законодавство, практичних умінь і навичок щодо їх використання у процесі навчання й поза ним, ціннісних ставлень та орієнтацій, компетентностей учня. Основним способом набуття шкільної правової освіти є *навчання правознавства* – спеціально організована цілісна діяльність вчителя й учнів (сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій), у процесі якої передбачається створення сприятливих умов для сприйняття, усвідомлення, розуміння, закріплення і застосування учнями певного змісту, визначеного навчальною програмою. Як двосторонній процес, навчання охоплює діяльність вчителя (викладання) та діяльність учня (учіння). *Викладання* полягає у формуванні в учнів мотивів навчання, в організації їх пізнавальної діяльності посередництвом різних методів та форм. *Учіння* як складник процесу навчання означає активну і свідому діяльність учнів із засвоєння змісту навчання, є системою їх пізнавальних дій, спрямованих на вирішення навчальних завдань.

Правова предметна компетентність як сучасна мета і результат навчання правознавства в СЗОШ – сформована в діяльнісній формі інтегрована здатність особистості учня цілісно реалізувати на практиці в конкретних моделях поведінки у правовому контексті правові знання, загальнонавчальні та спеціально предметні вміння й навички, способи діяльності, досвід правомірної поведінки, правові ціннісні орієнтації

(цінності, ставлення). Як для теорії, так і для практики організації навчання правознавства суттєве значення має те, що правова предметна компетентність є рівневим утворенням, в якому можна виокремити наступні рівні: елементарний, базовий, стандартний та профільний, що є результатами навчання у 7–8 (допрофільні курси правознавства), 9 («Правознавство. Практичний курс»), 10 (Основи правознавства), 10–11 («Правознавство» (профільний рівень)) класах відповідно.

Зміст шкільної правової освіти – це сукупність таких компонентів, як: правове знання (система наукових юридичних фактів, категорій і понять права, державно-правових закономірностей, концепцій, теорій тощо); способи діяльності за зразком та досвід їх здійснення, втілений у загальнонавчальних та спеціально предметних уміннях і навичках; способи і досвід творчої діяльності (вміння самостійно переносити раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію, розуміти нові якості і функції об'єкта, виділяти проблему і знаходити варіанти її вирішення, комбінувати відомі способи діяльності, в результаті чого створюється суб'єктивно нове); емоційно-ціннісне ставлення та досвід його вираження, що ґрунтується на правових знаннях і вміннях та передбачає вироблення особистісного ціннісного ставлення до держави і права, державно-правової дійсності, формування правових поглядів, ідеалів, переконань.

Формою відображення та засобом розкриття змісту шкільної правової освіти є *правознавство як навчальний предмет (правознавчі курси)* – педагогічно адаптована сукупність наукових знань та практичних умінь і навичок, що втілює основний зміст і методи юридичної науки, забезпечує засвоєння і застосування цих знань і умінь у процесі навчання правознавства. Предмети / курси інваріантної та варіативної частин навчального плану СЗОШ, у процесі навчання яких забезпечується засвоєння учнями змісту шкільної правової освіти, у сукупності утворюють *шкільне правознавство*.

Метод навчання правознавства – це спосіб спеціально організованої взаємодії вчителя й учнів, спрямованої на досягнення цілей і завдань навчання правознавства, обумовлений його змістом.

Форма навчання правознавства – спосіб його організації, що опосередковується через взаємоузгоджену діяльність вчителя й учнів, здійснювану в установлених порядку та межах за для досягнення мети навчання (очікуваних результатів) шляхом реалізації його змісту. Основна форма навчання в СЗОШ – *урок*, який акумулює змістовий, процесуальний і результативний аспекти навчання.

Урок правознавства – основна форма організації навчання правознавства постійного складу учнів одного віку шляхом опрацювання конкретного навчального матеріалу в межах певної теми упродовж чітко

визначеного (обмеженого) часу відповідно до розкладу. Його системними показниками є такі взаємопов'язані компоненти: вчитель та учень, мета і зміст уроку, методи, прийоми і засоби навчання, результати уроку.

Компетентісно орієнтований урок – це урок, мета якого спрямовує навчальну діяльність на досягнення запланованого результату, яким є правова предметна компетентність у сукупності її компонентів, шляхом організації навчання у певних формах (індивідуальній, колективній, груповій, парній) та з використанням відповідних методів для забезпечення засвоєння учнями конкретного змісту.

Лекція як форма навчання передбачає послідовний, логічний, інформаційно-монологічний або проблемний виклад вчителем великого за обсягом (тематично цілісного і завершеного блоку) структурованого навчального матеріалу, який містить основні положення, поняття теми, невирішені проблеми, їх з'ясування, приклади застосування теоретичних положень на практиці, узагальнення досвіду тощо, а також сприйняття, осмислення, розуміння та усвідомлення його учнями із застосуванням різних прийомів активізації їх пізнавальної діяльності.

Семінар – форма навчання, під час проведення якої учні отримують змогу закріпити та застосувати знання, набуті під час лекції та самостійної роботи, розвинути уміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, виступати з усними повідомленнями, оперувати правовими поняттями і термінами, використовувати джерела правової інформації, зокрема нормативно-правові акти, для висвітлення певних питань державно-правової дійсності.

Практичне заняття як форма навчання спрямовується на закріплення і застосування набутих знань (вирішення пізнавальних завдань репродуктивного і творчого характеру) й унаслідок цього їх поглиблення та розширення, а також вироблення практично, а у старшій школі – й професійно, значущих умінь і навичок, формування ціннісно-емоційного ставлення до предмета вивчення й, на цій основі, моделей поведінки у різних ситуаціях у правовому контексті.

Встановити рівень досягнутих учнями результати (ступінь досягнення мети навчання), підтвердити або спростувати ефективність застосовуваних форм і методів навчання дозволяє *контроль*, що охоплює: *перевірку* (методичний прийом, здійснюваний з метою вияву певного рівня (обсягу, якості) навчальних досягнень учнів); *оцінювання* (процес вимірювання навчальних досягнень, встановлення співвідношення того, що учень знає, до того, що він повинен знати на певний момент навчання відповідно до навчальної програми); *оцінку* (якісний (виражається словесно – в оцінних судженнях і висновках учителя) та кількісний (в балах) результат оцінювання); *облік* (фіксація оцінок в різних документах).

Література

1. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи маси : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Рябовол Лілія Тарасівна. – К., 2015. – 600 с.

Ситник Н.І.,

*к. пед. н., асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Україна, м. Чернівці

ОСНОВНІ НАПРЯМИ І ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА НАУКОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ

Інтеграційні процеси в сучасному суспільному житті активізували міждержавні зв'язки у сфері освіти. В умовах сьогодення вони стали каталізатором збагачення й удосконалення багатогранної діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, впровадження передових педагогічних та інформаційних технологій у підготовку сучасних конкурентоспроможних фахівців, нарощування науково-педагогічного потенціалу різних держав світу.

Результатом розвитку українсько-канадських зв'язків у галузі освіти стало створення в Національному університеті «Острозька академія» (НаУОА) в січні 2002 р. Інституту досліджень української діаспори. Його метою є вивчення життя, діяльності, творчого й наукового доробку українців, які проживають поза межами України, а також розширення й поглиблення наукових та культурних зв'язків із українською діаспорою [1].

До основних напрямів діяльності інституту належать: опрацювання наукових проблем, пов'язаних із вивченням різних аспектів життя української діаспори, публікація наукових збірників, монографічних та довідникових видань; розробка навчальних програм і університетських лекційних курсів; опрацювання навчальних посібників для середньої та вищої школи; організація наукових конференцій і семінарів; співпраця з українськими науковими установами та університетами.

Протягом першого десятиліття діяльності інститутом встановлено наукові контакти з Українським історичним товариством, Українським музеєм-архівом у м. Клівленді, Світовою науковою радою при Світовому Конгресі Українців, Канадським інститутом українських студій (м. Едмонтон, Канада), Українською Вільною Академією Наук у США та в

Канаді, Науковим Товариством імені Т. Шевченка в Європі, Канаді та США, Українознавчою програмою Ілінойського університету в м. Урбана-Шампейн (США) та ін.

Окрім інституту, в Національному університеті «Острозька академія» успішно діє Центр канадознавства (ЦКЗ). Його співробітники займаються дослідженнями суспільно-політичного устрою Канади, економічної системи, мовної політики, університетської системи освіти, культури та літератури Канади, бізнесової співпраці між Канадою та Україною тощо.

Згідно з концепцією розвитку Національного університету «Острозька академія», що має у своїй основі відродження і збереження традицій вищої освіти в Україні, а також орієнтацію на європейські та світові навчальні стандарти і цінності, партнерство з іноземними вищими навчальними, науковими та культурними установами, університет представляє Україну в обмінних програмах CORE/ECO та CORE/HEALTH, які координує організація «Канада-Світ-Молодь».

Головне завдання програми – підвищити можливість людей активно брати участь у розвитку гармонійного й успішного суспільства.

Основні цінності програми: кожен має можливість вивчати і змінюватись; молоді люди різного походження, різної культури і віросповідання мають вчитися поважати один одного; рівноправність жінок з чоловіками в усіх сферах життя; поважати навколишнє середовище, культуру та традиції.

Міжнародне співробітництво з канадськими партнерами в галузі вищої освіти активно розвиває Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), яка відновила свою діяльність у 1991 р. Завдяки наполегливій праці викладачів і студентів академія підтвердила свій статус провідного осередку української духовності та науки [3].

Важливим напрямком міжнародного співробітництва є співпраця НаУКМА з Канадським інститутом українських студій Альбертського університету. Укладена угода включає наукову співпрацю у дослідженні історії, культури та української літератури XVI – XX ст., зокрема вивчення і видання стародруків та рукописних текстів полемічних, дидактично-моралістичних та гомілетичних творів XVI – XVIII ст.; дослідження окремих літературних та історико-соціальних аспектів сучасної України; проведення семінарів для студентів, аспірантів і докторантів; обміни студентами, аспірантами і докторантами.

Розширенню українсько-канадських освітніх зв'язків сприяє співпраця НаУКМА з Університетом Західного Онтаріо (Канада).

Представники цього канадського університету під час перебування в Україні обговорювали питання розширення зв'язків між різними факультетами та відділами шляхом обміну викладачами і студентами,

науково-дослідної співпраці та співробітництва на рівні управління університетами, спільного контролю, що, ймовірно, призведе до створення подвійного диплома для випускника академії [2].

Із проголошенням незалежності України значно активізувалися та набули потужного розвитку зв'язки вчених Канади та України і в галузі гуманітарних наук. Зумовлено це тим, що в період ідеологічного протиборства переважна більшість вітчизняних суспільствознавців у дослідженні наукових проблем виходила насамперед з класових методологічних засад, що нерідко призводило до викривлення оцінки або замовчування діяльності відомих особистостей в Україні та й українському зарубіжжі. З нових методологічних позицій, керуючись принципами історизму й об'єктивізму, вітчизняні україністи розгорнули активну пошукову діяльність, засновану на тісній взаємовигідній співпраці.

Важливу роль у активізації цих процесів відіграє Світова Наукова Рада, створена при Світовому Конгресі Українців. Головними її завданнями є координація українського наукового життя в діаспорі, сприяння розвитку українознавчих студій, участь у міжнародних наукових конференціях і співпраця з науковими установами та університетами України.

До головних напрямів діяльності СНР належать: науково-організаційна діяльність; співпраця з науковими установами та організація конгресів і конференцій; науково-дослідна праця з наголосом на дослідження української діаспори в контексті українського і світового історичних процесів; науково-видавнича діяльність.

Особливо плідною є співпраця СНР з такими університетами, як Національний Університет «Киево-Могилянська Академія», Національний Університет «Острозька Академія», Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Львівський національний університет ім. І. Франка, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка та ін.

Зазначимо, що досить багатогранною і плідною є співпраця СНР з Інститутом дослідження української діаспори Національного університету «Острозька Академія». Тут видаються наукові збірники, присвячені діаспорі, відбуваються міжнародні конференції, в навчально-виховний процес впроваджено окремі курси, присвячені історії української діаспори, розвитку культури в українській діаспорі тощо.

Таким чином, глобалізаційні процеси в світовому освітньому просторі, що інтенсивно формується в останні десятиліття завдяки новим можливостям інформаційних суспільств, спонукають держави з різним рівнем розвитку до модернізації своїх освітніх систем. Одним із важливих напрямків у цьому процесі є встановлення дво- і багатосторонніх міждержавних зв'язків у сфері освітніх послуг. В останні роки значно

активізувалися, збагатилися новими видами і формами співпраці зв'язки України й Канади. У значній мірі цей напрям міжнародного співробітництва обумовлюється й тим, що в Країні кленового листа проживає понад один мільйон осіб українського походження або україноканадців, як вони себе називають.

Література

1. Інститут дослідження української діаспори [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oa.edu.ua/ua/institutes/diaspora>.
2. Міжнародна співпраця НАУКМа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dfc.ukma.edu.ua>
3. Підписано угоду між КІУСом і Києво-Могилянською академією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.uaberta.ca/CIUS/announce/media/20\(ukr\).pdf](http://www.uaberta.ca/CIUS/announce/media/20(ukr).pdf).

Сідаш Н.С.,

*викладач Інституту хімічних технологій
Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля
Україна, м Рубіжне*

ВИКЛАДАЧ ВИЩОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ВИЩОЇ ОСВІТИ

Процеси реформування систем вищої освіти характерні для багатьох країн світу. Адже інноваційні процеси не мають ні меж, ні кордонів. Хоча, між іншим, можна спостерігати той факт, що саме процеси інтеграції, глобалізації викликають появу більшості загальних проблем у різних країнах світу. У зв'язку з цим виникла необхідність структурної реформи вищої освіти на європейському просторі. Процес підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл привертає увагу таких дослідників, як В. Адольф, В. Бабаскін, Г. Баубекова, Т. Боровкіна, А. Бусигіна, А. Деркач, В. Журавльов, В. Ісаєв, О. Корінькова, Н. Костіна, М. Ситникова, В. Сластьонін, О. Цокур, З. Єсарева та ін.

Проблема становлення особистості педагога в умовах сучасної вищої школи, яка б забезпечила всебічний розвиток особистості студента і досі залишається відкритою. Необхідність у з'ясуванні даної проблеми у науковому розумінні, а також прагнення знайти шляхи та методи рішення вказаної проблеми і обумовило актуальність обраної теми.

У документі «Реформа та розвиток вищої освіти» ЮНЕСКО (1995 р.) йдеться про статус викладачів вищих учбових закладів та спеціалізовані навички, «що пред'являються до наукової роботи та дослідницької діяльності» [3, с. 50]. Сучасна вища освіта в Україні, в першу чергу, спрямована на розвиток, оновлення та зміни тому, що сучасний вищий навчальний заклад покликаний розвивати у майбутніх викладачів вищої школи творчі здібності, ініціативність, активність, які лежать в основі їх професійної діяльності.

Вищий навчальний заклад повинен не тільки забезпечити майбутнього викладача певними знаннями, але, перш за все, сформувати його особистість і виховати у майбутньому такого викладача, який за словами великого українського поета Т. Шевченка був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації.

Якість професійної діяльності викладача вищої школи залежить від багатьох факторів. Вона традиційно вимірюється, як особистими досягненнями викладача, так і досягненнями його студентів. Процес підготовки викладачів вищої школи до професійної діяльності у сучасних умовах доводить, що рівень їх підготовленості у постійно мінливих умовах можна вважати як низький, а рідко середній. Такий рівень підготовки викликає у викладачів внутрішній дискомфорт, невдоволеність результатами професійної діяльності.

За останні роки з'явилось немало робіт, які були присвячені вищій педагогічній школі. Ці роботи демонструють досвід з професійно-особистісного розвитку, не тільки студентів, як майбутніх викладачів, але і викладачів вищої школи. У дослідженнях О. Абдуліної, С. Бондаревської, І. Ісаєвої розглядаються питання оновлення вищої освіти в різних аспектах. В. Сластьонін у своїй роботі акцентує увагу на багаторівневості та багатоступеневості освіти, серед них особливе місце займає безперервність освіти [4, с. 220–235].

Думку В. Сластьоніна розділяє і В. Купцов [2], визначаючи основні напрямки реформування вищої школи. На його думку, головними є: безперервність навчання, диверсифікація, структурне реформування освітніх систем розширення видів пропонованих послуг, придбання нових видів діяльності, підвищення фундаментальності, інтеграція, гуманізація та гуманітаризація, демократизація, комп'ютеризація. З поглядами вищезгаданих дослідників погоджуються і інші дослідники (В. Бацин, Т. Кузнецова, А. Новіков, Е. Шиянов, І. Яковлев та інші).

В. Байденко, Б. Вульфсон, Ю. Рубін, та інші впевнені у тому, що серед головних фактів, безпосередньо впливаючих на сучасний розвиток системи вищої освіти країн – членів Організації економічної співдружності і розвитку (ОЕСР) та країн партнерів є наступні: масове прагнення до отримання вищої освіти; систематичне оновлення та регулярне доповнення

«базової вищої освіти» у зв'язку з постійним розвитком суспільства та інноваційних технологій; різноманітність потреб суспільства та, разом з цим, вимог до систем вищої освіти – змісту, об'єму, формам і методам отримання знань; зростання ролі держави в управлінні освітою; зміна демографічної структури населення, та як наслідок необхідність обміну в освітній політиці потреб старших вікових груп; недостатність державних ресурсів, необхідних для підтримки та розвитку систем вищої освіти; розвиток інноваційних освітніх технологій.

Крім вищезгаданих робіт, щодо розробки підходів, шляхів та методів вирішення даних проблем за останні декілька років виконані різноманітні роботи наукового та методичного плану дослідниками М. Олексієвою, Н. Селезньовою, А. Тихоною та іншими, які сприяли не тільки виявленню природи даних проблем, але і шляхи їх вирішення та уникнення. Але деякі проблеми вирішити унеможливується. Перш за все, це проблеми управління підготовкою викладачів вищих шкіл до ефективної науково-освітньої діяльності у період диверсифікації вищої школи. Думка авторів полягає в тому, що рівень підготовки викладачів вищої школи визначає не тільки сьогоденний стан освіти, але і її майбутнє, як і майбутнє всієї сучасної України.

Спираючись на дослідження роботи Л. Харченко [5] ми намагалися виявити основні фактори, які визначають тенденції розвитку вищої освіти, а також конкретизувати думку про необхідність удосконалення у вищій школі системи підготовки науково-педагогічних кадрів. Серед них ми визначили основні фактори: соціально-економічні; технологічний; організаційний; предметний фактор – викладач вищої школи повинен бути готовим до змін у структурі і змісті дисциплін, які мають бути спрямовані не тільки на вирішення конкретних дослідницьких та професійних задач.

Отже, можна зробити висновок, що навчання майбутніх викладачів у вищих навчальних закладах займає ключові позиції для стимулювання подальшого їх навчання. Тому не можна недооцінювати важливу роль викладачів вищої школи «...володіючих широкими науковими знаннями, та знаючих психологічні і вікові особливості студентів, працюючих в інноваційних освітніх технологіях» [1, с. 41].

Література

1. Кукуев А. И. О современной роли педагога высшего звена в системе непрерывного образования / А. И. Кукуев // Сб. Многоуровневое образование как пространство профессионально-личностного становления выпускников вуза: Материалы международной научно-практической интернет-конференции: в 2 ч. – Ростов-на-Дону : ИПО ПИ ЮФУ, 2007. Ч. 2. – С. 33–41.
2. Купцов И. В. Мир на пороге XXI столетия / Купцов И. В. – Чебоксары : КЛИО, 1993. – 280 с.

3. Рекомендация ЮНЕСКО/МОТ о положении учителей 1966 г. и Рекомендация ЮНЕСКО о статусе преподавательских кадров высших учебных заведений 1997 г. Руководство для пользователей / [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001604/160495r.pdf>

4. Слостенин В. А. Методологическая культура учителя / Слостенин В. А. – М.: Издательский Дом Магистр-Пресс, 2000. – С. 220–235.

5. Харченко Л. Н. Преподаватель современного вуза: компетентностная модель : Монография. / Харченко Л. Н. – М. : Директ-Медия, 2014. – 217 с.

Смолінська О.Є.,

доцент, д.пед.н., завідувач кафедри філософії, педагогіки і права

Драч М.П.,

*доцент, к.вет.н., проректор з науково-педагогічної роботи
Львівського національного університету ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Україна, м. Львів

ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ В АКТУАЛЬНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ОБСТАВИНАХ

Складність та неоднозначність – це, вочевидь, два ключові слова, що ними можна охарактеризувати як сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні, так і обставини діяльності вищих навчальних закладів. Зважаючи на те, що й ця діяльність є достатньо складною, оскільки поєднує чимало видів та суб'єктів, так само можна характеризувати й внутрішню ситуацію, що склалася в українських вишах.

Виходячи з тези про те, що первинною для будь-якого ВНЗ є освітня діяльність, дослідження управління нею відповідає актуальним запитам науки і практики. Ця проблема включає декілька: і безпосереднє управління освітнім процесом, що триває в суб'єкт-суб'єктній площині, й управління організацією освітнього процесу в закладі (суб'єкт-об'єктна площина). Завдання написання цієї статті – виділити окремі аспекти другої з названих вище складових.

Проблемі управління вищими навчальними закладами присвячено чимало статей [1; 4; 5; 6 та ін.], монографій [2; 3 та ін.], навчальної літератури [7; 8 та ін.], проте зміни, що відбуваються, частково дезактуалізують одержані результати, проблема набуває нових обрисів.

Отже, по-перше, одним із аспектів є культурологічний. Управління в цьому плані містить, головню, елементи бюрократичної культури, що не враховує фактори лідерства, ініціативи, індивідуалізованого ухвалення рішень і такої ж індивідуальної відповідальності за їх якість і втілення. Водночас, конфлікт цієї культури із прийдешньою, що її умовно назвемо культурою автономії з відповідальністю (саме такий тип перспективно окреслює новий Закон України «Про вищу освіту»), зумовлює розпорошеність на рівні виконання та розгубленість на рівні виконавців. Це зумовлено хорошою поінформованістю про високу ціну помилки в бюрократичній культурі, її, зазвичай, формулюють як «пошук стрілочника», тобто найбільш беззахисного та найменш уповноваженого реального виконавця. На рівні системи освіти таким виконавцем стає навчальний заклад. Тому, попри наявність прагнення до нової парадигми культури управління, стара культура є значною перепорою, особливо в умовах деформованої нормативно-правової бази діяльності, загроз скорочення як адміністративного складу, так і ВНЗ, що неодмінно відбулися би природно за нової культури управління.

По-друге, вагомим аспектом управління організацією освітнього процесу в сучасних українських ВНЗ, є освітній, хоча це звучить тавтологічно. Якщо проаналізувати адміністративний склад, то результатом буде тотальна відсутність відповідної менеджмент-освіти у працівників. Очікування змін щодо цього аспекту пов'язане із наступним, фінансово-економічним.

Отже, по-третє, фінансово-економічний аспект управління організацією освітньої діяльності насамперед пов'язуємо не стільки із розмірами матеріального забезпечення цієї діяльності, скільки з наявністю одразу декількох можливих сценаріїв розвитку подій, з яких рівноможливими є як оптимістичні, так і цілком песимістичні. Зважаючи на наявний у ВНЗ досвід, вірогідність розвитку другого є вищою, отже, в очікуванні складнощів, ухвалюються рішення не з позицій підвищення ефективності освітньої діяльності, а з протилежних – максимізації економії ресурсів, отже, й зусиль. Очевидним доказом цього є закріплення в лексиці української освіти негативного контенту терміну «оптимізація», за яким зараз розуміють скорочення працівників, закриття навчальних закладів, а не досягнення максимального освітнього ефекту з одночасним зменшенням докладених зусиль.

Проблема управління організацією освітньої діяльності не вичерпується коротко окресленими трьома аспектами, проте її дослідження щойно розпочинаються у змінених умовах та реаліях діяльності українських вищих навчальних закладів, тому є перспективними.

Література

1. Губерська Н.Л. Процедури прийняття й реалізації управлінських рішень у сфері вищої освіти / Н.Л. Губерська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія.: Юриспруденція. – 2014. – 10–2, Т. 1. – С. 64–67.
2. Натрошвілі С.Г. Стратегічне управління вищим навчальним закладом: теорія, методологія, практика : монографія / С.Г. Натрошвілі. – К. : КНУТД, 2015. – 320 с.
3. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія / С.М. Ніколаєнко. – К. : КНТЕУ, 2008. – 419 с.
4. Пономаренко О.В. Теоретико-методологічні аспекти управління вищим навчальним закладом: теорія та практика / О.В. Пономаренко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка». 2011. – № 7. – С. 346–349.
5. Прокопенко А. І. Сутність перспективного управління вищим навчальним закладом / А. І. Прокопенко // Теорія та методика навчання та виховання. – 2011. – Вип. 30. – С. 128–140.
6. Співаковський О.В. Функції та структура університету як складного механізму, який обслуговує освітні інтереси / О. В. Співаковський, Л. М. Алфьорова, С. А. Алфьоров // Інформ. технології в освіті: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 12. – С. 21–25.
7. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. / кол. авт. ; за заг. ред. В.С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011.
8. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. – К. : Знання, 2006 – 365 с.

Соболь О.М.,

*аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля*

Україна, м. Северодонецьк

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЗАСОБАМИ МОВИ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІДЛІТКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США

Сьогодні на території США відбувається активізація етносів як суб'єктів і об'єктів етнолінгвістичних процесів, внаслідок чого зростає інтерес до дослідження різних діаспоральних груп в різних аспектах, у тому числі й етнолінгвістичною. Це обумовлено посиленням позицій людського фактора в мові.

При цьому діаспора, як особлива етнічна група, зазнає пору поживлення й загострення національної самосвідомості й національної самоідентифікації, для неї питання мовної політики стає одним із провідних.

У зв'язку з посиленням процесів глобалізації багато мов «вмирають», вони викреслюються з активного вживання. Проте серед вчених і громадськості затверджується новий погляд на мови етнічних меншин як на лінгвістичний ресурс, шириться рух за збереження мовного різноманіття сучасного світу.

Проблематика міжетнічних відносин була й залишається предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних філологів, соціологів, політологів, філософів і істориків (Р. Абдулатипов, І.К. Білодід, У. Вайнрайх, Є.М. Верещагін, В.В. Виноградов, Г.С. Вітковська, Л.О. Дробижєва, В.І. Дятлов, З.І. Левін, Г.В. Степанов, В.О. Тишков та ін.).

США являють собою країну історичного взаємодії різних етносів та їх культур. Своєрідність полікультурного держави полягає у тому, що в одному ареалі вимушено межують різні спільності людей не тільки з різними культурними цінностями та соціальним досвідом, а й властивими антропологічними відмінностями, особливостями у психічній структурі особистості (темперамент, акцентуації характеру, особливості становлення основних психічних процесів і т.д.). При цьому в будь-якому з цих аспектів кожна народність оригінальна.

Одним із значних напрямків формування національної самосвідомості молоді є подолання відчуженості від національної культури. Без виховання шанобливого ставлення до національних традицій і звичаїв, історичної спадщини, мови нездійснено розвиток повноцінної національної самосвідомості. У свою чергу, без виховання почуття любові до своєї національності, без освоєння молоддю національної культури неможливо сформувати у неї шанобливе ставлення до інших культур, забезпечити оволодіння цінностями загальнолюдської культури.

У процесі формування у молоді національної самосвідомості важливу роль повинні відігравати як сім'я, так і школа, вищі навчальні заклади, молодіжні організації та спілки. У структуру освітньо-виховних установ у цей час важливе місце займають так звані недільні школи та гуртки, факультативи з вивчення української мови і літератури, які відвідують сім'ями, неформальними молодіжними групами, де значну роль відіграють форми викладання, спільного проведення часу (відзначення свят, колективні національні ігри та т.д.).

Підручник української мови для тих, для кого українська мова не є рідною (першою), має являти собою водночас підручник української культури й цивілізації. Свого часу Іван Франко писав: «Більше як 100-ліття

історія інтерпретації «Слова о полку Ігоревім» показує наглядно, що кожна інтерпретація, яка не вникає ґлибоно в спеціальні прикмети української мови, в українську топографію та історію, в світогляд українського народу, його вірування, звичаї, способи вислову і т.д., ризикує попасти на хибні дороги» [1, с. 121]. Це стосується не лише наукового дослідження мови пам'яток писемності, а й мови загалом та її вивчення з метою використання у мовленнєвій практиці. «Без звернення до явищ культури вивчення мови збіднюється і зводиться до засвоєння фонетичних, лексичних і граматичних явищ. Звичайно, потрібно приділяти велику увагу засвоєнню саме мовленнєвих механізмів і тренуванню мовленнєвих моделей, але викладач не має забувати золотого правила: нема чого вчитися говорити, як нема що сказати», – справедливо зауважує французький учений Ж. Ласера [2, с. 218].

Не буде перебільшенням сказати, що вивчення української мови – це скомпресований курс українознавства. П.Кононенко пише: «Той, хто відриває проблему мови від проблеми тотального буття людини й суспільства, той або недостатньо освічений, або свідомо лукавий: він підступно руйнує цілісність буття і свідомості, економіки і політики, причин і наслідків, робить мову призвідницею негараздів та антагонізмів, розладу душі і свідомості, розпаду цілісного світосприйняття і світорозуміння» [3, с. 141].

Через вивчення української мови має відбуватися накопичення і зберігання інформації як цілісної системи знань про український світ серед молоді діаспори. І чим більше американців українського походження буде охоплено цим процесом, тим краще для українства і людської спільноти загалом. Багатство світу – в його різнобарвності.

Мова – це не лише код, яким «зашифровують» і «розшифровують» думки, волевиявлення, почуття, а й елемент національної культури, її першооснова, кровноносна система. Вона має культурно-естетичну вартість сама собою. Тому мовні елементи і мову в цілому належить трактувати в аспекті вироблення у мовців відчуття її краси, евфонічності, мелодійності, гнучкості.

Література

1. Франко І. Роман Заклинський. Пояснення одного темного місця в «Слові о полку Ігоревім» // Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т.37: Літературно-критичні праці (1906–1908). – К., 1982.
2. Ласера Ж. Реалии французской культуры на уроках французского языка // Лингвострановедческий аспект преподавания русского языка иностранцам. – М., 1974.
3. Кононенко П.П. Мова і майбутнє України // Філологія як українознавство : навч. посібник / Укл. П.П. Кононенко, А.К. Мойсієнко та ін. – К., 2003.

Черкашин О.В.,

*Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у
Луганській області, головний фахівець відділу зав'язків із засобами масової
інформації та роботи з громадськістю*

Україна, м. Сєвєродонецьк

СУЧАСНИЙ СТАН НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОСНОВАМ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Навчання учнів молодших класів діям у надзвичайних ситуаціях та правилам пожежної безпеки є обов'язковим і здійснюється під час навчально-виховного процесу в межах вивчення предмету «Основи здоров'я». Згідно з діючою освітньою програмою [1] для молодшого школяра передбачені наступні теми з пожежної безпеки: поведінка в небезпечних ситуаціях; побутові небезпеки; телефони аварійних служб; безпечні і небезпечні ситуації; джерела допомоги в небезпечних ситуаціях; безпечна поведінка вдома; ситуації можливої небезпеки у школі, план евакуації; пожежна безпека, правила користування обігрівальними приладами; цінність і неповторність життя і здоров'я людини, безпека життєдіяльності.

Однак, на жаль, не дивлячись на вагомий спектр теоретичного матеріалу з пожежної безпеки, з яким працюють молодші школярі та їх широкої практичної реалізації у виховній позакласній роботі, результати щодо наявності у дітей певних знань з основ пожежної безпеки потребують вдосконалення.

По-перше, це пов'язано з малою кількістю годин, що відводиться на опрацювання теми «Пожежна безпека» та неможливість повноцінного практичного тренінгу отриманих теоретичних знань під час шкільних занять та все ще невиробленою методикою навчання та відпрацювання чіткого алгоритму правильних дій під час виникнення пожежі.

По-друге, авторами діючих підручників запропоновано курс з основ здоров'я для учнів 1–4 класів загальноосвітніх шкіл, у якому лише незначна частина навчального матеріалу пов'язана з питаннями пожежної безпеки, відтак запропоновані курси не охоплюють повною мірою необхідний обсяг питань з даної тематики. Запропонований матеріал, що стосується нашого дослідження, ознайомлює з виникненнями загорянь та пожеж, як себе правильно вести, що робити, як загасити пожежу. Проте ми вважаємо, що доцільним було б звернення уваги передусім на ті пожежонебезпечні ситуації, в які згідно з останніми статистичними даними найчастіше потрапляють діти. Певні зауваги викликають й запропоновані авторами діючих підручників поради з подолання пожежонебезпечних

ситуацій. Автори в одних і тих же випадках, що можуть трапитися з дітьми, пропонують різні варіанти дій, які не завжди є послідовними, а відтак не є ефективними для самозахисту. Порушені авторами діючих підручників питання є цілком правильним рішенням з приводу навчання дітей пожежній безпеці та, на нашу думку, потребують подальшого вдосконалення в рамках розширення навчального простору, передусім за рахунок позакласного часу, де необхідно не тільки доповнити багаж отриманих знань дитини, але й створити умови для відпрацювання їх та удосконалення в повсякденному житті.

Третім аспектом, на нашу думку, є не досить вдалі напрацювання змістовного матеріалу з практичного відпрацювання основних вимог пожежної безпеки. Ми б радили під час відпрацювань питань, пов'язаних з загоранням чи пожеж не гасити їх самими дітьми, а у всіх випадках кликати на допомогу дорослих. З практики рятувальників, ми повинні знати та навчити дітей, що гасіння навіть невеликих загорань може бути вкрай небезпечним, адже одна й та сама ситуація може розвиватися по-різному й не всі ризики та небезпеки можуть бути ними врахованими. Скажімо, типовий випадок загорання паперу в смітнику. Найпростішим варіантом подолання ситуації є гасіння його водою, але не всі діти зможуть прорахувати ситуацію, що в смітнику можуть знаходитися додаткові горючі та легкозаймісті матеріали, які під дією високої температури виділяють їдкий дим; вони можуть вибухнути, і це призведе до травмування. Перше, що мають чітко усвідомлювати діти молодшого шкільного віку – під час виникнення пожежі слід кликати на допомогу дорослих, а не займатися гасінням пожежі самостійно. Тож, ми вважаємо, успішним поштовхом для оновлення протипожежного матеріалу та успішного його відпрацювання з молодшими школярами було б залучення фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Спільна робота щодо розробки основного тексту з питань пожежної безпеки та рекомендації щодо їх використання в практичній площині посприяло б першим кроком для виховання пожежобезпечної культури у молодших школярів шляхом придбання знань, умінь та навичок самозахисту у разі виникнення пожежної небезпеки.

Таким чином, можна стверджувати, що наявні навчально-методичні джерела не розв'язують повною мірою питання формування в учнів молодших класів знань про пожежну безпеку. Відтак існує гостра необхідність удосконалення теоретичного матеріалу з питань пожежної безпеки у навчальному та виховному процесах молодших школярів та застосування більш ефективних форм та методів виховної роботи з дітьми у сфері пожежної безпеки.

Література

1. Основи здоров'я. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>

Чернявська В.А.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №109, вчитель географії
Україна, м. Кривий Ріг*

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЧИННИК ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної і культурної злагоди та економічного зростання. Засобом отримання об'єктивної інформації про стан освіти та розроблення відповідних стратегій розвитку галузі є моніторингові дослідження.

Моніторинг в освіті розглядається як система збору, обробки, збереження та розповсюдження інформації про освітню систему або окремі її компоненти. Це система інформаційного забезпечення управління, яка дає змогу зробити висновки про стан об'єкта у будь-який момент і дати прогноз його розвитку.

Моніторинг складається з чітко визначеного об'єкта управління, заданих параметрів його розвитку, критеріїв оцінювання, технології проведення поточного контролю, науково-методичних матеріалів щодо спрямованості процесу на кінцевий результат.

Основною ланкою в розробці моніторингу є створення моделі об'єкта оцінювання – стандарту – модельного подання ідеалу об'єкта, у якому зібрані всі унормовані вимоги до його цілей, завдань, структури, діяльності, продуктів цієї діяльності тощо [1, с. 14–21].

Головна мета моніторингу навчальних досягнень – поліпшення стану підготовки учнів навчальних закладів шляхом його вивчення і цілеспрямованого корегування.

Основні завдання моніторингу: виявлення навчальних досягнень учнів, зокрема досягнення базового рівня підготовки; з'ясування причин відмінностей навчальних досягнень у різних категоріях учнів; виявлення

факторів, які суттєво впливають на стан навчальної підготовки; корегування навчального процесу і його навчально-методичного забезпечення на основі аналізу результатів вимірювань і досліджень; підготовка навчальних закладів до широкого застосування різних засобів діагностування; впровадження сучасних технологій проведення підсумкового контролю у навчальному закладі; підготовка учнів і вчителів до стандартизованих іспитів, які починають упроваджуватися у вітчизняній школі [2].

Управлінська діяльність закладом освіти на підставі моніторингу має свої особливості та вимагає серйозної підготовки і створення відповідної інформаційної системи.

Найпершими результатами проведення моніторингових досліджень в школі є щорічне проведення самообстеження навчального закладу щодо якості освіти з підготовкою аналітичної довідки, яка є результатом глибокого й різнобічного самообстеження. Інформація й висновки, що містяться в довідці, використовуються самою школою для коректування стратегії розвитку, визначення пріоритетних напрямків удосконалення освітнього процесу. У той же час узагальнені оцінки, окремі дані і представлені в довідці тенденції є підставою для прийняття управлінських рішень щодо підвищення якості освіти. Для задоволення цих запитів інформація, що подається у щорічній аналітичній довідці, повинна відповідати наступним вимогам: об'єктивно відбивати стан, хід, спрямованість, основні параметри ключових процесів, їх «вихідні» характеристики; містити опис причинно-наслідкових зв'язків, наявних проблем, протиріч, шляхів їхнього вирішення і подолання; частково представлятися у формі таблиць, графіків, діаграм і формалізованих оцінок.

Надана в аналітичній довідці інформація повинна бути максимально повною, всебічною й об'єктивною. Судження, докази й оцінки, по можливості, спиратися на неспростовні факти. Подача інформації має бути логічною і витримана в стилі ділового документа. Якщо всі ці вимоги дотримуються, то адміністрація школи і педагогічний колектив чітко обирають напрямки і завдання для вирішення в наступному навчальному році. Таким чином відбувається прогресивний розвиток всього навчально-виховного процесу в школі, який поступово веде до надання якісної освіти школярам.

Для того, щоб скласти аналітичну довідку за навчальний рік, нам необхідно протягом року проводити постійні моніторингові дослідження всіх ланок навчально-виховного процесу.

Школа не відгороджує учнів від реального життя, а включає це життя у свої уроки, позаурочну діяльність, створюючи єдине поле громадського виховання не тільки учнів, а й усіх учасників освітнього процесу. У

результаті йде комплексне, системне виховання громадянина не тільки в школі, а й поза її межами.

Педагогічний моніторинг дає можливість накопичувати інформацію про кожного педагога, відстежувати, прогнозувати та моделювати стан і розвиток професійного рівня педагогів.

Педагогічна діагностика забезпечує науковий підхід до організації роботи з педагогічними кадрами. Завдяки діагностиці формується уявлення про педагогічну компетентність учителя, яка вивчається та складається протягом тривалого часу, цілісний інформаційний комплекс уявлень про особистість учителя. Для комплексної експертної педагогічної діагностики використовуємо різні форми й методи: самоаналіз роботи вчителем; проведення анкетування учнів, батьків і педагогів; виявлення рівня психологічної та загальнокультурної підготовки; аналіз участі в методичній підготовці; відстеження моніторингу якості знань.

Таким чином, визначається систематичність участі вчителів школи в методичній роботі, рівень творчої активності кожного педагога, відстежується результативність окремих ланок методичної роботи, що дає змогу підвищити мотивацію вчителів до педагогічної діяльності.

Література

1. Горішній З. Сформувані потреби активної діяльності. Прогнозування ефективності навчально-виховного процесу / З.Горішній // Управління освітою. – 2007. – №3. – С. 14–21.
2. Діагностичний комплект для проведення моніторингових досліджень базової математичної підготовки учнів 4–11 класів / За ред. Я.С. Бродського і О.Л. Павлова. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 256 с.

Чупахін С.А.,

*доцент кафедри військової підготовки Національного авіаційного
університету*

Україна, м. Київ

СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ОСВІТИ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ- ЗВ'ЯЗКІВЦІВ

Формування професійної компетентності у будь яких фахівців, як і, зокрема, майбутніх інженерів-зв'язківців, потребує нових підходів до

педагогічного процесу, одним з яких є системно-синергетичний. Особливу важливість він набув при перехідних процесах, які мають місце і в українській системі освіти.

Філософія синергетичної парадигми є принципово новим шляхом і для освіти, бо саме синергетика вперше в розвитку науки розкрила суттєву роль випадкових флуктуацій, що здійснюються на певних етапах розвитку складних відкритих систем, до яких відноситься і освітня система, включаючи три підсистеми (технічну, біологічну, соціальну), дві останні з яких відносяться до відкритих самоорганізуючих систем. Розвиток будь-яких з цих систем, після проходження старою організацією свого критичного стану, може відбуватися в різних, у тому числі протилежних напрямках [1].

Синергетика виникла як теорія самоорганізації складних систем на підставі колективної дії багатьох елементів, яка базується на тому, що розвиток і самоорганізація притаманні лише тим системам, які здійснюють обмін енергією, інформацією з навколишнім середовищем. Основні необхідні вимоги, що висуваються до таких систем, є відкритість, нелінійність і нерівноважність [4, 5].

Освітній процес, як складна динамічна, відкрита і ієрархічна система, має всі вищезазначені ознаки, а саме характерними рисами освітньої системи є її неоднозначність і невизначеність динаміки проходження в ній педагогічних процесів. Результати навчання, виховання і розвитку залежать від одночасного впливу багатьох внутрішніх і зовнішніх причин. Зміни у впливі одного або декількох факторів на навчально-виховний процес як правило приводять до отримання результатів, які суттєво відрізняються від очікуваних, а при узагальненні призводять до їх усереднення. Таким чином, статистичний характер освітніх процесів обмежує можливості застосування системно-синергетичних методів дослідження, а отримані на їх базі результати не завжди відображують реальний стан навчання, виховання і розвитку студентів.

Зважаючи на вищезазначені факти, можна зробити висновок, що освітній процес у вищому технічному навчальному закладі повною мірою відповідає вимогам, які висуваються до синергетичних систем:

- відкритість – вплив навколишнього середовища на педагогічний та навчальний процеси;
- нелінійність – неоднозначна залежність психолого-педагогічних характеристик суб'єктів навчання від впливу різноманітних факторів;
- нерівноважність – залежність характеристики освітнього процесу від часу та інформаційно-освітнього простору.

В наукових роботах [1–3, 6], присвячених питанню, яке розглядається, робиться висновок, що синергетику в педагогіці можна представити двома аспектами:

- як метод аналізу навчально-педагогічного процесу і спосіб організації і управління процесом навчання і виховання;
- як навчання студентів синергетичним знанням.

В першому випадку ми говоримо про самоорганізацію освітньої системи, на яку здійснюють вплив різноманітні виклики зовнішнього середовища і вимоги, які висуваються заказниками, а також індивідуальні риси, притаманні кожному студенту; складну взаємодію між елементами освітньої системи. Все це приводить до отримання різних результатів і потребує, на підставі організованих зворотних зв'язків, внесення змін в навчально-педагогічний процес [7, 8].

В другому аспекті педагоги-дослідники пропонують формувати знання про синергетичний устрій миротворення і синергетичний світогляд за рахунок створення факультативних курсів і навіть окремої дисципліни. Але, на нашу думку, це робити недоцільно. Для формування синергетичного світогляду як основи планетарного мислення у студентів достатньо дати основні поняття і область застосування синергетики в курсі вивчення природничих дисциплін. В подальшому синергетика має застосовуватись як засіб інтеграції навчальних дисциплін. З цією метою на вступних заняттях необхідно позначати міждисциплінарні зв'язки, кожне наступне заняття повинно показувати зв'язок між дисципліною, що вивчається, з дисциплінами, які вивчались попередньо, а також орієнтувати студентів на застосування отриманих знань в подальших курсах. Реалізація даного аспекту потребує усвідомлення викладачами необхідності синергетичного підходу при вивченні конкретних навчальних дисциплін, систематичного і свідомого використання зворотних зв'язків для саморегуляції освітньої системи.

Таким чином, можна зробити висновок, що синергетика може стати нетрадиційною методологією вивчення стану та прогнозування майбутнього еволюції освіти як великої духовної системи, а її ідеї в навчально-виховному процесі являють собою важливу умову оновлення змісту сучасної освіти з урахуванням реалій сьогодення. При цьому, ефективне управління системою вищої освіти можливе за умови усвідомлення тенденцій її розвитку та здійснення на неї такого зворотного впливу, за якого зовнішній вплив буде узгоджуватися з внутрішніми властивостями системи.

Література

1. Лузік Е.В. Синергетична модель проектування освітнього середовища як основа формування планетарного мислення у майбутніх фахівців вищих навчальних

закладів / Е.В. Лузік / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. – К., 2012. – Вип. № 70. – Частина I. – С. 20–23.

2. Князева Е. Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем / Е.Н Князева. – М.: Наука, 1994. – 236 с.

3. Качуровський М. О.. Синергетика: нове мислення : навч. посіб. / Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка. / М.О.Качуровський, О.А. Наумкіна., В.О. Цикін. – Суми: СумДПУ, 2004. – 128 с.

4. Лоскутов А. Ю. Введение в синергетику / А.Ю. Лоскутов, А.С. Михайлов – М.: Наука, 1990. – 272 с.

5. Николис Г. Самоорганизация в неравновесных системах / Г.Николис, И.Пригожин – М.: Мир, 1979. – 512 с.

6. Огороков В. Б. Синергетика – нова світоглядна парадигма : посібник / Дніпропетровський національний ун-т / В.Б. Огороков – Д.: РВВ ДНУ, 2004. – 32 с.

7. Чупахин С.А. Роль обратных связей в процессе формирования профессиональной компетентности инженеров-связистов // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Košice, Slovakia, 2015. – Volume 3, No. 2. – P. 60–63.

8. Чупахін С.А. Модель формування професійної компетентності майбутніх інженерів-зв'язківців // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Дрогобич: ДДПУ, 2015. – Вип. 10 (129). – С. 119–122.

ЗМІСТ

ПРЕДИСЛОВІЕ 3

ПЕРЕДМОВА..... 4

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Віртуальна реальність: онтологічні, антропологічні, метафізичні аспекти

Журба М.А.

Матриця дигіталізованої медіакультури: перезавантаження системи 5

Найдюнов О.Г.

Світова інформаційна мережа, як нова форма культури 8

Духовність у сучасному інформаційному соціумі

Згинник Г.Л.

Этические основы научной работы в XXI веке 10

Ломачинська С.В.

Пропаганда сімейних цінностей УГКЦ засобами Інтернет 12

Онофрійчук О.А.

Інтелектуальна еліта в сучасному глобальному світоустрої 16

Сокот Т.М.

Молитва як засіб реалізації феномену «святість» у православній традиції: філософсько-богословський дискурс..... 19

Екологічна філософія. Екогуманізм. Біоетика

Артюхова І.В.

Экогуманизм: эффективные методы 31

Сіра О.В.

Методологічна роль поняття коеволюції в контексті сучасного наукового пізнання 33

Етико-естетичні виклики XXI ст.

Богомолець О.В.

Відображення соціокультурного буття народу в домашніх іконах різних українських регіонів..... 35

Єременко Ю.В.

Естетичний релятивізм як художня маніфестація профанного світу 39

Северин-Мрачковська Л.В.

Консьюмеризм як явище духовно-економічного буття сучасної людини: позитивні та негативні аспекти..... 44

Мистецтво в сучасному інформаційному просторі**Баранік М.М.**

Комп'ютерна гра як спосіб зображення дійсності у сучасній літературі 48

Білич О.В.

Ремісничі організації Поділля XIX – початку XX століття 51

Зотов Д.І.

Змагання на Марсовому полі, що змінило хід розвитку європейської музичної культури 54

Осадча О.А.

Християнська тематика в художньому житті України 2000-х – 2010-х рр.58

Урсу Н.О.

Зодчество домініканців-обсервантів на землях України 60

Релігія та цивілізація: сучасні виміри та співвідношення**Вітюк І. К.**

Війна як чинник есхатологічної свідомості людини в сучасному світі... 66

Соловьев В.Г.

Религиоведческая экспертиза: к попытке анализа понятия 69

Соціальна і політична філософія**Каширіна Є.В.**

Символ і слово в політичній філософії 72

Сіренко О.М.

Субстанційні засади національної ідентичності 76

Шабельнік Ю.В.

Проблематика соціально-політичного міфу..... 80

Штепа О.О.

Політичні репресії сталінського режиму як чинник стресогенезу української правової ментальності..... 83

Сучасні проблеми філософської антропології**Голубовська О.В.**

Моральний аспект проблеми свободи волі у філософії Аврелія Августина..... 86

Лазарева М.Л.

Роботизуємося, або трансформація людського тіла під впливом технологічного поступу..... 88

Філософія культури, науки та релігії: сучасні виміри

Баранов С.Т.

Феноменологический метод познания и философия обыденного сознания 91

Величко О.Б.

Толока як паттерн української ідентичності і не тільки 95

Ерёмченко А.М.

Предсказания Нострадамуса в свете теории событием 98

Каширіна Є.В.

Проблема тілесності в сучасній культурі 102

Костяев А.И.

Феномен бессознательного в посткультуре 105

Савонова А.І.

Бог масс-медиа в философии Дж. Ваттимо 108

Смолина О.О.

Проблема социальной активности монаха в трудах Исаака Сирина и Максима Исповедника 111

Терещенко И.В.

Экзистенциальное время: сновидение и действительность 114

Тіменник З.І.

Методи філософсько-релігійних ідей українських мислителів в інноваційному осмисленні історичної пам'яті 116

Чаплінська О.В.

Рецепція «театру жорстокості» А. Арто у постмодерній філософії 119

Швец О.В.

Метафізическая репрезентация семантики многомерной модели вселенной 121

ПЕДАГОГІКА

Інноваційні технології в освіті

Антонова Г.А.

Формирование социокультурной компетенции при обучении иностранному языку с использованием гипермедийных технологий 123

Бородкіна І.Л., Бородкін Г.О.

Тестові технології у вищій школі 126

Брушневська І.М.

Методичні аспекти застосування мультимедійних презентацій в навчально-виховному процесі ДНЗ 130

Гризодуб Т.В.	
Сучасні інноваційні педагогічні технології: зміст, етапи, результат реалізації.....	133
Грицаєнко Л.М.	
Презентація як комунікативна взаємодія між учасниками освітнього процесу у вищій школі	136
Кареліна О.В.	
Процесне управління навчальною діяльністю у ВНЗ майбутніх фахівців бізнесу та адміністрування	140
Кечик О.О.	
Use of Technology in Teaching English	143
Клічук А.В., Клічук О. Р.	
Моральні та професійні складові репутації сучасного педагога	147
Лі Цзяці	
Роль проектних завдань у фаховій підготовці майбутніх вчителів музики.....	150
Мельник І.Ю.	
Процесна модель управління сучасним університетом	153
Олексієнко Р.В., Сура Л.Г.	
Мультимедийные программы как одна из перспективных форм организации процесса обучения иностранным языкам	156
Онщенко С.С.	
Аксіологічні засади формування естетичної культури учнів (з досвіду науково-дослідницької діяльності).....	158
Парасєва С.А.	
Проектна технологія при викладанні дисципліни «Організація комп'ютерних мереж».....	161
Сітак І.В., Давиденко В.М.	
Особливості створення системи комп'ютерно-орієнтованих завдань з диференціальних рівнянь для майбутніх фахівців з інформаційних технологій.....	166
Солопова Т.Г.	
Peer – To - Peer Learning	169
Шатайло Н.В.	
Діалогова взаємодія в мистецькій діяльності молодших підлітків.....	171
Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку	
Альшевська Н.М.	
Розвиток творчої обдарованості особистості у позашкільних закладах освіти	174

Кизима І.І. гендерна освіта в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів	178
Колеснікова І.В. Медіа-культура сучасного вчителя	181
Мартинець Л.А. Управління професійним розвитком учителів у загальноосвітньому навчальному закладі	183
Мехед О.Б. Системний підхід до безперервної екологічної освіти	186
Модестова Т.В. Особливості навчання дорослих англійської мови в умовах післядипломної освіти	189
Папач О.І. Науково-методичний супровід педагогічних експериментів в системі післядипломної педагогічної освіти.....	191
Попкова Е.І. Актуальні питання формування управлінської культури керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти: андрагогічний аспект	196
Фамілярська Л.Л. Неперервна освіта педагога: сутність сучасної взаємодії в освітньому середовищі	200
Циган Н.В. Розвиток професійної компетенції фахівців соціальних закладів, як запорука підвищення якості надання соціальних послуг	203
Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства	
Володченко Ж.М., Кондратьєв І.М. Єдність освіти і виховання у формуванні кадрового потенціалу українського суспільства.....	206
Дробицька В.М. Формування патріотичних почуттів учнів засобами національно-патріотичного виховання	209
Гонтар Д.А. Вивчення процесів культурного розвитку на уроках історії України у контексті храмового будівництва.....	212
Мехрабова Р.А. Сучасні реалії системи освіти Франції.....	218

Симонова Н.А.	
Формування екологічної вихованості учнів у процесі дослідницької діяльності з біології	220
Сілютіна І.М., Чурсін М.М.	
Сучасна освіта та інформаційна діяльність.....	222
Тьопенко Ю.А., Стежко Ю.Г.	
Діалогічність як спосіб формування толерантної особистості	225
Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу	
Барвіна Н.О.	
Позааудиторне навчання іноземній мові студентів вишів як один із засобів формування мовленнєвої особистості	228
Бовт А.Ю.	
Роль рідної мови в естетичному вихованні дітей України, постраждалих від збройного конфлікту.....	231
Бондаренко Г.П., Овсянікова Г.О.	
Система вправ для збагачення індивідуального мовлення школярів старших класів власне українськими фразеологізмами.....	233
Бріткіова К.В.	
Активізація пізнавальної діяльності студентів як фактор підвищення якості освіти.....	236
Василега П.А., Степанець М.Ю.	
Характеристика маніпулятивних впливів які використовує керівник навчального закладу	240
Волков С.В.	
Образ человека будущего в эпоху информатизации.....	242
Гилка У.Л.	
Актуалізація процесу підготовки фахівців для динамічних сфер діяльності	245
Гришина О.С.	
Створення інформаційного поля дисципліни для забезпечення навчального контенту.....	248
Гусленко І.Ю.	
До питання навчання студентів письмового перекладу комунікативними методами.....	252
Давіденко Н.О.	
Мотивація як комунікативна установка мовної особистості	255
Дідик Н.М.	
Методи діагностики соціальної адаптації студентів.....	257

Євтушенко Ю.О.	
Аналіз складових професійної компетентності лікаря сімейної медицини	260
Журба О.В.	
Практичне заняття з історії як засіб формування інформаційної компетентності учнів.....	263
Казьмір В.А., Кондрук А.М., Кордонська А.В.	
Досвід впровадження міжпредметних зв'язків на заняттях – важливий засіб покращення знань студентів.....	266
Канівець З.М.	
Оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу.....	269
Ковалинська І.В.	
Поняття «культура» в контексті мультикультурної освіти	272
Костюк І.О.	
Проблеми формування освітньо-розвивального середовища на сучасному етапі розвитку педагогічної науки	275
Кузьміченко І.О., Асєєва О.А.	
Творчість Івана Яковича Франка у призмі української етнопедагогіки	279
Лебедева І.О.	
Формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів як професійно-необхідної якості майбутнього педагога.....	282
Лукач У.Р.	
Особистісно орієнтоване навчання як компонент модернізації вітчизняної освітньої системи	285
Мацегора Ю.С.	
Аналіз основних проблем викладання інформатики у медичних ВНЗ ..	287
Олексієнко О.Г.	
Особливості формування життєстійкості особистості	289
Остапенко Н.І.	
Підготовка майбутніх педагогів-музикантів в умовах ВНЗ.....	291
Прокопчук В.Є.	
Структура історичних знань школярів.....	294
Прудченко І.І.	
Предметний компонент змісту вищої педагогічної освіти	297
Рябовол Л.Т.	
Методика навчання правознавства: понятійний апарат.....	300

Ситник Н.І.	
Основні напрями і форми співробітництва наукових установ України та Канади	303
Сідаш Н.С.	
Викладач вищої школи у контексті сучасних вимог до вищої освіти	306
Смолінська О.Є., Драч М.П.	
Поліаспектність управління організацією освітнього процесу в українських ВНЗ в актуальних суспільно-політичних обставинах	309
Соболь О.М.	
Педагогічні аспекти розвитку національної самосвідомості засобами мови в молодіжному середовищі підлітків української діаспори США	311
Черкашин О.В.	
Сучасний стан навчання молодших школярів основам пожежної безпеки	314
Чернявська В.А.	
Педагогічний моніторинг як чинник оцінювання та прогнозування навчально-виховного процесу.....	316
Чупахін С.А.	
Системно-синергетичний підхід в системі освіти при формуванні професійної компетентності у майбутніх інженерів-зв'язківців	318

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

«Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного
знання у сучасному інформаційному просторі: національний та
інтернаціональний аспекти»

за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції
30–31 травня 2016 року

Частина 1

За заг. ред. д.філос.н. *Журби М.А.*

Техн. редактор, коректор	<i>Погорєлова Т.В.</i>
Оригінал-макет	<i>Погорєлова Т.В., Алдакімова Т.Г.</i>
Дизайн обкладинки	<i>Алдакімова Т.Г.</i>

Підписано до друку 15.06.2016.
Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсет. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 19,3. Обл.-вид. арк. 19,3.
Тираж 300 прим. Вид. № 3058. Запов. № . Ціна договірна

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.
Адреса університету: просп. Центральний, 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна
e-mail видавництва: vidavnictvosnu.ua@gmail.com.

**Видавництво Центру сучасної педагогіки
«Навчання без кордонів» (Канада, Монреаль)**

6435, bld. Longelier, Montreal, H1M 2C1, Canada
tel. 015142541920,
e-mail: pedagogiemoderne@mail.ru
Надруковано: